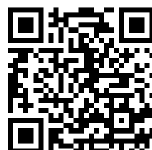
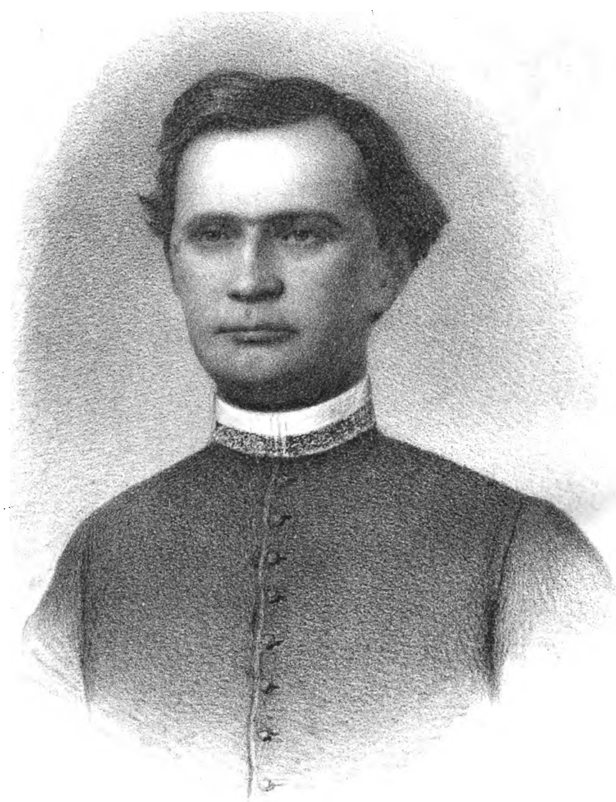

Albrecht u Zagrebu.

Spisi Zdravka Niemčića.

Sabrao i izdao

Gjuro Stj. Deželić.

U Zagrebu.
Brzotiskom Dragutina Albrechta.
1865.

Vidiš-li, gdje blisnu
. . . . dragušica
bi reć zlatan posmjeh
nebeskoga lica . . .

Gjulabije. Br. 76.

Preuzvišenomu Gospodinu

METELU BAR. OŽEGOVIĆU

barlebaševačkomu i belskomu,

vitezu Leopoldova reda, tajnomu savjetniku nj. c. k. apošt. veličanstva, i savjetniku c. k. državnoga vieća, odličnomu rodoljubu itd.

Preuzvišeni Gospodine!

Izdavajući ove sabrane spise moga pokojnoga pobratima osvjedočen sam, da mu izpunjujem najvruću želju, kad mu ih stavljam pod blago okrilje Vaše Preuzvišenosti. Vi ste njemu za života bili dobrotvor, mio zaštitnik — drugi otac i majka; ja sam tomu stotinu putah svjedok bio, te žalim samo, što su ovi zaostavši spisi tek nepodpuni dokaz one zahvalnosti, koju bi Vam on bio živ izkazivao.

Vi ste, Preuzvišeni Gospodine, bili momu pokojnomu prijatelju tako sklon, da ja nimalo nedvojim, da će Vam i ova, Vašoj Preuzvišenosti posvećena, zaostavština biti milom uspomenom na njega, kao što je meni sretnom sgodom, da Vam njom očitujem svoje duboko štovanje.

Izdavatelj.

Životopis Zdravka Niemčića.

Oj, oj, smrti prieka
Zašto uzè njega
Od sve družbe mladje
Baš najvriednijega!...

Gj. D.

Ubava naša domovina od ovo tridesetak godinah u kreševu za svoju samoupravu i ustav ima na učinjenu napredku ponajviše priznati književnikom, ovim posvuda zatočnikom i braniteljem slobode. Malo jato književnikah, odišućih duhom narodnim, budilo je u narodu sviest, te je već ustao a i opet bi pripravan bio ustati na obranu narodnoga i državnoga prava trojedne kraljevine. Književnici su naši prvaci na polju duševnoga napredka i zato osobito bolji zaslužuju, da se izlože kao zrcalo, u koje bi se mladež mogla ugledati te potaknuti dobrim primjerom da svojski u prosvjeti napreduje.

Jedan je od najmladjih književnikah, koj svakako zaslužuje, da se s njim domoljubna naša mladež upozna — Zdravko Niemčić, svećenik nadbiskupije zagrebačke, moj nezaboravni pobratim, koj prošle god. dne 14. lipnja 1863 žrtvom smrti pade mlad u Senju poput mlade plemenite voćke, koja prvi put procvate i obrodi pa ju onda strašna oluja izkoreni i obatali.

Rodio se je 12. veljače g. 1838. u županiji križevačkoj kod sela Vinarca; po tankoj krvi bio je u rodu s prorodicom Ožegovićah, a po otcu bio je članom onih kod nas poznatih plemićah Niemčićah, koji znadu tajnu, kako se lieči pasja bjesnoća. Iz njegova djetinstva kao ni iz cieloga kratko-trajnoga mu života nemogu dakako pripoviedati za dugo i široko Bog zna kako zanimivih

sgodah i nesgodah, kao što se ni o dragušici, o noćnom bljesku, kad hitrinom oka izpresieca nebo, nemože drugo reći, nego da je bila kratko-trajni posmjeh nebesah!

U Križevcih bio je u pučkoj učioni, u Varaždinu u prvih razredih gimnazijalnih a od trećega je nastavio nauke iz kr. plemenitoga konvikta na višjoj gimnaziji zagrebačkoj. Tako zvanoj latinskoj sistemi u školah zahvatio je jošte upravo posliednji kraj, a razabrav se malo medju gimnazijalnimi stienami, dobi temelj učenju hrvatskim obukovnim sustavom, koj je u mnogoga mladića srdce nadahnuo neutaživim rodoljubjem i za one godine, kojih bješe našu narodnost pritisnula težka sudbina. Prvi utisci imadu znatan upliv na cio život. U prvih godinah, u djetinstvu u mladosti i duh i srdce lahko primaju pouke dobre i zle.

Kad je i u našoj od vajkada ustavnoj zemlji uvadjan absolutizam, počeli su odmah u Beču snivati ne više samo o centralizaciji u političnom smislu nego i o slivenju narodnom, o ponjemčenju. Kad su taj posao započeli ustavom oktrojiranim, bilo je u nas vrlih i odvažnih ustavnih muževah, koji su se i kod zelenoga stola i na novinarskom polju borili proti samovoljnomu dokidanju ustava, jer su znali, da je to početak absolutizma, a da sustav absolutizma radja političkom demoralizacijom, — pa ti ljudi i nisu se bili prevarili. Jer čim se je absolutizam više utvrdjavao, tim je kod nas bivalo gore; medju nas su dolazili ljudi tudji, a naši se odtudjivali, dok je eno napokon dotle došlo, da si prema želji naroda jedva smio misliti, govoriti dakako ništa, a tvoriti ni po gotovo! Rodoljubi moradoše zašutjeti, a neprijatelji naše narodnosti tim smjelije digoše glavu, te udariše iz svih silah njemčiti; zaputiše se našom liepom zemljom od Mure do sinjega mora, da

potraže mekana mjestanca, gdje bi mogli uvriežiti njemštinu. A gdje su se zato mogli nadati boljemu uspjehu, nego-li u školi, koja je već po obćenitom pravilu temelj i početak sličnomu napredku i uspjehu? Za malo nam trajaše blago sunce narodnoga jezika u školi; jer su doskoro počele dolaziti po mladež neizkazano žalostne naredbe, koje su mu sve više stezavale krug, dok ga nisu bez mala sasvim s posljednjim trakom izbacile iz vlastite domovine i udomile tudjinu — jezik njemački. Pokojni Niemčić i njegov izvrstni suučenik V. projecaše ljuto, kad je gimnazijalni ravnatelj Premru ustmeno priobćivao naredbu, da se sve mora učiti jezikom njemačkim, a da se već nesmije prevoditi niti odgovarati jezikom hrvatskim, što je njeko vrieme uz njemački bilo dopušteno onim, koji ovomu nisu bili vješti. On ih je tješio javno kao i druge po svakom razredu, da će svojom marljivošću doskora znati dobro njemačkim jezikom odgovarati. Još onako neizkusni ćutili smo, da nam se čini nepravo, pa su zato slične utjehe bile gorki pelin čuvstvom našim. Ali pritisnuto jače sve na više skače, veli poslovica.

Niemčenjem u školi radilo se je sistematički i u istinu vrlo lukavo, te je s vremenom tako daleko došlo, da su se u cielom razredu od 30—50 učenikah jedva po dvojica našla, koja su se, neznajući se njemački izraziti, morala uteći onomu obićnomu: ja neznam njemački. A jer je uobće zavladao driemež nesamo politikom nego i književnošću te se je činilo, kano da je sve izumèrlo, što je prije bilo narodno: to je dakako i ta promjenjena njemačka školska sistema u mnogih mladićah srdca preokrenula i odtudjila ih svomu rodu, u mnogih ohladila, a samo riedke je u rodoljubju pokriepila.

U svakom razredu bijahu po jedno dvojica, kojim je hrvatski jezik kao učevni predmet bio osobito milje i omilje, i po jedan po dva, koji su po nješto razumjeli ono, što su im u boljih sgodah rodoljubivi učitelji pojedinih predmetah kazivali na polak ustijuh.

Ovi pojedinci pisahu sebi a s početka u ime prijateljstva i drugim pjesmarice t. j. malene sbirke pjesmicah narodnih, kojimi su, pjevajući ih, nastojali gojiti ljubav prama norodnomu blagu; — tko si je sám spisao ili bar svojim troškom dao napisati takovu pjesmaricu, taj je bio u naših očijuh rodoljub. Ovo je valjalo spomenuti zato, što je i naš Zdravko već u ono vrieme poznat bio kao rodoljub. Ovo je premalen znak rodoljubja, ali je dokaz, kako smo duboko pali bili.

Njeki od ovih bolje shvativši ideu narodnosti i jače plamteći rodoljubjem smišljali su, kako bi još čvršće mogli pokriepiti u braći ljubav prama jeziku i narodnosti, pa su došli na tu sretnu misao, da su počeli doista mučnim trudom izdavati privatne časopise, u kojih su prepisali prve pokuse pouzdanijih prijateljah i tim uprav otvorili put svetomu revnovanju u mladeži. Konviktorska „Iskra“, sjemeništna „Sloga“, te liep doista časopis „Minerva“, koju je izdavao u nadbiskupskom sirotištu g. Novotný, sadašnji urednik školskoga Napredka, a onda poslie „Zora“, od koje sam ja god. 1855 u istom zavodu izdao samo 4. broja obustaviv dalnju radnju radi prestrogih okolnostih, nastupših sbog opetovane tužbe gimnazijalnoga ravnateljstva, da se uobće „mladež po zavodih“ pokazuje glede njemačkoga jezika najtvrdokornija, ali tu radnju sam sliedeće god nastavio s časopisom „Smilje“, koje se je kroz više tečajah uzdržalo i liepo razvijalo pod raznimi urednici, koji su bili dakako medju braćom vazda po najsposob-

niji i najvatreniji rodoljubi. Tomu trajnijemu životu „Smilja", glavni je uzrok, što se je odmah u početku u njegovih čitateljih probudila, dakako iz šale, želja za nječim, što je slično bilo odboru, koj je imao prosudjivati članke i o njih izreći svoj sud, te pohvaljene pisce odlikovati. Iz toga odbora postalo je kano njeko družtvo s knjižnicom. — U svih spomenutih časopisih učinili su prve spisateljske pokuse više njih, koji danas slove kao žarki rodoljubi, te imadu i kakvo takvo spisateljsko ime. Medju ovimi nalazi se i Zdravko Niemčić.

U našoj domovini je i sada žalibože malica nezavisnih rodoljubah, jer nam je mnogo umlja zaprašeno po službenih pisarnicah. Komu od inteligencije nije po baštini dano da bude vlastelin mora da bude činovnik, ili ako tek malo slobodnije diše, a on će po trnju i kamenju u odvjetnike ili liečnike, koji i kod nas kao po svuda nose liepu zastavu svoje po izbor nezavisnosti. Ali za absolutisma i ova su dva staleža morala voditi poslove u jeziku tudjem, samo bje poštedjen, ili je barem najdulje i po najjače mogo prkositi stalež svećenički, koj njeke svoje crkveno-službene poslove vodi jezikom mrtvim latinskim, a druge poslove s narodom samo jezikom narodnim. I sjenka od nezavisnosti mogaše rodoljuba zanieti; nu ja ovim nipošto neću reći, da u Niemčića nije možebiti bilo drugo — pravo svećeničko zvanje, ali da je nanj u izboru staleža svećeničkoga i to mnogo djelovalo, to će prije svih prizvati oni, koji su ga osobno poznavali kao žarka prijatlja i rodoljuba.

Pristupio je i on u kat. sjemenište zagreb. gdje je našao prijateljah i rodoljubivih suučenikah. O stanju i odnošajih ovoga zavoda u ono vrieme mogla bi se drugda koja obširnije napisati; ovdje ćemo samo to napomenuti, da su i u ovom zavodu pod raznimi urednici

izdavani časopisi: „Porkulab“, šaljiv list, i „Bosiljak“ zabavno poučni, u kojih je Niemčić učestvovao mnogobrojnimi u „Dragušicu“ sabranimi spisi. Kao što se ptica tek onda diže u vis da poleti, kad joj već ponarastoše krioca, tako se je i on u javnost pustio istom onda, kad si je logikom umio urediti misli, i kad mu je materinski jezik postao pod perom čist i gladak uz čitanje narodnih pjesamah i pripoviedakah, klasikah dubrovničkih i knjigah u novije doba izlazećih, koje smo obično ja i Blažko Lorković š njim zajedno čitali, tumačili i bilježili, učeći se ujedno i jezike slavenske. Oj, bijaše to sveti vez rodoljubja, komu su samo zlobni protivnici mogli podmetati kojekakove sumnje i najposlie naše prijateljstvo nazivati savezom triumvirata, osobito odkad smo bili izabrani u poznati, radini sbor duh. mladeži za častnike, Niemčić za predsjednika, ja za knjižničara, a Lorković za bilježnika.

Mjesto da napišem stotinu crticah iz našega uspomenara, kojimi bi potanko opisao život pokojnoga prijatelja, ja ću mu kazati temperament, pa sam tim kazao većinu. Bijaše on temperamenta sangvinično-koleričkoga, pretežno sangviničnoga, te po takovu vesele ćudi, razgovoran, domišljat i šaljiv, odvažan i veledušan. Značaj resi čovjeka, a baš njega resio je značaj korenit i čvrst, da ga nebi prevrnula ni najljepša nada ni najveći strah. Doduše nije on u svietu prostranom, a niti u važnu kakovu družtvu ili skupštini imao prilike pokazati značaj, niti mu je za to bila doba; ali je učiona, a još većma zavod već sam po sebi malen sviet, a u tom svietu sigurno pokaza on čestit značaj. Bijaše i liepih nadah i izgledah, a k tomu i straha često golema, te jedno i drugo je mnogu glavu nagonilo previjati se i ponašati proti svojoj ćudi i osvjedočenju. Niemčić nikada!

Budući prijatelj istine i pravice mrzio je laž i krivicu, te gnjev s toga nebi mu se lahko ohladio niti bi znao zaboraviti. Koga je štovao i ljubio, taj mu se i velikom pregreškom nebi mogao omraziti: taj je njega mogao opominjati i koriti, spočitati mu, ma i psovati ga bez svake uvrede, jer bi mu samo smiešeć pokunjio se ili češuć za uhom odvratio: „Šuti, šuti drago moje!“ ako je bio sbilja kriv, dočim je nemilu si jednakom, ako ne većom mjerom znao vratiti zajam, tekar, kad ga je krivo potvorio. Nu osvetiti se činom, vratiti žao za sramotu, tužbu za tužbu, sačuvao Bog; a za trice, kakovih se u svakom družtvu može izbosti, nije običavao tratiti ni riečih.

Uslied pretežnijega u sebi sangviničnoga temperamenta prenaglio bi se kad i kad u sudu; nu kad bi se o protivnu uputio, nikada ga nebi bilo stid opozvati. Riečmi bez obzira nije baš uviek štedio, čim se je nekim od poglavarah podosta bio omrazio. To valja računati u njegove mahne.

Iskren bijaše skroz bez svake pritaje i lukavštine. Kad bi morao reći, rekao bi svakomu u oči, bio on, tko mu drago i kolik god, te ga stalo i nepovoljnih posljedicah. Odbivši nepromišljeno i neumjestno, kako bi se kad i kad prenaglio, brojimo iskrenost u prve njegove kriepošti. Pod zadnje ipak bio je i on priviknuo prije speći pak onda reći, štono veli narodna rieč. Čestitim svojim i otvorenim značajem bio je omilio drugovom, kako malo koj drugi, te bez njega nebi bilo ništa. Govoreć jošte o vrlini njegova srdca moramo po istini priznati, da je drugu bio vieran i složan drug, prijatelju na velike žrtve pripravan prijatelj, te s kim bi se pravo sprijateljio, ni oštrim mačem nebi dao preseći te sveze; sa veselim bi dielio veselje, a sa žalost-

nim žalost. Nevjera i izdaja u družtvu bila bi njemu najveći grieh. Tko ga pravo nije poznavao, držaše ga za oholicu, dočim je bio baš ponizan. Jer neulagivati se drugomu, nehvaliti nezasluženom hvalom i nepotištiti se kako s jedne strane nije znak oholosti, tako s druge strane priznati neznanje svoje, popitkivati druge i slabije od sebe, dokle se pravo uputi, netražiti ničim slave, a u čem je hvalu zaslužio, nedati se hvaliti: to je siguran znak poniznosti. Za poniznost, kakovu njeki traže, dâkako da njegova vanjština nije bila ni stvorena ni previnuta. Bijaše on i pobožan od srdca. Obzirom na umne njegove darove bijaše to darovita glava; a božje darove rabio je on svojski. Uz to bijaše neobične marljivosti. Na što bi se stavio, to bi neprestano i točno tjerao do kraja. Kad bi ga prijatelj imajući s njim skupna posla, a videći ga oktršena ili u izpitnoj nuždi zapitao: „Zdravko! možeš — li? Daj ako Boga znaš — sila je“ — nebi taj nikada znao odbiti, već s mjesta prihvatio se posla te uredno i vješto opravio. Uza silne druge poslove, kô što treba, nije nikada zanemario školskoga nauka, već podnašao izpit s odlikom. Kao poslujući član, častnik, a u četvrtoj godini bogoslovja predsjednik radinoga „Sbora duhov. mladeži“ steče si velikih zaslugah te zavriedi, da ga isto družtvo spominje kao jednoga od najzaslužnijih predsjednikah. Prama kratku svojemu životu učini on i previše. Izbrojene krieposti, a uza to sretne njegove okolnosti te liep izgled, sve to bilo bi od njega stvorílo velika muža.

Na njegovih sv. prvencih Bogu žrtvovanih u visočkoj župnoj crkvi kod župnika Vernaka, pjesnika pjesme „Liepe naše dične goričice“ i mnogih drugih u narod prešavših, bila nas je preko stotina gostovah. Tù sam

vidio njeke zag. kanonike, dvorskoga savjetnika Rubidu sa suprugom groficom Erdödy, te po izbor cviet iz pogranične okolice županijah križevačke, zagrebačke i varaždinske. Tù su mu kompetentne osobe u svojih uznešenih govorih proricale krasnu budućnost.... Odredjen za kapelana u Belu kod Varaždina ode veseo tamo revno sliedeći svoje zvanje u nadi, da će mu u kapelanskoj nuždi pomagati Bog i njegovi zaštitnici od djetinstva preuz. g. starina senjski biskup Mirko Ožegović i njegov bratučed barun Metel Ožegović, kolator župe belske. — Odtuda je meni i Blažu višeputah zadovoljan pisao i svoja izkustva priobćivao; listovi su mu dokaz, da su ga od nas dielile samo gore, a duhom da je bio svaki dan s nami.

Izmedju ostalih evo prvoga lista, što nam ga obima zajedno napisa:

Ljubezni Gjuko i Blažu, dragi moji!

Ja znam, da se Vi, došavši tek s nova u sjemenište a neuredivši se jošte, nebi pismom tako brzo sjetili svoga Zdravka, koj je mnogi večer s vami probdio do 10—11 ure; evo dakle prvoga mene kod Vas. Nije me ravno više medju vami, nerazgovaramo se o bjedi i jadu sjemeništnom, niti o tužnu položaju sladke nam majčice domovine, pčelinjega našega gnjezda, iz koga nam med izpijaju javni i podmukli šršeni, al' ipak neprodje mi dan, da se s vas (osobito s vas dvojice nesjetim), kako Vas njegdje tajne muke muče, a ja slobodan slobodu razmatram i prisluškujem slobodno žuborenje malene si pod prozorom Bednje. Oj krasan vam je život, gdje mi nitko nesužuje kretanja, misli a ni rieči!... Nije dakako ni vani sve zlato, što zasja; al' sam si 1. o. m. kad ste njegdje Vi uzdišuć molili se sveviŝnjemu za strpljivost za novih 10 mjesecih — onda sam si, velim, predstavio svoju sreću, što se nemoram vraćati pod šibiku one gmizave podhibnosti, koja bi čovjeka mogla spraviti na golu kost i kožu svojim izjedanjem i zapoviedanjem. Lahkim srdcem prošao sam iz Vaše sredine u sladjahnoj nadi, da će Vam se u ona dva mjeseca sve izpremieniti i sprekrižati, da ćete dobiti

za poglavarstvo svojih ljudih, koji ako vas i oštrijim okom pogledaju, znali bi barma, da Vas kori krv od Vaše krvce – te bi je tako lakše snosili — nu što ćemo; člověk míni a Buh divne mění, veli naš Čeh — eto stigla me viest pred dvie jošte nedjelje, da Vam sve pri starom ostaje. Nu nebojte se; nije dugo jedna ili dvie godine — zapast će Vas možda vriedan župnik kao mene, pak ćete sve zaboraviti. Vjerujte mi, u kakovih sam sada okolnostih (samo neka se s vremenom nepromjeni), da bi zaboravio na sve sjemeništne nepodobštine, niti bi već o njih mislio, kad mi nebi bilo vas dvojice — blizkih srdcu prijateljah — medju timi zidinami. — Moja plaća još i neznam, kakva će biti, inače sam posve zadovoljan; — posla i pješke i vozeć se do grla; — kruha podosta, šire i vina pomalo sbog pozebice; gore visoke sve okolo do neba a ja sa svojom Bednjom u jarku kao u paklu; šećem se kad hoću, čitam što hoću i dokle mi volja, kad duže kad kraće; — knjiga, lula i vas dvoje prve su mi u večer misli u samotnoj sobici; a tko zna: da li Vas nećeraju ljetos s kokošmi spavat? Al se nebojte; strpljen spašen, spašen Božji. Misli vam se rojile na hiljade sve ljepša od ljepše, pak punite njimi pusti papir, nek neprhne badava.

Iztuži se prije svaki od vas dvojice za svojim domom i okolišem, uzdahni si svaki njekoliko vatrenih uzdisajah za svojimi k srdcu prirašćenimi na tvrdom stolcu kod zaprašena pulpita, pa kad se naužijete svega toga, nadrapljite mi sve, što mislite i čuvstvujete, osobito pišite što radi naša knjiga i politika i kako vam je. — — —

Pisao bi Vam još koješta, al' papir je, vidite, na izmaku. Drugi put više. Pošaljite mi Veberov putopis i ako je još što vriedna. Slavý Dceru mi pošljite svakako, tempore opportuno dobiti ćete ju natrag. — Zdravstvujte, pak mislite

na svoga

Z d r a v k a,
kapelana.

Pod Belom 4./10. 1861.

Skoro godina danah prodje mu dobro u Beli dok vriedni starina u Senju zaželi ga imati uza sebe; dobiv mu odpust imenovà ga svojim tajnikom i namjesti u biskupskoj pisarni. Odtuda mi je jednom pisao, da je obtršen poslovi i da mu za literaturu vrlo malo dotiče vremena.

Koli nas ovdje poznate, osobito njegove prijatelje, nezateče nenadani glas, da je izza kratke bolesti umro!... Rubido, kolator visočke župe, Vernak — veseli domačin, i Niemčić primicijant — reć bi krune radostnoga dana njegovih prvenacah u Visokom, na angjeosku nedjelju g. 1861. svi tri poumroše u toli kratkom razdobju. — —

Smrt ga prestavi u bolji život; ali nam je za njim žaliti, jer izgubismo u njem korenita Hrvata, valjana svećenika, vrstna pisca — čovjeka dakle, kakovih da nam je na tisuće, jošte bi nam za njim moralo srdce proplakati. Toliko budi napisano o pokojniku. Muka je doista čovjeku izreći pravi sud o značaju, vrlini i zaslugah vršnjaka, a još teže, kad mu je bio iskren prijatelj; jerbo se može uzeti, da sudi više po srdcu, nego-li po razumu; medjutim ja sam napisao pravu istinu.

Izdavajući ove pjesničke i prozaične prvence mislio sam da ću prerano umrvšemu prijatelju ovako postaviti prijateljski spomenik, a želio sam, da bi mu domoljubno obćinstvo sudilo spise sbilja kao prvence, o kakovih pjeva grof Platen:

„Noch ungewiss, ob mich der Gott beseele,
Zu seinem Priester ob er mich geweiht,
Malt' ich die klaren Bilder meiner Seele
In glücklicher Verborgenheit!"

U Zagrebu na Gjurgjevo 1865.

Gj. D.

---

*

Pjesme.

Na Nehaju gradu.

Stari grade, oj Nehaju,
Ti nehaješ pazit s mora
Ove ljude, što nehaju
Da si mrtav kao gora,
Kao brdo, na kom jesi,
Gdje t' ubiše zli potresi.

Sa mora ti dopuhuju
Zlato-rujni oblačići,
Kanda spomen slave štuju
Što ga imaš s Lenkovići
U poviesti borbe jadne,
Kad pod tobom Turčin padne.

Zanemaren mal da doli
Nenagnù se k sinjem moru . . .
Al još glava k nebu voli . . .
Ti nehaješ za najgoru
Čovječjega roda uvriedu,
Kad te baci u tú biedu.

Mnogomu — li nauk liepi
S tvog nehajstva — oj krieposti,
Da bi ljudi malo sliepi
Htjeli biti u žalosti
Sa nesreće, što ih stiže,
Svi bi nebu bili bliže.

G. Stjepanu Ožegoviću Barlabaševačkomu.

Taj ti kamen vrieme izlizat more,
Al krieposti plod će nosit tvoje,
Tebi plaću Bog će dati gore,
S tebe tvoje pleme viek slavno je!

Tuga i ljubav.

(Po Herderu.)

Bozi jednom mrežu htjevši splesti
Radost, žalost skupa prepletoše,
Kad su djelo na kraj htjeli svesti,
Biedno srdce — bozi iznadjoše!

Naš život.

Naš je život tamno ogledalo,
U kom trepti blied kip budućnosti,
Tko je kakov, nebi se ni znalo,
Da izza suda nebude vječnosti.

Sudbina.

(Po Herderu.)

Neimenuj sudbine mi krutom
Nit nje volju zavidnošću ljutom:
Njezin zakon istina je vječna
Neizbježna al' i neporečna.
A dobrota jasnost božja to je,
Moć joj kao baš potreba što je.

Put u nebo.

Sve se diže, sve bi rada gori,
Al' sve k sebi zemlje vuče moć,
Bez pobjede ma tko ovdje s' bori,
Izpod jarma svatko mora proć.

Radost i žalost.

Ah! kakov je ovaj sviet naš zemni,
Unj radosti neima bez žalosti,
Da smo sretni, kad smo priznat spremni,
Osjetimo manjak blaženosti.

Kad nam dalnje slike i pritvore
Gorda spremno sadašnjost odkriva,
Sanci malo istinom se stvore,
I to malo tek na pó se zbiva.

Sretan s toga, tko se malo nada,
Sretni, komu želja ima mjeru,
Najsretniji, koj medju one spada,
Koji hoće da plod gori beru! . . .

Vjera.

Zašto bludiš kroz pustare
Izgubljeni biedni brate!
Pod umom te strasti žare,
Da zaštite neima za te.

Tvoje srdce um ti pali,
Užiže si krov nad sobom,
I mudri su mnogi pali —
Kajali se već nad grobom.

Ajd u zemlju vjere udji,
Tù ti cvatu vjekom ruže,
Tùj su ljudi baš i ludji
Sdržali se ponajduže.

Golubinja smrt.

Dva golubka imah,
Oj ljubezni biše,
Kakvih sad na svietu
Ima težko više.

Pitome ih hranih,
Privikoh uza me,
Skakahu uz mene
I meni na rame.

Jednom dodjem kući
S Visokoga trudan,
Zovnem ljubimčeta —
Trud bi uzaludan!

Idem tražit brižan
Golubiće moje,
Opazim s daleka,
Gdje nemično stoje.

Dodjem . . Jedan leži,
Drugi nad njim guče,
Što mu, neznam kako,
I tko onog zatuče.

Živog uzmem sobom,
Mazim ga i mitim:
On mi vrati gukom
I vratom podvitim.

Kanda reć bi htio:
Nećutim si dobro
Zakopaj i mene,
Gdje mi leži pobro.

Zaklopio oči
I njeg neima više . . .
Oj ti golubići,
Dragi li mi biše!

Parnica božicah.

U krugovih viših medju bozi
Na Olimpu, kako misle mnozi,
Bjaše ženah, boginjah nazva nih,
Djevojakah kano i udanih.
Uz bogove dobročinitelje
I te ljudem punile su želje! —

U početku življahu pod Jove
Rukom složno i bez ikakove
Svadje, kara ili i krivice
Tako bozi kano i božice.
Ali babe neimadu mira,
Već u srdce svedj im nješto dira.
Takove su danas žene naše,
A ženstvo vam vazda takvo bjaše!
I Venera s Minervom božicom,
Ljubovnica s prvom mudračicom,
Zavade se jednom u ljutini,
Koja više svietu dobra čini?
Nikako se smirit nemoguće
K Jovi iči najposlje odluče,
Da on pravo sudi i razjasni,
Koja od njih ljudem više hasni.
Obih tužbe saslušavši Jove
Po sve umah pošalje bogove,
Da na večer sidju se od svudi
Te da s njimi ovim pravo sudi.
Malo dana postojalo zatim,
Već su bozi svi za stolom zlatim;
Jestvine se tu poznate jedu,
Zevrelica ide svim po redu.
Tad Minerva počne se tužiti
I Veneru ovako ružiti:

„Ova mi se evo ruga
Veleć, da su moji sveti
Dobročini ljudem tuga
Gola tuga i tereti.

A kakvi su podanici
Pogledajte! eto njeni?
I na tielu i nožici
Kostobolni, izgnjiljeni.
Moje znanje sviet upravlja
Carski znadu to stolovi“ . . .
„„Moje ljude ljudmi stavlja
I pošilja na sviet ovi““
Uleti se Venera držeći
Desnu svoga na šepana pleći'?
Ote rieči sve bogove prenu
Iz dremanja, a božice krenu
U pôd oči i stidljivo lice
Zažareno govorom božice.
Tada Jovo malo strese glavom,
Besjediti počne svojim pravom:
„Što tko ima, sve je ljudem dobro,
Tvoje sunce Apoline, pobro,
Tvoje vode, Neptune, i vlaga,
Tvoje znanje, o Minervo draga,
Tvoji štiti Marte, vojno stari,
Tvoja ljubav Lado, premda kvari,
Viganj tvoj je potreban Vulkane,
Tvoje, Cero, žito i poljane
Svako ovo potrebno je svako
„I moj pehar,“ zaleti se Bako.

Nezaboravni dan.

Jedin dane! kad no sam brodio
Izpod Senja na burnome moru,
I svu nadu kad sam izgubio,
Da se k milom već povratim dvoru,
Jedin dane, zaboravit tebe
Nikad neću, dok ću znat za sebe.

Tad se moje vodom veslo skrši,
I razkide od vjetarah jidro,

Udes svrhu da svoju dovrši,
Još izgubih po nesreći sidro;
Ah, sjećam se čuvstva pobožnoga,
Koje šiljah k nebesom do Boga.

Popucaše laneni konopi
I čunić se poda mnom — prevali
U moru se on jadan utopi,
Ja boreć se ostah medju vali...
Oj, al usta na užasnom življu
I neznajuć nebesa dozivlju...

Na dašćici preostavšoj samo
Držo sam se od čunića svoga,
Lupao sam tamo i ovamo
Prizivao Boga jedinoga,
Da me čuva jošte mojoj sreći,
Koju risah u snu si i bdeći.

Talasi me tužno po sto puta
U dubinu morsku porinuše,
Pa i opet iz pjenešca ljuta
Pram visini neba podignuše,
I opet me sunovrate sobom,
Da mi budu nemilostnim grobom.

Po sto putah smrt jadnom se meni
Negledećem prẹd oči postavi,
Srdce mi se jurve okameni,
I sva sreća sada me ostavi,
Samo jednu jošte gojah nadu,
Da nebesa propast mi nedadu!

Ja se borah dugo s morem ljutim
Kao biedna sa vihrovi ptica,
Još i sada svu strahotu ćutim,
Od koje mi predrhta ustnica
I molitvu uzdisaše jednu
Toli vruću kó nikad nijednu.

Ostao bi plienom morskim pjenam,
Da mi daska spasiteljka puče,
Da sa sriede k njekim mrzkim stienam
Silni val me sobom neodvuče;
Iz nesreće sreća mi izteče
Srdce prvu zahvalnost izreče.

Svršio bi dane ovog svieta,
Svršio bi tada moju mladost,
I zelena presjekao lieta,
I života toli milu sladost,
Da me divno sam Bog neizbavi,
Kog mi srdce i tad i sad slavi.

Sa morskih sam onih golih stienah
Držeći se promatrao zjalo,
Čekah, da se more rieši pjenah
I da sobom nebi već bacalo,
A kada se sinje smiri more,
Ja preplovim do pod mile dvore.

Kao Enej sretno sam uteko
Biesnoj buri, silnom životu, vodi,
Slast života i opet sam steko
Kô da s nova on me dan porodi,
Jedin dane, tvoj ću god slaviti
Ma da mi je sto rujnah živiti.

Slavuj i djevojka.

Slavuj pjeva,
Ide dieva
U zoricu
Na vodicu.

Ptić ju čuje,
Poletuje,
Prati dievu
U svom spjevu.

Dieva gleda,
  Al' se neda
Ptica rana
  Van iz granah.

Dieva straži,
  Ptić ju draži
Za njom sleta,
  Put joj smeta.

I leteći
  Nju sliedeći
Kao vodju —
  K zdencu dodju.

Dievče naše
  Zajimaše;
Ptica mala
  Popjevala.

Dieva vedra
  S malog viedra
Vodu pije
  Pa se — mije.

Slavuj skoči
  Te si omoči
Klun u vodi,
  Što — mu godi,

I na rame
  Dieve same
Skoči smjelo —
  Ljubit bielo!

Al' eto ti
  Konj topoti
I junaka
  Nosi djaka!...

Ptica sleti,
  Djak prileti,
Niti pita:
  Smiem li Vita?

Niti pita:
  Smjem, li Vita,
Već ju ljubi
  Nedangubi!

Labud.

Leti labud od Dunava
  Tek što zora ruji,
Krilo njegvo kao harpa
  Eolova zuji;
K ribnjaku si modrom leti
  U jelinak gusti,
S nedohitne tad visine
  Na njega se spusti.

Na domaku tù se tri put
  Osvrće na okô,

A nijedne od sestarah
   Nevidje mu oko.
Zapjeva si; tužni zvuci
   Daleko se šire,
A on klonuv bielom glavom
   Tihano umire . . . .

Tako i stari pjesnik čini,
   Kad mu čas doteče,
Ljubi liru, s koje žice
   Stražnji put zazveče.
Pjevajući božju slavu
   Sa svietom se dieli
Duhom ode — spustiv glavu —
   Gdjeno — su angjeli.

Na početku školske godine.

Naše sunce, naše ljeto
   Pade već u carstvo noći,
Mnogi sanak već je eto
   Odletio izpred očih!
Mnoga 'e nada ukopana,
   Srdacah je tužnih dosta,
Al' nam ipak burnih dana'
   Sviet nutarnji miran ostà.

Novo ljeto, nove sile
   Ko proljeće miris hoće
Kroz sve naše kraje mile
   Jesen dieli zrelo voće,
Pred bitkom je strah užasni,
   Nu po kiši sunce sjaje,
Udes nikad nezakasni,
   Al noć tuge viek netraje.

Zato svak se posla lati,
   Čim zaruji nova zora

Jer da nitko vjekovati
  Neće ovdje, svak' znat mora.
Traži hranu budućnosti,
  Marljivošću mala mrava,
Vrši svjestno sve dužnosti;
  Jer pobožnost to je prava!

Žalostnica
(Elegija.)
na razvalinah grada Kalnika dne 17. rujna 1857.

Mûče blagu sutona u velu
  Leži polje, pjesan luga mre,
Samo u stienju ovdje ostarjelu
  Cik do uha šturkov dopire,
Zemlje zračna tišina se laća,
Krdo s paše lagano se vraća,
  U otčinski spješi seljak stan,
  Da mu okriepi trudne živce san.

Ovdje briegu na šumnatom sada
  Pod ostanci, gdje bi njekad gnjev,
Gdje davnosti groza me popada
  Nek ti 'e tugo posvećen ov spjev!
U godinah što minuše davno,
  Podrtine dizahu se slavno,
Ko ponosni sa kulami grad
  Na pećini kao gvoždju zdat.

Ali sada oko ruševina'
  Zelen bršljan vije se u vis,
Sa žažarom boreća se tmina
  Kroz skršena okna gleda niz,
Gdje blagoslov otčev s rujnim vinom
  Hrvatskim se podavaše sinom,
Kojih svaki srdcem kano lav
  Srne u bitku kažuć da je Slav.

„Idi sretno“, vojnik siedi reče,
   Dajući mu mač i buzdovan,
„Nevraćaj se, dok slavlja nesteče . . .
   „Bud otacah slave dostojan!“
Iz očijuh mlada sina sieva
Živa munja, srdce 'e puno gnjeva,
   Obraz ružah ko cvatući gaj
   Na govor mu upáli se taj.

Časak bilo — a on već na pleći'
   Svom jahaču za u bitku poć,
Ko u burnoj vi'e se jalik smeći
   Pred njim; tako turska će se moć . .
Blag ko rosa, koja s ruže pada,
K tvrdu gradu vraća se nazada
   Vjerenici reče: „S Bogom sad
   Skoro ću se vratiti u grad.“

Ona u tjesnu gleda ko u klieštih
   Kroz prozore na doline put;
Ah! od sunca oklop se zabliešti
   Konj topoće, dragi je opet ljut . . .
Neosvrće na okno se više,
Gdje ga draga gleda i uzdiše,
   A što veli okom žalostna,
   Reć bi zabman trudio se ja.

Gleda staze — pustaru veliku
   Svaki dan ih gleda po stoput
Od nikuda glasa vjereniku
   Njega biedna čeka uzalud.
Jednom čuje, da jadan pogine
Na medjašu mile domovine,
   Gdje Turakah igo tlači sve,
Pa od tuge za njim i — umre.

O promjene, noć i groza kriju
   Pozorište one moći sad,
Večerini tužno sada viju,
   Gdje radostan bješe star i mlad,

Tuga vlada, gdje ljubav vladaše,
Drač se važka, kuda cviet cvjetaše,
Od jasnosti tek ostade mrak
Od sveg osta samo — mali znak.

Gdje bi čuti zvonke glase čašah
U zviezdištu dok bi jedne zviezde,
Ovdje sada vriež se stienah maša,
A po njem se sovurine gnjezde . . .
Mnogi pusti ostadoše dvori,
Koje Turčin kleti nerazori,
Mnogi tako propade nam dom,
Koj bi slavu širio svietom!

Tako sviet ov prolazi nam cieli
Sa sjajnostmi svojimi ko san,
Razpade se, uništuje, dieli,
Što pustošan kratki nosi stan,
Gine lovor, što po čelu pleše,
Gine djelo, što s' u mramor kleše,
Posvećene žare spomeni
I pjesamah vječni neveni!

Obsjena.

Gledni tamo do dva brega
Uzko-li su spojena,
Jedan misliš, da brieg gledaš
A to ti je obsjena!

Jer su oba udaljena
Ne na stope već hvate
Mnogi prosjed, mnogo bezdno
Med njima je, znaj, brate.

Ko ti brezi, takova su
Moja sreća i moj: ja
Tko me motri iz daleka
Misli, da mi sreća sja.

*

Ali tko me s bližeg pozna,
Taj se jurve nauči:
Koli dubok prosjed tugah
Od sreće me još luči!

Tko je sretan?

Tko je sretan, drago moje,
Tko je sretan, kaži tko je?
Je-li mudrac, koj zna mnogo,
Što je liepo, dobro i strogo?
O, taj nije sretan, nije,
Od znanja mi taj nenieče,
Da znanosti jesu veće
Te za tim ga želja bije.

Tko je sretan, drago moje,
Tko je sretan, kaži tko je?
Je-l' bogatir kao Gavan,
Jeli novčar ko Krez slavan?
Ne, sretan se taj nemnije;
Jer kod hrpah svoga zlata
Dan i noć se boji tata —
A u stiski sreće nije.

Tko je sretan, drago moje,
Tko je sretan, kaži, tko je?
Je-l' ljubovnik, koj cjeluje,
Kom' ljubovca na njedru je?
Ni tog sretnim ne govori
Iznevjeri već se mnoga
I pogazi rieč i Boga,
Te sljubovnost drage mori.

Tko je sretan, drago moje,
Tko je sretan, kaži, tko je?
Je-li čast se komu daje
Vrat il grud da zlatom sjaje?
Ni tim sreća baš necvati,
S čašću pokoj sviest se gubi

Tudja volja što zatrubi,
To im valja obavljati!

Tko je dakle, drago moje,
Tko je sretan, kaži, tko je?
Ja izbrojih nesretnike,
Ti daj sreće ljubovnike!
O, sretnih je malo, malo!
Kom grudi je sviet dovoljan,
Tko je sobom zadovoljan
Taj je sretan — ma se što sbivalo!

U spomenar I. T.

Iz ljubavi dvie tri rieči
Primi bratski, primi dobro,
Bit će možda k tvojoj sreći,
Ako si ih k srdcu pobro.

Gdje ćeš biti, kud ćeš ići,
Prijateljan, pošten budi
Tim ćeš, vjeruj, baš postići
Zadovoljstvo tajno u grudi.

Vjernost, blagost svatko s' želi,
Za tim rado svak uzdisa,
Umiljato, znaj, se veli —
Janje dvije majke sisa.

Smrt staroga pjesnika.

Hladan vjetar po svem groblju huči,
Izpod magle siv mjesec prozire,
A na grobu pjesnik uzdišući
Stari, žice na liri prebire;
U radostnom gledanju
Na pokrovku svagdanju
Plašni pogled na nebo upire.

U očih mu jarki oganj plane,
Kad se sjeti na mladjana ljeta,
Na sve pjesni, ljubavi spjevane,
Na radosti, na žalosti svieta.
Tu se u tugu plamenu
Mužka pjevcu grud dignu
Niz lice mu kapnu suzica.

Tuga ova k braći ga priteže,
U vječnome koja leže miru,
Željom za dom duh mu se užeže,
On se trga raznih bolih viru;
Tu postane noć danju
A on silu najskranju
Skupi — i divno do žicah poseže.

„Liro! samo jednu jošte prije
Podaj jeku ljubezno pljinuću
Nego l' tielo zemlja mi pokrije,
Nego izgubim snagu izmičuću;
Ti s' me rado slušala,
Kad me stiska kušala,
Tebi tugu povjerih goruću!“

„Provodi još pjesnu tu jedinu
Vjerna drugo samstvovanja moga!
Ti poznaješ sreću mi jedinu
Srca moga, često varanoga.
S nemilosti blažene
Svietu uzdahe tajene
Sakrio sam sried krilašca tvoga.“

„Ah vi krasni, krasni sni mladosti!
Sni i sad još sladkog spominjanja,
Zvaliste se riekom me radosti
A sad moga pričinom jecanja!
U kraljestvu najvećem
Samo da Vas tam stečem
U žarenju rajskoga svitanja.“

Hladni vjetar po svem groblju huči,
Izpod magle siv mjesec prozire
A na grobu pjesnik uzdišući
U zagaslu zviezdu oči upire.
Lira puče s pečali,
Žice prasknu u tren mali
Stari pjesnik pjevajuć — umire!...

Svibanj.

Krasni maj
U lug i gaj
Život lije;
Sve se giblje, sve se smije
Svud je razkoš, svuda raj!

Doline
Ravnine
Kriju cvieti.
Na njih zlato sunca svieti
Sjajnomodre s visine.

Pčelah roj
Leti u boj,
I svedj zuči.
Tu brav skače, tam skot buči,
Pastir kuša zvučni stroj.

Kamgodi
Pogodi
Vid spod vedje,
Veselje i igru gledje,
I srdcu mi svud godi.

Ptičice
Pjevice
Pjevaju.
Potočići klokotaju
Složno majske pjesmice.

Svudj' cvieće
Šireće
Miris svudi,
Stidljivo se ruža rudi,
Miomiris svud kreće.

Ele daj
Dok je maj
Vij vjence
Svježih ružah za mladence,
Jer će proći maj i raj! —

Domovina.

Gdje izlazi najsvjetlije
Sunce izza gore?
Gdje svietliti najmilije
Mjesec do nas more?
Da li u tudjini?
Ni! Ni!
Već u domovini.

Gdje se ruže gustoliste
Rajski miris hvata,
Širi grud sa slasti čiste
Uz složnoga brata.
Da li u tudjini?
Ni! Ni!
Već u domovini.

Gdje ljubavi cvieće krasno
Dražestinje niče?
Gdje vjernosti većma glasno
Čuješ rieč da kliče?
Da li u tudjini
Ni! Ni!
Već u domovini.

K roditeljem gdje se diete
   Vije viek smjelije?
Ko svibanjski cviet, gdje spete
   Ručice razvije?
      Da li u tudjini?
         Ni! Ni!
Već u domovini.

Gdje nam dobro svako raste
   Bolje i gojnije?
Gdje nas bježe tuge tmaste
   Prije i žurnije?
      Da li u tudjini?
         Ni! Ni!
Već u domovini.

Domoljubni čun gdje s' ljulja
   Najvećma smiono?
Gdje se skrši laglje hulja,
   Zlo ovo il' ono?
      Da li u tudjini?
         Ni! Ni!
Već u domovini!

Njoj.

(Sonet po Kolláru.)

S bogom kraji, što ljubav krijete.
   Cvietna polja, mili vrtovi,
Svete lipe, s bogom bogovi,
   Suze i sreću što nam poznajete!

Gaji zdravo da mi ostanete,
   Mili luzi, grmlje, bregovi.
Š njom plačite stari i novi
   Tornji i hrami, vriela, gore svete!

S bogom i vi, hlade i stazo tajna!
   I livade, kud je stupala,

Često k meni Njena noga sjajna:
Tu svetinju sad čuvajte meni.
Dok cilj taj, što mi ga je dala
Sudba, dobro nebo mi promjeni.

Buduća mi postelj.

Majka, znam to dobro,
Gdje me 'e porodila
Ali Bog zna, gdje će
Kriti me mogila.

Narodih se ubog
U malenom selu,
A pogrebsti će me
U uzku postelju.

U tihom u grobu,
Na svetome polju,
Gdje mi neće srdce
Kiniti se bolju.

Tamo će spokojno
Kosti mi ležati,
Iz očijuh suze
Neće mi padati.

Neće li već za mnom
Nitko tad plakati,
A to će mi na grob
Rosa bar padati.

U krevetu tome
Ništ me neće bludit
Kad angjel zatrubi,
Tad ću se probudit.

Cvjetak.

Srce mi se snuždi,
Gledeć kako cvjetak

Povenu mi, umre —
U zô dan, u petak.

Ja uzdišem, plačem
Nad zemljicom, gdje mu
Koren bi usadjen,
Moleć se Višnjemu.

Eto, eto čuda!
Cvjetak se podiže,
Glavicu otvara; —
Ja pogledam niže.

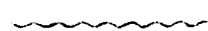
Ah moj' Bože dragi,
Uzdahnem u sebi,
Da li je moguće,
Vjerovao nebi.

Suza moja kapnu
Na zemlju do cvieta,
Zemlju provaljuje,
Korenu prošeta.

A uzdah moj bi mu
Vjetrić blagi, mili,
S tieh pomoćih umah
Tako se osili.

Tad se sjetih jadu,
Zašto mi povenu
Jedino gojenče
Srcu ožalošćenu.

Vodice mu nedah,
Sunce ga ošuši;
Zabit dakle život
Skoro mu uguši.

Svibanjsko jutro.

Dan hoće, da svane
Sav sviet da ustane
Ustan', dušo i ti
Boga svog slaviti.

Pogledj na nebesa,
Modra je zavjesa,
A za njom angjeli,
Pjesan su izveli.

Njom zabieli zora
Od svud iza gora':
A ruj njezin rudi
Na slavu te budi.

Glej danicu zviezdu,
Svomu na odjezdu,
Kakvim kresom kresnu
Bogu sva u pjesnu.

Pa ni zemlja neće,
Da je niema veće,
Vjetrić propuhuje
I tim Boga štuje.

Ptica eto poje
Sa tanahne hvoje!
A tik nje je mala
Kap rose zasjala.

Ona se u otu
Ugleda krasotu,
S pjesmom ju ovine
Kralju od istine.

Magla se u doli
Sakri, jer oholi,
Žarki goso ide
I ruši joj zide.

Dušo ma kod ote
Sa svih stran' divote,
Kliči s grudih tjesni'
I ti Bogu pjesni.

Poj mu u punoj mjeri,
Njegvom bo si kćeri;
A on tebi spasom, —
Poj mu punim glasom!

Večerna pjesma.

Tek sunašce zlatno zadje,
Tek s' utopi u moru,
I odmah se raspu zviezde,
Na nebeskom prostoru.

Tjeskobno i sa suzami
Tek se s nami luči dan;
Već se s neba k zemlji spušća
Angjeo mira — sladki san.

On, od ljub've poslan vječne
Briše svaku kap pota.
Mirisni je on bjednikom'
Cvjetak i sva milota.

Spite oči! jer nad vami
Bdije zviezdah sva java; —
Pod zaštitom najvišega
Spokojno se svedj spava.

Oda.

(Od Horacija na Aristija Fusca.)

Tko pravo živi, te je prost od grieha,
Netreba kopjah mauričkih ni luka;
Nit otrovnimi punoga strielami
Fušče moj, tulca.

Ili kroz Sirte [1]) prazne, razžarene,
Ili išao on kroz neprijatni
Kavkaz, il' mjesta, koja bajoslovni
Plače Hidaspo; [2])

Jer u sabinskoj šumi goloruka,
Kada pjevajuć svu lalagu zadjoh
Prieko granicah, bezbrižan budući,
Vuk me odbježe;

Kakva strašila nehrani ni ona
Daunija vojnička u dugih hrastinah:
Niti nerodi zemlja jubska, lavah,
Sušna gojila.

Stavi me gore smržnjene u zemlje,
Drva sredljetni gdje nekriepi vjetrić;
U pojas svjetla, što ga tišču magle
I oštro vrieme.

Stavi me pod kola odviše blizoga
Sunca, u zemlju pustu i bez kućah:
Sladko s' smijuću lalagu ću ljubit
Sladko sboreću.

[1]) Syrtes aestuosae — misli obe Syrte u Africi, medju kojima je Leptis.

[2]) Hidasp bijaše u Indiji, o kom nemogoše Rimljani puno znati.

Bogu.

Nevidiva sveta sila,
Što nam daje život, moć,
Od vjekovah što je bila
Kad vladaše tmina, noć,
Kad još nebi sunca, dana
Ni života kakva znak
Nikad dost neopjevana
Sveta sila — Bog je jak!

Dižte oči uma ljudi!
Na široki cio sviet
I recite: slava budi
Vječnom Bogu, jer si svet,
Svet u svojem svakom djelu,
Što ih nosi zemni šar,
Svet uz družbu svetih cielu,
Što ih krije neba čar.

Čujte pjesmu svih svjetilah,
Što bezkrajnu slave moć,
Njegva rieč je razorila
Od kaosa tmastu noć.
Sitne zviezde, mjesec bliedi
Pogledajte sunca žar,
A to znajte, Bog uredi,
Klanjajte se — on je car!

Njega slavi sinje more
U njem neba odraz čist,
I na kopnu doli, gore,
Mudrost kaže travke list;
Njemu zvierad pjesni poje
I cio se klanja sviet,
Dižte ljudi srdce svoje,
Pojuć: Bože ti si svet!

Suza.

Suze srećne i čestite
Ke skrušena duša lieva,
Ah drago ti izhodite
Iz srdašca boležljiva.

Težki griesi muka su prokleta,
Jesu pravi pako ovog svieta,
Nesretan je i vjek jaoh sužan
Griešnik smeten, bolježljiv i tužan,
Al je sretan, koga grieh prorazi,
Ak utjehu u suzi nalazi.

Samo suza stida muku blaži
Ugasuje vječni oganj vraži,
Samo suza kajem prolivena,
Što ju duša proplače skrušena
Suza kaja, što u oku blista,
Za raj dušam udica je čista.

Noć.

(Sa sjemeništna prozora.)

Krasna — li je noć!
Nigdje magle ni oblaka mala,
Sa zrakom je svežim rosa pala,
Smije nam se zviezdište od svuda,
Od tog smieha blaži kob se huda,
A kroz tamnu nebesah visinu
Razsvietljuje blied mjesec pustinu,
Ova mi je velo more
Okrunjeno nebom gore. —
Oj krasna je noć!

Pripovjedke.

Dobra kći.

[Istinita crtica iz seoskoga života.]

Udova Dobrićka upravljaše podosta velikim imutkom svojih sinovah, štono im ga ostavi otac. Na jednom zaselku u županiji križevačkoj iste udove stanovaše njeki zakupnik, koji izplaćivajući zakupninu, još pokojniku ostajaše višeputah dužan. Po smrti Dobrićevoj rasao je dug sve većma; svako opominjanje bijaše uzalud, jer nikako nemogaše svoj dvogodišnji dug izplatiti, nego moljakaše uvjek, da se uztrpe. Gospoja pomisli, da je uzrok tomu zlo gospodarstvo, te joj njekoji svjetovahu, da ga iz zakupa odpusti. Gospoja odasla svoga pazikuću k napomenutomu zakupniku, te mu poruči, u slučaju ako nebi stari dug sa novim u sliedeći rok izplatio, da će biti prisiljena zakup mu oduzeti te prodav blago i pokućtvo naplatiti si dugove. Ovomu poslaniku pruži se sada nenadana zgoda osvetiti se istomu zakupniku, koj ga bijaše prije njekoliko vremena uvriedio, a i sam prisvoji si obično veću vlast nad podanici nego li je dopuštala gospoja; on je gnjeo seljake, gdje mu se je samo zgoda pružila i sabirao sebi blago i bogatstvo. Došav k zakupniku navjesti mu mnogo strožije nego što gospoja zahtjevaše, tako da isti pade u zdvojnost i činjaše mu se nemoguće sve ono izpuniti, što mu reče pazikuća. U istinu zakupnik bijaše sudu predan te mu po zakonu dosudjeno, da se zakup oduzme, a blago i pokućtvo, da mu se proda te dug izplati.

Starac bijaše sasvim poražen, kad pomisli, da će morat prosjačiti; mnogi uzdah ukrade mu se iz prsijuh

kad je pogledovao na bolestnu si suprugu i mnogobrojnu porodicu, koja će kao i on morat odsada prosjačiti. Budući gospoju, koja stanovaše obično u Beču, nije ni poznavao, te si je cielu stvar polag onoga, što mu nesretni pazikuća reče, još strašnijom predstavljao, nemogaše ni misliti na kakovo oproštenje duga. Često pisaše pazikući, nu sve mu bje uzalud; ovaj ga uvjek samo opomenu, da u buduće bolje gospodari. Još bijaše njekoliko danah do dražbe, poslje koje činjaše se zakupniku nemoguće obitelj si uzdržavati. Jedne večeri sjedjaše on u krugu svoje obitelji prekrštenih rukuh, misleći, što će uraditi posliednoga kobnoga dana. Podulje šutanje vladaše u tom obiteljskom krugu, dok netom to šutanje neprekine ovimi riečmi: Zaista neizmjerno je težko izgubiti ono, što čovjek velikim trudom steče, jer bilo to, što ćemo izgubiti, još ovako maleno, za nas je od velike važnosti. — Isti zakupnik tužio bi se često, da je od svih najnesretniji, buduć zna, kako su svi veći zakupnici iste gospoje u tako tužnom vremenu oproštenje ili barma kakovu podporu dobili, njemu samo, da još nije nikad ništa oprošteno, premda je njegov zakup tako velik, da ga je vrlo težko, uz veliki napor i veliku radnju u najboljem vremenu izplaćivati, nekmo-li u ovo doba nevoljah kao što je sadanje. —

Ružica, koja je gospodarstvo za bolesti matere rukovodila i majku si pomnjivo dvorila, sjedjaše uz raztužena si otca, razmišljavajuć, kako bi mogla srce gospojino za sebe pridobiti; to joj se činjaše samo onda mogućim, kad bi osobno predočila gospoji biedu svojih, te ju umolila, da ih neraztužuje još većma, već da im jedan dio duga oprosti i pokućtvo, koje im je najpotrebitije, povrati. Nu znajući Ružica, da joj otac, koji je uvjek reć bi samo nad njom bdio, neće toga doz-

voljiti, odluči još iste noći udaljiti se od otčinske kuće, da pješke otide u Beč, gdje je mislila, da će naći gospoju Dobrićku. Kako odluči tako i učini. Odjuri na brzo k njekoj svojoj susjedi vlastelinki, koju je u boljih vremenih više putah podupirala, te ju zamoli, da ide s njom u Zagreb, gdje će valjda što točnije saznati za gospoju Dobrićku. Ružica ostavi kod kuće listić i očitova svoju nakanu obećavši, da će se poslje njekoliko danah valjda dobrim uspjehom povratiti.

Sutra dan pod večer dodje Ružica sa svojom družicom zbilja u Zagreb i tù kod vlastelina V. saznadu točno naslov Dobrićkin, bečku ulicu i kuće broj, gdje je tada stanovala. Pješke je Ružica odputovala put Beča, a stigav tamo kažu joj po pismu ulicu i kuću, te se odmah odputi k Dobrićki. Tù skloni njeku djevojku, da joj obeća, da će još isti dan dovesti ju pred milostivnu gospoju. „O Bože, ta to je zla gospoja“, reče Ružica! — „„Tko vam je tu klevetu rekao, upita služkinja? ona je dobra da bolje netreba, pomaže gdje samo može. Zaista to vam je kleti onaj pazikuća nalagao; molim Vas za Boga čuvajte se ga kao vatre i pazite, da Vas nevidi, jer bi mogao gospoji što lažljiva kazati pa tako Vam naškoditi.““

Služkinji bijaše ime Maria; okriepiv Ružicu jelom i pićem, otidje gospoji te joj izpripovjedi sve potanko, kako njeka djevojka od puta izranjena, i umorna, jer putovaše više danah i noćih, želi doći pred nju, da ju prosi za pomilovanje uboga si otca, bolestne majke i mnogobrojne braće; nu da se ista djevojka jako boji stupiti pred nju, jer im je pazikuća gospoju opisao veoma zločestom. „Mario, reče gospoja, ti imaš uvjek nešta proti dobru pazikući; nu dovedi mi djevojku, koju si uzela pod svoje okrilje, da vidim, što je u stvari.“

Došav Ružica pred gospoju izpripovjedi, što najsladjimi riečmi, nevolju otca, bolest majke i nemogućnost, da sada odmah sav dug splati, opisa i napor ciele obitelji, što i jest uzrok materinoj bolesti, trud otca, koji bi i sam sada podpore trebao, budući sasvim iznemogao, te uvjek uzalud izčekiva, da će mu se štogod od duga oprostiti; sada je već najveći stupanj siromaštvo postiglo, budući nam je sve zabilježeno za prodaju, ista ona postelj, na kojoj bolestna majka leži; pripovjedajući to nemogaše a da neproplače; srce joj htjede pući od žalosti, te se odvaži na koljena pred gospojom baciti i umoli ju pomilovanja. U početku bijaše gospoja tek znatiželjna, zatim postade ozbiljna nu napokon na toliko ganuta, da je s Ružicom proplakala; podigav ju sa zemlje, reče: „Bože! to li sam htjela uraditi, tako nečovječni postupati?“

„Drago diete, ja sam tvojemu otcu prijašnji dug oprostila, nu on nebijaše zadovoljan, valjda mu je bilo premalo.“ Na to odgovori Ružica: „„Milostiva gospojo, ta i najmanjim odpustom duga bio bi se sasvim zadovoljio; on bi se bio ohrabrio, i radio bi iz sve snage i nastojao Vam u buduće točnije plaćati.““ Na to reče gospoja: „Ružice, idi sada spavat, takva bo dobra kći zaslužuje, da odpočine; ti Marice, uzmi ju k sebi, podvori ju, a sutra ćemo se više razgovarati.“

Jutrom drugoga dana pohiti Maria k Ružici, da ju probudi, da se uzmogne što prije opraviti te na poziv odmah pred gospoju stupiti. Za mali časak čù se zvonce; Ružica bje pozvana pred gospoju, koju nadje za pisaćim stolom sjedeću. Dobrička joj reče: „Posutra je već dražba, koju oporeći nemogu; nu mogu više nego li da istu samo oporečem. Uzmi ovaj list; s mojim ćeš Ivanom ići kući, a vozeći se kroz Novimarof predaj g.

sudcu ovaj list; on će moj nalog točno ovršiti. Bog te neka prati svojim svetim blagoslovom."

Ružica zahvali se srdačno gospoji te ode. Došav u Novimarof, preda kot. sudcu od gospoje povjeren list i ode kući k svojim milim roditeljem. Neopisivo bijaše veselje, kad je Ružica došla k roditeljem i braći; roditelji neizkazaše joj nikada još tolike privrženosti, koliku upravo u onom trenutku; braća nemogoše se dosta nacjelivati mile sestre, koja im je zastupala majku obavljajuć za materine bolesti sve materinske poslove.

Težko bijaše zakupniku gledati jutrom drugoga dana, kako se skuplja množina bližnjih zakupnikah i druge svjetine, koja već po stajah pregledavaše blago samo još na sudca čekajući, da započne dražbu; neopisiva bijaše tuga njegova, a i Ružičina, ali ova ipak neklonù duhom već ih je tješila riečmi: „Zaista će nam gospoja pomoći, jerbo ona nemože s ovakovim starcem zbijati ludorije; on nije zaslužio, da ga bije takova bieda. Gospoja Dobrićka je dobra, to sam joj vidila na licu i upoznala na riečih."

„Dobra je gospa Dobrićka" reče iznenada nadošli sudac, „često pošilja Bog angjele ljudem, a takav je i ona. Bog ju poživi na mnogo godinah!" Zatim sakupi pod stoljetnom lipom sve, koji k toj dražbi dodjoše, te prozbori ovako: „Gospoja Dobrićka žali, što Vam je tolik trud i troškove zadala; dražbe neće biti, budući je gospoja ubavješćena, da nije zlo gospodarstvo uzrok, što dug nije splaćen već nesreća i bolest zakupnika i supruge njegove, pa toga radi oprašta vam sav dug, povraća pod ovrhu uzete stvari i blago natrag, te ćete kroz 5 godinah imati zakupa polovinu manje plaćati nego li dosada, da se uzmognete oporaviti te zakup u buduće točno izplaćivati i sa svojom obitelju povoljno i u miru starost sprovoditi."

Dobra je kći krepkom voljom pa i golemim trudom izbavila mile roditelje od najveće neprilike; ovi su se poslie prilično pomogli, splatili zakup i njoj dali liep miraz, kad se je udavala za vlastelina S**. Bog ju blagoslovi!

Prsten.

Njeki bogat trgovac imao jednoga sina, koga je dao u škole. Poslie njekoga vremena, da mu trgovina poradi starosti nebude išla pod ništa, porazgovori se sa ženom, nebi-li dobro bilo, da ju predadu u ruke sinu; mati na to s veseljem privoli, te jedno jutro pozovu preda se sina, odkriju mu svoju želju i namjeru, te reku, da više nepodje u školu. Sin je odmah na sve radostno pristao i roditeljem se srdačno zahvalio.

Taj je trgovac imao na moru osam brodovah, koji su na sve četiri strane svieta plovili trgovinom. Dogodilo se, da treće jutro poslje otčeve predaje sinu doplove dva njegova broda u luku k istomu gradu, gdje je stanovao sa ženom i sinom; i mladi trgovac u dnu srdca uzradovà se, što će sad prvi put stupiti na morski brod i poći u daleki sviet po moru, da vidi svakojake narode i velike gradove, kojih još u svom životu nije vidio. Težko je čekao vrieme, kad će se u brod ukrcati i krenuti iz grada, kad jedan put zovne ga pod večer računovodja k otcu i materi u sobu, koji su pri svieći kod stola sjedili i razgovarali se o sutrašnjem putovanju.

Kad unidje u sobu, reče mu otac: „Sinko, jedinče, ti ćeš sutra zorom rano na put, u daleki sviet, u drugu

kraljevinu; dat ćemo ti dva broda i novacah, koliko je od prilike treba; pazi na sve, budi radost naša! Sutra će i drugi trgovci, koji imadu svoje brodove, poći s tobom odovud u drugu kraljevinu. Kraljevski grad je velik i imade tamo svakojake robe; ja sam ti popisao, šta ćeš sve kupiti. Put je tamo na trinaest nedjeljah dalek, a na moru činit će ti se i dulji; drži se poznanacah i rodjakah, koji će s tobom onamo.“ To i mnogo više kazali su roditelji svomu sinu za put.

Kad sutra jutro osvane, bijahu brodovi spremni na odlazak; na svakom brodu viju se zastave, a na morskoj obali sakupilo se množtvo ljudih, da reku odlazećim: sretan put.

Kad su se svi redom još posljednji put poljubili, pomaknu se ladje i putnici odaljivahu se na vodi sve dalje i dalje gledećim na kopnu. Najposlje i sasvim izčeznu, kano da su se potopili. Putujući tako dodju do jednoga otoka, na kom je bila jedna kula, a u toj kuli jedan mrtav čovjek. Tkogod je putovao u onu kraljevinu, kamo su oni putovali, svatko je morao mimo prolaziti. I sad se brodovi zaustaviše, i svaki brodarski gospodar moraše ići u kulu, da plati prolaz za svoje brodove; al kad tamo, popala ga groza, kad vidi, da se tù neplaća prolaz novcem već da mora mrtva na daskah ležećega čovjeka dva puta nogom udariti. Da vam je našega putnika bilo vidjeti, kako se je u čudu našao; on u tom vidje njekakovu čarobiju te nehtjede ni pod živu glavu toga učiniti, već pitaše za uzrok i šta je počinio taj nesretnik, da to biva s njim po njegovoj smrti? Nebi druga već mu kažu, koji su što znali, jedni ovo, drugi ono, a treći donesu i knjigu, u kojoj se govori o tom čovjeku. U toj knjizi stoji, da je taj čovjek trgovac, da se je mnogo zadužio, da duga nije mogao splatiti a zato da

su ga vjerovnici tužili a sudci odsudili u grozovitu tamnicu, u kojoj već treći dan oda zla skapa i umre. Nu jer se je činilo, da nije jošte zadovoljio pravici suda, dovezu ga u samotnu ovu kulu i ostave ovdje, da bude gospodar kule i kao takov da bude izvržen tomu žalostnomu činu, da ga svatko dva puta udari nogom, tko god bude mimo kule prolazio.

Ali našemu mladomu trgovačkomu putniku nije se nikako dalo, da si ogrieši dušu na čovjeku, komu se neima radi šta osvetiti, te stane misliti, nebi-li se ipak mogao novcem odkupiti, da ga neudari. Sa malo novacah to se nemože, a da i njega jedan put za uviek odkupi hoće se mnogo novacah, što bi i najbogatijemu putniku previše bilo. Najposlje poboja se i od roditeljah, te stane misliti, što li bi oni na to kazali? Ali ipak smisli sve misli u jednu, da će tim sebi učiniti štetu na novcu, nu da će si umiriti savjest i učiniti dobro djelo. Zapovjedi dakle slugam, da iz broda donesu novce i on splati pokojnikov dug i dade pokojnika valjano zakopati, a njegovoj ženi i djeci pošalje nješto novacah, da od tuge i oda zla neumru. Ele na daljnji put nije bilo čim poći, valjalo mu se je dakle kući krenuti.

Za dva tjedna ukažu se njegovi brodovi kod kuće u morskom pristaništu; trgovci i rodjaci sgrnu se u luku željni znati, što se je dogodilo, te je mladi trgovac već došao natrag? Roditelji primu ga vrlo uzbunjeno i jedva dočekaše, da im izpripovieda, radi šta se je povratio. Premda je roditeljem stalo do novca, ipak im se je liepo vidilo, što im je sin učinio dobro djelo, radi koga će mu se na daleko širiti dobar glas. Oni mu dadu opet novacah i pošalju ga namah natrag na put.

I odè on, te idjaše hitro i sigurno; dodje do one nesretne kule i prodje mimo nje i svi drugi brodovi,

koji su s njim pošli, te nitko ništa neplati. Tako dodje i do granice onoga kraljestva, u kojem bijaše veliki sajam. Tù bijaše jedna samo mala luka, gdje je valjalo ulaz platiti; malo po dalje bijaše jedna obala, na kojoj je bilo svraštite, gdje su se trgovci sastajali i svojim se blagom natjecali. I on je iz broda pošao u to svratište, ali kad se je po obali nješto razgledao, opazi, gdje njekoliko ljudih nješto medju sobom nose; nezna, što je, ali mu se po jecanju učini, da je pod pokrivalom ženska; noć je upravo nastala i sumrak se hvatao, pa zato je jošte i slabije razabirao, što bi to biti moglo. Kad je došao medju trgovce, sve ih stavi u čudo svojom pripoviedkom o tom vidjenju i pitanjem, da-li je jošte daleko grad, kamo putuju na sajam? Kad razumiju, da sada prvi put putuje, jedni ga stanu učiti, kako je jošte daleko do onoga grada, drugi ga stanu tješiti, da se neima nikoga ništa bojati a s njekimi, osobito s domaćimi, počme se on upoznavati i nadari jošte onu večer domaće poslužnike, kako ih drugi trgovci nisu ni onda, kad su odonud odlazili.

Sutra dan čuje on od jednoga poslužnika, što se je sinoć dogodilo. Njega je jedan od slugah tako priljubio, da mu je kazao sve, što je sinoć čuo i vidio, i čemu se ni sam nije mogao dosta načuditi. Sluga reče, da u onoj kući služi već do četrdeset godinah i da se to za staroga gospodara nikad nedogodi, što se je dogodilo sinoć. Jedna četa lupežah uhvatila kraljevsku kćer, kad je išla morskom obalom na šetnju; odvukla ju sobom i sporazumiev se s mladim gospodarom ove gostione, donese ju tamo u zaklon. Zatim pripoviedaše sluga, kako mu se od njeke tuge nije dalo zaspati, već je nasluškivao, što se lupeži s mladim gospodarom razgovorahu. Prvomu gospodaru puče medju očima, da bi

se iz toga djela zlo izleći moglo; jer ako i jest do kraljeva grada dvanaest danah hoda, ipak bi mogao doušiti, gdje i kako mu je kći? Reče ovaj, reče onaj i odluče ju sutra dan ubiti, ako im neposluži sgoda, da pobjegnu s njom u drugu kraljevinu.

Kad je to trgovče razumilo, ni časa ne počasi već otide gospodaru i rekavši mu, što je na svoje oči vidio a poslje i čuo, ponudi mu se, da će djevojku odkupiti. To je gospodaru dobro došlo i proda mu ju za skupe novce pod tom pogodbom, da namah s njom otide kući u svoju kraljevinu. Tako i bilo; trgovac djevojku splatio i otišo kući s njom a gospodar i njegova lupežka četa radovali se, što se tako izbaviše oda zla.

Kad je mladi trgovac opet prije došao kući nego svi drugi, koji su već prvi put s njim odputovali, prepanu se njegovi roditelji i bili bi ga ljuto ukorili, da nije došao s liepom ženskom, za koju nisu znali, tko je i šta je, dok im on sam neizpripovieda sav slučaj. Svoje pripoviedanje zaključi tim, da će onu djevojku imati za sestru a djevojka njega za brata. I na to roditelji pristanu.

Liepo se je ovo dvoje mladih slagalo, kao da su sbilja pod jednim srdcem rastli. Brat je sestru više putah pitao za njezina otca i majku, šta su i gdje su, ali mu ona nikad pravo toga nehtjede kazati. Jednoč ipak nemogaše, da mu odbije prošnju i reče mu: „Ja ti jošte nemogu kazati, tko su mi i gdje su mi roditelji, već evo ti prsten, na kom je urezano ime mojega otca. On ga je dao skovati mojoj majci prije nego što su se vjenčali, a meni ga je majka dala kao najmiliju uspomenu. I meni je dosada bio moje najmilije, a sad ga evo darujem tebi, da ti se barem po nješto oddužim na velikoj tvojoj dobroti. Tko zna, neće-li Bog dati, da

tebe taj prsten dovede do moga otca, koj bi sve svoje, što ima, rada za mene dao, da me opet nadje.“

Prošla je i godina danah. što je naš mladi trgovac prvi put išao o sajmu u drugu kraljevinu. I opet je došlo vrieme, da idu trgovci u istu kraljevinu na sajam. Stanovnici toga mjesta izpratili su sa obale morske liepimi pozdravi i veselom pucnjavom mnoge putnike, a medju timi bijaše i naš mladi trgovac.

Njegovi roditelji su zabrinuti i u strahu, da im se jedincu sinu, štogod zla nedogodi, ali pokćerka ih je njihova tješila, da će i njega Bog čuvati, kao što čuva i druge ljude, koji su dobre duše i poštena srdca; jer da ona i ljudi pa i Bog da zna, da je on valjan i dobar mladić.

Medjutim dok su se oni dnevice o njem razgovarali, usidri se on već u pristaništu onoga mjesta, u koje su upravo odputovali. Tù je na prostranom moru bilo brodovah, da ih je imalo oko šta vidjeti, a prava je krasota gledati mnogobrojna platna i zastave, kako se sa brodovah viju i nad morem trepću. Zato su varošani rado izlazili na obalu i uživali primorsku radost, pa je i sam kralj običavao kadikad doći s kraljicom na obalu i gledati brodovlje iz susjednih i dalekih kraljevinah. Tako dodje i ovaj put, te netom pade mu oko na platno od jednoga broda i nemalo se začudi; pokaže slugi brod i pošalje ga onamo, da mu zovne gospódara, da dodje odmah kralju u kraljev grad.

Brod bijaše našega mladoga trgovca, ali on je upravo po gradu obavljao poslove, kad je došao ponj u brod kraljev sluga. Kad je došao u brod i njegovi mu kazali, da ga je kralj pozvao k sebi, u kratko je sto mislih pomislio, da izmisli, što-li biti može, te ga je k sebi kralj pozvao.

Došavši u kraljev dvor radostno ga kralj i kraljica pozdrave, te ga pozovu u sobu kao dobro došla gosta; ali kad ga upitaše za častno ime i čuju, kako se zove, kralj se začudi i umah pomisli, da dvoranin nije pozvao prava gospodara; nu kad je sluga potvrdio da je to gospodar od onoga broda, reče kralj našemu trgovcu, da je vidio sasvim drugo ime na platnu, što-no je razapeto na njegovu brodu.

Tomu se opet mladi trgovac začudio; jer nije ni znao, da je na platnu štogod naznačeno; pomisli, da nije možebiti što njegova posestra naznačila, te ponudi kralju i kraljici, da bi imali dobrotu ići k brodu, da se bolje osvjedoče o tom, pa ako je sbilja kakovo drugo ime na šatoru, da će im on pripoviedat onda cielu stvar.

Tako i bilo. Kralj i kraljica izkazali mu čast, te su razgovarajući se išli š njim na morsku obalu, da i njega osvjedoče, da imade na šatoru naznačeno nječije tudje prezime.

Kad su im se iz morskoga pristaništa pokazivali sve više brodovi i već se dali razlučivati, vele se uzdrma u duši mladi trgovac, kad vidi sbilja tudje prezime na šatoru; on se je bojao, da mu to neće škoditi; pukne mu medju očima, da su ista slova i na prstenu, što ga je dobio od svoje posestre, pak počme pripovjedati kralju i kraljici, kako je prije godinu danah istim brodom otišao od kuće, da ide na ovaj sajam i kako je izbavio jednu mladu osamnaestgodišnju djevojku iz razbojničkih rukuh u jednom morskom gradiću, i kako ju je uzeo sobom kući, te ne imavši sestru, kako ju je posestrio. Zatim je pripoviedao, kako mu sestra nikada nije htjela, da kaže, tko i gdje su joj roditelji, već da mu je prije polazka dala prsten, što ga je kao najmiliju uspomenu čuvala od majke, jer ga majka kao djevojka dobila za uzdarje od otca prije vječanja.

I mladi trgovac počme vaditi prsten veleći: „I na ovom prstenu urezana su ista slova." Kad kralj i kraljica opaze prsten, ciknu kano iz jednoga grla, kralja primi omiljavica, a kraljicu nuz kralja pade onesviešćena na zemlju. To su mnogi vidili, priskočili u pomoć, pridržali kralja, podigli kraljicu i odneli ili ih kući; sav grad je govorio, da se je nješto važna dogodilo.

Čim se je kraljica osviestila i došla k sebi, baci se u naručaj mladu trgovcu i stade ga cjelivati i blagoslivati kao izbavitelja sreće svoje.

Već drugi dan pošalju ga kralj i kraljica na svom brodu sa dva kraljevska dvorjanika kući po izgubljenu kćer, i izručiše mu sto pozdravah na milu majku i otca, što su odhranili tako ljubezna sina.

Kad on u svoje vrieme kući i po njegovu rodnu mjestu puko glas, tko i čija je izbavljena djevojka, sakupi se pučanstvo i čestitaše na toliku sreću. Za dan dva eto ih opet, gdje stoje spremni, da povrate djevojku sretnim opet roditeljem. Tri broda napunjena pučanstvom, koje htjede iz ljubavi kraljevu kćer pratiti, odbrode malo napred a za njima plovijaše kraljev brod, na kom bijahu kraljeva kći, mladi trgovac i dva kraljeva dvorjanika.

Kad su bili moru na sriedini, probudi se u dvorjanicima velika zavist proti mladomu trgovcu, i da nepostigne sreću, koju su predvidili, odluče ga u more baciti. Dogodilo se po nesreći, da je upravo sam gore na brodu stojao i mirno gledao u tiho more. U to bane jedan dvorjanik od traga, pograbi ga za noge, prebaci iz broda i sunovrati u more. A onda stanu oba vikati, da se je omaknuo u more, i tom vikom uzbuče brodare, te svi skočiše u male ladjice, da ga potraže — ali njemu više ni traga ni glasa.

Posestra uzcvili za pobratimom malo da nepogine, ali nesmije ni pisnuti pred nikim o činu dvorjanikah, što ga je malo i sama vidila. Dvorjani joj zaprietiše, da će ju na muke stavljati, ako počme samo i sumnju probudjivati proti njim, i ona se morade pred zločinci zapriseći, da neće o tom slučaju nikad nikomu ništa kazivati.

Kad dodju u kraljevski grad idjaše pred njih pučanstvo u najvećem veselju; dodju i kralj i kraljica, da si zagrle kćerku i mlada izbavitelja. Ali kako se prepanu, kad im u naručaj pade kći usapljena, da su ju htjele suze zaliknuti i kad čuju, koli velika dogodi se nesreća na putu!

Poslie toga prodju pune dvie godine a u kraljevu dvoru još nikako nemogu, da zaborave mlada trgovca; drugi bi možebiti i bili zaboravili, nu izbavljena kćerka vazda je nanj mislila i tugovala i od same tuge bolovala. Roditelji u brigi, da im diete nepogine od žalosti, odluče ju udati, nebi-li u ženitbi zaboravila na svoga izbavitelja, nu ona je odbijala od sebe one, koji su ju prosili za ruku, te je odlučila nikada se neudati.

Ali na veliku prošnju roditeljsku sklonì se ipak pružiti ruku jednomu od najpoštenijih mladićah. Kad je osvanuo ugovoreni dan vjenčanja, bijaše priredjena sjajna gostba za odličnije u kući a za prostije na dvorištu. Upravo se redahu gosti, da podju na vjenčanje, kad eto banù u sobu jedna dvorkinja i pružajući mladenki prsten reče: Ovo vam šalje jedan prosjak za vjenčanje.

Mladenka cikne od radosti i sve se u dvoru uzbuči; dvorkinja moraše po sto putah pripoviedati, kako je ovaj čas u hodniku dobila od jednoga prosjaka prsten, da ga odmah predade mladenki.

Kraljica vikne: zašto ga nisi suzdržala, mladenka reče: zašto mu nisi rekla, da malo počeka, a kralj zaori: Ajde da ga potražimo. I svi skoče na noge, da traže prosjaka; jedni odoše na jednu, drugi na drugu, a treći na treću stranu. Jedni idu kroz vrt, a medju ovimi i mladenka te vide, gdje laganim korakom zamiče za jedan plot njeki u odjeći otucan a u licu mršav čovjek. Koji mogoše viknu mu, da stane i u tili čas baci se u naručaj onomu prnjavcu blieda mladenka u svetčanom odielu.

Ciktanju i veselju nebijaše kraja ni konca; u najvećem slavju dovedu ga u grad i sad bijaše na njem, da pripovieda, kako se je mora izbavio i kud je dvie godine danah bludio?

Kad su me, reče, kraljevski dvorjanici bacili u more, odmah je u meni nestalo sviesti i neznam vam pravo kazati, kako sam se našo jednoj neobičnoj morskoj zvieri na plećih: ona me je donjela do puste obale jednoga otoka, na kom sam ja dvie godine danah sam samcit živio i voćem i korenjem se hranio. Jedne noći usnem na morskoj obali i sanjalo mi se, da jašim na liepu konju u njeki liep grad, gdje su na me čekali. Kad se probudim, bijaše jošte noć, ali sam ipak po svem ćutio i vidio, da neležim, gdje sam sinoć lego pače niti da to nije otok.

Kad se ja tako obazirem okolo na okolo, ali imam šta i vidjeti; iz mora dodje čovjek, koga sam ja poznao i koj je mene poznao; jer sam ga novcem mrtva odkupio. On mi reče, da me je sam Bog nanj namjerio te sam njega ženi i nejakoj djeci izbavio i njega od pogrdna rugla oslobodio; zato da je on iz zahvalnosti vrebao na sgodu, ako mi kadgod uztreba njegove pomoći; on da me je prvi put izneo na suho a sada iz

otoka preneo u luku ovoga kraljevskoga grada, u kom imade danas vjenčanje biti i to kraljeve jedinice kćeri.

Kad mi to reče, duvne vjetar i taj čovjek izčezne meni izpred očijuh; poslie ustanem i podjem ovamo.

„I dobro nam došao,“ viknu kralj i kraljica; „„i dobro mi došao moj mili i dragi ne više samo pobratime nego vjerni zaručniče; znaj, da bi za tobom poginula bila i da si svoju vjerenicu drugiput oslobodio od očevidne smrti,““ reče mladenka.

Netrebam ni pripoviedati, da su se njih dvoje oženili a sretno živili do svoga vieka, ali to mi je kazati, da je stari kralj ona dva dvorjanika dao u more baciti, i još do sada nisu nikoga našli, da ih oslobodi!

Valjan učitelj.

(Češki napisala Božena Niemcova.)

Bilo mi je šest godinah, kad su stali roditelji misliti, kako će s mojom „školom“. U nas doma nebijaše škole i djeca morahu na nauke hoditi u grad — tako uru hoda. Jutrom bi otišla, a večerom se vratila. Meni je to hodjenje upravo i godilo; djeca su pripovjedala, kako pastiri uz cestu pasu, kako si je moći nabrati putem liepih jagodah, kako dječaci po drveću plaze, kako se liepo igraju idući u školu i medju podne, dok opet dodje učitelj. — Ali su roditelji posve drugačije mislili; rekli su, kad bi ja ciel dan sama sebi ostavljena bila, da bi odivljala, te se dogovoriše sa stricem, da će me dati u Hvalin, neka tamo hodim u školu, a gospoja kuma će me u strahu držati. Susjedi

su govorili mojim, da me nedaju u seoske škole, jer se neću ničemu naučiti, na selu da nisu učitelji tako usavršeni kao u gradu; nu roditelji ostadoše kod svoga, i otac me odveze u Hvalin na nauke. Moji su roditelji mislili, pa se neprevariše, da će za moje životno naobraženje bolja biti seoska škola s urednim i sviestnim učiteljem od gradske; znadoše bez dvojbe, da mnogi učitelj ne samo u gradovih, već gdjegdje i u gradićih visoko nos drži, te ga moraju i roditelji i učenici titulirati profesorom, a s toga ponosa nesnizuje se niti u razgovoru niti u obćenju, što bi s učenici trebalo; obično se najprije bavi s bogatijimi, kad pak odbije 10. ili 4. ura, razpusti svoje učenike i tako mu nedostaje vremena za djecu siromašnijih roditeljah; u privatnoj uri, koja mu je osobito plaćena, odkriva tekar tajnosti svake znanosti, riešava najglavnije zadaće, te marljivije i tišje popravlja dječinske pogrieške. Osim toga niže gradske učione najviše su prepunjene i težko je njimi pregaziti do viših i praznijih razredah.

Školu sam poznala samo, kako su mi o njoj pripovjedala susjedova djeca, a to bijahu takove pripoviesti da mi se je koža ježila. K tomu su me i domari strašili, jer čim sam što zaviknula, već su se grozili: „Čekaj, čekaj, doći ćeš u školu, tamo će te učiti tiho biti!“ a stara dojka hoteći me tješiti, obično bi govorila: „Dušice draga, to ti nije drugačije na svietu, nauka je muka, to mora svatko pretrpiti. Kad sam ja hodila u školu, mlatili su me kao žito.“ Čula sam i majuricu, gdje se protivila i tvrdila, da neće svoga djeteta šiljati u škole; da sama nije u školu hodila, da i sada nezna ni čitati ni pisati, pa ipak živi; a da se bude znalo njezino diete podpisati i moliti, tomu će ga otac za njekoliko zimskih večerih naučiti. Vidjela sam takodjer,

majuricu, kako je kašnje nad djetetom vikala i nemilosrdno ga u školu sprovadjala, budući na to od ureda prisiljena. — Nebijaše dakle čudo, što sam se škole bojala kao kao kakve mučionice.

Probudiv se prvo jutro u Hvalinu, činilo mi se, da nije nikomu na svietu tako zlo kao meni; plačuć sam ustajala i plačuć se oblačila. Kod doručka kaza gospoja kuma teti Anki: „Kad podješ po meso, povedi ovu curicu sa sobom u školu, najavljena već jest!“ Kao da me tko batom u prsi udario, u grlu me samo nješto grčilo, da nisam mogla progutavati; plakati sam se bojala pred kumom. — Gospoja kuma bijaše pametna, dobra, ali neobičavaše svojih ćućenjah na javu pokazivati, i tko ju nije pobliže poznavao, držao ju je hladnom i bezćutnom. Ni prave svoje djece nije razmazivala, akoprem bi bila život za nju dala. Prfučiv se ja doma na poznata, mila lica i ljubezan roditeljski pogled, na njihovu skrb, kada mi je što manjkalo, na majčin križ i poljubac prije nego sam zaspala, nemogoh priviknuti novim licam, što su na me tako hladno i — kako mi se onda činjaše — upravo nehajno gledala. Srce mi bijaše kao u klieštah, a suze samo da nisu provriele i riekom potekle. — Teta Anka uzme košaricu, a meni oprte mošnju s abecedarom (bukvarom) o rame. Totu se nemogoh uzdržati od plača, a kad me kuma upitala, što mi je, padne mi u onoj stisci na pamet izgovorit se na bolest, kako sam čula doma, da tako djelaju djeca. Rekoh, da me boli trbuh. Ali gospoja kuma bijaše mudra žena, na očijuh mi je poznala, da lažem, pak potreptav me po ramenu, nasmjehne se i reče:

„A da bi ga i trbuh! neka boli, već će prestati, samo ti idi u školu, za nauk ti treba glave!“

Rumen mi oblije lice, Anka me primi za ruku i odosmo; dole na vratih spopade me strah, te se prihvatim za stup, da neidem u školu.

„No, to bi bilo liepo," počme Anka, „zašto su te pak dali ovamo roditelji, nego da ideš u školu?"

„Sutra podjem!" stanem moliti.

„Danas ili sutra, škola je škola; samo ti ajde, neće te tamo nitko ugrizti!" mrmljala je teta.

„Ali oni će me tamo biti!" zavrisnem ja.

„Ako budeš dobra, neće te biti, gosp. učitelj je dobar. A sada ajde s dobra, inače metnuti ću te na uže, pa ću te onda sa sramotom voditi u školu!"

Videć, da sve ništa nekoristi, išla sam na silu, od suzah nisam puta pred sobom vidila, na svaki kamen sam se popiknula.

Stanovali smo u starom, njekad vitežkom gradu, što je stojao na pećini; do njega bijaše dvor i velik vrt. Pod gradom bijaše ribnjak zarasao trstikom; od grada na polukrug oko ribnjaka prostirala se visoka strmina, a kod briega sgrada okićena plodonosnim drvećem i vrtovi. Na protivnoj strani od grada sasvim na briegu bijaše crkva, župnikov stan, škola i ljepše kuće. Pod gradom u dnu nasipa tik ribnjaka bijaše mlin i pivara, a dalje od pivare pružahu se dolinom u dva reda kuće i kućarice. Idjasmo nasipom, Anka mi stane kazivati, tko gdje stanuje, kamo hodi po ovo ili ono; kad smo ulazile k crkvi, dolazahu pred nas djeca idući u školu, sve nas je pozdravljalo s „Hvaljen Isus", svako se diete na nas ogledalo i nasmješilo i ja prestadoh plakati.

„Gledaj, to su tvoje saučenice!" reče Anka. Dodjosmo pred crkvu; crkvište bijaše sve obzidano. „Nu vidiš to je naša crkva, o Ilinju je ovdje proštenje, ovuda je

onda sve puno šatorah kao kad je sajam. Tamo ti je za crkvom župnikova kuća. Gosp. župnik ima krasan vrt i veoma je dobar, ako se budeš marljivo učila, smjeti ćeš u vrt, i on će ti dati krušakah. On ima rado dobru djecu. A to ti je škola!“ reče ona, i mi stajasmo pred prostim, ali priličnim drvenim zdanjem. Na desno, kako se je išlo u nutar, pod prozori bijaše liepo ogradjen vrtić pun cvieća, što me je na dom sjećalo. Za školom vidio se voćnjak. Na pragu ležaše iz slame spleteno kao dno od slamnate košare (pletenice); teta mi kaza, da si uvjek na tom očistim obuću, jer to veseli g. učitelja, kad su djeca čista. Srce mi je hlop-talo od njekakve stiske, kad sam stupila na prag, no plakati sam se stidila. U tom otvore se postrana vrata i u prednju sobu stupi g. učitelj. Kako nas opazi, snimi crnu kapicu s ćelave glave, odzdravi na Ankin pozdrav i prikloniv se k meni, primi me za ruku i veoma ljubkim glasom prosbori:

„To je Boženka, moja učenica, je li istina? iz nje će biti za stalno dobra djevojčica!“

„Naši vas smierno pozdravljaju i mole, da imate š njom strpljenje, gospodine učitelju,“ progovori Anka.

„Kao sa svakim, Anko draga!“ odvrati g. učitelj.

Anka zapovjediv mi jošte, da budem poslušna, preporuči se i ode, a g. učitelj ju sprevede van na prag. Kako sam opazila g. učitelja i kako me je onako ljubko oslovio, pade mi težki kamen sa srca. Doma su mi uvjek djeca pripovjedala, da je učitelj sav zašnofan, svi prsti da su mu šnofancem zamrljani, pod pa-zuhom da nosi trstinu, pa kad se razljuti, zaškripa zubi, diete si prebaci na koljena i kuda udari, dizina je prst debela. Po tom bijaše učitelj čovjek ušasan i mrzak, i bojala sam se ga više nego Nikole.

Ali posve drugi bijaše učitelj Hvalinski! Vlasi kao snieg bieli spuštahu mu se na vrat do koljera, tjeme na glavi imadjaše ćelavo, pokrito ponajviše crnom kapicom; lica podosta nabrana ali blaga i ljubka; modrih očiuh, kojimi nas je gledao tako milo, da ni mi svojih nemogosmo š njega svratiti. Na rubcu nebijaše ni traga šnofancu, a pod pazuhom nosio je knjigu. Sprovodiv Anku, uzme me za ruku i uvede u školsku sobu. G. učitelj se pokloni, a sva se djeca stanu, te ga pozdrave. Zahvaliv jim na tom, upita je:

„Jeste li svi ovdje, moja djeco? nitko od vas nefali? „Nitko!“ odzovu se djeca jednosno: »To mi je drago. Sada će vas biti za jednu više; evo dovedoh sebi novu učenicu, a vam drugaricu. Nadam se, da ćete se s Boženkom dobro pogadjati i rado ju imati?“ reče g. učitelj pokazujuć na me. —

„Hoćemo!“ odzovu djevojčice i sve mi se ljubko nasmjehnu. Dječaci su me gledali ništa negovoreći. Zatim me stavi g. učitelj u treću klupu nuz pekarovu Baricu, upita me, što sve imam sa sobom i videć knjižicu, zapita, znam li čitati; pokaže mi mjesto, kamo imam staviti mošnju, kako moram sjediti, a izišav opet pred klupe, snimi kapu s glave i sklopiv ruke progovori: „Djeco, pomolimo se.“ Djeca to jedva dočekav sva liepo ustanu i složiv ruke, upru oči na propelo, te izmole kratku molitvicu, što ju je učitelj pred njimi govorio. Videći tako njegovu pravu pobožnost, svi smo se po njem ravnali, niti je komu došlo na misao, razgledati se pod molitvom, šaptati, a još manje štropotati. Za molitvom sliedjaše pjesma budi nabožna, budi podniećujuća na nauk, ćudorednost, marljivost, a onda počesmo se učiti. Ogledala sam se za trstinom, za oslovskom klupom, za vrećicom s grahom, na kojem, vele,

djevojčice kleče, za crnom tablom i drugimi strašili, za koje sam doma čula. Ali u Hvalinskoj školi nebijaše ni oslovske klupe, ni trstine, niti kakve pogrdne table. U sobi na prvoj stieni visaše krasna slika Isus, kako blagoslivlja malene; nad stolom opet g. učitelja slika careva, grad Prag, a na drugom zidu krajobraz zemlje Česke i u staklu liepo uokrivena, čisto izpisana ćudoredna izreka, obično svaki tjedan druga. U ponedjeljak naime objesio bi onamo g. učitelj onaj priepis, koji bijaše izmedju svih cieloga prošloga tjedna najljepši. Na krasopisu pisali smo uviek po jednu izreku.

Najprije pokazao bi g. učitelj pojedina teža ili manje poznata pismena, koja smo mi na svojih tablicah i pisankah (tekah) za njim pisali; onda ciele rieči, i razgledav umah svim pisarom njihovo djelo, kada bi vidio, da dobro ide, napisao bi cielu — ali samo jednu i kratku izreku. Izreke bijahu uviek prikladne i o nas omjerene, pak premda kratke mi bi je po cielu uru pisali, u čem nam pod jedno na ruku bijaše g. učitelj, te smo si je duboko usadili u pamet. Tko bi koju izreku najljepše napisao, izkazana bi mu ta čast, što je g. učitelj njegovo pismo metnuo u staklo, gdje je stojalo do drugoga ponedjeljka. Za vrati bijaše starodavna peć zelenih pećnjakah, ali je zimi ugodno grijala. Na protivnoj stieni bijahu tri svjetla prozora, odkuda se vidjelo na vrt, a za vrtom na zelene brežuljke i smrekovu šumicu. Do zida stajaše ormar, gdje su se čuvale knjižnice i druge za nauk i pisanje potrebne stvari.

Kad je g. učitelj prvi put otvorio ormar, što sam ja vidila, gurnu me Barica laktom, a očima pokaza u ormaru u zlato vezanu knjigu crvenih koricah prišapnuv mi: „To je ta zlatna knjiga!“

„A gdje je crna?“ upitam ju.

„Crne mi neimamo. U zlatnu knjigu upisuju se oni, koji su najbolji, pak se onda na izpitu javno pročitaju, te dobe od g. ravnatelja slikah i knjižicah!“ Ali u tom ormaru opazih i razne zvjeradi: vjevericu, lasicu, torca i mnogo drugih, pa i pticah, kakovih još nevidjeh. Njeka su tamo sjedela, a njeka stojala. Samo mi je to glavu mutilo, kako su živa u nutri? zašto nisu vani? To mi se je jako čudno činilo, i već sam hotjela Baricu za to upitati, kad eto, čitajuć g. učitelj s malimi „o vjeverici“ digne se i uzme iz ormara vjevericu, te stane o njoj pripovjedati, kakova je, čim se hrani itd. Totu sam tekar opazila, da ta zvjerad nije živa, nego samo nadjevena. A kad sam na učiteljevo pitanje: „Što vam se, djeco, u vjeverice nedopada?“ — ja odgovorila, da svuda škodu djela svojim pregrizanjem, i on se tim udovoljio, to isto i djeci protumačio, tu sam si ja blažena sjela, nemaknuv već ni oka ni uha s g. učitelja, jedina misao: da kojom srećom i skoro dodjem u zlatnu knjigu, pretrgavala je moju pažnju. Kad sam došla iz škole kući, upita me Anka: „Nu, daj pokaži, jesi li ciela, je li te tko ugriznuo?“ Neodgovorih ništa, samo se malo nasmijah. Po podne pak uzeh s voljom svoju mošnju i odoh u školu.

II.

Bilo nas je djece u školi četrnaest klupah, osam klupah dječakah a šest djevojčicah; u prvih dvajuh klupah sjedjahu oni, što su imali tablice i bukvare. Dok su veći pisali, vadeći iz čitanke samostavnike, glagolje itd., ili primjere za pravila slovnička ili pravopisna, ili opet izradjivali male zadaće, učio je g. učitelj manju djecu poznavati pismena i rieči izgovarati; brojiti na kuglice, brojanice

i na grah, učio ju imenovati zvjerad i cvieće, te opisivati i razaznavati; pri čem su djeca obično po tom najviše udioničtvovala, što su sama na zvjeradi i bilinah štogod opazila, a učitelj je pohvalio i koliko je trebalo, popunio. S malimi morade dragi naš učitelj osobito strpljiv biti, jer kako su se što malo naučili, već su čavrljali kao guske i stali se igrati, buneći tako veće u naucih. Pak i totu znao bi se on pomoći, dao bi jim pisati velika pismena ili brojeve, ili bi jim načarao stol, stolčić, kućicu, psetance itd. I u tom su si ravno njeki šaptali, kažući jedan drugomu svoje djelo i koreći pogreške, nu to nije većih tako smetalo; ako su pak imali veći što težega i važnijega djelati, pustio je male po nauku kući.

Za godinu danah došao je mladi pomoćnik, koji je učio malenu djecu u posebnoj sobi. Ja sam sjedila u trećoj klupi, budući umjela dosta dobro čitati, počela pisati i znala brojiti do dvadeset, kad sam došla u školu. Akoprem sam umah s početka dobila mjesto medju onimi, koji su čitali, ipak nesmetnuh ni oka ni sluha s učitelja, kad je on učio čitati. Njegov način bijaše mi posve nov. Napisao bi po jedan glas, n. p. *m,* i spočinjao mumljanje medjedovo i tako ga izgovarao, što su i djeca za njim djelala; onda bi k tomu mumljavomu suglasniku pripisao *a*, *e*, *i*, ili *o* i djeca su umah čitala bez svakoga šlabekovanja *ma*, *me,* i ujedno si pisala na tablicah. Imao je i na poseb izrezanih pismenah, koja su djeca izbirala i slagala, kako je on izgovarao. Kakovo veselje i koliki rozgot od smieha, kad je bilo na tablici *ma ma,* ili *ta ta,* ili *ja go da*, ili drugo štogod, što je djecu zanimalo! Kakvom su si radošću, kolikim smjehom svaku tu slovku na tablicu kredom ili pisaljkom pisala! To mi bijaše posve novo, te sam se i ja s njimi od srca smijala, ako se i nisam

ako čitati učila. Jer kad sam navršila četvrtu godinu doniela mi je majka iz sajma tablicu, gdje bijahu natiskana crna pismena, a nad njimi bijaše crven pjetlić. „To imaš tablicu, kad si zapamćivaš pjesmice, možeš si i pismena,“ reče mi majka. U susjedstvu obitavaše g. striček, tako su ga svi zvali, akoprem nebijaše ničijim stricem, o njem su takodjer kazivali, da zna nješto više nego samo kruh jesti. Drugi dan išla sam k njemu s tablicom pohvaliti se, a on mi se ponudio, da će me naučiti pismena poznati. Naučio me je poznati, zatim na hrpe skladati u slovke, a iz slovkah slagati rieči; tako sam se igrajuć po malom naučila čitati. U tom smo zajedno pisali, a na velike olovne gumbe, što su mi bili po modrom zobunu našiti, učio me brojiti. — Ljeti smo se malo učili, više smo hodali po vrtu, učio me je, kako se koje drvo zove gledasmo kako marljivo pčele rode, ili sam s njim malom motičicom oko cvjeća dubla i zalievala iz kantice. Moj posao nije mnogo vriedio, ali me je veselio, pak i strica. — Zimi smo se više učili, i kad sam bila vriedna, pokazao mi je stric knjigu, u kojoj bijaše mnogo liepih pticah i cvieća; pripoviedao mi je pripovjesti i učio me pjevati. Roditelji misljahu, da je to samo igračka, a nikakov pravi nauk, te da moram u školu. Dali su me dakle u Hvalin, kako sam poslje saznala po stričevom savjetu, koji je čuo, da je tamo valjan učitelj. — Kad me je g. učitelj prvi put pozvao da čitam, brzo sam ustala; ali totu mi padne na um, da će me svi slušati i meni se upali lice, te nemogoh ni rieči proreći, g. učitelj me obodri ljubkimi riečmi: „Neboj se, Boženko, ako i neznaš jošte dobro čitati, nemoj se zato stiditi. Učenim se nije nitko rodio, svaki se mora stoprv učiti, i kad sam ja tako malen bio kao ti, nisam ni ja znao

čitati.“ Osmjeliv se na te rieči stanem čitati, i kada dovrših, pohvali me učitelj, da je dosta dobro išlo. — Tako bijaše prema svakomu ljubezan privoljavajuć nas na nauk.

Učevne predmete imadjosmo kao obično u normalnih školah: čitanje, pisanje, računstvo, slovnicu, vjerozakon. Osim toga pripovjedao nam je g. učitelj svaki tjedan barma jedanput štogod iz povjestnice česke. Činio je to obično za nagradu, budi što smo bili pazljivi, budi što smo dobro riešili zadaće, budi što drugo. Mi pak veći, kojeno je izrekom odredio, moradosmo kod kuće napisati, što smo i koliko zapamtili, a u školi, kako je koga prozvao, iz pisma čitati; on je uviek popravljao i dopunjavao, a mi smo si tako domaće povjesti dublje, popunije i savršenije u pamet zasadili. Imadosmo i zemljopis dva puta na tjedan. Ali kako? Čisti papir razprostró je g. učitelj na tabli, na njem polagano pred nami označio granice ciele domovine, i to zelenom bojom — kredom, jer to, veli, znači umah šumovite gore; nado rieke i jezera jedno za drugim, pak sela, tvrdje, gradove i glavni grad Pragu. Moradosmo si u kratko zabilježiti što je pripovjedao o pojedinih gorah, riekah i gradovih. Taj nas je nauk osobito veselio; budući znao g. učitelj veoma krasno kazivati o životu i nošnji stanovnikah, o plodnosti pojedinih pokrajinah, i to najviše iz vlastitoga izkustva, jer bješe veći dio Česke sam prošao i razgledao. Nagovarao je i nas da putujemo, ne samo one, koji budu zanatlije, već koji će i plugom obdjelavati otčinsku zemlju.

I pjevanje u našoj školi bijaše sasvim domaće. Akoprem smo svaki dan prije i poslje škole, pak i medju urami, prelazeći s jednoga predmeta na drugi,

kao za odmor pjesme pjevali, kod kojih nam je glas davao g. učitelj a gusle, ipak imadosmo dva puta na tjedan vježbanje u pjevanju, što je obično po pol i tri četvrta ure trajalo. Učili smo se note čitati i pisati, pjevati djevojčice u diskantovom (tankoglasnom) a dječaci u altovom (visokom) glasu; nove pjesme pjevasmo ponajviše dvoglasno. Kad smo se učili crkvene pjesme, stavio je pred nas dva pjevača, diskantistu i altistu, ovim je najprije pojedince, pak u suglasu dao prepjevati njekoliko putih novi napjev; zatim smo mi najprije djevojčice, onda dječaci, pak ciela škola pokušavali novu pjesmu, dok je išla. Učitelj ili je stajao pred nami ili se šetao medju nami s guslami u rukuh, da nejasan ili preoštar glas, pak i našu pogrešku izpravi. Tri puta na tjedan imadjahu poslje škole uru za glasbu dječaci, što su na koru igrali i pjevali. I ja sam se kašnje učila pjevati i glasovir udarati, ali mi poslje tri godine reče g. učitelj: Nemuči se tim, Boženko, pušćaj to, iz tebe neće biti ni pjevačice ni muzikantice, prije bi bila dobar djak, da si dječakom! Upotrebi to vrieme na što koristnijega! Slušala sam ga. U četvrtak sišli smo se u vrtu i pomagali učitelju pri djelu; što nam bijaše veoma koristno: pri djelu bo uviek bi nam tumačio, zašto se ovo ovako i ono onako opravlja, te kako se koji cviet ili drvo zove, pak iz prirodopisa takodjer povjedao bi nam mnogo zanimiva. — Veće dječake učio bi ciepiti, a manje cvieće saditi; imao je takodjer dva pčelca, te bi nam često o njih govorio; osobito navodeći nam za primjer njihovu marljivost. Više putih, kad sam čula da se ovo ili ono ovako zove, oglasih se ja: „To ja već znam, to mi je striček kazao“; g. učitelj pitao me je o stričeku, a ja sam mu pripovjedala o njem, kako mi je znao reći: Zapamti si to, Boženko! i zahvali

svakomu, tko te šta dobra nauči, što je i g. učitelj pohvalio i potvrdio. Kad smo dogotovili posao, doniela, nam je stara gospoja učiteljeva mlieka i kruha, ili nam je g. učitelj natrgao voća. U nedjelju po podne poslie blagoslova išli smo, koliko nas se je sišlo od djakah i opetovnjakah, s dragim našim učiteljem na šetnju, a on nam je cielim putem pripovjedao: ako smo došli do mravinjaka, o njihovoj marljivosti, tu o ptici, o metulju tamo o poljani, o ribnjaku, pri svem i svuda nas je poučavao.

Jednom smo išli grdim putem do gola brežuljka, pod kojim bijaše močvarna bara: Totu stane naš vodja i prosbori: „Vidite djeco, da ovu močvar gospodari usuše, imali bi komad dobre zemlje više; da ovaj goli brežuljak nasade triešnjami, imala bi obćina za njekoliko godinah koji desetak forintah za potrebe, a da si poprave put, nebi si toliko marhe mučili, kolah trli, i za koji četvrt ure došli bi prije na mjesto. Pamtite si to, vi dječaci, koji budete danas sutra gospodari, što vam je rekao vaš stari učitelj.“ — Najradje je hodio na jedno brdašce, s koga bijaše krasan vidik sve na okolo. Učio bi nas, gdje je koja okolica, kako se zovu sela, što smo jih vidjeli; kazao, gdje od prilike leži koje glavnije mjesto, a kad smo se nješto na zemljovid razumjeli, pripovjedao bi nam osobite dogadjaje o pojedinih gradovih i pokrajinah, koje smo gledali; upozornjivao nas na vrhunce gorah, što su se u daljini modrili ili crnjkali, a kad je tko od nas pogodio, kako se koji zove, javno bi ga pohvalio, da si je dobro zapamtio. Onda smo se i najradje igrali, pri čem je i dragi naš učitelj dionikom bio, te nas je ili sam ili s s jednim od nas redio. Načinili bi kadkada na velikom kamenu propovjedaonicu, s koje bi, što se tko naučio,

govorio, pa je i g. učitelj to činio. Posjeli bi si oko njega i pjevali naše školne pjesme toli krepko i vatreno, da je sva dolina odzvanjala, a seljani dolazili bi na polje i vrtove, da nas slušaju.

Kadkada znao je i naš kapelan na šetnju doći, te nam je obično kupio mlieka i voća, da nas bolje razveseli. Takova šetnja bijaše nam milija od ikakve zabave. — Tko je što skrivio, kaznio bi ga g. učitelj tim, što nije smio u vrt ili na šetnju. Pak koliko putih smo zaslužili kazan! — ali nas je on jako malo i to nerado kaznio. Kazan obično bijaše, napisati koju izreku, što je glasila o pogreški pisca, ili je morao ostati kroz podne u školi, ili nije smio kako rekoh, na vrt ili šetnju s učiteljem. Mnogi bi bio radje što tjelesno podnio, nego takovu kazan. Pred školnom urom bijaše u školi kao u pčelinoj košnici, ali čim je stupio unutar gospodin učitelj, postade tiho kao u crkvi. Vikao nije nikad na nas, niti nam se grozio; mučeć bi sve pogledao, a mi smo posjeli i oboriv preda se oči ruke stavili na klupu. Malo je zabranjivao, ali što je zabranio, nije se smjelo činiti. Tužiti jedan drugoga nismo smjeli, toga nije trpio, i samo onda se slobodno dignuv ruku oglasiti, kad je kojega njegov susjed u nauku uznemirivao. Nadjevati imena, izsmjehivati se iz drugoga radi tjelesne ljohavosti ili česa drugoga, bijaše strogo zabranjeno. Neprikladnih navikah nije takodjer trpio u djece, a njih bijaše medju nami mnogo, te jim se njekoji duže vremena nemogoše odviknuti. — Ja sam žmirkala očima, moja susjeda natezala si prste, da su u kotrizih puckali. Jedan od djakah turao je pišući lievi kažiprst u usta; njeki su zubima škripali itd. Ali nas je sve od toga odučio mudri naš odgojitelj, čestom opomenom, što prietnjom, da će se na nas ljutiti, ako neodviknemo od tih nepodobštinah, za

koje će nas sviet izsmjehavati, kad budemo veći. Jutrom, kad bijaše vrieme u crkvu, doveo bi nas tamo, i urediv i opomenuv nas, da pobožno molimo i pjevamo, išao bi na kor, kamo su pošli i njeki veći djaci. On je sam igrao orgulje. Čudnovato, kako se je mogao na nas osloniti, da ćemo se tiho i pristojno zadržavati, pače i na iste malene, kojih nije nikad silio, da idu u crkvu. Po sv. misi uviek bi nas zato za pjevanje i naše ponašanje, na koje je u zrcalu na orguljah pribitom pazio, ili pohvalio ili pokarao. Tko se njekoliko putih u crkvi nepristojno ponašao, nije smjeo u nju na njekoliko vrieme. Svi smo imali pjesme, svaki svoju tečicu u liepom zavoju; svaki je znao napjev; mi smo pjevali u dva glasa, a odrasao je sviet dubljimi glasovi dopunjivao naše djetinje pjevanje. Radi našega pjevanja dolazili bi ljudi iz dalekih selah k službi božjoj, i tudjinac često bi idući mimo stojao pred crkvom, da čuje naše pjevanje, i pohvalio nas izlazeć iz crkve; što smo mi u hvalu g. učitelja uračunjivali.

Svako jutro, kad sam prvi put došla u školu, pitao je g. učitelj, jesmo-li svi; ako-li je koji manjkao, umah je pitao, gdje je, te ako je obolio, nije ga zaboravio posjetiti i opomenuti roditelje, da pošlju po liečnika, videći gdjegod da je bolest opasna, što su oni rado učinili, budući liečnik uru daleko stanovao. — G. učitelj bijaše prava ljubav i dobrota kako prema nam, tako i prema ljudem. — Tko je trebao savjeta, imao tužbu, hotio imati pisanu molbenicu, svaki samo k g. učitelju, taj je svakoga svjetovao i želju mu izpunio bez svake plaće. Jedino onda ga više putih nehtješe slušati, kad jih je svjetovao za njihovo tjelesno blagostanje, totu sljedjahu svoj um na svoju škodu. U obće svi su cienili g. učitelja i njegovu gospoju;

kuma bi znala reći, kad je tko spomenuo gospoju učiteljevu: „To je podpuna žena!“ Mi smo djaci takodjer rada imali staru gospoju. Bijaše sjedih vlasih, ali crvena lica, očijuh veselih, te je cieo dan trkala okokuće za poslom. Nosila je crni čepac (Haube), modrom vrpcom pod bradom privezan, o vratu smedje boje rubac, ljeti lahku suknjicu, a zimi kožuhak. Kao g. učitelj tako i njegova gospoja bijahu uviek čisti, sve kao zrcalo. Rekla bi često: „Čistoća je polovina zdravlja!“ — Videći kadgod, da je koji djak došao u školu neumiven i nepočešljan, umah bi ga pitala, zašto se nije umio i počešljao? Ako se diete izgovaralo, da ga nije mati umila, rekla bi mu, da se može samo umiti, dala mu umah vode i češalj, pokazala mu, kako se ima urediti dodavši, da je dosta veliko za to, da se može umiti i počešljati. Drugi dan već je došao takov djak umiven, ili se sám umio, ili je doma pripovjedao, te ga je zasramljena mati uredila. — Da pod naukom nemolimo van, i adosmo za svakim podužim predmetom časak prosto.

Išli smo ponajviše vode piti; kako nas je stara gospoja čula, iznesla je iz kuhinje kabao (škaf) pun vode i čašu, nepustivši nas na studenac, da se nebi koji u nutar umaknuo. Onda nas je obično pitala za roditelje, kako su i jesu-li zdravi; rekao-li je tko, da mu boluje majka, umah je pitala, što joj fali i ima-li sve, čega treba; želi-li štogod, a diete je obično sve kazalo. Izpitav tako za sve dala je bolestnicu pozdraviti, da će ju posjetiti; drugi dan je već pripovjedala, kćerka ili sinčić: „Znate šta, jučer bijaše kod nas gospoja učiteljeva, donjela je majki dobre jestvine, majka je poslje i nam malo dala!“

Od siromaške djece nije uzimao g. učitelj nikakove školarine, knjige i papir priskrbio jim je od premožnije

gospode, te je znao reći: Samo vi hodite u školu i budite marljivi, ja ću vam već izprositi i priskrbiti, što vam bude treba. — Bijahu medju nami dva velika siromaka, dječaci, kojim su roditelji jedan dan u jednu uru od kratelja umrli. Imadjahu staroga djeda, bjednoga nadničara, koji je jedva sam životario. Za ta dva dječaka brinuo se g. učitelj kao otac; dobivali su odjeću, obuću, hranu, sve badava, te je jošte i djed uza nje preživio. Znao je učitelj, da je g. župnik čovjek milosrdan, gospoja Fanika, njegova sestra, da je kao dobar dan u godini i na gradsku gospoju (koju su zvali g. kumom) mogao se u svem osloniti; nebijaše tako hladna, kako se činila. Dječaci su se vrlo dobro učili, i inače bijahu poslušni i uredni; učitelj je imao rado i više putih rekao: „Od njih ću dočekati radosti!“ Pa je i dočekao. Jedan se izučio stolarije, a drugi bi bio imao biti zanatlija, no budući pokazivao neobične sposobnosti za glasbu, te je jedino želio da bude glasbar, nije mu branio mudri odgojitelj veleći: „Čemu tko ima volje, u onom najbolje napreduje.“ Učio ga je i vježbao sám, koliko su mu sile dopuštale, a poslje preporukom njekih prijateljah spravio ga je u Pražko glasbeno učilište, (conservatorium). Postao je iz njega izvrstan glasbar i sjajno se kašnje obskrbio u tudjinstvu; nu toga nedočeka g. učitelj.

Po smrti učiteljeva sina, koji je ostavio ženu udovicu s jednom kćerkom, nastanila se i ova sa svojim jedinčetom u školi, te nas djevojčice učila ženske poslove. Naplatu za svoj trud brala je samo od njekojih premožnijih, koji su joj pošiljali perad, žito, varivo malo tko novce. Za siromaške djevojčice platio je g. župnik, koji nam je sam nabavio i priskrbio povjesma, preslice i vretena za predju, igle i vunu za pletenje

čarapah, konac, šivaće igle i naprstnjake, platno i kanavas za šivanje. Čarape, suknje, rubce, košuljice, što smo jih sgotovile, ujedno s obućom dielilo se na Nikolinje siromaškoj djeci, k čemu se obično ciela naselbina sišla, osobito ženske, stranom da vide i čuju kako će se djeca veseliti na darovih, stranom da razgledju naše djelo i pohvale tom prigodom marljivu udovu, što nas je tako liepo izučila. Bijaše to mila gospoja, te smo ju rado imale. Kod djela ili bi nam pripoviedala o gospodarstvenih stvarih, što nam je moglo koristiti, ili bi nam čitala po koju liepu pripoviest, ili bi od nas koja čitala pletuć uza to čarapu. Kadkada posjetio bi nas k našemu poslu g. kapelan, a kadgod i župnik; svako bi djelo pregledali i svaku poslenicu pohvalili i obodrili. Najčešće znao bi dolaziti u našu sobu g. učitelj, te slušati i tumačiti, što je koja čitala, ili nam pripovjedati domaće poviesti, ili nas razveseljivati i um bistriti zagonetkami, kojih imadjaše na stotine popisano. Koji put umolila bi ga unučica: „Djedo, daj nam zaigraj koju pjesmu!“ — a djedo bi joj se ljubko nasmjehnuo, sjeo za glasovir, te nam zaigrao kojugod narodnu pjesmu, a mi smo pripjevale; osobito je rado igrao: „Osiřelo ditě,“ kod koje su nam obično oči suzami promakale! Kad bi gospoja učiteljeva dobila vremena, došla bi takodjer medju nas, sjela si na širok naslanjač, ruke složila na krilo a oči uprla na učitelja; lice joj bijaše obasjano; kad je g. učitelj prestao igrati, sjeo bi se do nje, stisnuo joj ruku, ili ju pogladio po licu. — Više putih smo pomagale u vrtu okapati, plieti, Marinki na bjelilu platno polievati, što nas je najviše veselilo. Gospoja učiteljeva znala bi nam reći: „Samo se priučajte takovim poslovom, ako i nebudete morale danas sutra to sáme obavljati, znati ćete drugoga poučiti, što nebude razumio!“

*

— Poslje djela dobile smo uviek dobru južinu. — G. učitelj imadjaše u svojoj škrinji mnogo liepih knjigah, koje nam je posudjivao, imadjaše mnogo bilja i razna kamenja; ali česa smo se s početka bojale, bijaše mrtvačka glava, što je ležala na škrinji. Svaki tjedan dao bi nam pjesmu, koju smo se morale na pamet učiti i poslje na izust kazivati. Kad smo se dobro učili, pokazivao nam je gdjekoje stvari iz svoje prirodoslovne sbirke, a jednom stavi i mrtvačku glavu na stol, i mi ju moradosmo u ruke primati; još sada se živo sjećam onoga trenutka.

Šest godinah bila sam u Hvalinu, i što sam se tamo naučila, bijaše mi dobar temelj za dalje nauke; pa ne samo ja, već svi, što smo hodili tamo u školu, sjećati ćemo se zahvalnim srcem g. učitelja. Naučio nas je ljubiti Boga vrhu svega, a domovinu i bližnjega kao same sebe; svatko makar i slabije glave pribavio si je toliko znanja, što mu je za život neobhodno treba. — Izstupila sam iz Hvalinske škole o godišnjem izpitu pred žetvom. Imadosmo svake godine dva izpita jedan u korizmi, drugi o sv. Prokopu, za svakim mogoše djaci dovršiv 12. godinu izstupiti iz škole. Ali izpit o sv. Prokopu bijaše slavniji, jer su nanj dolazili g. vikar i mnogo svećenstva iz okolice, činovnici i odličniji stanovnici. Mi smo pak ukrasili školu cviećem i kitnimi grančicami. Najprije su izpitivali g. kateketa i učitelj, onda g. vikar pitajući osobito manje i slabije; zatim je pozvao one izmedju nas, koji smo namjeravali ostaviti školu, i umolio pritomne goste, neka sami izpituju i osvjedoče se, jesmo li dosta obrazovani za vanjski život. Duhovna gospoda pitala su ovamo onamo iz bogoštovja, zemljo- i prirodopisa, povjestnice i dužnostih gradjanskih, nagovarali su i druge goste da pitaju, i

umah je stavio liječnik njekoliko pitanjah o čuvanju zdravlja, gospodar iz stvarih gospodarskih, prihodar (Kastner) o žitku, stari gospodin o pivu, trgovac je dao mjeriti štogod na lakte i računati na novac; susjedi dali su si čitati i pisati; na što reče g. vikar, da načinimo skrižaljku o dohodku i trošku gospodarskom, i videć da smo tomu svemu vješti, namignu nam glavom, da sastavimo jošte zahvalnicu dobromu učitelju prije nego se š njim razstanemo. Kad smo gdjekoji čitali svoje djelo, koje je u svih jednu misao i čuvstva izražavalo, gosti duboko ganuti stanu se ogledati na marljiva učitelja i mudra nam odgojitelja, ali njega tamo nebijaše; dok smo mi pisali, izašao je lagano van, da ga nitko ni spazio nije, budući mu nedala skromnost, da sluša naše pohvale.

III.

Nemogoh na Hvalin zaboraviti; često sam tamo dolazila, a kad nas je jednom poslje g. učitelj posjetio, bijaše to za me svetak. — Ali onda sam otišla s doma i šest godinah nije me bilo u Hvalinu. Za šest godinah došav kući u posjete, upitam umah, kako je učiteljeva obitelj. Rekoše mi, da je stara gospoja umrla, unuka, da se udala, a g. učitelj da je na umoru. Nemogoh na ino, jošte jednom htjela sam ga vidjeti, i drugi dan spremih se u Hvalin. Kad smo došli do onoga pustoga brežuljka, pod kojim bijaše močvar, skoro ga nisam poznala; ciel brežuljak bijaše drvećem nasadjen, močvara izsušena, putevi svuda popravljeni i uz cestu drvlje posadjeno; u kratko hvalinska okolica bijaše mnogo prijatnija. Upitam kočijaša, kako je to, a on mi reče:

„Sada je ovdje sve drugačije nego je bilo za starih gospodarah, — prije se nisu za ništa brinuli, radje su sve zapili, ali odkako mladji gospodare, sve je inače. A to je sve s toga, što imadu ovdje valjana učitelja; prije nije znao nitko ni imena si podpisati, a sada zna sva mladež pisati kao kakovi pisari.“ Sjetih se na opomenu g. učitelja želeći, da svako zrno, što ga je usijao, padne u dobru zemlju. Dojdosmo do grada, gospoja kuma primi me veselo, ali mi umah reče: „Dragice moja, došla si na žalostnu svetkovinu, danas je pogreb gosp. učitelja!“ Sva sam protrnula. Tako sam mu se veselila, a već ga nemogoh vidjeti nego mrtva. — „Kako mu je umrla draga žena, od onda nebijaše u njem života, kao da mu je tko žile podsjekao. Nestalo ga je, kao da bi svieću ugasio. Bilo nas je njekoliko kod njegove smrti, sa svimi se razstao, a svojim djakom ostavio blagoslov, neka nezaborave na njegove rieči.“ Tako mi je pripovjedala gospoja kuma i obje smo plakale.

Po podne smo išle u školu, gdje su nas nevjesta i udata kći u suzah dočekale. Ležaše u mrtvačkom liesu mili starac kao da spava; blaženi mir razprostró mu se je po licu, koga nikad gnjevna nevidjesmo; biele ruke, koje nas nikada rado nekazniše, bijahu složene na prsa, držeći križić. Okolo tiela sve bijaše zastrto cviećem i slikami, čim su ga darovali zahvalni učenici i učenice. — Po svih sobah bijaše na gomile ljudih. — Najednom razmaknu se ljudi, a u sobu stupe dva mlada muža u putnih haljinah. Oba se bace nad lies i plačući ljube čelo i ruke svomu dobročinitelju. Nemogahu se od liesa odtrgnuti, jadikujuć što ga živa nezatekoše.

„Kad sam vidjela, da je otac slab“, šaptala mi je snaha pokojnikova, „hotjela sam ovim mladićem pisati znajući, kako su ga ljubili, ali otac nije dao, da pre-

kidaju svoje poslove i da se odviše žaloste. „Dosta mi je, što su postali pošteni ljudi!“ — reče mi, a videći da je smrt blizu pomiri se s Bogom i nam okolo stojećim progovori: „Evo je dovršen moj tečaj; umrieti ću spokojno i hvalim Bogu, što je blagoslovio moje djelo! — To mu bijahu zadnje rieči.“

Što je groblja, nebijaše na njem toliko svieta i toliko plača kao na pogrebu g. učitelja, čudo da nije jedan drugoga pogazio. Po svem zidu okolo grobja nanizalo se djece, što se nemogoše kroz svjetinu protiskati do groba. Na grobu držaše g. župnik u srce dirajući govor u kom je cieli život pokojnikov obćinstvu nacrtao; kako se, budući od bogatih roditeljah, dao na nauke, gdje je krasno napredovao. — Ali za njekoliko godinah izgubili su roditelji njekom nesrećom svoj imutak, te su oba s toga umrla. — Neimajući sredstva za dalje nauke posvetio se odgojivanju. Budući njekoliko godinah u jednoj bogatoj kući odgojiteljem, postao je pomoćnik, gdje je mnogo pretrpio, jer se nisu slagala njegova načela obučavanja s obučavanjem prostoga toga i neobrazovana učitelja. Nu ipak je ostao kod njega dvie godine. Odtuda je došao na bolje mjesto, gdje se i s dragom svojom Veronikom upoznao, te ju kašnje postavši učiteljem uzeo za ženu. Siromašni obadva jedva su se zlu branili uz slab dohodak; predšastnik njegov držao se samo bogatijih i njim se ulagivao, školarine nije pustio nikomu, na svaku je ruku gledao, samo da dodje do novacah. Ovaj pako učitelj, misleći inače o časti i važnosti svoga staleža, radje bi sam trpio, nego da drugim mnogo dosadjuje ili siromake preša, pak i Veronika tako. Mladi su bili, rado su se imali, a ljubav i trpljivost olahkoćuje, sve su lahko pretrpjeli. Više ga je mučilo, što nije mogao prodrieti svojimi misli i uz

najbolju volju onako raditi, kako je želio. Na sve strane imadjaše zaprekah, a najviše od prostih i neukih roditeljah. Nemogav toga sám nadvladati, a neimajuć tko bi mu pomagao, molio se drugamo i došao k nam u Hvalin. Ovdje mu je išlo po želji i volji. Življaše mirno izvršavajuć dužnosti svoje savjestno punih trideset godinah. U tom pala mu je težka rana na srce smrtju njegova sina, a malo zatim i drage Veronike, izvrstne žene, koja mu bijaše od žrtvenika do smrti vjerna pomoćnica. Bijaše on kao muž i otac uzorit, kao kršćanin pobožan, kao učitelj savršen. — Tako je žalostan hvalio štovani g. župnik usnuloga u Gospodinu učitelja — svoga prijatelja — i nebijaše na svem groblju suha oka. — Kad su ga oba gojenca i četiri mlada gospodara spušćala u grob, djeca i odrasli, sve je u jedan glas zajecalo: „Ah naš dragi učitelj!“ Ćutili su kako ja, tako mnogo i mnogo drugih, da se meće u zemlju ono srce, što je živilo za sreću bližnjih kao za svoju vlastitu.

Mramoran križ sa zlatim napisom stoji na njegovu i Veronikinu grobu, no krasniji i dugotrajniji je spomenik, što si ga je sám postavio u srca svojih učenikah i učenicah.

Zgode Jerka Zagorca

(preradio po češkom od Bož. Niemcove.)

U staro doba bijaše u njekoj malenoj gorskoj prodolini samotna koliba, u kojoj stanovaše muž sa ženom i sa sedmogodišnjim sinom; od rana jutra do kasna večera palio bi u šumi ugljevje, koje je, imajući ga već znatan kup, razvažao po okolici. To bijaše nje-

gov rad i posao. Žena mu je medjutim prela kod kuće, a mali njihov sin Jerko skoro po cieli dan paso nješkoliko kozah i ovacah po šumskih brežuljcih, kojimi bijaše opasana dolina. Ugljarka nebijaše Jerku pravom materom; on već za rána djetinstva majku izgubi, a otac se samo radi njega po drugiput oženi; nu tà druga mati bijaše biednu djetetu žalibože, pravom maćuhom. On se nije nikad uživao dobra, osim kad bi nastala zima, i otac, nemogav paliti, bavio se kod kuće. Potužiti se kod otca nije podnipošto smio, jer kad bi ga mati tukla, uvjek bi mu se i grozila: „Kažeš li to otcu, dobit ćeš sutra jošte više!“ Siromak bi šutio, no uz prkos tomu malo mu koj dan prodje bez šibah. Uza sve to bijaše vazda radostan, kad mu je bilo rano iz jutra utaknuti komadić suha kruha u torbu i oćerati ovce na pašu. Doćerav je na bujnu livadu, pustio bi ih, da se dovoljno napasu, a on bi medjutim bludio po šumi. Tamo mu bijaše kao ptici u zraku; ondje bi ili pjevao, ili bi si načinio sviralu, ili bi brao sladke jagode, da si začini suh krušac, nu najvećma bi se radovao birati krasno mirisno cvieće. Ne bijaše mu težko popeti se na vrh koje pećine ili se sa strma vrha pustiti u dolinu. Najkrasnije bi izkopao i presadio u svoj vrtić, koj si bješe načinio od samih šumskih cvietovah na podnožju njekoga brežuljka. Iz potočića, što no se je kao srebrna tkanica vijugao zelenom dolinom, naš bi si Jerko zalievao cvieće, uz koje bi veću čest dana boravio, te bi u raznoličju njegovu uživao jedinu utjehu. Š njim bi govorio s njim tugovao i radovao se, pa mu se je vazda pričinjalo, kao da se nježne glavice cvjetovah savijaju k njemu, te mu odgovaraju. Bogataši, koji si često za velike novce glasovito cvieće iz tudjih krajevah naručavaju, grade za nje postave, a k tomu i

ljude skupo plaćaju; s velikom neuztrpljivošću danom i noćju čekaju, dok neprocvate, da tako konačno vide ono, što bi u svojoj domovini krasnije našli. Pa se oni tada većma raduju nad takovim cviećem, nego li Jerko, kad bi mu se samo jedan njegov cvietak opupao. Oko vrtića si je nasadio gustu živicu, a u sredini sjedalo od busena. Večerom bi sjednuv na sjedalo uzeo sviralu, pa bi od mila zasvirao stadu. Tude bi se spustile koze i ovce k poznatomu mjestu, te bi se poredale oko živice. Koze bi si trle rusu bradu o živicu, a ovce bi opet iskrenim okom pouzdano pogledavale gore, nu nijedna se neosmieli na toliko, da u vrtić k svomu pastiru korači, dok nebi on izašao, a kad bi došao na polje, sve bi se okó njega sakupile, te bi krotko za njim ka kolibici stupale. Takov bi život vodio Jerko ljetom.

Kad bi pako zemlja svoj šaren plašt svukla i bielim ga zamienila, spjevao bi i Jerko pogrebnu pjesan svomu cvieću, pa kad bi mu grob pokrio lišćem i hvojkami, onda nastade i zanj žalostno vrieme; morao bi kod kuće sjediti, pa otca ili mater u domaćem poslu podpomagati. Tada još nevladaše svietom moda; već bi si ljudi sami preli, sami tkali i šili. To bi njihov zimski posao, kad nebijaše vani djela. S toga bi morao za otca iz tvrde kože čizme šiti.

U večer poslje djela sjeli bi okó ognjišta, pa bi im tu stari ugljar pripoviedao svakojake dogadjaje, ili nješto od onoga vremena, kad je u gradu služio. Jednoč kad su tako sjedili, upita otac Jerka: „Čuješ li me, ti rasteš kao drvo u šumi, a mi jošte nismo razmislili, šta da bude od tebe? ništa se neučiš, samo s timi ovcami i kozami po šumi hodaš, u taman život tratiš; nije to tako ženo! morat ću ga njekamo odvesti, da se štogod nauči.“

„Dosta je jošte zato vremena“ odgovori žena; „To ti se samo tako čini; no ja drugčije mislim. Čuj de Jerko, šta bi ipak htio biti?“

„Najradje vrtlar“ reče mladić.

„To ti drago diete nije ništa, tim ti nećeš moći živjeti; izaberi nješto drugo.“

„Ja neimam k ničemu drugomu volje.“

„A zašto?“ zapita ga otac.

„Zato, jer me neveseli cio dan biti zatvoren u sobi kod zanata.“

„Dakle budi ugljar, to ipak više nosi, pa ćeš takodjer biti na čistu zraku?“

„Ne, ne otče! vi krasna stabla siečete i palite, a ja ću ova čuvati i pomnožavati.“

„Ti ludov jedan, kod čega bi se grijao, da nebismo palili drvah.“

„U šumi je, mili otče, uviek dosta starih panjevah i suhih stabalah, pa nebiste morali zdravih kvariti; da sam ja kralj, tad nebi nitko smio u mojih šumah drva sjeći nit u vrtovih cvieća trgati.“

„O ludo; onda bi istom vidio, kako bi daleko na takav način došao.“

Tako bi se obično svršio njihov razgovor, kad bi god pitao otac Jerka, šta hoće da bude; mnogo je vremena prošlo prije, nego-li ga otac osvjedoči, da to sve tako u svietu mora biti; što se pak učenja tiče, nemogaše nikako, da ga odvrati od njegove odluke; on ostane kod svoga, da neće biti drugo, nego vrtlar, pa vrtlar. Najposlje mu se nije otac više protivio, a žena bi uviek kazala: Što bi se tù s tim deranom srdio? šta ti hoćeš da bude, ono mora da bude.“

„Ali ja neću, da me jednoć proklinje,“ bijaše uviek odgovor dobroćudna otca.

II.

Jedva bi začele ptice veselim pjevanjem uzkrs zemlje navieštati, jedva se vrsi zaodieše krasnim zelenilom, eto opet Jerka, gdje spješi k svomu vrtiću. Ali sve cvieće, izim ranoga krasuljeta, imadjaše jošte zatvorena oka. Tako je svaki dan, kad bi god imao vremena, k njemu hodao, dok bi se napokon razcvalo, a čim bi počeo na pašu ići, mogaše cio dan kod njega sjediti. Jednom idući po šumi zapazi na njekom drvetu prekrasnu pticu. Glave bijaše žute i kukmaste, prsijuh i hrbta jasno-modra, krilah i repa tamno-crvena. S početka si je mislio, da je to kakova utvora; ali opaziv da ptica sve niže i niže poliće, i da konačno skočiv sa grane po zemlji poskakuje, namisli ju uloviti. Pa uzev kriljak u ruke krao se je po prstih sve bliže k njoj, nebi li ju kriljakom poklopio i tako uhvatio. Ali nebijaše ptica upravo luda, kriljak pade, a ptica prhne. — Jerko se spusti za njom, misleći, da će ju dostići. Nu ona bi malo poletjela, pa opet sjela, a čim bi se Jerko primaknuo, digla bi se opet u vis, i malo poletjela, kao da mu se ruga. Nu bijaše već posve umoran, ali se ipak nehtjede smiriti dotle, dokle ju god nebi ulovio, u onoj pako svojoj žestini neopazi, da se je znatno od stada udaljio i da je već u nepoznatoj zemlji.

Kad ju tako njekoliko satih sliedom sliedjaše, izgubi mu se izpred očijuh. Ogleda se amo, tamo, ali je nemože nikako zapaziti — sad bi se natrag vratio, ali kamo će jadan, da još gore nezabludi nego li što je zabludio, kad netom zapazi, da je u njekakovoj dolini, iz koje nije znao, kuda će. Gladom i hodom posve iznemogav, sjede na zemlju, te uze plakati i naricati: „Kuku lele meni, šta sam se dao tako zavesti? Kako

ću kući doći? Šta će reći otac i majka? Tako naraciuć zasluh ne veseli spjev vrh sebe, te ogledav se zapazi, gdje na klisuri sjedi ona ista ptica, koja ga tako daleko zavede. Čekaj, čekaj, ja ću ti to naplatiti, pomisli Jerko pa spopanuv kamen skoči sa zemlje, da će ju ubiti, ali ptica se nepoplaši, već nastavi svoje pjevanje, a on obuzet njezinim liepim spjevom, daruje joj život. Za čas pako umaknuv skoči iz drveta, te se izgubi u pećini.

Jerko, koj je nije nit trenutka pustio s oka, vidjaše dobro, gdje se je izgubila, pa pristupi bliže k pećini. Tu naidje na tako uzak otvor, da bi se krozanj jedva odrasao čovjek provući mogao. On unidje odmah bez svakoga straha, smjelo u pećinu. Učini njekoliko korakah i nuto bijaše opet na polju, stupiv još za korak napred, stajaše prekrštenih rukuh sad zapanjen. Kako bi daleko moglo oko zamjeriti, tako se daleko razprostiraše prekrasan vrt, kao raj; a usred njega bjelokostan dvor dragulji nacrkan; oko stupovah, kojimi bijaše urešen, ovio se je bršljan ća do zlatna krovca; tisuće cvietovah, kakovih čovječje oko nevidje, razvilo se po zelenoj livadi, koja je kao baršunski ćilim, čitav vrt pokrivala. Po stablih punih koje voćem, koje cviećem, ljubljahu se raznobojne ptice. Uza to je ovdje sve vrvilo množinom maljušnih ljudih. Mužkarci bijahu u sivih, a ženske u bielih haljinah. Jerko se nemogaše dovoljno nagledati čuda, što no se je pred njegovina očima prostiralo; u to dodje njekoliko djevojčicah k njemu; jedna ga zapita: „Šta radiš tu, dodji· radje s nami, pa nam pomozi zalievati cvieće, a onda ćemo se s tobom igrati.“

„Jerko nebijaše tako neuljudan mladić, da bi tako krasnim djevojčicam odbio prošnju, s toga je odmah i

š njimi pošao. One ga odvedu preko vrta k samu dvoru, gdje su iz potočića, koj je kao zmija travom gamzio, zalievale cvieće i opominjale ga: „Zalievaj s nami jedno vrieme, onda ćemo ti pokazati još ljepšega cvieća i dati voća, da se nasitiš.“ To se je naravno dopalo Jerku; al im ipak nije od prevelike koristi bio kod zalievanja; jer je neprestano gledao samo na cvieće i na one male krasotice, kojim su lišca gorjela, a oči u glavi igrale i titrale kao živi plamen.

„Kako ti je ime?“ upita konačno Jerko najveću izmedju njih, koja mu bijaše jedva do koljena.

„Kata, a gledaj tamo, one su moje sestre Ljerka i Ljubica; tako mu liepa Kata izpripovieda cieli red sladjanih imenah svojih sestarah. Kad bijahu djelom gotovi, Kata povede Jerka po vrtu, pa mu reče: Utrgni si kakova hoćeš voća, pa jedi.“

Jerko se nedade odviše nuditi, jer mu je već i onako počeo pomalo želudac svirati, te natrga i nasiti se.

Ma nebijaše samo ta djevojka, s kojom se je šetao, već ih ono za svaki deset korakah bijaše ciela hrpa, ali medju svimi mu se liepa Kata ponajbolje dopade. Opazio je takodjer da mužkarci tek amo tamo bježe, i da su njeki u sivih, njeki u šarenih haljinah; ali do ovih nije djevojčicam mnogo stalo.

„Kato! kakovi su to ljudi?“ upita Jerko svoju voditeljicu.

Ovi u sivih haljinah kopaju, a oni u šarenih, rade u vrtu i dvore kralja, koj skupa sa svojom suprugom, našom majkom u tom bielokostnom dvoru stanuje. Čula sam, da nas vi veliki ljudi nazivljete patuljci.“ — No Jerko joj toga nepotvrdi, nemogav se sjetiti, da li je od njih štogod čuo.

„Hoćeš li, da te odvedem kralju?“ reče mu opet čevrljava liepa Kata.

„Odvedi me, zašto ne?“

Na to se upute u dvor.

III.

U velikoj palači na prestolju grimizom, zlatom i dragulji urešenom sjedjaše kralj sa kraljicom patuljakah; a po obijuh stranah mnogo mlade gospode i gospodjah.

„Koga to vodiš mila kćerko!“ zapita kralj Katu, kad Jerka k prestolju dovede.

„Zabludio je amo od sinovah kralja onoga svieta, koj je vrhu nas,“ odgovori ona. „Dozvoli mili otče, da ostane neko vrieme u našem carstvu.“

„Lukava si i pametna kćerko; prosto mu bilo — neka ostane; sada pako idi, pa radi, kako ti se svidi.“

Na to priskoči Kata od veselja k otcu i majci, pa oboje poljubi u vedro čelo.

»Ako hoćeš ovdje da ostaneš, a ti radi sve ono, što ti reče Kata,« veljaše kralj Jerku, izlazećemu s Katom iz dvorane.

Jerko se je divio krasoti i sjajnosti kraljevskih sobah; pod bijaše raznobojnim kamenjem popločan, čilimi umjetno tkaninami pokriven, u ormarih bijaše puno srebrna posudja i igračkah od zlata. Lienštine bijahu pokrivene crvenim damaskom i zlatnimi resami urešene. Tom krasotom uzhićen reče: »Oh, ovdje je krasno kao u nebu, dozvoli mi malo sjesti na lienštinu, da vidim kako se gospoda nasladjuju; i vrlo mu je prijalo, kad je položio glavu na mekanu uzglavinu.

»Bi li htio biti kraljem?« upita ga Kata.

„Znadem doduše! da je to liepa stvar, imati svega dosta, te bez skrbi življeti. Jedino s toga bih rado biti kraljem, što bi mogo imati mnogo vrtovah, a za ostalo se nebi brinuo.

„Ti bi mi bio liepim kraljem! Kralj se mora za cielu državu skrbiti kao otac za svoju djecu, i tako dakle imade više brige nego ikoj drugi čovjek; nas sve štiti naš kralj kao svoju vlastitu djecu, svi jednako plaćamo, i kako govori sa mnom, tako sa svakim podanim, koji čitav dan kopa; šta on hoće, to hoće svi, ako ga mi štogod umolimo, to nam drage volje izpuni. Što misliš, da je sve to, što vidiš, kraljevo? nipošto, on neima na to većega prava, nego li nas svaki drugi; ovdje može svaki tako veselo življeti, kao i on; taj dvor je za nas sve, u njem jedemo svi zajedno kod istoga stola. Zar misliš, da bi te tvoji podanici ljubili, kad bi sve za tebe samo morali raditi, a ti bi sve trudom i mukom pridjelane novce profućkao!? Na čast ti bilo takovo kraljevanje.“

„Sad istom uvidjam“ reče joj Jerko, ustavši s lienštine, „da si ti mnogo pametnija od mene, te ću te zato u svem poslušati, neću biti nikad kralj, al' ću si ipak zapamtiti tvoj nauk. Sad pako podji sa mnom u vrt.“

Kad su tako medju cviećem i drvljem hodali, upita ju Jerko: „Kaži mi, zašto je kod vas tako krasno i neuvehlo cvieće?

„Slušaj Jerko!“ odgovori ona, „da neima toga cvieća i tih stabalah, nebi ni nas bilo; naš bo je zakon: kad nestane toga vrta, nestat će našega carstva; dakle mi ne samo da se moramo skrbljeti za pojedino cvieće, nego i za uzdržavanje čitava vrta. S toga uzgojivamo svako stabalce i cvietak, te ga od škodljivih gusjenicah,

gmiljacah i kukacah čistimo. Imade tu bolestnih bilinah, koje neuzpievaju sasvim dobro, zato ih ipak uzdržavamo, i stavljamo ih u posebno odieljenje. Njeke su opet slabe, malo da neopanu; s toga ih zasadismo k jačim stablam, da se podupiru o nje, druge opet ljube hlad i vodu, takove postavljamo u hlad, te ih iz potočića, koj se tu vijuga, zalievamo. Nijedne biljine nezapušćamo, nego svaku gojimo, da se tako sve krasno razcvatu, da nam bude tako vrt drugim rajem.“

Tako je Kata vodeći Jerka po vrtu podučavala; kad su sve prošli, reče mu opet: „Sad ću te njekamo drugamo odvesti.“

Idué putem, kojim su množinu patuljakah u sivih haljinah susretali, dodju iz vrta po njekakovih podzemnih stubah u njekakovu palaču, gdje je sve vrvilo s takovimi patuljci; jedni bi pobirali zlatne rude, drugi opet izbirali dragulje; njeki bi pravili svakojake igračke od zlata, kakovih je već Jerko u dvoru mnogo vidio; poviše na pročelju stola sjedjaše stari patuljak, mećući blistajuće se aleme, granate i rubine u zlatne kutijice, namrgodjeno prosjecajući Jerka okom. Kata pristupi k njemu, te pogladiv ga reče: „Nesrdi se starče, kralj mi je dozvolio, da ga ovamo dovedem!“

Na te rieči dozvoli Kati, da si sve pogledju. Kad su sve stvari, koje bijahu na okolo uz zid na policah izložene, s udivljenjem pregledali, zahvale starcu, te odu.

IV.

Iz te palače odvede ga Kata po njekoliko stubah na zelenu livadu, posred koje se vijugaše potočić, u kojega valovih se kupahu plavokose vile. Bielo prozračno ruho pokrivaše im nježno tielo do koljena, a

glavu vienci od vodenih lierah. Male djevojčice kao angjeli ljuljahu se na koraljnih stabalcih, ili se u bisernih školjkah vožahu, ili ih se je više zajedno s vodom igralo. Kata došav do potoka, skoči s Jerkom u čunac, od crna srebrom urešena drva načinjen, te uze zlatnim veslom valove prosjecati. Kad medju vile doplivaše, skoči u čunac najkrasnija imajući mjesto lierova vienca koprenu biserom nakićenu na glavi, te zapita: „Kato, tko je taj krasni mladić?“

„Zabludio je ovamo u naš vrt, pa mu hoću, dok kod nas ostane, pokazati naše carstvo.“

„A je li to dozvolio kralj?“

„Valjda toga nebih činila bez njegova znanja.“

»Krasna gospodjice, kaži mi, kamo ta voda teče!?« upita Jerko vilu.

»Natapa bilje i stabla, kojim se naša zemlja resi,« odgovori ona. Jerko je s udivljenjem gledao, kako su tamo vile okó njega skakale i podsmiehivale mu se; te na jedanput skoči jedna od najkrasnijih u vodu i za trenutak se povrativ, podade Jerku bisernu školjku, veleći: »Imaj tu uzpomenicu od mene, pa ako kad uztrebaš moje pomoći, razlupaj ju, a biserom udari o zemlju te ću ti priskočiti u pomoć!«

Jerko joj se zahvali, i spravi školjku. Po tom odu dalje.

Sada dodju do dvora od biela mramora. Unidju. Čuda golemoga! bijaše tu velika palača, puna ognja, koj je žutim plamenom titrao u vis ili se vijugao po stienah. U sriedini bijaše zviezda velika kô sunce, koja je bielo-žutim žarom sievalo, a milijuni iskarah praskahu iz njezinih zràkah. U tom ognju plesahu djeca malih, a krasnih lišcah; činjaše se, kao da su od najčišćega ledça; jer bijahu tako prozračna, da je bilo vidjeti, kako im srca od radosti igraju.

„Kako da ta djetca neizgore u tom ognju?“ reče Jerko Kati.

„Kao što ti živiš na zemlji, vile u vodi, tako i ta djeca živu u ognju; bez njega nebi mogla življeti.“

»Zašto je tù taj oganj?« nastavi dalje.

»Kako treba svim bilinam vode, da mogu uzpievati, tako je njim ognja treba. Misliš, da bi vaše vino bilo tako jako, da nije ovdje te vrućine?«

U tom njihovom razgovoru skoči jedno djevojče iz ognja k Jerku. »Kad ti je moja sestra dala uspomenu, uzmi der i od mene nješto.« Pa mu podade malu ledačnu kutijicu, u kojoj se nješto blistaše ognjevita. — To si pazljivo čuvaj, neotvaraj drugčije osim kad ti štogod uztreba, a onda ću ja doći.« Jerko zahvali gorećoj djevojčici, pa metne kutijicu k školjci. Zatim se vrate.

Sad mu reče Kata, kad dodju u vrt, »možeš još jedanput ići sa mnom kralju, pak se onda moraš sa mnom i ostalimi razstati.«

»Zašto me tjeraš? Meni se ovdje vrlo dopada! te bi htio kod vas za uviek ostati.“

»To ti, mili mladiću, nemože biti; mi nesmijemo nikoga od vas ovdje zadržati; vi niste tako složni i mirni kao mi; s toga se i nemožete medju nas brojiti. Možebiti misliš, da bi ti se ovdje uviek tako dopadalo? Varaš se, nebi ti ostao tako skroman — čim bi stariji bivao, tim bi većma tugovao za svojom domovinom, a naš vrt bi se tebi i odviše malenim činio; kad dodješ kući, sjećat ćeš se valjda često na nas.“

Medjutim dodju k napomonutomu bielokostnomu dvoru, te unidju u palaču, gdje je bio kralj s kraljicom.

„Nu mladiću, kako ti se kod nas dopada? upita kralj Jerka.

„Tako mi se dopada, da bi voljan bio ovdje za uviek ostati.“

*

„Ti bi onda morao biti to, što su ovi," reče kralj, pokazav prstom na one male stvorove, koji se onuda motahu, „a buduć da nisi, moraš se s nami razstati."

„Mili otče! dopusti da još koje vrieme kod nas ostane, a onda ću ga sama sprovesti," umoli Kata kralja.

To joj i dozvoli. Zatim si sjedne s Jerkom, da malko odpočinu; u to se zagrne okó njih množina drobne čeljadi, kojoj je morao Jerko pripoviedati, kako je u gornjem svietu i kako tamo ljudi živu. Ali se nitko tomu nečudjaše, već su se svi smijali. Kad se poslje toga Jerko nasitio dobivenim voćem, zahvali se pristojno kralju i kraljici, pa se oprosti sa svimi i uputi se s Katom iz sjajnoga dvora.

V.

Kad izadju, zaplače Jerko od žalosti, što mora ostaviti tako krasan vrt; turobne je poglede bacao po onom krasnom cvieću; te mu se činjaše, da se svaki cvietak privija k njemu, kano da se hoće oprostiti š njim. Medjutim idjahu na posve razcvali se grm; Jerko, da se još posljednji put nasladi ugodnim mirisom, nagne k sebi jednu grančicu; al mu izpuzne iz ruke, te, dočim se grmić strese, množina se ružičnih listićah nanj saspe, koje on pobere i u špage turne. „To mi neka budo za uspomenu vašega vrta" reče on Kati.

„Samo si ih dobro čuvaj" reče ona.

Za čas dodju k pećini, kroz koju je Jerko u vrt došao.

„Sada," reče Kata, „moramo se razstati; ti ćeš u sviet, a ja ostajem ovdje. Evo zlatne jabuke; pa ako ti gdje do sile dodje, ti ju razbi, i košticom o zemlju lupi; tim ćeš me dozvati. Do toga ju pako vremena dobro

čuvaj. Jošte si to zapamti, da do svoje smrti nikomu nekažeš, gdje si bio i šta si vidio; jer bi tako i nas i sebe nesretnim učinio.“

„Neboj se Kato, od mene neće nitko ništa saznati.“

Na to mu pruži Kata desnicu, a ljevicom se dotakne pećine. Pećina se otvori, Kata izčezne, a on osta sam samcat na široku polju. Nebijaše ni šume, ni brda, te mu je bilo vrlo težko naći put, koj bi u njegovu domovinu išao. Medjutim zapazi nadaleleko pred sobom nješto marve na paši, podalje pako njekoliko kolibicah, malo polja i vrt, gdje su ljudi radili. K ovim dakle pospješi Jerko, da ih popita za put u svoju domovinu. Došav k prvomu čovjeku, koj je na polju pljeo, upita ga: „Molim vas, nebiste li mi znali kazati, na kojoj je strani crna šuma, i je li daleko odavle?“

„Crna šuma leži tamo na toj strani; ali kako je daleko od ovuda, toga ti, mili mladiću, nemogu kazati; jer kad je ugljar Božo ugljevje ovamo vozio, trajaše njegov put amo i tamo do dva dana.“

Sada tekar bijaše Jerko veseo, začuv si ime otca, te nastavi pitanje: „A zar vam više nevozi?“

„Ta kako bi vozio, kad ga niti tamo više neima? Prije desetak godinah mu se izgubi sedamgodišnji sin, jedina njegova radost, pa za godinu dnnah po tom, kad ga nigdje nemogaše naći, proda Božo kolibu, te se preseli u njeki grad, zaboravih već, kako se zove. Kaza mi, da pomalo životari, i da se je s toga preselio u grad, šte će ondje možda prije štogod o njem pročuti.“

S udivljenjem slušaše Jerko, opaziv da je uzraslomu čovjeku već do ramena. „Desetak godinah sam dakle tamo bio? a meni se učini njekoliko satih.“

„Ti si možebiti poznavao staroga Božu?“ probudi seljak Jerka, koj se je bio nješto duboko zamislio.

„Dakako; ja sam njegova brata sin, te mi je vrlo žao, da stric nije više ovdje, kad mu dodjoh u posjete.“

„Pa što bi se tako žalostio? Ako ga nije tu, a on je drugdje, konac svieta neće jošte biti. Ovom cestom je otišao u grad; Bog zna, nebi li se jošte gdje š njim sastao, da ideš za njim. Ali danas je već prekasno, nego prenoći, ako hoćeš, kod mene, pa ću te ja ranom zorom sprovesti komad puta.

S radošću primi Jerko poziv gostoljubiva seljaka, pa se i odmah odputi š njim u njegovu kolibu. Dok je pako domaćica priredjivala večeru, a domaćin okó kuće razgledao, bijaše Jerko sam sa dvoje djetce u sobici. S početka je nije ni opazio, ali za časak ogledav se po sobi, opazi ju u malu kutiću, kako pazljivo nanj gledju, pa ih pozove k sebi. Kad se ponješto osmjeliše, pristupi dječak k Jerku, pa mu se umah na koljena posadi. Tu ti Jerko začuje, da mu ga nješto u špagu zazvonilo; on posegne rukom, da vidi što je, a eto ti izvuče punu šaku zlatnih dukatah. „Po Bogu, tko mi je te novce dao?“ pomisli Jerko, ali se brzo sjeti, da si je metnuo u špag, prije nego je odlazio, ružičnoga lišća, i da su mu ga možda dobrostive vile, da neputuje bez novacah, u novce pretvorile; uzev dva dukata, dade ih djetci. Radujuć se i veseleć odtrče k majci, da pokažu što su dobila.

„Ženo!« reče seljak, kad ugleda novce, „to je za sigurno njekakav gospodin, pa se je samo za seljaka izdao, jer je to vjere mi suho zlato; zašto da si mu dobru večeru prigotovila! mekani krevet prostrla...« Po tom ode k Jerku, da mu se zahvali, a on će mu na to: »Ako mi već hoćeš kakovu ljubav izkazati, priskrbi mi novu odjeću, ja ću ti ju čestito naplatiti.« Imadjaše on doduše odjeću, ali onu istu, u kojoj je od kuće otišao, a ta mu bješe već posve malena i poderana.

„S veseljem, samo ako će vam dobra biti,“ odgovori seljak i ode. — Za kratko vrieme se vrati seljak s odjećom, koju mu Jerko rado dvostruko izplati; jer mu bijaše, kô da ju je izmjerio. Zatim, pošto odvečeraju, legnu spavati.

VI.

Još nebješe zarudila zorica nit danica pomolila lišca, kad već Jerko krenu na put. On se vrlo radovaše, kad je došao u njeki gradić, i saznao, da odavle nije daleko do glavnoga grada; tù se namah, budući umoren od kršna puta, svrati u njeku gostionu, da se tu odpočine i utrudjeno tielo pokriepi, i tako sutra dan laglje put nastavi. Budući je pako bila gostiona množtvom ljudih napunjena, smiri se u kutiću, pozorno slušajuć što se pripovieda. Medju ostalimi čuje, da ima kralj jedinu kćerku, pa da mu je ova oniemila i osliepila, te da joj nitko više pomoći nemože. „A to već traje sedam godinah“ doda njeki „kralj je od svih stranah sazvao liečnike; nu sve uzalud; nijedan bo nemogaše je izliečiti. Lanjske godine bijaše i kod onoga tako razglašenoga pustinjaka; štono je u crnoj šumi; taj mu je doduše kazo njekakov liek, ali šta, kad ga nigdje nije moći dobiti.“

Jerko bijaše vrlo pozoran kod tih riečih. „To bi bilo nješto za mene,“ pomisli on; „zar nebi bilo dobro da otidem ka kralju, pa da mu se ponudim za vrtlara! S tom namjerom legne u postelj, te mu se upravo činjaše, da je kraljevskim vrtlarom, što si je i želio biti.

Sutradan urani, pa splativ gostioniku dug, upita za put ka kraljevu dvoru, i uza sav svoj umor stupaše hitro napred, da čim prije postigne svoj cilj. — Bijaše

to veliko liepo zdanje, s jedne strane vrtom opasano. Nebijaše tamo vike, buke i veselja, kako to u ostalih dvorovih obično biva, već bijahu posvuda postrti ćilimi da se u svodjenih sobah nerazliegaju koraci hodajućih; i po istom dvorištu bijaše prostrto crno sukno, da se nečuje štropot konjah i vozovah. Sve sluge hodahu u crnini kao duhovi po dvorištu; isti prozori bijahu zastrti. Suton se je već hvatao, kad Jerko u dvorište unidje; nitko se nije ni ogledao na njega, ni pitao, što hoće, pa nije ni on nikoga pitao, već se posadi na klupu, nedaleko od vrtnih vratah.

Za kratko vrieme, idjaše uz njega postar već muž lopatom na ledjih k vrtnim vratam, koja otvorivši, opet za sobom zatvori. Jerko vidio kroz škuljku, kako starcu ide djelo težko od ruke; pokucne na vratih: »Oprostite, ja vidim, da ste vi prestar za taj posao, pustite da vam ja štogod pomognem; ja sam takodjer vrtlar, ali poslje duga putovanja zanemarih svoj zanat; mislim, da će mi ipak ići. Kad bi vi možda gdje kakova pomoćnika trebali, ja bi rado k vam stupio u službu.«

Starac mu, prijazno ga pogledav reče: „Meni je vrlo milo, kad netrebam čovjeka siliti k djelu; da je na moje, ja bi te odmah uzeo u službu, ali ja moram o tom prije govoriti s kraljem, nu to je sada vrlo težko.“

„A zašto bi to težko bilo? upita ga Jerko.

Šta, nisi ništa čuo o bolesti kćeri našega kralja?“

„Čuo sam jučer u gostioni“ odgovori Jerko, i to, »da kralj s velike žalosti nit iz sobe neizlazi.“

»Dà, tako je. Zaboli me na dnu srdca,“ nastavi dalje starac, „kad pomislim, da ni hoditi nemože, već ju kadkad na sjedalu moraju donesti u vrt, gdje sam joj ja, dok je još kao malo diete okó mene skakala,

trgao cvieće. S toga niti nemogu bez sažaljenja na nju pogledati. Ja bi, ma na kraj svieta išao, samo da znadem, gdje bi joj našao lieka.“

„Možebit će me ipak primiti u službu?“

„Toga ti za stalno nemogu kazati, možda mu se dopadneš, pa će te uzeti. Prije dok bijaše kraljevićka zdrava, radilo ih je ovdje više; ali sada nesmije osim mene nitko ni koračiti u nutar. Zato počekaj, dok kod kralja upitam; pa kako on odluči, onako će biti.“

Starac ode. I za kratak čas, što je Jerko mjesto njega kopao, vrati se već stari vrtlar.

„Dobar ti nosim glas; sad ćeš kralju, pa će te možda na moju rieč zadržati!“

Prošav svietao hodnik i njekoliko sobah, dodju do kraljeve ložnice, gdje se je on tužan gore dole šetao. — Kad Jerko unidje s vrtlarom, namigne im kralj, da pristupe bliže, pa promjeriv Jerka od petah do glave, upita ga, gdje i kako je do sada živio. On mu sve odvažno kaza, nu o podzemnom vrtu i dvoru, gdje je bio ni riečce. — Kralj će mu pako zadovoljan: „Dobro, ja ću te zadržati kod sebe; ali morat ćeš cio dan sam u vrtu raditi, te nećeš smjeti nikamo osim k staromu Bogdanu, a nikomu kazati, što budeš vidio i čuo.“

„To bi ja radio, da mi svietli kralju i niste ništa kazali, te mislim, da ćete biti zadovoljni sa mnom. Po tom se pokloni i zajedno s Bogdanom ode.

„Vi ćete biti, starče, tako dobri, pa ćete mi pokazati, što ću raditi.“

Sada mu stari Bogdan, pošto bi ga proveo po vrtu i sve mu pokazao, reče: „Jošte ti to napominjem, ako ti bude štogod treba, dodji samo k meni, ja stojim eno kod vratah, u toj zelenoj kućici.“

Jerko se zahvali starcu za sve, a kad je ovaj otišao, uzme si svoje orudje, pa podje na posao.

Bijaše okó podne, kad su se dvorska vrata otvorila, koja iz kraljevićkinih sobah u vrt vodjahu, kamo je njekoliko ženskah nosilo na mekanu sjedalu bolestnicu, Jerko je blizu cvieće okapao; ali čim opazi ženske, pusti sve, te se ukloni dublje u vrt, nepokazavši se prije, dok nije slutio, da su se odanle udaljile. Kad su kralj i kraljica to saznali, veoma im se dopade, te mu se počeše sasvim povjerivati; često bi ga poslie kraljica k sebi pozvala, kad bijaše kraljevićka u vrtu; pa bi morao kraljevićki trgati i davati cvieće. Tu opazi Jerko, da je njezino inače uredno lice posve naruženo a oči zatvorene: samo kad bi otvorila usta, bielila bi se u njih do dva reda bisera. Jerku bijaše tako njezine mladosti žao, da ju je uviek imao pred očima. »Ali« pomisli njeki dan »stari Bogdan mora znati, što bi joj pomoglo, ja ću ga ipak o tom pitati; ta on mi obeća, da će moju molbu uslišati!« Pa tako je i bilo. Čim se sastanu, namah se povode rieč u toj stvari.

»Sada ti već« reče Bogdan, »mogu kazati. Nedaleko od ovuda ima velika šuma, koju nazivaju crnom. U toj šumi obitava vrlo učen star čovjek, kojega idu ljudi iz daleka pitat savjeta; jednom sam i ja kralju napomenuo o njegovoj učenosti, te bi ga dobro bilo upitati za liek. Kralj na to privoli. Ja sam dakako morao napried da put kažem. Kad smo došli k njemu, ostane on sam s kraljem, i kako mi je kralj kašnje kazivao, pitao ga je pustinjak sve, kako je kćeri, pa je zatim otišao, a pošto se je za kratko vrieme vratio, proizvadjao je svakakve čarobije; ukaže im se najedan-

put krasna gospodja, koju stari pustinjak upita, čim bi moći ozdravit kraljevu kćer, a ona mu odgovori: U srebrnu će potoku dobiti čistoću tiela, u žarku ognju vid, a od jabuke sa govorećega drveta rieč. Prosudi sam, da li ima šta takova na svietu?

Koliko nije već kralj pitao, ali sve u zalud! On se je očito izrazio, da bi onomu, koj bi ju izliečio, dao polovinu kraljestva i s njom ga oženio.“

Jerko neodgovori ništa, već si dobro zapamti vrtlarove rieči, te ih je tako dugo u duhu ponavljao, dok se sjeti na uzpomene iz carstva patuljakah, koje je uviek kod sebe nosio. »Dakle joj mogu oganj, voda i govoreće drvo pomoći? Šta da uzprosim dobrostive vile, da ju ozdrave? Kad one onako njeguju pojedino cvieće, to će se zaista i toj siroti smilovati.«

Kod toga dakle podhvata ostane, te čvrstom odvažnošću stupi drugi dan pred kralja.

„Što želiš Jerko?!“ upita ga kralj, kad je unišao.

„Svietli kralju, imate li toliko povjerenja u mene, da mi kraljevićku povjerite; ja ću ju ozdraviti!“

Upita ga kralj s udivljenjem: „Zašto mi nisi to već prije kazao?“

„Nisam znao, što bi joj pomoglo.«

„A sad znaš.“

»Znam, stari mi Bogdan kaza. Hoćete li ju zdravu vidjeti, morate mi ju na tri dana povjeriti, a nesmijete iztraživati, što će se raditi; drugčije bi sve uzaludno bilo.«

»Dobro Jerko; predajem ti ju u tvoju brigu, te ako mi ju ozdraviš, dat ću ti, što budeš htio, ma i cielo kraljestvo.

VII.

Pošto kralj odpusti Jerka, ode ka kraljici, da ju razveseli tom radostnom viešću. Čuvši kraljica tu viest odtrči sama k Jerku, te je htjela, da nebi više radio u vrtu, već da ide u dvor; ali on se zahvali, izgovarajući se, da si sada mora ograditi jedno mjesto, gdje neće moći nitko vidjeti, što se radi. —

Drugi dan primi Jerko od kraljice bolestnicu, koja o tom ništa neznadjaše, budući je mirno spavala. Jerko ju uzme polagano u naručje, pa ju odnese u vrt, gdje ju položi na travu. Sada izvadi iz špaga školjku, a kad ju razlupa, nadje u njoj krasan biser. Biser položi malko na mjestu, ali mu se poče istom s očijuh izgubivati, dok ga konačno i nestane. Na to udari ono mjesto vodometom, koj je opet u slici lúka od tisućah biserah na zemlju padao, — nije više ovdje trave, već je tu korito velike školjke, u koje pjenećim šumom biser pada. Na jedanput izpliva iz srebrnopjenećih valovah blieda gospodja, u kojoj spozna Jerko vilu i darovateljicu školjke, te pristupi k njoj veleći: „Ti si bila tako dobra, pa si mi rekla, kad tvoje pomoći uztrebam, da te mogu dozvati, ako razbijem školjku, a biserom, koj je unutri, o zemlju lupim; sada dodje čas, ne za me, već za tu sirotu; mora se u srebrnu potoku kupati, da si očisti tielo. Usliši mi dakle prošnju, pa joj pomozi!“

„A čemu bi ti drugčije dala bila školjku?“ odgovori vila, „podaj mi amo kraljevićku.

Jerko uzme Milku, pa ju položi u vodu. A vila zajedno š njom zaroni. Jerko je medjutim stajao okrenut k vodi, neodvrativ ni trenutak oka od vode, želeći znati, da li će brzo vila s Milkom plivati. Netrajaše

dugo, što se opet vila s prekrasnom djevojkom pojavi medju valovi. Jerko je radostan gledao, gdje mu se vila približuje i djevojku bez svake i najmanje nagrdnosti u naručje polaže. „Evo ti tvoje zaručnice, pa budi zdrav, a o meni da nisi nikomu do smrti kazao!“

Jerko joj htjede zahvaliti, ali vile odmah poslie tih riečih nestane; od krasna vodopada neostade drugoga traga osim ono tisućah kapljicah, kojimi su srebropjeni valovi zelenu travu, nakvasili.

Jerko bi bio to sve za san držao, da nije imao krasotom preobraženu Milku u rukuh. Buduć je jošte spavala, položi ju na travu, pa pospješi u dvor po sjedalo i jelo, što bijaše već u njezinoj sobi pripravljeno. Kad se vrati, probudila se je kraljevićka, i ćuteć si olakšicu, uzme ga za ruku, pa ga poče siliti, neka se ide š njom šetat. Sa svom pripravnošću povede ju Jerko po vrtu, gdje ju je neprestano tješio, i za brzo joj zdravlje jamčio.

Tako prodje prvi dan. Možemo si sada misliti, s kolikim je veseljem Jerko očekivao svanuće drugoga dana; jerbo imadjaše tvrdu nadu, da će posve ozdraviti djevojka. Čim je drugi dan zarudila zorica, iznese ju Jerko spavajuću kao i jučer u vrt, pa izvadiv kutijicu, otvori ju s mnogo većim ufanjem nego li jučer. Jedva što je pokrovac dolje snimio, promieni se kutijica u ognjenu kruglju, od koje se je modro jasni i crveno-žuti plamen bacao, a cvietuće su se tkanice prepletale u njezinih jasnih zràkah. Već se poče plamteća kruglja sve bolje i bolje vrtjeti, kad li Jerko opaziv u njoj djevojčicu, koja mu prikaza kutijicu, pristupi bliže govoreći: „Nesrdi se, što sam tvoj dar tako brzo upotrebio; uvidiv da je tu uboga sliepa, te da može jedino u ognju vid zadobiti, sjetih se odmah na te, pa mislim, da ćeš joj i pomoći.“

Prijazno se posmjehne djevojčica njegovoj prošnji pa skočiv iz kruglje, lagano se približi k spavajućoj Milki, dotakne se svojimi nježnimi prsti njezinih očijuh, našto je odmah progledala; ali na svu sreću neopazi niti goreće djevojčice niti ognjene kruglje, nego čim je onako začudjena i vesela skočila od zemlje, pade joj prvi pogled na Jerka, jer je slutila, da je on njezin ozdravitelj, pa položi jednu ruku na usta, kao da mu se hoće riečmi zahvaliti, a drugom primi mu ruku i htjede ju poljubiti.

„Nipošto, krasna gospodjice," reče Jerko izmaknuv ruku, »ja neslužujem toga; sasvim sam dosta naplaćen pogledom na to tvoje milo lice. Podji sada sa mnom po po vrtu, gdje ćeš vidjeti, kako su velika narasla ona drveta, koja si ti jošte kao diete sa starim Bogdanom sadila." Milka mu je samo ljubkim posmjehom odgovarala; te bi iduć po vrtu, ovdje klekla kojoj ruži, čudila se njezinoj krasoti; ondje bi se sustavila kod ribnjaka, promatrajuć igrajuće se zlatne ribice, tamo si opet sjela pod granatu jabuku, a Jerko joj nabra rumenih jabukah i metne u krilo.

Tako im prodje i drugi dan; a jedva što treće jutro danica pomoli lice, bijaše već Jerko na noguh.

„Sad ću si" opet pomisli, „dozvati Katu. A buduć da Milka spava, sjeguran sam da je neće ugledati."

Već presta slavulj pjevati milozvučnu pjesan, i noćno povjetarce gibati granatim drvećem, a mjesec se već sakri pred svjetlošću prihodećega sunca, samo su se još zviezde na tamnom obzorju slabo blistale. Kad Jerko udaljiv se malko od Milke, izvadi jabuku, razkine ju te košticom udari o zemlju; tu se najedanput razsvieti jasnim žarom tamna ograda, a na onom mjestu, kamo je koštica pala, poče nicati zelena grana, koja

je sve više i više rasla, dok se konačno od nje pred Jerkom stvori razcvietano drvo, na kojega vrhu opazi liepu Katu.

„Što želiš od mene? upita Kata Jerka prijaznim glasom, koj tu stajaše u niemom užasu.

„O Kato? ti si odviše dobra! reče Jerko, „pa zato se nadam, da ćeš mi uslišati prošnju. Vidi, ova krasna djevojka, što tu spava, niema je, i neće progovoriti, dok nezagrizne jabuke sa govorećega drveta; smiluj joj se, pa ju ozdravi!"

Na njegovu molbu otrgne Kata od drveta pupak i hukne nanj jedanput, on se razvi, hukne po drugi put, cviet opade, hukne po treći put, i već je držala u ruci tako krasnu jabuku, kao da je izrisana. Tad pustiv ju na zemlju reče: „Evo ti zahtievane jabuke, te si ozdravi Milku; hoćeš li pako u sreći ostati, nemoj o nami nikomu do svoje smrti kazivati!"

Poslje tih riečih razvi se po ogradi njekakova čarobna svjetlost, da je Jerko nemogaše ni gledati, već si je morao pokriti oči. Tu zasluhne u daljini ljubki spjev, posluša, odtvori oči — al nevidi niti žara, niti drveta; uviek ljubeznije, uviek milije, uviek nježnije razliega se spjev, dok konačno kano posljednji glas harfe nedozri.

Opet je sve tiho; samo vjetar šumi, probudjujuć u vrtu zasnulo cvieće, šapćuć mu bajku o čarobnom drvetu.

Jerko držeć čarobnu jabuku, sjedjaše nedaleko od Milke.

Medjutim pade zeleni listak na driemajućega slavulja, koj tim uznemiren uzdignu glavu, zapjeva tako pronicavim glasom, da je istu Milku probudio. Sad reče Jerko, približiv joj se: „U to vrieme, što si spavala,

nadjoh najljepšu jabuku u čitavom vrtu.“ — Ponudi joj da jede, i miloglasno reče: „To je možebiti posljednji čas, gdje smo zajedno; jer ozdravljena kraljevna neće jamačno tako s povjerenjem obćiti s prostim vrtlarom. kao prije bolestna.“

U to mu Milka svojim naglim uzklikom prętrgne daljni govor: „Što se to sa mnom dogodi?! — Ja mogu govoriti! o zaista ti si me tom čudotvornom jabukom ozdravio! Jerko, dobročinitelju moj! kako bi ti naplatila? Ti si upravo sada takovu misao izrazio, koja me vrlo dirnu Što misliš o meni? Zar si možeš misliti, da bi moj otac bio tako nepravedan, te ti nebi usluge, koje ničim naplatiti nije moći, pristojno odmienio?“ Tako mu govoraše Milka, držeć ga za obe ruke.

Tvoj otac mi reče, ako hoću i cielo kraljestvo, samo da tebe izliečim, nu ja neću blaga nit bogastva; nego ono, što bi me za uviek sretnim učinilo, a to nemogu ni poželiti, a kamo li jošte zaprositi.“

„A što bi to bilo Jerko!?“ upita naglo Milka.

„Samo da mogu tebe kod kralja dobiti, ništa si drugo na svietu nebi želio.“

Njezin odgovor nadglasi pjesan slavuljeva, ali ipak zasluhne Jerko ono slabo: „Možeš.“

Životopisi.

Barun Mirko Ožegović
Barlabaševački,

biskup senjski i modruški ili krbavski, nj. svetosti pape domaći prelat, rimski grof, sl. reda Leopoldova commendatur, nj. c. kr. apoštolskoga veličanstva pravi tajni savjetnik, družtva afrikanskoga zač. predsjednik, član više obće koristnih zavodah.

Voshvalitsja dobrodětel,
I nigdaž' neumrěet.

Krilov.

Hrvatska domovina, ta sladka majčica naša, mnogo je već za svoga živovanja porodila zornih glavicah i junačkih desnicah; mnogo je čedo obdarila blagom i bogatstvom, a mnogo i tudje sirotče u mekano svoje krioce privila, nek se, veli, s njezinom djetcom hrani i oda zla brani, da od nevolje nepogine gdjegod za tudjim plotom, medju ljudmi nesmiljenih srdacah. Tko je živ na svietu, da ju za to nepohvali? al' tko da je ujedno i nepožali? tko je gdje barma od harne njezine djetce, da mu nekanu vriele suze iz oka, kad razmisli: koliko ju već vlastitih sinovah odnemiljě, koliko se odmetnù od nje? kao da neima dosta tereta, što ga nosi, dosta težkoćah, što jih se trudi svladati, dosta protivštinah, što jih podnosi, dosta nepravde, koju uviek vjekce trpi; kao da joj nije dosta neprestane borbe, gdje dnevice mora boj biti s „p o g l a v a r i t a m e o v o g a s v i e t a," [1]) s neistinitom istinom, s nepravednom pravednošću, s nezakonitim zakonom: treba jošte, da joj i pravi sinci i gojenčad njena zadavaju smrtnih ranah, da joj vade živo srdce iz majčinih grudih, da se odmetju od nje i ostavljaju nju, pak pristaju uz tudjinu, neprijatelja njezina, te s njim ponajviše proti njoj rade. — Zaboravili se oni iz majčine njege

[1]) Efež, 6. 12.

i zvonkih glasovah sladkih joj ustah, nije njim do ostale braće i sestarah, nije do domaćih ravnih poljanah i prostranih šumah, da radje nje oplemenjuju, nego što njeki po Parizu ulice kaldrmaju i onuda pušljivu slavu traže, njeki po tudjinstvu zadušbine grade, a njeki uvode medju njezinu jaganjčad u ovčoj dakako koži podhibne vuke razdiraoce, da ju tobož naobrazuju, a mi biedni tim presvjetljenjakom neprestano i sve jače bugarit moramo:

S prosvjetom ste glupost,
S vjerom ste nevjeru
Slavjanskom donieli
Jugu i sjeveru. (Slavjanke.)

Žalibože onaj krušac, što nam tako rekuć od ustah odtrgnu, i one novčiće, za koje si praznu glavu pokrivaju, a nas se gdjekoji s bog njih bos i gladan svietom probija.

Ali čemu da nabrajam domovini jade i čemere, što joj izjedaju razcviljeno srdce? Tà da je sve ovuda narazance razredim, nepostigoh drugo njimi do još veće tuge na nevolji, do puka ogorčanja i mržnje njekih licah u dnu duše vjernih joj sinovah. Ima naša domovina protivnu ovoj stranku, postojanu kano klisurinu, a pripravnu ma i s nečastivim boriti se za njezino poštenje. Tko bi izbrojio njezine sokolove, koji su mačem u ruci zvjezdomce srnuli u ždrielo zjajućoj smrti? Za njezin spas i obranu svoje braće letili su oni na tisuće proti dušmaninu, podnosili tamo zimu i vrućinu, glad i žedju, te lievali rieke krvi, kadagod je trebalo. Neizgubiše oni srdca ni duha u srazu s divljimi čopori azijatskih Hunah, Avarah, Magjarah, Tatarah i Turakah, niti se prepadoše groznih Rimljanah, Franakah i Njemacah. Mačem u ruci odtjeraše oni od nje

ove lakome izjelice. Tko bi izbrojio rajske one duše po sjajnih dvoranah i bogatih palačah, koji, ako nisu sámi izlazili na krvno stecište, neprestadoše drugimi načini brinuti se o njenom probitku? O njezinoj svakoj biedi i nevolji prodirao bi tužan glas u njihove dvore i srdca njihova. Oni bi skidali sa sebe zlato i grimizno odielo, odricali se svakomu sjaju i suvišnosti, pak prinosili liepih darovah ili vojsci na bojištu ili kod kuće kukavnoj sirotčadi palih vojnikah, da joj tako izvidaju i privinu gorke rane za dragim babajkom. A ima-li sjajnije i ugodnije svetčanosti, nego kad u suzah od milinja blagoslivlje narod i prekopane kosti svojim dobročiniteljem?

Riedji su dákako, al' ima i takovih, koji reći bi nimalo sebi neživu, već jedino domovini i narodu svomu, koji netraže sebe u svojih činih, već jim je narodnja sreća zaživotna zadaća; s bog česa nezna u njih ljevica, što čini desnica. Takove muževe pošilja vječna promisao onda, kad se crni oblaci nadmaknu i zastru domorodno nebo te nevidiš drugo do križajućih se na sve kraje nad sobom žarkih munjah i naperenih smrtonosnih strielah. Takovi su onda muževi zviezda prehodnica, kažuća ti put, kojim ćeš izmaknuti sprepletenim mrežam i bezdanim vrtlogom.

I ja sam na utjehu draganoj majki našoj naumio opisati život muža od ove najpotonje vrste, da se ga i najkašnja unučad sjeća, pak se unj kao u živo zrcalo ogleda. Taj muž je pobjedonosan, ne u krvožednih bitkah već u borbah za duševni život, jest osvojitelj i dobitnik, ne velikih kraljestvah i pokrajinah, već istine i svjetlosti, jest dielitelj, ne toliko vremenita i prolazna koliko stalna i nepromenljiva dobra, tumač vječne istine, koja se néda raztepsti ni zlo upotrebiti; jer istina je onaj

oganj, koji svakoga ožeže, tko ga smiera na zlu svrhu uporabiti, a onomu svieti, tko se njim na dobro služi. Naumio sam opisati život muža stare korenike i slavna plemena, plemenitih roditeljah a još plemenitijega srdca, kojeno mu u poštenih grudih kuca nješto manje od jednoga stoljeća. A to je **Baron Mirko Ožegović Barlabaševački** [1]), biskup senjsko-modruški. — Što se mene tiče, niti sam pozvan niti moguć, budući slabih silah, da dostojno ocjenim djela i zasluge ovomu crkvenomu dostojanstveniku; s toga neću se ni upuštati na dugo i široko razglabanje niti na potanko opisivanje njegova to nutarnjega razvitka izpred osamdeset i više godinah, jer mi nedopadoše rukuh onodobni podatci, to neumorna od mladosti poslovanja, da jim po svojoj glavi savijem lovorvience — no ću sve, što znam, iskreno i vjerno pripoviedati, a glede suda držati se dojakošnjih naših časopisah i ostalih pismenih spomenikah, gdje o njem govore. U obće svaku misao gledati ću si podkrepiti valjanimi i vjerodostojnimi svjedoci.

Mirko Ožegović ugledà svjetlo Božje 1775 godine, dne 30. a ne 5. rujna, kakono pišu dosadanji mu životopisci. [2]) Rodno njegovo mjestance zove se Vinarec, selo u južnu okrilju sjedoglava Kalnika, župi orehovačkoj kod sv. Petra, a županiji, izza 20. listopada godine 1860 opet oživjeloj, Križevačkoj. To selo spada medju ona „na podnožju kalničkih gorah od nepamćenih vremenah razsijana sela kalničkih plemićah, koji po staro-

---

[1]) Barlabaševac, maleno seoce u županiji križevačkoj a župi riečkoj, izvorna postojbina Ožegovićijanska, odkuda jim i predikat.

[2]) U Orehovcu kod sv. Petra matica krštenih ovako piše: »Anno Domini 1775 die 30 Septembris natus, eadem die baptisatus est Emericus filius legitimus Nobilis Pauli Oxegovich et consortis ejus Christinae natae Kanki aliter Gegach. lev: Elia et Dorothea Gabor etc.«

hrvatskim običaju od preko šest sto godinah, kao slobodni nezavisni župljani pod svojim osobitim kalničkim županom sámi sobom upravljahu. Ova slobodna plemićka županija postade u tečaju prošlih vjekovah zibkom mnogih slavnih porodicah hrvatskih i ugarskih, koje jošte danas cvatu.“ [1]) — Istini tih riečih slavnoga našega starinara, a sada velikoga župana zagrebačkoga Kukuljevića, biti će i ovo jedan svjedok; jer je zbilja kalnička okolica tako sretna, te odnijà u svom krilu mnogu diku slavskomu rodu. Bog joj i u došast blagoslovio! — Otac Mirkov bijaše Pavao, sudac županije križevačke, mati pak Kristina Kanki aliter Gegać, kako je navadno u pismih podpisana. Malo je sada roditeljah, koji bi od svoje djetce dočekali takovih radostih, što bi jim tako sladili stare danke, kakovih se umah s početka uživahu Pavao i Kristina od svoje mužke (da nespominjem i ženske) djetce: Martina, pavijanskoga bogoslova, i župnika krapinskoga, Stjepana, prabilježnika [2]), našega Mirka i četvrtoga sina Grge, koga su doma na gospodarstvu pridržali; ali je takodjer malo roditeljah, koji bi si sada tako priučali djetcu redu i strahu Božjemu, kako ova spomenuta dvojica; pa kakvo djelo takova i plaća!

Već u maloj malosti iznosio je Mirko na vidik, kakove dare ima od majke naravi, što zamjetiv roditelji pošalju ga, prikladna za to, u početne učione u Križevce. Videć za tri godine, da diete vrlo prijatljive

[1]) Leptir za g. 1859. „Grad veliki Kalnik od Ivana Kukuljevića“ str. 246.

[2]) Čitaj: „Màrtvačko blagorečje na dan obslužavanja spomenika u Bogu pokojnoga velemožnoga i blagorodnoga g. Stjepana Ožegovića, barlabaševačkoga dèržano po Ljudevitu Posavcu, župniku pod Belom.“ U ovom blagorečju opisan je na kratko sav život ovoga mnogozaslužnoga muža.

pameti, liepo napreduje, da sliedom sliedi roditeljski primjer krepostna i pobožna života, te sve više za nauci teži, — pustiše ga, neka uči latinske škole u Križevcih i Varašdinu, a mudroslovne nauke u Zagrebu, tom glavnom gradu Hrvatske, kamo se od starine slieću svakom zgodom i nezgodom vjerni sinci, uglavljuju o probitku dragane majke svoje, — u gradu, gdje se sada istom počela pravo mjesiti i u život privoditi živa ona želja pokojnoga moga Ante Niemčića, koj je Zagrebu ovako pjevao:

Oj Zagrebe, ti moj mili grade,
U tebi su moga roda nade;
Budi mu Atena mudra znanja,
Šparta dičnog za dom vojevanja.

U Zagrebu, kako rekoh, dovrši Mirko Ožegović 1795 mudroslovne nauke, i to s vrlim uspjehom, budući mu o tom svojvremeni pjesnik pjeva:

Palma ubi perpaucis permissa, prestitit Ille
Sese praestantem, philosophusque sophum.

Iste godine eto Mirka na razkršću dvajuh stazah! kucnu i njemu ona ura, kad je trebalo odabrati: kojom će stazom da putuje viek svoga života; na kojoj će je-li kao svećenik ili kao svietovnjak, više koristiti majci domovini, kojoj se već u mladjahnoj dobi zavjeri i sve joj sile posvetiti nakani. Nagovorom starije braće, osobito Stjepana, za onda odvjetnika, s kojim se upravo bratski pazio i ljubio, prione i Mirko za pravoslovnimi nauci, te jih prouči, budući ujedno nadstojnikom (prefektom) plemićkoga odhranilišta zagrebačkoga [1]) u dvie

[1]) Carmen honoribus Illustrissimi Domini liberi Baronis Ludovici Bedeković de Komor — — per Fridericum Pisačić in R. N. Convictu Zag. Cameradae praefectum, ovo svjedoči.

godine toli izvrstno, da podnesav pravnički izpit, bude odmah imenovan zakletim bilježnikom banskoga stola [1]). Povjerene si totu, u prvoj javnoj službi, poslove takovom je točnošću ovršivao i toliko si pribavio vještine, da mu je naskoro dospio red, gdje bi bio i on odvjetnikom postao.

Ele liepe sreće, što mu se na sve kraje smijala; dične-li na brzo časti! Njezin čaroban dim premamio bi bio za cielo i zasliepio mnogoga mladića njegove dobe; ali Mirko, komu bi se uviek samo ono dopadalo, što je pravedno i pristojno, pošteno i pobožno, komu bi i zli primjeri na usavršenje služili, te čim je zloću više mrzio, tim bi opreznijim postajao na svoja djela, — taj, velju, Mirko neoćuti njekako prava zvanja za podieljen si krušac, nesvidje mu se svietski život, te se vrnu do ostavljena pred godinu danah razkršća i zaputi onom drugom stazom. Prevolje on unići u prejasan i veličanstven hram, sazdan od dušah bogusličnih-neumrlih, te služiti tamo jedino onomu:

Kogo nitko postič ne mog',
Kto vse Soboju napolnjaet.
Obemlet, ziždet, sohranjaet,
Kogo mi nazivaem — Bog! [2])

Ljepše mu se svidi, pasti stado Isusovo i privoditi je natrag k početniku i stvorcu njihovu, — užigat mu suznom ovom dolinom nebesku i pravom svjetlošću svieteću luč, jedino moguću razagnati sve tmine stadu izpred očijuh, užigat mu luč sv. vjere:

---

[1]) Antonii Kučtić: Positiones ex universa Themidis arte. Posveta Mirku Ožegoviću za onda kanoniku te ravnatelju zag. konvikta.

[2]) Gavre Državina: Oda na Boga.

Kâ je umrliem, kad se skruše,
Provodica prevesela;
Ključ od raja, raj od duše,
Od kriepostnieh duša diela',
Dobro očito, skrovna istina,
Tamna svietlost, svjetla tmina. [1])

Ta se njemu više dopade nego hvala izprazna svieta, koja je i onako samo dah od ustah bez istine, više nego blago svietovno, koga čim čovjek više ima, tim je nemirniji i nezadovoljniji, „ter nas čini s dobra mala tamniem sužnjim svietla kala," kako opaža naš dubrovački veleum. Ti i ovim podobni razlozi u bistroj glavi i zrieloj pameti Mirkovoj nagnù ga, da se naumio zapopiti [2]), pa kod toga i ostade, akoprem mu brat Stjepko na pamet donosio težkoće staleža, mnogovrstne dužnosti, velik pred Bogom odgovor i težak račun; uza sve to poslušao Mirko nutrnje zvanje svoje, tim više budući tako izpunio i želju si staroga već roditelja. Nebijaše njemu žao probavljenih u pravoslovju godinah, jer mnogo putih u životu dobro bi mu znalo doći poznanje onodobnih civilnih pravah. Ovako izučen stupi 1798 u za-

---

[1]) Gjorgjićevi: Uzdasi Mandaljene pjev. I.

[2]) Njeki ljudi žeste se nad riečju »pop«, što prema ovoj imadu Niemci svoj pogrdni »Pfaff«. Pak što ćemo mi od pomršenih Njemacah uzajmljivati associationem idearum? Zar se nisu naši svećenici, to latini to glagoljaši, uviek pisali: ja pop itd. Ako našinci nisu niti toliko zavirili u naše starine, bome se nemogu pohvaliti. A zar se i danas po Primorju, po Dalmaciji i naših otocih negovori i nepiše ova rieč upravo u onom smislu, kao njemački Weltpriester, taljanski Don ili francuzki Abbé? Moj stari učitelj, a sada ravnatelj na riečkomu gimnaziju, g. Antun Mažuranić tumačio je njekada ovu rieč iz grčke παπός = otac, te zbilja sviet i danas zove svoje svećenike otci duhovnimi. Ljutiti dakle na ovu rieč može se samo nevježa, a pogrdna joj šta podmetati može samo budala.

grebačko sjemenište, da krunom nebeskih znanostih, sv. naime bogoslovja, ovjenča si nauke, te svrši u četiri godine i ove najposljednje po svom običaju s vrlo dobrim uspjehom, o čem je svjedočilo kašnje djelovanje u vinogradu Gospodnjem.

Godine 1801 redio ga je Maksimilian Vrhovac, i to za poddjakona dne 12, za djakona 19. travnja, a za presbitera 3. svibnja. Kako je vidjeti, redio ga je pokojni, slavni domoljub i nezaboravni biskup — koga si je, čini mi se, i Mirko za uzor uzeo — prije dovršene školske godine; s kojih razlogah, toga neznam, — valjda jer bijaše zavriedio, da mu se želja izpuni. Prvence, iliti prvu sv. misu, popraćene sjajnom svečanosti i veseljem, prinjeo je Bogu trojednomu na dan presv. Trojice, što je one godine palo na 31. svibanj. — Prvo njegovo opredieljenje bijaše Konščina, u arcidjakonatu zagorskom a okružju belečkom, kamo ga je vrhovni mu pastir poslao 28. srpnja. Kako već spomenuh, Mirko Ožegović nije puno mario niti težio za ljudskom hvalom ni odlikom, s toga posve smiren prionu za sukroman život, za svoje knjige i podučanje konščinskih župljanah. Al' eto, do brzo izpuni se na njem ona istina, da je slava kao i sjena čovječja: tko teče za njom te bi ju rado uhvatiti, pred njim izmiče; a tko se od nje ugiblje, za onim pristaje. Tako se dogodilo i s Mirkom. Akoprem izučen pravnik i bogoslov, nepotuži se ipak nimalo, niti nepoželje boljega si mjesta, već prigrli svoj prosti no golubje ćudi narod, koj bi mu odkrivao svoje misli pouzdano, bez obhinje i lukavosti, a hvalio se svuda na okolo: koli dobra i valjana imade kapelana. Ta hvala doprla je i do ušijuh grofu Franji Draškoviću, koji osvjedočiv se prije o zbiljnoj vrlini Mirkovoj, predloži ga biskupu po Mattanovoj smrti za

župnika bisažkoga, tekar što je peti mjesec kapelanovao. Znajući i biskup, što ima u Ožegoviću, potvrdi dragovoljno 28. prosinca 1801 grofov predlog, te imenuje mladoga Mirka O. župnikom na Bisagu.

Želeći što potanje saznati o njegovu župničkom djelovanju, pisao sam vrlomu sinu naše domovine — promicatelju pučkoga naobraženja, ljubitelju svoje knjige poznatelju slavskih narodnostih, a uza to revnu i saviestnu župniku te posrednomu nasljedniku Ožegovićevomu — g. Josipu Šavoru, neka bi mi opisao, ako je u župi što znamenitijega, te bi spadalo u župnički djelokrug sadanjega starca biskupa senjskoga, pak sam uz ostalo ovo za odgovor dobio: „Od srdca rado pripomogao bi vam — —, kad nakaniste opisati život muža, kojega Hrvat voljno štuje; nu neimam skoro ništa, što bi vam podati mogao. I sám sam već prije gledao, da štogod saznam o životu i njegovom ovdje od god. 1802—1825. župnikovanju; nu nenamjerih se nigdje, ni u sukromnih razgovorih sa župljani ni medju pismi, što bi mi pobližje podatke pružalo, da označim, to posebne čine, to ukupno njegvo djelovanje. Izim što je g. 1810 njegvom brigom župni toranj bielim limom pokrit i crkvena kućica sv. trijuh kraljah g. 1813. sagradjena, neima ovdje drugoga spomenika, sjećajućega nas na ime njegovo, do onoga najsladjega i najslavnijega spomenika, što si ga podignu na živom temelju zahvalnih srdacah svojih župljanah, koji se još danas upravo s njekim ponosom spominju njega i njegove svećeničke vrline, što ju je u svem kao valjan pastir na očigled svojih ovacah pokazivao.“ — —

Malena mi u istinu na prvi pogled i nezasitna odgovora velikoj i razgranjenoj želji! Medjutim tko pazljivim okom pročita makar samo zadnji stavak, naći

će odgovara za svu dragu volju. Nije šala pridobiti si dvie do tri tisuće dušah. „Ars artium est regimen animarum“, upravljati vjernike jest umjetnost nada sve umjetnosti, veli ne kakav god smušenjak, nego sv. Grgur [1]) „Vi svećenici!“ piše u naše vrieme svietovnjak čovjek, „vi imate carstvo dušah; neima na ovoj zemlji mogućnosti nad vašom.“ [2]) Istina je ravno, svi naši svećenici uče jedan nauk; al' svakomu začinu hoće se načina. Naš je narod najvećim dielom prost i bez obhinje, nu ipak sbog mnogih njegovih slabostih i nedostatakah treba ga znati svakom zgodom prihvatiti kod srdca i duše (a to nije svakomu dano), osobito pak svietiti mu blaženom onom luči — dobrim primjerom, da i najzadnji župljanin i onaj, koji se najprevijanijim drži, mora reći o svom župniku:

Dobar pastir jer što kaže inom,
I sám svojim potvrdjuje činom.

A ovih krepostih bijaše u Ožegoviću izobila; to su na njem i poglavari hvalili, podižuć ga s jedne časti na drugu. Neumoran u navještanju slova Božjega i podielivanju svetotajstvah, gdje mu nebijaše nikada prejaka pripekavica sunčana, niti preoštra studen ni premrka noć, da nebi s veseljem nosio zadnju poputbinu smrtju se hrvajućim ovčicam. Tako zauzet, reče mi jedan, bijaše Mirko za svoju župu, kan' da je kanio na njoj vjekovečiti. Za njegovu izvrstnost u ostalih takodjer poslovih svjedoči i crkvena skupština dne 3. i 4. svibnja 1803. god. držana u Zagrebu pod Maximilianom Vrhovcem, kamo je poslao zelinski kotar Ožegovića s podjašprištom Antunom Kovačićem. Na toj

---

[1]) Regulae pastorales l. 1. c. 1.

[2]) Nikole Tomasea: Iskrica 31.

skupštini vjećalo se svjetom i nalogom kraljevim od 13. srpnja 1802 o umnoženju glavnice za sjemenište i za nemoćne svećenike, te su se ova dva zelinska poslanika, glasujuć ob ovom predmetu, ovako izrazila: „Quamvis in specie nihil offerendi facultatem haberemus, studio tamen aliis districtibus nosmet conformandi 150 fl. dico centum quinquaginta florenos pollicemur. Antonius Kovačić m. p. et Emercius Ožegović m. p.“ [1])

Godine 1807. umrie Kovačić u sv. Ivanu, a njegovu čast dade biskup Ožegoviću 13. studenoga, od kojega dana obnašao je mladi podjašprišt novu svoju službu točno i savjestno punih sedam godinah. Za ove službe bijaše osobito sretan u izravnjivanju i pomirivanju onih, reći bi, vjekovitih svadjah i pravdah, što se znaju zametati i sbivati medju župnici i gospoštinami, pak medju župljani i župnici, a u tom poslu dobro mu je došlo poznanje svjetovnih i crkvenih zakonah. Za primjer spomenuti ću samo onu nezgodu, gdje se grofica Katarina Patačićka, a po tom tobože i puk uzrujao bio proti Josipu Lukiniću, župniku u Ljubeščici, da vriedja i prisvaja si dominalna prava, da buni kmete, troši crkvene novce itd. Totu je Ožegović odmah prvogodišnjega si službovanja kao podjašprišt 1808. god. od 15.—17. ožujka s ostalimi, na iztragu odaslanimi to svietovnjaci to crkovnjaci, sve liepo i s dobra uredio, i kako veli izvješće: „Cum omnia diu multique agitata, et cum examine et reexamine, utrinque adductorum testium pertractata fuissent,“ pomirile su se najposlje razdražene stranke i točno odredile, što sve imade župnik od gospoštine tražiti, crkvena pjeneznica da je

[1]) Gledj: Constitutiones synodales Ecclesiae Zagrabiensis anno 1805. pag. 264.

u redu, ostale pak pritužbe razpale su se sáme sobom na rešetanju. A kako totu, tako i druguda ponašao se Mirko izvrstno, te ga stalo sve obljubljivati malo i veliko. Iste godine 17. kolovoza imenovali su ga Varaždinci prisjednikom sudbenoga stola, a to učini 1809. god. i županija križevačka 17. travnja, budući osjetili, da se takovim sinom domovina ponositi mora.

Tko je makar malo vješt povjestnici, znati će, što se gonilo Evropom od 1790—1815 godine, kakav se bič bio dignuo nad kralje i vladaoce ondašnje? Tà jošte imademo staracah, koji nam znadu pripoviedati ob onom strahu i užasu, o Napoleonu i njegovoj vojsci, što se bila proteguula god. 1800 i našom ravnom Hrvatskom sve do Save.

Kad je tako spomenuto gori doba i naš narod hvatao za svietlo oružje, kad su i našom zemljom križale dolazeće i odlazeće vojske, kojagod je prolazila mimo Bisaga i ondje se odmarala, svakoj vodje okriepili bi se kod gostoljubivoga stola župnika bisažkoga, Mirka Ožegovića, budući i njemu čeznulo srdce za žudjenim mirom, od koga jedino potiče prava sreća narodom.

Svi nas narodi priznavaju za gostoljube; al' s toga nesliedi: da smo širom Hrvatske upravo svi, ili barma svi jednako gostoljubivi. Imade kod nas i dan danas po koji Fabijan Slanec, koji uviek spravlja i stižče biele pare za crne tobož dane; ima jih opet, koji bi radi i stisnuti i — t. j. koji hoće da je vuk sit i koza ciela; a ima jih najveći dio takovih, koji veselo govore: što imam, to ti dam, [1]) pak jim i Bog blagoslivlje. Ove vrsti bijaše a jest i danas Mirko

[1]) Djela apošt. 3. 6.

Ožegović. Za svjedoke mogu vam pozvati sve popove po senjskoj biskupiji, sjedinjene i nesjedinjene. Neprima li svakoga kao ljubeznoga sina i za svojim ga stołom pridržaje, a neljuti-li se, ako koji dodje u Senj, pak se k njemu nenavrati? Mogu vam pozvati sve našince i nenašince, koji su onamo došli ili onuda prolazili, te da ostalih nenabrojam, presvietli g. Ivan Kukuljević, kad je 1859 putovao na Dalmaciju u Napulj i Rim, o Mirkovu gostoljubju ovako piše [1]: „U Senju i njegovoj okolici ostao sam šest danah, i nemogu zadosta blagodariti izvanrednomu gostoljubju preuzvišenoga biskupa, koji me čistim hrvatskim srdcem primi, podupirući me blagodarno u svih mojih iztraživanjih."

Ovakove kreposti i vrline Mirkove, pak sdušno ovršivanje dužnostih iduć od ustah do ustah dopadoše i biskupskih i kraljevskih ušijuh. Kralj naš, Franjo I., nahodio se za onda upravo u Parizu, te imenovao mjeseca rujna 1815 župnika bisažkoga, Mirka Ožegovića, kanonikom zagrebačkim, gdje je već 8. studenoga umješten i podieljena mu od sučlanovah, uvaživših njegove sposobnosti, čast konzistorijala i fiška diecezanskoga, a Zagrebci ga učiniše prisjednikom svoga sudbenoga stola. Eto opet široko se otvorilo polje djelovanju Mirkovu, osobito u mučnoj službi fiška diecezanskoga. Upravljao je takodjer u Banatu kaptolska dobra, a vrativ se kući, tolikom je točnošću i revnošću nastavio svoje poslove, da mu se sve čudilo vještini i poznanju pravah, zakonah i domorodnih običajah, te je već mjeseca studenoga 1816 po nj. veličanstvu imenovan a po visokom vieću 26. ožujka 1817 proglašen ravnateljem pl. konvikta i

---

[1]) Arkiv za povjestnicu jugosl. knj. 4. str. 308.

to: „plaudentibus civibus Zagrabiensibus. [1]) Ali za onda bijaše konvikt zatvoren, jer kako piše sám Mirko Ožegović! [2]) „Anno 1809. ob injuriam temporum, et propter ruinam a terraemotu graviorem causatam (Convictus) claudi debuit, et nonnisi cum initio anni scholástici 1819/20 reaperiri potuerit" i to uz veliki prepravak pod njegovim nadzorničtvom. Zavod ovaj glede svoga unutrnjega razredjenja upravo se može plemenitim zvati, makar i neživu u njem sáma plemićka djetca, a bio je u gdjekoje doba toli izvrstan i glasovit sbog djakah, da su unj i odaljeni Magjari rado šiljali svoju djetcu, kako to uprav bijaše pod ravnateljstvom Ožegovićevim. A komu se to opet ima pripisati, ako ne ravnatelju i dotičnim nadstojnikom (prefektom)? U konviktu odgojila se mnoga dika i ponos majci domovini, iz njega su nam takodjer zviezde predhodnice, što nam i sada blistaju na domorodnom nebu; s toga mislim, da ću mnogomu ugoditi, ako na kratko opišem postanak i razvitak istomu zavodu, kako mi je dopao rukuh u jednoj opazci pomenutoga govora Ožegovićeva i kako je u „Agramerici" 1860. god. br. 96. Gdje se ova dva podatka neslažu u godinah, uzeti ću Ožegovićeve za vjerodostojnije, budući on kao ravnatelj mogao točno vidjeti u ljetopisih.

U prvoj polovini sedamnaestoga stoljeća, i to u razdoblju 1620.—1627. god., kad su i Jezuite u Zagrebu škole otvorili, podignut je ovaj zavod pod imenom „Seminarium pauperum studiosorum". Začetak svoj ima zahvaliti baronu Ivanu Draškoviću, koji mu je svoju

---

[1]) Kučtić: Positiones ex universa Themidis arte.

[2]) Sermo occasione communis jubili de completo trisocculo a tempore, quo angustissima domus austriacca Hungariae et sociorum regnorum cepit gubernacula 25. Novembris 1827 in templo accademico habitus per Em. Ožegović — — — qua regium pro*d*irectorem.

kuću s vrtom, upravo gdje sadanji konvikt stoji, ustupio i predao jezuitskoj upravi. Godine 1621. ostavi Ivan Krušelj, causarum regalium magister et protonotarius Croatiae, sav svoj gibivi i negibivi imetak za odgajanje mladeži, koji imetak odredjen je 1628 za „Seminarium pauperum studiosorum“.

Malo je postojalo vrieme, a sjemenište za siromašne djake pomnoža se znatno novimi zakladami. Ovamo spada: Frankopanova od god. 1630, Smolčićeva 1643, Škrlčeva 1659, Rućićeva 1667, Abantova 1671, Uzulinova 1692, Plemićeva 1716, Gotalova 1734, Grünnerova 1740. Sve ove zaklade osim njekih zadušbinskih uporabljene su na odgajanje i naobraživanje siromašnijih djakah, i to po volji zakladateljevoj: ili djetci njihove loze, ili u obće kojemugod sposobnomu djetetu. Ukinuvši 1773. g. Josip II. jezuitski red, predano je spomenuto sjemenište dopisom od 20. rujna 1776 prikladnim redovnikom razpuštena ovoga reda, da upravljaju sjemeništem i njegovim imutkom.

Jezuite bijahu podigli ne samo u Zagrebu, već i po drugih mjestih naše domovine svoje sborove (collegia), osobito u Varaždinu i Požegi. Kao što u Zagrebu, tako i druguda pridjeljena su sborovom sjemeništa za djake i osnovane razne zaklade. Varaždinsko sjemenište zakladi 1667 Zakmardi, komu pristupiše g. 1749 zaklada Balogova, a 1773 Golubova; požežkomu pak opredielji 1732 Pejačević zakladu, nu ovo se neoživotvori sbog nedostatka glavnice.

Zagrebačko sjemenište bude 1782. god. nalogom od 3. veljače preustrojeno na spodobu terezijanske akademije u Budimu, zadobivši ime: Regii convictus nobilium regni Croatiae Josephini, i godišnju pripomoć 1661 for.

17 1/2 kr. b. v. iz sirotinjske zaklade terezijanske. [1]) Godine 1784 razpušten je konvikt u Zagrebu i sjemenište u Varaždinu, njihov negibivi imetak dan je u zakup, a novci i sav prihod pridieljen obćoj ugarskoj zakladnini, kojom da upravlja državna pjeneznica (Staatscasse). Medju tim 1. studenoga 1796 otvoren bi opet konvikt zagrebački te š njim spojen imetak ukinutoga sjemeništa varaždinskoga, kao takodjer zaklada Pejačićeva, namienjena požežkomu sjemeništu. Sve to dobi sada ime: Regius districtualis nobilium convictus Zagrabiensis pro regnis Croatiae et Slavoniae. Uprava je povjerena svećenikom, za ravnatelja (Regens) izabran jedan kanonik zagrebački, a na pomoć mu dana četiri nadstojnika (praefecti), podravnatelj i potrebita služinčad. Iste god. pak dalje g. 1798. potvrdjeni su najvišim mjestom zakoni, spadajući to na odgajanje mladeži konviktorske, to na ukupno upravljanje, koji u načelu još i danas obstoje.

Godine 1809. bude opet zatvoren konvikt sbog ratnih dogodjajah i obaljene novcu vriednosti, što Ožegović u svojoj opazci zove „injuriam temporum“, a zatvoren bi i zato, budući mnogo oštećen potresom. Glavarstvo zavoda bude odpušteno, imetak pak predan zagrebačkoj zakladnoj pjeneznici (Fundationalcassa), da njim upravlja. Za šest godinah, i to 1815. izadje opet zapovied, da se zavod otvori; nu dočim je zdanje služilo vojničkoj uporabi, ovoj naredbi zadovoljeno bi u toliko, da su njeki pitomci novčanu pomoć na ruku dobivali. Kašnje je ovo zdanje za 11.187 st. 59 kr. popravljeno, prilagodjeno svrsi i zavod tekar 1819 otvoren. Od onda ostade zavod neprestano vjeran svomu opredieljenju

[1]) Ovu istu svotu u 664 fr. 30 4/5 kr. sr. dobiva danas konvikt iz hrvatske sirotinske zaklade, da uzdržava pet siromašnih pitomacah.

sve do komešanja 1848. god., kadno opet prestadoše unj primati pitomce, dieleći jim novčanu podporu, a zdanje pripade od nova vojničtvu na službu. God. 1851. povraćena je zavodu njegova prava svrha, te i danas tako stoji, uzdržav si zakone, 1798. god. potvrdjene.

Odkako su Jezuite prošli iz Zagreba, konviktu je priraslo sliedećih zakladah: Juršićeva, utemeljena ravno 1770, ali tekar 1803 realizirana i konviktu predana, Kraljićeva 1774, Gallova 1775, Lepoša-Petkovićeva 1796, Vrančićeva 1797, Krašićeva 1800, Derkosova 1800, Domjanićeva 1805, Špišićeva 1808, Škenderlićeva 1819, Mikočevićeva 1823, Dvojakova 1828, Ratkova 1829, Babokova 1832, Žukčićeva 1837, biskupa Mirka Ožegovića 1840. bilježnika Ožegovića 1840, i Valičićeva 1841. Sav konviktorski imetak sastoji u jednom zdanju i glavnici nješto preko 200.000 for. sr. Od dobiti na ovu glavnicu sdržava se zdanje i pokućtvo, sdržava 37 pitomacah, koji imadu polaziti ili gimnazij ili akademiju, podmiruje se glavarstvo, liečnik, služinčad itd. O glavnici, da bude na sjegurnu, brini se danas naše namjestničtvo, komu i konviktorski ravnatelj račune daje o potrošenoj dobiti.

Zagrebački konvikt upravljao je M. Ožegović skoro punih deset godinah. S kakovim uspjehom, navesti ću od mnogih samo dva svjedoka. Prvi je Miroslav Pisačić nadstojnik u konviktu [1]), koji mu je kao ravnatelju ovako pjevao:

„Nuper ut audivi, comitem virtutis honorem
Accessisse novum Tibi, quem clementia regis,

[1]) Carmen honoribus reverendissimi domini Emerici Ožegović — dum in Abbatem s. Helenae de Podborje solenni ritu die 7. Maji 1826 in Cathedrali ecclesia Zagrabiensi benediceretur.

Observans metam virtutum haud esse Tuarum,
Contulerat tradi dum sceptrum pontificale,
Atque caput mitra cingi venerabile jussit:
Addere multorum votis mea vota volebam,
Sed pronam vocem (quippe ipse subinde videbam,
Qui fueris solitus discursus rumpere tales?
Qui, quando laeti pandebant cordis abunde
Sensum, maxillas subito tinxere rubore)
Confestim rigidam violenta modestia fecit;
Nunc tamen invitus, Tua nam verecundia carmen
Scribere me cohibet, scribo, quod musa parandum
Insserat, afflando: quod, quamvis plurima possis,
Tradere non possis Tua facta silentibus Euris:
Ista canet sensim liberrima nostra poësis,
Quae nulla vult vi, nisi metri lege teneri.
Ast fateor, Dii me perdant primordia carmen,
Unde meum ducat? rectum sistema parare
Si scio, dum propero breviter describere laudes,
Quae nomen fecere Tuum peragrasse per orbem
Tam celeri passu, sis ut notissimus omneis
Non de persona, sed claro nomine magnus:
An mirer primis candorem versibus illum?
Quo quemvis optes commensa sorte beari.
Anne prius memorem largam, qua mille levasti
Grandia fatorum miserorum pondera, dextram?
Anne feram primam vim tantam consiliorum?
Mirando quibus adsistis fervore cuique,
Ut, quodcunqne petat, deducat ab inde levamen?
Anne caput ponam mirum moderamen in omni
Actu? nobilium juvenum quo corde paterno
Per teneram aetatem producta errata reformas?
Vel scribenda loco patientia ferrea primo
Sit? qua parte novos, non rupta temporis ullo
Momento serie, conatus suscipis omni;
Nec, nisi perfectis caeptis conatibus, audis
Imperium somni, instantis concredere fessa,
Ut vim sicce novam capiant, jam membra quieti;
Invitus cedis, nec enim non cedere fas est
Obscuris qui alis totum compescere novit

Orbem. — Sed primis aurora coloribus undas
Vix pingit, vigil es: somni jam cernis abesse
Otia; persolvis solvendo Deo. Novitusque
Regis, tum patriae rarissima victima nostrae
Audis — — — — — — —
— — Quid scribo? quo me temerarius ausus
Abripuit? cyatho, quis vidit? quod mare possit
Exhaustum reddi, vasto quod flumina claustro
Cogit inesse suo, latum quaecunque per orbem
Ignotus madido fors sulcant pondere terras;
Quis calamo docto, clam facta, facinora, per Te,
Conscribet? si virtutes, quae lumine clarent,
Tam sunt eximiae, tam celsae, tamque superbae,
Ut non tam scribi, quam possint mente revolvi.
Fingere nil mea musa potest: sunt omnia vera,
Clarificare nihil: sunt omnibus omnia clara.
Nam quivis sensum de Te testabitur istum:
Quod solus factus sis omnibus omnia. Paucis
Ante comam canam toti clarissimus orbi. — —
Dii faveant votis nostris, jam tempus adurget,
I, cape, quam dederit sanctam Tibi praesul ad aram,
Virtutem, et postquam suspiria miseris altas
Ad sedes, Abbas dextram neonate levare
Contendas, benedic, quam cernis fausta precanti
Turbae, et non ficto, quo salvum sacra potestas
Multos percharae patriae Te servet in annos,
Sed vero grati cordis candore petenti. —
Dum tandem fuerint solemnia sacra peracta,
Insto, quave queo, demissa voce requiro,
Ex pietate velis progressum credere carmen,
Prima fronte Tuum quod jussit nobile nomen
Pictum ferre Tuus demissus cultor ab olim.“

Drugi svjedok jest već spomenuti Antun Kučtić [1]) koji medju ostalim ovako govori: „Delata tanti momenti Tibi provincia, qua virium, cujusquis, praementionatam nobilem educationis Rectoratui, et directioni Tuae relictam domum (Convictus), intrantis, solam et unicam

[1]) Positiones ex universa Themidis arte.

perfectionem spectantium defungeris intensione? quam prompta ac veloci, in obscuris authorum commentationibus clarificandis, opinionibus dubiis dilucidandis, sententiis intricatis evolvendis, propositionibus abditis enodandis, thesibus infundatis refellendis quotidie unicuique hic loci existenti ades dilgentia? qualia ad procurandam singulis commoditatem adhibes media? quanta ad attritas, per ardua reipublicae adjuncta ab interritu vindicandas augendasque fundationes coners studia? ne rem assertis propugnare videar, septem, supra quadraginta, quibus memorata maximo cum gaudio experiri fas est, in medium profero testes — —". Da neostane sav ovaj navod gdjekomu čitatelju zagonetkom, spomenuti mi je iz zakonah konviktorskih, kako su još i za mene obdržavani. Svaki nadstojnik imao je opetovati sa svojom kameradom nauk, predavan u školi, što je poznato pod tako zvanimi korrepeticijami. Ravnatelj pak niti je dostajao posebnu koju kameradu, niti mu bijaše dužnost držati korrepeticije, ali Ožegović kao izučen pravnik uz množinu ostalih posalah uzeo je svojevoljno pravnike na korrepeticiju, budući njim manjkao sposoban korrepetitor. Zato i spominje Kučtić toli zahvalno Ožegovićevu dobrotu „in obscuris authorum commentationibus clarificandis etc."

Ovršivajući ovako Mirko sve povjerene si poslove, naprtiše mu kapitulski sučlanovi 1. svibnja 1825 jošte dvie časti, ili bolje rekuć službe: računskoga nadstojnika i dekana, te je, ako doslje navedene dužnosti s ovimi spojimo, upravo bio zasipan nebrojenimi poslovi u toliko, da jih se usudio javno spomenuti u govoru, držanu na Vrhovčevoj pedesetoljetnici [1]), gdje medju

[1]) Govorenje na čast i poštenje — — Maximilian Vrhovac — — 1. prezimca 1826, kada mašničtvo petdesetoga leta s velikem vseh veseljem vu stolne cirkve zagrebečke je ponovil.

ostalim ovako sbori: „Kinči govorenja meni, koj bolje s posli, kak s razgovori zabavljati se vre od mladosti moram, nesu domaći, i komu je prirodjeno kakti: s činmi rajši, kak s rečmi poglavare poštuvati, i za izkazana dobra zahvalnoga se učiniti.“ A pokojni Ljudevit Posavec [1]) pjeva revnosti:

Ferrea neque unquam Illius patentia rupta est,
A teneris annis quâ decoratur ovans.

Za nagradu neumorne marljivosti i točnosti u ovršivanju svojih dužnostih bude Ožegović početkom mjeseca svibnja 1826 imenovan opatom podborjanskim, i skoro zatim istoga mjeseca prodirektorom akademije zagrebačke i nadzornikom učionah po Hrvatskoj. Kao što u konviktu, tako i u akademiji znao je on spojiti poglavarsku strogost s otčinskom ljubavi, te se ga još i danas sjećaju zahvalni pitomci s njekim ponosom. A kako jim se raztužiše srdca, kad jih je Mirko četvrte godine, postavši sedmoričnikom (septemvir), morao ostaviti, dovoljan je svjedok pjesma ondašnje akamičke mladeži, gdje se jasno opisuje, što njim gube i kako za njim žale. Evo rečene pjesme:

Ergo dies venit, qua Te, dignissime Rector!
Virtus e nostro surripit una sinu;
Ergo festivum ramum viridantis olivae,
(Laetitiae lapsae symbolo vivo meae)
Quem pietas Tua felici plantarat in horto,
Magne Vir! indulges dura sepulchra sequi. —
Aurea Saturni musis jam regna redibant,
Et primi flores jam rediere scholis;
Infelix blandita mihi quoque, Nestoris annos
Praeside Te grato vivere posse, fui. —

[1]) Carmen honoribus — — Emerici Ožegović — — dum in excelsae tab. septemviralis assessorem et electum episcopum Dulmensem clementer resolvetur. Zagrabiae 1829.

Ast. — Heu felicem dum possem vivere vitam,
Pegaseo fugiunt gaudia cuncta pede. —
Haec sors est hominum! — ut recidant ad tristia saepe,
Incauti dum se laeta tenere putant —
Id mihi Palladiam memini indixisse volucrem,
Praeside dum Tanto forte superba fui. —
Sic; dum captabas Rectoris munera digni,
Gressu patronum fassus adesse scholis:
Dumque subintrabas musarum castra, Minervae
Notis optatum fassus adesse patrem:
Palladis insigne invigilat quod postibus arcis,
Dicta a nocturnis Noctua sic studiis
Ter laete crepitans alis, et pectore ternum
Rectori cultum praestitit eximium;
Ridentique oculo terna vice circumspexit,
Vultuque adridens omina fausta dedit. —
Obstupuere omnes; primusque dato omine vates
Vaticinatus, Jo! plurima fausta fui; —
Illa dein, veluti post ternos viderat annos
(Arcis Palladiae queis modo Rector eras)
Luctum: non secus, ac coelesti sulphure tacta,
Demisit pennas, alaque fracta fecit;
Luminaque in fontem, ni me mea lumina fallant,
Conversa aspexi; lachrimaque una fuit. —
Attonitus stupui, subito post gaudia luctum
Tantum quid miserae forte ciere potest? —
Interea fuerant nimium praesentia chara,
Quam ut tunc tristia non dissimulanda forent.
Ast nunc — et nimium — subito quid Noctua luctu,
Sentimus miseri, significare dedit?
Tertius — ah nimium tempus breve — labitur annus,
A quo Palladias dirigis, Alme! scholas;
A quo coeperunt mire florere Camenae,
A quo gratatur diva Sophia sibi;
A quo jura virent — Regnorum vincula nostrûm —
A quo Palladis ars plurima dona capit,
Indefessus eras praestando in numere quovis,
Nec pars officio deficiente fuit. —
Instituendae aderat tibi maxima cura juventae;
— Quod majus donum patria habere potest? —

Moecenas rarus musis, patronus amoenis
Artibus, et genitor nil nisi noster eras. —
Ultra quid referam? tenuis non audet in aequor
Navis, et ingenti fidere metuit aquae. —
Nam si cuncta adeunt nostram pia munera mentem,
Quanta tibi in gratiis grata juventa refert:
Miror conatus ingentes, optime Rector!
Obstupeo curas, obstupeoque animos —
Magne Vir, et Rector! longum memorande per aevum
Illyrici vere gloria magna soli!
Isthaec sunt tantae post Te vestigia famoe
Isthaec sunt animi pignora sancta Tui!!
Posteritas haec sera leget, nostrique nepotes;
Omne Tuos laudes tollet ad astra genus. —
Nunc „i, quo virtus Tua Te vocat, i pede fausto;
Dii dederint rebus vela secunda Tuis!!!“

Kao prodirector odlikuje se Ožegović takodjer sa svojih govorah, držanih mladeži akademičkoj. Meni dopadoše rukuh dva tiskana, i to već spomenuti jedan o tristoljetnici austrijske vladajuće nam kuće a drugi o Vrhovčevoj smrti 1829. Vriedno je ovdje spomenuti i onaj govor takodjer tiskan, što ga je držao 2. lipnja 1832 u župnoj crkvi sv. Marka u Zagrebu, prigodom zadušnicah za Donatom Lukavski-em, podbanom i vel. županom zagrebačkim. U svih ovih govorih krasna je latinština, a prebujnim ideam nemožeš se dosta načuditi.

Godine 1827. imenovan je opet M. Ožegović arcidjakonom varaždinskim od strane crkovnjakah, a za godinu kašnje, 26. ožujka 1828 od strani države imenovà ga kralj prelatom banskoga stola. S treće napokon ruke, videći zagrebački gradjani u Ožegoviču ljubitelja svakoj znanosti i umjetnosti, videći njegovu ljubku prama svakomu priklonost, osobito pak pripravnost za svaku žrtvu na žrtvenik majci domovini — učiniše ga ravnateljem muzikalnoga družtva iste godine

dne 22. studenoga. Sve ovo uzevši na oko stari u miru učitelj, Mijo Kunić [1]), ovako je Ožegoviću k novoj godini čestitao. „Dass Du, edler Patriot, lange weihest Dein Leben dem Vaterlande! Dass Du, erhabener Prälat, lange noch arbeitest im Tempel der Themis an des Vaterlandes Wohle! Dass des Vaterlandes Athäneum, dass Wissenschaften und edle Künste, die Reiz und Anmuth dem Leben geben, lange noch ihres Mäcens sich erfreuen in Dir! Dass Deine liebenswürdige Humanität, die so schön zieret Deine Inful, lange noch sei unsere Freude, unsere Lust! Dass Pallas reiche die Lorbeerkrone Dir; und schmücke die Mitra Dein verehrungswürdig' Haupt!" etc.

Kratko vrieme postojalo, samo do 1. kolovoza 1829, kad evo kralj Franjo povisi Mirka do sedmoričnika te izabranoga biskupa dulmskoga. Sedmoričnik bijaše viećnik kod ugarskoga suda sedmorice (Tabula septemviralis), koji je do 1848 valjao i za našu trojednu kraljevinu.

Na taj sud prizvao (appelirao) je, komu se na žao dala presuda banskoga stola. [2]) Ele koristi Ožegoviću, što je njekoč učio oboje pravo! — Do ovo doba, kad je morao nastupiti novo zvanje u Peštu, prisvoji si Mirko mnogo srdacah; sve što ga je poznavalo, obljubi ga š njegovih vrlinah, a čega je srdce puno, ob onom i usta govore. Nije dakle nikakovo čudo, da se prigodom nove mu odlike sasulo onoliko pjesamah, dàkako latinskih po ondašnjem običaju, sve njemu u slavu. Za dokaz evo jih njekoliko: Mladež akademička s pjesmom već navedenom, Ljudevit Posavec, Joso Cimiotti, Ivan Banić u ime mladeži konviktorske, njezin nadstojnik Filip Vojvodić, koj uza sve prijašnje duševne dare i

[1]) Zum neuen Jahre 1829. Warasdin, gedruckt bei Joh. Sangilla.
[2]) Bogoslav Šulek: Hrvatsko ugarski ustav, str. 115.

sposobnosti kuka danas kano kukavica i prevrće kano lastavica, te nam je živom prilikom, da se valja Bogu moliti: čuvaj me Bože od prijateljah i bratje, a od nepriteljah čuvat ću se sám. Nadalje od njemačkih pjesnikah spominjem samo: „Ode von Stephan Lukschitz, des löbl. Agramer Kirchsprengels Eleven — —, koje ipak neću ovdje navoditi nemoguć joj ocieniti nutrnje vriednosti; jer sam jednom vilu njemkinju, budući švrljava, izsmijao, te si od onda njekako nismo na ruku. Latinski mu je pjevao takodjer Franjo Milašinović, [1]) sada kanonik u Zagrebu, i njegovu pjesmu ovdje priobćujem, jer mi se čini, da se š njim završuju u Hrvatskoj latinski pjesnici, što jih možemo tim imenom zvati, barma za naše doba. Evo spomenute pjesme:

„Si lubet assiduis adamatu silentia musis
    Rumpere, promodica rumpe Emerice! mora.
Siste graves, tacita quos volvis mente, labores,
    Siste, quod ingenium nobile versat, opus.
Sive levem graphica percurris arundine chartam,
    Et scribis docto verba notanda stylo:
Sive sacros grava lustros indagine libros,
    Inter et Aonidas alter Apollo! sedes:
Desine Pierium studiis intendere zelum:
    Et nova, quae capiat, praemia zelus habet.
Illa Tibi placidum depingens gratia vultum
    Virtus, quae pretio non cadit una suo,
Ast etiam post fata viget, par manibus ipsis
    Aeternum famae conciliare decus,
Illa jubar gratum late diffudit ubique,
    Ardens ut media nocte lucerna solet,
Visa fuit templo, doctis quoque visa lycaeis,
    Non minus et patriis visa nitere plagis.
Illam decurrens per compita gloria vidit,
    Vidit, eto felix hospita gentis! ait.

---

[1]) Carmen honoribus — — Emerici Ožegović — — — dum in excelsae tab. septemviralis assessorem et electum episcopum Dulmensem clementer resolveretur.

Illyrii salve decus o pulcherrima virtus!
  Stellaque coelesti digna micare polo!
Quando erit, ut cunctis Tua lux resplendeat oris,
  Et tituli major Te comitetur honor?
Grandia portendis, quoniam Tu ad grandia tendis,
  Quaeque in Te lucent, omen honoris habent.
Eja age, cara soror! nostras conscende curules,
  Si mea sis posthac hospita, munus erit.
Haec breviter dixit, dextraque prehendit amicam
  Virtutem, curru deposuitque suo.
Et modo finitimas raptim peragraverat oras,
  Et modo longinquos vecta subibat agros.
Illa per Austriacas, per terras Pannonis ivit,
  Quaque ivit, radios sparsit ubique suos.
Et tandem contenta plagas vidisse remotas,
  Caesaris augustum substitit ante larem.
Gloria prosiluit curru prior, atque Croatae
  En adit hos terras hospita gentis! ait.
Cerne auguste pater! dilectam cerne sororem,
  Utque soles, largo praemia funde sinu.
Gloria sic fata est: sed majestate decorus
  Caesar in hunc solvit verba diserta modum:
O Dea! magnificam dum vitas gloria!
  Grator in adspectu mente animoque Tuo.
Nec minus illustris me mulcet imago sororis;
  Utraque chara places, utraque grata venis.
Siquid id est, narrare meos progente labores,
  Quos juvat in regni ponere lucra mei,
Dicam equidem: persaepe gravis me cura fatigat,
  Dici cura potest si tamen ista gravis:
Scilicet expediat Quem Septem in sede Virali
  Patrem conspicuis adnumerare viris.
Hoc ut perscruter, libeat nunc ire per omnem
  Anfractum augustae, limina nostra, domus,
Dicit, et exemplodivam ducebat utramque
  Amplum in consilii forte cubile sui.
Hic suspensa tholo clarorum exemplo virorum
  Utrique attonitae lecta fuere Deae,
Hic licuit spectare ducum galeosque, tubasque,
  Saepeque victrici praelia fusa manu.

Juvit et insignes pro Christo cernere palmas
  Proque suo athletis parta tropaea Deo.
Hos Pallas bello fortes distiuxerat, illos
  Sydereo hic virtus aequat amoena polo.
Tot visae fuerant celebres, quod nomina dotes,
  Nomina funeres non abolenda rogo,
Et prius edicas, primo quot vere venustis
  Pervolitent silvis, et modulentur aves,
Vel quod ducat apes tepidum regina sub ortum,
  Ut spolient violas, exspolientque rosas:
Quam possis numerare viros, quos inclyta virtus,
  Quos his in ceris gloria pulchra notat.
Cum fuerint multi, multis tamen aptior unus,
  Praeponi multis dignior unus erat.
Hunc pater augustus vultu dignatus amico,
  Hic est, quem dudum mens mea quaerit, ait.
Non noscis dilecta soror? Septemvir amatus
  Quem specto, Ožegović hic Emericus erit.
Agnovit vultum virtus: ast illa modesti
  Tantisper sensu tacta pudoris erat.
Sed dein augustum curvato poplite patrem,
  Redderet ut grates, devenerata fuit.
Et sic effatur: Tantum vix ipsa putabam
  Munus ab augusto me meruisse throno!
Et quisquam existet, qui me neget esse beatam?
  Et quisquam, mea qui gaudia damnet, erit?
Est aliquid magnum magno de principe munus,
  Et de caesareâ dona referre manu.
Gratia Numinibus. Divis juro: pro munere tanto,
  Dum mea durabit vita, fidelis ero.
Haec ubi finierat: virtus et gloria rursum
  Illyricas repetunt, tecta paterna, plagas.
Gloria promeritos patriae divulgat honores,
  Et quia fama sonat, gloria pulchra sonat.
Sed virtus invicta magis nunc culmen in altum
  Crescit, et ingentes aemula vincit avos.
O Emerice! novos confert Tibi caesar honores,
  Quae sunt virtuti, sunt data dona Tibi.
Ille Tuas auget cumulato pondere curas,
  Ille Tuis humeris non leve tradit onus.

Nimirum Tabulae Septem inter membra Viralis,
Membrum conspicuum Tu quoque praesul eris.
Difficilem poscit quamvis haec Sparta laborem,
Te tamen augusto judice dulce premet.
Dulce premet: quid enim possit non dulci videri
Pro zelo, et magna sedulitate Tua?
Si tibi Palladiam patriae rexisse juventam
Nec quidquam durum munus adusque fuit:
Non erit et durum quasquis decidere causas
Quas Themis excelso discutit aequa fore,
Quam pius, egregiá quam sis virtute decorus,
Quam lepor eloquii melleus ore fluat,
Quanta affabilitas cum majestate serenam
Exornet frontem, gratia quanta beet,
Quam sancte sanctas cultu fungaris ad aras,
Cernimus. Et liceat dicere: Numen habes.
Si non Numen habes; es certe a Numine missus,
Ut valeat fulcrum juris habere Themis.
Decipitur, quicunque putat, quod lubrica virtus
Laus sit, in humanis umbra caduca bonis.
Non sic: virtutum praestantius aegyde nullum
Est donum. Donum Tu tamen istud habes.
Hoc vir magne! Tibi devotum pectus obarmat,
Pandit et in magnum culmen honoris iter.
Spes bona, rara favet vobis fortuna Croatae!
Dum vir hic e vestro scandit ad alta sinu.
En vos tale fovere decus gens Hungara laudat,
Pertantum crescet gloria vestra decus.
Quo redolet nardus, toto diffunditur horto,
Transit et in quaevis germina svavis odor.
Quod vireat Libano sublimis amoenaque cedrus,
Mons pretium laudis totus abinde capit.
Unica si pulchram destinguat gemma corronam,
Obtinet hinc majus tota corona decus.
Sic omnes vos expectat seges ampla decoris,
Quod tanto emineat vestra corona viro.
Quid loquor? ecce meos abrumpunt jubila versus,
Quae canit Illyricae grata juventa scholae.
Quae plebs ingeminat, clerusque, senatus adauget,
Quando pulsa piis cantibus aura tremit.

Excelso proceri cuncti gratantur, et una
Longaevam vitam publica vota canunt.
O! liceat votum communibus addere votis,
Et satis est: voto vive Emerice! meo.
Hoc, ego quod cecini, quamvis ignobile carmen
Obsequii specimen sit Tibi juge mei.“

Ostalih pjesnikah pjesme nije koristi navoditi, budući svi govore jedno, nu samo svaki svojimi riečmi.

Navedši ovoliko latinskih pjesmotvorah, mislim da bude na mjestu, ako progovorim jednu ob ovom jeziku, kako je kod nas. Pred njekoliko godinah reče mi jedan stariji, nu mladjahna duha pop, da ćemo se mi mladji imati u životu na sve strane tući. Pak je istina. Niemci, brižljivi za se, radi bi ne samo, da poznajemo njihov jezik, nego da se i služimo njim, a svoj da zapustimo kao tobože suroviji od njihova. Bože moj, kako sliepac o bôji sudi! Stari naši latinaši kude nas, što smo, vele, zanemarili ovako liep jezik i to nam svaki čas spotiču. Medjutim ovo nestoji; jer se mi i danas učimo latinski samo zato, da nam bude poznato blago klasične drevnosti, a duhovnici imademo svoj obći jezik; učimo se njemački i talijanski, da se upoznamo s naobraženošću zapadnom; učimo se svoje jezike, da kao Slaveni crpimo korist iz cvatuće literature, kojoj dvori više od osamdeset milijunah dušah. Zašto nas dakle kude stari latinaši? Zato, što mi danas nedubemo za svakom i nesjetnom latinskom frazom, kao njekoč oni, gubeći jedino u tom i u ničem drugom dragocjeno vrieme po osam do deset godinah, a nam ga je bome žao tako potratiti. Najviše pak njihov prigovor polieže odatle, što neznaju svoga jezika, te bi se rado ovako oprali i nas ponizili, nemisleći dakako, što veli slavni latin Cicero, da je veća sramota svoga jezika neznati, nego slava poznavati jezike tudje. „Jezici su samo vrata od kuće, toporište

od sjekire. Koja fajda umjeti sve jezike, a neznati govoriti pametno?“ piše jedan razboriti našinac. U ostalom, vrieme kule gradi, a vrieme i razgradi, pak je već i ovu prigovornu misao dobrano razgradilo. Dosta o tom.

Od godine 1829 do konca 1833, kad postà M. Ožegović biskupom senjskim i modruškim, krojio je on sa šestero ostale braće pravdu i pravicu Hrvatom i Ugrom, te ga za toga časa, kako nam javna pisma svjedoče, torontalska županija 1831 imenovala svojim prisjednikom, a biskup zagrebački 5. stud. 1832 arcidjakonom čazmenskim. Osim toga pribivaše 1830 s nova početomu, te 1832 nastavljenomu saboru ugarskomu, kamo su Hrvati i njegova brata Stjepana, prisjednika sudbenoga stola i prabilježnika trojedne kraljevine, takodjer prije kao poslanika pošiljali. [1]) Do godine 1848. slali su Hrvati, tečajem 70 godinah svoje poslanike, a ne zastupnike na ugarski sabor, da viećaju zajedno s Ugri o zajedničkih poslovih i da paze: nebili se tamo što odlučilo, što bi vriedjalo naša prava, a ostali poslovi riešavali su se od starine na saboru trojedne kraljevine. A kada se spomenute godine preûzeše Ugri, prestade trojedna kraljevina pošiljati svoje poslanike na ugarski sabor, te rieši onda na svom saboru u Zagrebu sáma sve državne poslove.

S v o j e ć i M a g j a r i n a š i m e t a k, izadje 1832. god. u Požunu, malo pred saborom, knjižica s naslovom: „Dissertationes historico-criticae super quibusdam vetustiorum rerum Ungariae capitibus.“ U toj knjižici bijaše i osobita razprava: „De primitivis regni Ungariae limitibus, sive de partibus ejusdem regni integrantibus,“

---

[1]) Màrtvačko blagorečje po Ljudevitu Posavcu.

*

u kojoj pisac, čitajuć u 42 poglav. Konstantina Porphirogenita rieči: „Habitant trans Danubium flumen Turcae in terra Moraviae, atque etiam ulterius intra Danubium et Sabam fluvios," ovako (str. 21.) zaključi: „Ungaria seculo decimo praeter Transilvaniam et partem Valachiae Cisalutanae omnem regionem intra juga montis Carpathi Poloniae objecta, Savumque, et Danubium interjectam, Panoniam item superiorem usque Anysum fluvium, et inferius usque Dravum protensam ambitu suo complectebatur." — Da nedrži ostali sviet Hrvate za neznalice u svojoj povjestnici, a Magjari za poražene tim magjarskim umovanjem, Mirko Ožegović, zahvativ nješto malo vremena [1]) od službenih posalah, sastavi na brzu ruku, kad se nitko drugi nehtje toga posla latiti, protuknjižicu pod imenom: „Animadversiones historico-criticae unius e Croatis in opus super quibusdam vetustiorum rerum Ungariae capitibus, signanter vero in dissertationem ejus alteram: de primitivis regni Ungariae limitibus, sive de partibus ejusdem regni integrantibus." Knjižica je bez imena piščeva in 4., stranah 19.

U ovih animadversijah za uvodom dokaza sám M. Ožegović vjerodostojnost Porphirogenitovu, al' opaža ujedno, da je pisac „Dissertationum" slabo morao čitati prijašnja poglavja u Porphir. jer bi inače bio opazio, da rieč Sabas neznači našu Savu, računajuć od Tesalonika, gdje je Konstantin Porph. pisao, pak i čitajuć druge grčke pisce. Osim toga dokaza mu na široko iz drugih knjigah nemogućnost njegove magjarorsačke idee; poduči ga što ima držati „de Belae regis notario" i njemu sličnih, „quos etiam si non dixerimus ex falsis

[1]) Ideo mox, atque plus otii mihi fuit, veli u svojoj knjižici (str. 3.)

fabellis rusticorum, et garrulo canto joculatorum quaepiam conscripsisse, certo negari non potest chronologice erroneo ordine, quae longe tardius acciderunt, priori regimini adscripsisse, et vicissim saepe res Hunnorum et Avarum quasi jure successionis Hungaris applicuisse. Etiam non infrequenter, quod tribuendum fuisset Belochrobatis aut aliis Slavis, populis Pannonicis et Dalmaticis Croatis attribuisse, imo et quod conveniebat Trans-Dravenis aut Trans-Savanis Servianis, ad Cis-Dravanos et Cis-Savanos trantulisse etc.“ Postupajuć, kako treba povjestniku, oprovrže Ožegović sve dokaze svomu nadrihistoriku; ali Magjari, kao da jim je glava uzavriela, ostadoše kod svoga, te kašnje i više toga uztvrdiše, što ćemo opet na svom mjestu vidjeti, koliko ovamo spada; ja bo idem redom po godinah.

Biskup senjsko-modruški, Ivan Krst. Ježić, umriè 6. svibnja 1833, a na njegovo mjesto kralj Franjo I. imenova 13. prosinca i. g. Mirka Ožegovića. Sliedeće za tim godine, i to 22. siečnja bje u Komori ustolovan, a 23. lipnja u Rimu prekonizan, te 17. kolovoza u Požunu, prigodom sabora, od svoga prabiskupa kaločkoga, Petra Klobušickoga, posvećen u opatičkoj crkvi sv. Jelisave. Ožegoviću kod ove svečanosti dvorahu biskupi: Josip Vurum nitranski, i Josip Kopači Vesprimski, prabiskupu pako: Ivan Scitovski rožnavski, i Alexa Jordanski, izabrani biskup kninski. Čim ovrši sveti ovaj obred, vrati se Mirko u Zagreb, da svojim znancem i subraći u kapitolu nazove stražnji »s Bogom«, te preuzme što prije kormilo svoje vjerenice senjsko-modruške. Znam, da ima i danas vriedni ovaj starina više štovateljah, kojim ću baš ugoditi, priobćiv na kratko uvod mu na biskupsku stolicu, što sam ga našao opisana u pismari (arkivu) župe belske od marljive ruke očevidca, pokoj-

noga župnika Ljudevita Posavca; nu dàkako u izvadku, jer našast Posavčev dnevnik mnogo ima putnih do Senja uzgredicah u pet polovnih pisanih arakah.

Uredivši M. Ožegović svoje poslove i oprostiv se sa znanci i prijatelji, krene o pôdne 27. kolovoza 1834 iz Zagreba u pratnji odaslanikah senjsko-modruških gg. kanonika: Parca i Crnogorčevića senjskih, Mržljaka i Mudrovčića modruških, a zagrebačkih: Mihalica i Birlinga, pak u pratnji svoga brata prabilježnika Stjepana, njegovih sinovah i njekoliko svojih štićenikah (klientah). Osim ovih sprovodiše ga do savskoga mosta kanonici i osobiti prijatelji: Mihić i Koritić, s kojimi se ondje po slavenskom običaju izljubi i oprosti. Na putu u Draganiću dočekaše ga na dvajuh kolih i pozdraviše govorom odaslanici magistrata karlovačkoga, a u Karlovcu, kamo dodje na prenoćje, pozdravi ga opet sudac lat. govorom, pjesnici mu darovaše svoje tiskane proizvode, u stanu pak posjeti ga oboje častničtvo s nesjedinjenim biskupom, i ostane kod njega na večeri. Sutradan krene Krajinom put Senja. Od Generalskoga stola, gdje počimlje njegova biskupija, kudgod je išao, zvonili su zvoni, pričekivale kočije, jašilo napred po dvanaest krajišnikah. U senjskoj drazi sv. Križa pod Vratnikom dočekaše ga vojničke i civilne oblasti i dovedoše pod gruvanjem mužarah i radostnim klikom nebrojene svjetine u Senj dne 29. u pô četiri ure za pôdne, a on podvori sve odličnije osobe sjajnim objedom i večerom. Dne 30. odmarajuć se od puta, razgleda najprije stolnu crkvu, u sjemeništu svaku i najmanju sobicu, te ostalo, što je vriedno vidjeti u onom gradiću, prirediv opeta liep stol svojim gostom. Banda otočke pukovine, odredjena za ovu svečanost, osobito se odlikovala svojimi proizvodi kod biskupova dvora, a Senjani prekrasnim razsvjetlje-

njem grada, čim se zamračilo, šećuć se i veselo podvikujuć preko pô noći. Istom što zarudi zora 31. kolovoza, gruvanje topovah i mužarah pak banda, iduć ulicami senjskimi, naviesti početak slavna dana, gdje će biti umješten njihov vladika. Ob osmoj uri izveze se biskup van grada u kuću Klemenčićevu, ondje primi gradske i vojničke odslanike, a kapitul s klerom i muzikom čekao ga pod urešenimi velikimi vrati s napisom:

Sint ○ ter fausti Praesul pie poscimus anni,
Hoc avet e puro grex Tibi corde Tuus.

Došav pod vrata, pozdravi ga kanonik štioc, Jerolim Franić, liepim govorom, komu biskup na kratko odgovori i svim zahvali na izkazanoj počasti. Zatim uze plašt i mitru, te krenu u provodu i pjevanju ambrozijanke izmjence s muzikom, u stolnu crkvu, a djevojčice sipahu cvieće putem pred biskupom. Uljezav u crkvu, klečaše biskup u priredjenu klecalu, dok bì svršena pjesma i molitva, i onda prodje na svoju stolicu, te su pročitane podjelnice (collationales) i pečatnice (bullae), za čim reče biskup odugačak, nu krasan vremenu prilagodjen govor, [1]) kako se samo od Ožegovićeva duha očekivati moglo. Obukav se zatim, sazove duha sv. i poče misa, a za njom pročitana je u oba jezika dozvola za odpust (indulgentiae). Po obredih odpratiše biskupa istim redom u dvor, a na velik i sjajan objed skupiše se 170 osobah u sjemeništu. Muziku, pucanje i ostale običaje, čemu bi i nabrajao, samo ovo zamučati nemogu, da sû prosti narod i svi siromasi dobili dovolje jesti i piti, i svaki siromah jošte novčan dar od novoga biskupa. Bijaše totu i proste narodne muzike i zabavah, koju izmjeni poslje izbacivanje raznih kriesovah. Čitava sve-

[1]) Ovaj govor in 4. tiskan na Rieci ima 20 stranah.

čanost završi se tekar druge večeri, 1. rujna, ugodnim plesom, na kom bijaše preko 200 osobah, i ovako sve staro i mlado, bogato i siromašno s veseljem primi svoga vladiku. Još skoro ljepša bijaše svečanost 2. rujna u Novom, dokle Mirko sprovede svoje zagrebačke pratioce, a narod ga pučkim svojim običajem sav u jednoj radosti dočeka.

Čim zasjedne Ožegović opredieljenu stolicu i ponaredi malko najprešnije poslove, zaputi se i g. 1834. po biskupiji, dieleć sv. sakramenat potvrde, da se o svem i svačem sám glavom osvjedoči, te mu neuztreba suditi i raditi po kakvom samo doglašivanju prinikavih ušesah. Na tom putu zamjeti mu odmah mudro oko raznih nedostatakah, samovlastnih odjelbinah i odrapinah, gdje bi se malo slabiji čovjek prepanuo bio, da ni kraja s krajem sastaviti neće. Biskupije senjska i modruška bijahu ravno odlukom od 4. listopada 1833, [1]) u porazumljenju s obie višje vlasti, po kanonih i jednakosti za vjekovita vremena sdružene; ali uza sve to oni mnogi pobočni kapituli i bezbrojni vanjski (foranei) vikari prisvajahu si njekakvo od starine neodvisno pravo na upravu, tè i nepitajuć biskupa podjelivahu manje crkvene časti. Svakomu družtvu kao moralnomu tielu treba glave, a kako bi se mogao biskup zvati glavom u biskupiji, ako bi mu po njoj gdjekoje osobe djelale, što jim se svidi, bez njegova dopusta i savjeta? S bog toga, da dokine otu zlu porabu, učini odmah shodne korake, čim je, prošav biskupijom, sve vidio i čuo, što je razvidjeti i saslušati trebalo, te dobije 21. travnja 1835. previšnji odpis, koji mu pusti na volju postavljati generalvikare,

[1]) Manoila Sladovića: Pověsti biskupijah senjske i modruške. Trst. 1856.

a za vrieme prazne stolice obie biskupije: senjska i modruška, da si mogu svaka sebi postaviti generalvikara, što će jim ga kralj potvrditi. Od ovoga časa dakle izgubiše svi vikari — i sborni (collegiales) i vanjski (foranei) — svoje časti i staro tobož pravo, osim jedinoga arcidjakana ličkoga. Poslovi i ciela uprava biskupije ima se sticati u biskupu kao sriedištu, zato dokine M. Ožegović i pojedine konsistorije, te sastavi jedan konsistorij od kanonikah obijuh biskupijah. Naravski ovaj se posao gdjegdje i zadjevao, bilo je totu i nepovoljnostih i vike po zakutcih; ali Ožegović podnese čitavu reformu sv. stolici u Rimu, a ona mu ju bez ikakova prigovora odobri. Da pako za prazne stolice nikakav posao nezapne i kapitulski vikari odmah poslove preuzeti uzmognu, odredi biskup, da se vodi protocollum exhibitorum, jedan za obie biskupije nu protocollum conclusorum za svaku biskupiju svoj, pak će se dotičnomu vikaru osim toga protocolla conclusorum, ako uztreba, dati i sám spis (akt) prama protokolnomu broju. Ove spise ima vikar sbog cjelokupnosti opet vratiti u arkiv, kad zasjedne novi biskup. I to mu je po višjem mjestu odobreno, te i danas obstoji. Iste godine napisao je M. Ožegović sám opazke na veliki katekizam Starčevićev. [1])

Biskupom senjsko-modruškim uslied kraljevske naredbe, oglašene 19. stud. 1787. po kralj. budimskom vieću, bijaše stanovati u Senju, kao od starine stolnom mjestu biskupskom; ali s bog neprikladna stana, sastojećega se u šest tamnih sobah, nepazeći mnogo spomenute naredbe, odbjegavali bi mnogi biskupi Senj — koji za volju rodnoga si mjesta, koji radi pravde s vlastelom ili s kapitulom, te stanovali kojekuda, a najviše u

[1]) Gle u arkivu senjsko-modruške biskupije 1835. god. 36. br. — Tko želiš obširnije saznati o životu i književnu rádu župnika karlobažkoga, Šime Starčevića, čitaj „Katol. list“ 1859, br. 25.

Bakru i Novom, niti jim je tko za to prigovarao. Po tom pravu M. Ožegović bio bi se takodjer mogao drugdje namjestiti, pače i Riečani su ga nudili svojom Riekom; nu što je pravo i Bogu je drago, mislio si novi biskup i odabrao Senj za priestolno mjesto, znajući da totu i onako bijaše uviek prava stolica biskupska. Tko se samo jednom prošetao Senjem, lahko razabere, zašto se snevidje biskupom u njem stanovati. „Bura si je obrala bieli pače mrki Senj za sredotočje orećega djelovanja svoga“, veli rodjen primorac i podpun poznavatelj onih stranah, g. Adolfo Tkalčević.[1]) S toga, da jih bura neodnese u more, strpali su Senjani svoj gradić, kuću na kuću a ostavili gdjekojim ulicam toliko prostora, da nemogu njimi ni dvojica uzpored. Kuće su male širine na dva i tri sprata, pak si sad predstavi posred takova grada crkvu i tiesan na kat biskupov dvor, koga nemožeš ni za pedanj razširiti niti produžiti, a ovakov nedoliči nimalo pristojnomu stanu biskupovu. Osim toga dobro je uvidjelo mudro Mirkovo oko, ako nebude stalna siela biskupom senjsko-modruškim, uviek će se kojekuda povlačiti i ginuti akta obijuh biskupijah, kako je to i do njega bivalo. Da doskoči svemu tomu, uzpiše Mirko dva tri puta svojim putem tija do kraljevskih dvorovah; al' videći da mu trud jalov izpada, nakani svojim troškom podignuti prikladan dvor, pak će imati barma svojinu. Malo zbilja postojalo vrieme, i eto pomoli se od zemlje krasno zdanje — nova biskupija, kako rekoše Senjani. Mjesto joj odabra biskup na sjevernoj strani uz dokrajne gradske kuće, i malo što mu pjeneća se Adrija neplače kućnih zidovah; otvoren bo zrak i vidik na luku bijaše mu živa želja, a tko će

---

[1]) Listovi o Italiji str. 13.

danas posumnjivati, da upravo zdrav senjski zrak i lagana voda mimo mirnoće puka nesuzdržaje siedoga starinu u povoljnu zdravlju? Godine 1839., kad je već obitavao u gotovu novom dvoru, pokazà biskup na pohodih u Beču plan i trošak nj. veličanstvu kralju, koji mu revnost pohvali, plan i trošak odobri, te za naknadu dne 23. travnja i. g. odluči 40,000 for. sr., što jih je imao na rokove dizati kod senjske solare. [1]) Ovim istim dopisom dobi biskup dozvolu, da može stare dvore ustupiti mjestnomu župniku, a kuću u Novom da slobodno proda, budući sám za ovo jedno i drugo već 1838 molio. Kuću u Novom bio je pokojni biskup Ježić u oporuci ostavio svojim nasljednikom; nu ona bijaše sada od vele neprilike a skoro nikakove koristi, s toga htjede Ožegović nju i druge slabe legate unovčiti pak obratiti biskupiji na korist.

Da se negubim u pobrajanju ostalih do ovo doba naporah i djelatnosti Mirkove ne samo za svoju biskupiju, već i za cielu domovinu, s bog česa i okrsti ga Ivan Kukuljević, da je „poznati gorući ljubitelj domovine svoje,“ [2]) samo ću jedno spomenuti. — God. 1835. izašla bijaše nova knjižica u Lipisku, hoteći oprovrći Ožegovićevu gori spomenutu od 1832. I na ovu knjižicu odazvà se Mirko kao čovjek dosljedan svojim činom s posebnom brošurom, kojoj je naslov: Succincta sensa unius e Croatis ad libellum: Brevis et sincera responsio ad reflexiones seu potius objectiones unius e Croatis ad libellum: Dissertationes historico-criticae super quibusdam vetustiorum rerum Ungaricarum capitibus, praecipue autem adversus propositionem illam, quae primi-

---

[1]) Biskupijski arkiv 1839. br. 694. a Consilium Hungarium ddo. 23. apr. e. a. Nr. 14183.

[2]) Danica 1843. br. 47.

tivos regni Hungariae limites a Carpato ad Savum usque protensos fuisse statuit“ i 4. tiskane 22 strane. Totu pouči sve šire i potanje protivnike si o istini, navedši ujedno razloge, s kojih se još prvi put u prepirku pustio, dočim medju ostalim ovako piše: „Dum pro pertractione elaboratorum in sequelam Art. 67. 1791, et 8. 1827 systematicorum operum velut negotio summi momenti, et gravium consectariorum maxime pacati animi in initium ejusdem A. liber sub titulo: Dissertationes etc. — — — Et ideo, dum distributis hujus libri plurimis exemplaribus nimium quantum animi ubique fervere viderentur, unus e Croatis, obtento etiam uno tali exemplari, perbene sciens, promtos multorum animos esse ad quaevis, quae vel a procul ad dilatationem jurium s. Regni Coronae aliquid conferre posse viderentur, sine discrimine amplectenda, ne seu authoritate scriebentis, seu de magno nomine quaesiti protectoris in errores inducantur, innocenti animo, studio unice pacis, ac desideria ulterioris animorum ac virium unionis conservandae consultum putabat, motos quorundam animorum fluctus si non componere, ad minus mitigare ac distrahere. Atque inde sustinere: quaestionatos — — praetensos primitivos regni Hungariae usque ad Croaticum Savum exporrectos limites ejus, cui innitebatur scriptoris allegato testimonio, Constantini nempe Porphirogeniti probari non posse, opusculo sub titulo: Aminadversiones etc — — illis temporis imminentium Comitiorum augustiis, et judicate necessitatis circumstantiis accommode concinnato ostendere, unaque ultro remonstrare: alia quoque argumenta, ac pro desideratis limitibus adducta testimonia prorsus pro eo non esse qualificatu, ut omne eatenus dubium tollerent, co fidentius, quod cum nemini ignotum sit undique opera promitti,

ex quibus alia originis, nationis de aetatis anonymi Belae cujusdam regis notarii fabellis probaretur, desideratum tempus scripturistico hoc saeculo tanto magis accelerandum sit, ac semel certiore historiae nationis Hungaricae, et Croaticae data obtenturi simus, ac jam ante, et sub Comitiis II. Statibus, et Ordinibus sensorum suorum continentias eodem A. 1832. vulgare ivit.“ — Na dalje piše Ož. u toj knjižici, da se nije prepao ni onoga djelca: „Croatiae, et Slavoniae cum regno Hungariae nexus, et relationes disquisivit G. Fejér 1839.“ te veli: „Croata, qui pro charactere suae nationis, quo majora videntur pericula, — — eo audacius ire solet, necessario mox eo citius surgere debet, quo proprio adsunt iterato Comitiorum pericula; quamvis quidem et hujus sarcasmata, et contorta sophismata se ipsa refutent, ut nec responso digna essent; ne tamen in connatis singularis sibi propriae humanitatis ideis sibi complaceat historicus hic regni, praemissis quibusdam ad priorem libellum necessariis reflexionibus, suo tempore ad posteriores tumidas divagationes uberius respondebitur, et quantum tempus hic non admisit, supplebitur.“ Pa kako Mirko obeća, tako i ovrši, bijaše bo o tom djelu spomenak i na saboru 1845. u Zagrebu [1])

---

[1]) Na ovom saboru kad se 9. listop. mnogo pravdalo i prepiralo, bi-li moliti kralja za povraćenje hrv.-slav. namjestničtva, budući ovo 1767. od Marije Terezije uredjeno a 1779. po Josipu II. svojevoljno ukinuto i stavljeno pod jednu kapu s ugarskim bez svake molbe Hrvatah i bez pitanja i dozvoljenja ugarskoga sabora; jer je ukinuće ovo g. 179$^0/_1$ člankom 58. t. j. izza 12. god. uzakonjeno bilo, a njeki su se stali opirati tomu obnovljenju namjestničtva, držeći ono po članku 58. zakonitim, dokaže jim Ožegović ovako: „Valja okolnosti i stvar promotriti onako, kao što je onda bila, kad se to namjestničtvo uvelo i uništilo. Oboje se je više svojevoljno, bez ikakvoga sabora ili zakona učinilo, i zato države ove za osigurati se

Do Ožegovićeva dolazka u biskupiju nebijaše u Senju gimnazijalnih školah, akoprem već su dugo kralja za nje moliti, kako svjedoči Jerolim Pleše u svojoj pjesmi novomu biskupu 1834. god.

Vive diu Praesul, musarum pigis amator,
Te pavit docto lacte Minerva suo.
Quos petimus musas multos a rege per annos,
Te repetente preces, annu et ille lubens.

Držeći se one istine, da na mladjih sviet ostaje, dakle i sva budućnost domovine, a znajući dobro kao izvježban ravnatelj školske mladeži, koja je korist od valjanih školah, napne zbilja Ožegović i za škole svoje sile, jer mu je i onako oskudjevalo na duhovničtvu. Našao je ravno u Senju sjemenište za bogoslove; ali mu je manjkala filozofija i gimnazij, koji vode do bogoslovije. Siromašniji domaći sinovi nemogahu u stran sviet u školu, stranim pako i premožnijim nehtjede se u onu golet i kamenje, da onuda pasuć stado Isusovo

---

umoliše, da se to skopčanje s ugarskim namjestničtvom u zakon stavi. Kad se je to onda na prošnja državah ovih nezavisno od ugarskoga saboraučiniti, u svom saboru mogu štatuta učiniti: neznam i nevidjam, zašto nebi mogle ove nezavisno od ugarskoga sabora povraćenje ovoga moliti, što su nezavisno od ugarskoga sabora dobile, i oda šta su sáme odstupile. Ja se pridružujem onim, koji su za povraćenje konsiliuma.« (Gromovita i duga pohvala i »živio« u dvorani i na galeriji.) Tolika se podigla graja od veselja, da je morao presv. ban opomenuti, neka nesmetaju pretresanje i slobodu govorenja tom velikom pohvalom, tim više, budući tim osramoćuju tako rekuć one, koji nisu istoga mnienja.

Isti dan govoraše biskup glede slobode tiska i cenzure, kad se htjedoše njeki tim zadovoljiti, što je bila služba nadcenzora banu podieljena: „Ja sam bio poslao jedno historičko djelce, i cenzura ga je zabacila, pače ni neznam, kuda je dospjelo; dakle već ovo dokazuje, da ovdje bome neima baš velike slobode tiska.« Na što mu ban odgovori: „Djelo ovo poslano je cenzurnomu sudištu.“ A biskup: „To baš je dokaz, da bi valjalo izraditi podpunu nezavisnost od magjarskoga cenzurnoga sudišta.“ Odlučeno da se reprezentira. (Narodne Novine 1845. br. 84. i 85.)

gube život, kad su si ga lakšim načinom osjegurati znali. S ove zapreke doondašnji svećenici vršili bi većim dielom gimnasijalne i mudroslovne nauke kod pojedinih župnikah i tim putem dozrievali za bogoslove, makar i nebi uviek, što je naravski, kako treba postizali svoje cieli. Da izvida biskup tu ranu i izpuni živu želju Senjanom, osnuje umah s početka liep osnutak, al' nije lahak posao utemeljiti zavod; k tomu bo se hoće golema truda i troška, a za ovo dvoje opet i više dragocjena vremena, nego bi čovjek u prvi tren mislio. Imajući sve to na razboritu oku, udari Mirko i kod ovih težkoćah najprečim putem; sabere po biskupiji sposobne svećenike, filozofiju smjesti u sjemeništu, a za gimnazij najmi jednu kuću, te stane od slaba svoga dohodka sám plaćati jedne i druge učitelje, dok jim nepriskrbi erarske pomoći. Tekar 1851. god. oživotvoren je konačno njegov osnutak, te sagradjen krasan i zgodno razmješćen gimnazij za svih osam razredah, čemu je takodjer Mirko žrtvovao velu svotu novacah. Nije se dakle prekalopirao B. Šulek u „Jugoslavenskih novinah" 1850 br. 43 kad mu ovako sudi: „Za one, koji gosp. biskupa Ožegovića nepoznaju, napominjemo, da je on domovini svojoj koristio ne samo kao duhovni pastir, nego i kao nepoborni domorodac i branitelj naših pravah i narodnosti. On je medju ostalim temeljito oprovrgao djela Fejerevo i Gjurikovićevo, koji su nastojali dokazati, da su Magjari Hrvate podjarmili. — Njegove zasluge za Senj, gdje je medju ostalim njegovim nastojanjem gimnazija podignuta, svim su poznate. Nećemo dakle s puta istina zaći, ako ga pribrojimo najzaslužnijim ljudem naše domovine."

Nigdje neima više nevolje i sirotinje nego u primorskom kršu. Ljudstvo je marljivo kako nigdje; ali

slaba korist, kad primorce zemlja odnemiljè te neće kamen da rodi. Ova sudbina postigla je i Senj, pa makar si i zasluže nadničari dnevice koju paru na moru, neima ipak u razmjeru s mjestom nigdje toliko sirotčadi kao tamo, o čem sam se na žive oči obsvjedočio. Zato neprodje dan, odkako je Mirko Ožegović zabiskupovao, da se prosjaci nehrane iz njegove kuhinje. Djak i prosjak, to su mu, rekao bi čovjek, najdraži štićenici, pak hrani i pomaže jedno i drugo. Bivši jošte kanonikom u Zagrebu, uviek su kod njega četiri djaka imala stan i hranu, [1]) a baveći u Požunu kao septemvir i poslanik, grnuli bi za njim u crkvu više nego za ikim prosjaci, dobro znajući, što jih čeka po misi. Ovako se sbiva i danas u Senju. To bi gdjekomu dašto i pomučno bilo, osobito da ima onako tanke dohodke kao Ožegović; ali uza sve sukromne pomoći, to siromakom to rodbini sve i devetoga koljena, nije osnovan nijedan zavod, nijedan književni podhvat, neprodjoše nikakovi dobrotvorni prinesci, da nebi u Mirkovu srdcu i desnici našli odziva. Kad se utemeljivalo nar. kazalište u Zagrebu 1841., kad se sakupljalo za požgane Požežane ili sabiralo za onaj narod, koji

Groznim suzam slobodu dariva
I čemerne poglede uznosi
Na visoko neumolno nebo.

t. j. za ponosnu njekad, ali sada tužnu Bosnu, doprinjeo bi uviek Mirko liep dar. Kad su osnivali „Maticu ilirsku,“ kojoj svrha izdavati naša klasična diela, ovako je u Zagreb pisao [2]) „Slavno ravniteljstvo čitaonice ilir-

---

[1]) Ovamo trebalo bi se osvrnuti dotičnoj gospodi i danas; jer sv. Pavao (I. Tim.) 6. 7.) veli: „Ništa nedonesosmo na ovaj sviet, dakle nemožemo ništa ni odnieti.“ „Quae parasti, cujus erunt?“ (Luc. 12. 20.)

[2]) Narodne Novine 1842. br. 82.

ske! Osnovu Matice ilirske od sl. ravnateljstva primio sam i po okružnom listu svim biskupiji redovnikom priobćio. Sada pako dobljene prineske 77 for. 40 kr. i od strane moje 100 for. polag priloženoga lista, sve skupa u okruglom broju 180 for. srebra šaljem i u preštimano prijateljstvo preporučam se slavnoga ravniteljstva. Mirko Ožegović v. r. biskup. U Senju 12. rujna 1842."

Do biskupa Ožegovića, kako znamo, stanovali bi biskupi kojegdje, a po tom nisu se niti za stolnu crkvu skrbili, kako treba. M. Ožegović razširio je dakle svojim troškom kor stolnoj crkvi, zaveo po Dr. Boži Klemenčiću muzikalno družtvo, te kao uviek prvi i poglaviti zaštitnik i podpomagatelj obće koristnih zavodah, primio je protektorat istoga i dao mu znamenite darove za nabavljenje instrumentah i ostalih za muzikalni nauk potrebitih stvarih. [1]) Sve to najviše je zato pomagao, da mu to družtvo pri službi božjoj udionikuje, česa do onda nije bilo u Senju. — Kada je pak uztrebalo, osim materijalne, i duševne pomoći na žrtvenik majci domovini, nije se Mirko branio, da neposluje u pojedinih odborih, već je (pišu Nar. Nov. 1843, br. 37.) „državni odbor pod predsjedom biskupa senjskoga izradio i drž. spravištu 1839. podneo operat glede uredjenja državn. spravišta kraljevinah ovih, zatim operat o seoskih školah i o boljoj dotaciji kapelanah." — Najposlje u stecištu i vrevi bezbrojnih onih, reći bi, mislih i brigah nije se on zaboravio nestalnosti tjelesnoga života na ovom svietu po onom:

Quis scit, an adjiciant hodiernae crastina summae.
Tempora Dî superi? (Horat. Carm. lib. 4. od. VI.)

nije se zaboravio neumrle duše svoje ni svojih roditeljah i braće, nego je 1. list. 1842. uložio 1000 for. uz 5%

[1]) Nar. Nov. 1842., br. 79. — 1849., br. 141.

kod sada već pokojne Josipe Ožegovićke rodj. Markovićke s tim uvjetom: da župnici u sv. Petru kod Orehovca primajući dobit od rečene glavnice dužni budu svake godine čitati 26 sv. misah, i to jednu pjevanu za 25 for. njemu samomu dokle živi na rodjen dan, za sretnu smrt a po smrti za izpokoj duše na dan preminuća. Za ostalih 25 for. imadu odslužiti 25 štućih misah za dušu njegova otca, matere i troje braće. Godine 1843. dne 18. trav. uložio je 500 for. senjskomu kapitulu za se u istu svrhu kao u župi svetopeterskoj. A tako i na Bisagu, gdje je njekoč župnikovao.

Biskupije senjska i modruška bijahu, kako čusmo, za uvieke sjedinjene. Osim drugih neprilikah, što jih je biskupu uzročio modruški kapitul poput njegdašnjih vikarah, bijaše mu i broj kanonikah u razmjeru š njihovimi dohodci prevelik. Zato se on kod višjega mjesta pobrinuo i 2. siečnja 1844 svrhu tako polučio, da su kapituli novljanski, bakarski i bribirski stegnuti u jedan te su samo u svakom od spomenutih mjestah ostala po trojica kanonikah s navadnimi častmi, a sav dohodak je onda medju nje podieljen, neka barma prama časti živu. [1]) Od to doba do danas u Novom stoji predstavnik, čuvar, i arcidjakon kapitulski; u Bakru štioc, arcidjakon prekolabski i meštar kanonik; u Bribiru pojac, drugi meštar kanonik i još jedan kanonik. U svakom od ovih mjestah zadnji kanonik ujedno je župnik. [2]) — S kapitulom modruškim jednaku sudbinu dielio je i sborni kapitul riečki. I on je imao previše (šest naime) kanonikah gledeć na slabe dohodke. I totu dakle nastojanjem Mirkovim obaljen jim je broj za polovinu, a da jim bude

[1]) Biskupijski arkiv 1844., br. 141.

[2]) Schematismus venerabilis perpetuo per aequitatem unitarum Segniensis et Modrušiensis seu Corbaviensis dioecesium cleri.

doticalo osobah za službu Božju, dodana su jim dva pomagača (vikara), svaki s godišnje 300 for. Riečko vieće, videći Rieku tim činom poruženu i lišenu za došasta vremena njekoliko uglednijih osobah, doda onima vikarima svakomu po 200 for. te zamoli biskupa, da se i ova dvojica kanonici zovu, što jim je on 1846 i priskrbio.

Do ovo doba Ožegovićevo ime slovilo je već na daleko i široko š njegove vrline, marljivosti i reda, te ga je sám sv. otac 14. sieč. 1846 imenovao apostolskim sudcem u disciplinarnoj pravdi, što su ju bili zametnuli oo. gvardijani spljetski, a on je sve liepo uredio. Prijašnja godina 1845 znamenita je za senjsku biskupiju i Mirkov život još u tom, što je biskupom sudbeno natrag dobio kuću u Bakru „biskupiju“ zvanu, tečajem vremena izgubljenu. Ovu kuću, pripovieda Sladović, [1]) ostavio je na mise njegdašnji bakarski kastelan, Matija Tian biskupu Sebastijanu Glaviniću, kojino je biskupovao od 1690—1699. Biskup Ožegović htjede razširiti i pivnicom providiti tu „biskupiju“, da spravlja u nutar desetinsko vino; ali kad padoše 1848. god. desetine, odpusti ju kapitulu bakarskomu uz dobit od glavničnih 500 for. i svakoljetne mise po volji Tianovoj. Godine 1845. i u tom je znamenita, što je kod Ožegovića dne 9. lipnja noćivao saxonski kralj, putujući Hrvatskom; a g. 1846., što je skupština županije zagrebačke poslala kao ukor i opomenu biskupu: neka joj imena i pridjevke u zapisnike piše pravim hrvatskim pravopisom, ne pako novim ilirskim. Ele mastna joj brada! Medjutim dan danas znademo, da se tada upravo ova županija svojimi čelovodjami ošvanjila, hoteć kod nas uvesti jezik magjarski, te nam je samo žaliti, što svako doba i svakoga pokreta bieli Zagreb broji nesrećom dosta crnih dušah,

[1]) Poviesti biskupijah senjske i modruške.

*

izdajnih Judah, koji mu kadšto težke rane nanose, tekuć tim samo svoju korist. Toga kukolja bijaše od vajkada, a ima ga i danas medju najčišćom inače pšenicom zagrebačkih rodoljubah i književnikah. Takav smet ogorčao nam je i mnogo otegotio svojim rovarenjem u miroljubivu nam puku i godinu 1848.

Videći naš narod, da su Magjari kao pomamni, te vrljaju i zahode stranputicami, pozove kući svoje poslanike, a ban Jellačić ureče sabor za 5. lipanj, kako je i držan, makar je bana 29. svibnja i pozvao Handbillet, da se u 24 ure zaputi u Inšbruk. Što i kako je uglavljeno na tom predposliednjem našem saboru, tko želi znati, a neima naših podatakah, neka čita Pejakovićeve Aktenstücke, zur Geschichte des croatisch-slavonischen Landtages der nationalen Bewegung, pak će imati dobar pojam. Moja niti bijaše nakana, niti mi prostor dopušta na šire o njem govoriti ili ga opisivati, do jedino što mi treba za životopis. Biskup Ožegović predvodio je deputaciju, što je imala 5. lipnja dovesti u sabornicu bana, koji je izza prisege i oduševljena mu govora odande nošen u crkvu sv. Marka. U toj crkvi služena je onda poslie 200 godinah sv. mise opet u hrvatskom jeziku, a misovao je biskup Ožegović. Kašnje pak u samom saboru, kad je do čega životnijega došlo, nestojaše biskup Mirko kao drvena Marija, što njeki, Bog si jih znao s česa, običaju činiti. Za primjer djelatna duha Ožegovićeva navesti ću medju ostalim samo jedno. — Kad je hotio Rajačić, da bude uz Bačku i Banat takodjer Sriem pod novoizabranim vojvodom, Stjepanom Šuplikcom, navodeći velike zasluge srbskih vojvodah u borbah s Turci, na to biskup senjski: „Samo to moram primjetiti, da su onda druge okolnosti bile, nego sada; onda su imali vojvode sa svojim pukom

vojevati proti Turkom, a sada proti komu taj vojvoda? Mi imademo sada našega bana. — Taj vojvoda ili će biti više ili manje od bana; ako bude kao što je bio Ujlak, onda smo nesretniji nego sada; ako bi bio vodja nad svom vojskom, onda je on nad banom, jer su tako zvani „duces“ ponajviše do sada iz kraljevske krvi bili i veći od bana, a da bi on bio veći od bana, to mi se nečini pravo. Ja neimam ništa proti Šuplikcu, jer ga ja cienim i poštujem kao dobroga i poštenoga čovjeka, kojega ja lično imam čast poznavati, — ali „clara pacta boni amici.“ Kad on to dovrši, digne se Vukotinović, dokazivajuć, da je radi sloge pristati na Rajačićev predlog i kad se na to više glasovah pojavi, opet će biskup: „Ja sam vaviek bio ljubitelj mira i poredka, želim ga i ovdje; jer ako se nebude slušala jedna glava, nastati će iz demokracije kojekakvi pogibeljni demagoge, koji na mjesto da urede stvari, još će jih gore zamrsiti i poremetiti. Kad se dakle bude jedna glava slušala, onda će se moći sve u redu i miru obaviti.“ Kukuljević zatim stane dokazivati, da on u tom, ako li Sriem, Bačka i Banat spade pod vojvodu, nikako nevidi povriedu banske časti, jer koliko je on proučio historiju, nije nigdje našao, da bi bila Bačka, Banat ili Baranja pod bansku vlast igda spadala itd., a biskup: „Istina je Bog, zato i ja istinu priznajem i g.: Kukuljevića znanost, kao učenoga čovjeka, cienim; ali niječem ono, što se govori, da su u Banatu posebni vojvode vladali. Tamo su vojvode bili, samo kad je vojevati trebalo; meni je banska vlast sveta, tko nju vriedja i mene vriedja, zato sam ja proti svakomu prvenstvu vojvode u Hrvatskoj i Slavoniji. Ako Srblji hoće vojvodu, neka jim slobodno bude u Banatu itd., ali kod nas ban je bio i mora biti prva glava.“ Ban je zatim zaključio, da mi želje bratje Srbaljah za naše uzimamo, a i sám biskup javno rekao:

„Ja neimam ništa proti Srbljem, meni je sve jedno ta Srbljin ta Hrvat, niti ja gojim kakvu mržnju: ali clara pacta. Sriem nije nikad na srbsku vojvodinu spadao,“ pa mu je ipak najviše Gaj hotio podmetnuti njekakovu tobožnju mržnju i razdor, što ga želji posijati medju Hrvati i Srblji, te mu je najposlje biskup izjavio: „Ja sam zlo razumljen od g. Gaja. Bog oslobodi, da bi ja hotio sijati sjeme razdora i nesloge medju braćom srbskom i nami — nije to moja namjera.“ Na to se digne biskup Šrot ovako: „Čudim se veoma, što g, savjetnik Gaj veli, da bi se mogao medju nami i bratjom srbskom kakov razdor poroditi. Ja to neuvidjam nikako. To je samo rečeno tako, jer dok je banu podložna Hrvatska i Slavonija, a dok Sriem na Slavoniju spada, dotle ja nevidim mogućnosti, da se Sriem od banske vlasti odciepi. Kralj je naimenovao našega svietloga bana nad svom Hrvatskom i Slavonijom, neuvidjam dakle način, kako bi mu mogao sada jednu stranku države oduzeti. — U ostalom neima više medju nama nikakvoga razdora i neprijateljstva. Poznao sam ja podobro gosp. patriarhu i ostalu ovu braću moju episkope, kao vriedne i svake ciene dostojne ljude. Mi se razumiemo i duhom smo se stopili, samo to jošt prosti i neuki ljudi misle, da nas papa luči i razdvaja. Ova braća priznaju svoga patriarhu za svoga poglavara, a mi tako isto priznajemo papu. Prošla su sada vremena, kad je particula filioque dielila brata od brata — prošla su ona vremena, kad su se ljudi pravdali (jer nisu imali pametnijega posla) o proizhodjenju duha svetoga. (Velika pohvala od strane slušateljstva.) Nemojte me moja gg. tako hvaliti, sveta je meni moja vjera i moj zakon, nu ja samo istinu poznajem. To su, moja gospodo, tajne, koje plitka i kratka naša pamet nemože dokučiti. — Ljudi su umetnuli u simbol, koji je nepromjenljiv onu

particulu, pa su se o njoj pravdali stoljeća i stoljeća, a nam je mnogo i mnogo zla učinila. Nu sad je hvala Bogu sve prestalo, jer sada neće nikomu doći na pamet, da u takovom prigovaranju gubi uzalud svoje vrieme. — Nije se dakle bojati medju nami razdora, jer je ljubav zauzela mjesto izpraznih prepiranjah.«

Mirka Ožegovića imenovà onda sabor predsjednikom u odboru za izradjenje najpotrebitijih popravakah u školah, naucih i vjerozakonskih. [1])

U metežu razjarenih narodnostih nemagjarskih pod krunom sv. Stjepana opaziše i sámi trezniji Magjari, da se to neće s dobrim svršiti, ako tako uznapreduje; opazi to osobito blage ćudi kralj Ferdinand, te stade na svaku ruku gledati, da smiri uzrujane narode. Za pomiritelje obijuh stranakah odluči kralj nadvojvodu Ivana, pak pozove u Beč našega bana, koji predloži želju i pogodbe narodnje, izražene na saboru; ali predsjednik ugarskoga popečiteljstva nehtjede na nje pristati, te nepreosta drugo uz podpun mûk ugarskoga sabora ob ovom pitanju, već da dodje do zlića i krvoprolića, da mač razmrsi taj gnjevom srdacah zamršen čvor. Tako se i sbude, a hrvatski narod poče umah sakupljati novčanu pomoć „za obranu domovine,« kojoj biskup Mirko doprinese tisuću forintih.

Godine 1848. razliegahu se, od jednoga kraja europejskih zemaljah do drugoga kobne rieči: jednakost, sloboda i bratinstvo, što ih je prvi iznesao Francuz La Mennais. Rieči ove, rekoh takodjer, jesu potrebna vatra; al tko nezna njom baratati, živo se ožeže. O tom se obsvjedočio i naš narod, čim se pojaviše medju njim kojekakve zavodljive protuhe i ne-

---

[1]) Nar. Nov. 1848., br. 64.

mirnjaci, tražeć dakako samo da nasite gladne trbušine. Hoteć biskup Mirko predusresti svaku neugodnost u malenom Senju, reče iste god. u stolnoj crkvi liep hrvatski govor upravo o razvikanoj najviše onda jednakosti, slobodi i bratinstvu. Na kratko može, i jasno razloži tù: kakva jednakost medju ljudmi jest i biti a kakva nije niti može biti, budi u svjetovnom ili u duhovnom družtvu. Zatim koje slobode treba da se držimo, a koje kanimo; konačno bratinstvo da je tamo, gdje se nos nediže vrhu prostaka, niti oči i ruke neodvraćaju od siromaka. Taj govor tiskan je na Rieci i razdieljen puku, pak se nemorà Mirko Ožegović zakrivati od straha pod tudje pristriške, nit balvani zasunjivati vratah. — Kao svuda, sgodio se one godine i u senjskoj biskupiji, po koji izgred od mladjih ljudih više vragolana duha; ali biskup neonedmilje zato nijednoga, već jih dobrom sgodom pozvà opet u mirnu ovčarnu poput voljana pastira.

Prosti naš narod, što i tudjine priznavaju, nije od naravi zabit niti blunast kao ini narodi i još manje dakle, moći si je misliti, neprikladni su mu čelovodje, u kojih se umah s prvom zorom našega preporoda pojavila živa želja za poznavanjem narodne minulosti. I zaisto, da smo za onda imali dobru historiju svoga naroda, dosta bi bio mnogi dušmanin od boja proti nam odstupio, a mnogi se odpadnik s pokajanjem u krilo naroda svoga povratio. Mi žalibože neimamo ni danas točne historije, te ju željnije izgledamo nego ozebao žarko sunašce; jer samo tim putem doći ćemo do istine, do nepresušna vriela mudrosti, naslade i požrtvovanja; dobrom historijom razkriljiti će se vrata k narodnoj slozi i ljubavi, a tudjincem razbistriti obsjenjene oči, da se dostojno poklone narodu, koga i sada iz neznanstva preziru. Ove misli bijahu se god. 1850 po-

rodile najprije u glavi puno zaslužnoga sadanjega velikoga župana Ivana Kukuljevića, već odprije ponajboljega povjestnika. Znao je on dobro, da naš narod ima zanimivu, dogadjajah punu prošlost, i da nam se treba žuriti u sakupljanju gradiva; jer se tudjinci za njim jagme, te je već mnogi arkiv izkićen našimi rukopisi i mnogi muzeum našimi starinami. Znao je on, ako se svi tragovi naše minulosti zataru, da će biti zaludan posao nastojati oko narodne historije, koja je kao cviet starinskih spomenikah, kao ognjište zrakah razsvietljujućih tamu minulosti. — Ali s druge ruke znao je takodjer Kukuljević, da historije nemože sastaviti jedan jedini čovjek, ma koliko se on mučio, već treba više njih da se posla lati, i to ponajprije oko gradiva; jer neima meštra, koji bi mogao bez gradje graditi. U tu dakle svrhu pozvà on spomenute 1850. god. njekoliko prijateljah narodnoj historiji, te sklope družtvo, komu bijaše cilj i namjera sakupljati gradivo za povjestnicu. Tko je dao 100 for. postao je utemeljiteljem „družtva za povjestnicu i starine jugoslavenske“. Biskup Ožegović kao stari ljubitelj historije neogluši se tomu pozivu, nego umah položi pomenutu svotu.

Osim svojih zvaničnih posalah izza posljednjega sabora u Zagrebu radio je M. O. o nadomjestku desetinskih dohodakah, kojino padoše 1848. Izgubiv desetinu, bijaše mu pao i onako siromašan modruški kler u kraj nu nevolju; al' ga odtuda izvuče njekako i obezbjedi sretna Mirkova ruka 23. kolov. 1849. [1]) Mjesec danah za tim podieli mu Nj. Veličanstvo čast tajnoga savjetnika, zašto mu i sám pokojni ban pošalje sjajnu čestitku. [2])

[1]) Glej u biskupijskom arkivu i. g. br. 972.
[2]) U arkivu i. g. br. 1135.

U životu Ožegovićevu, sjegurno mogu reći, bijaše veseo a njegovim štovateljem uspomene je vriedan god. 1850, dan druge mlade mise iliti petdesetogodišnjice njegova misničtva. Za ove naumio sam potanje priobćiti ovu Mirkovu svečanost, kako sam ju našao u ovogodišnjem „Katoličkom listu", br. 13., i „Jugoslavenskih novinah", br. 43., kojino ju ovako opisuju: Na dan svakoljetne uspomene onoga presretnoga dogadjaja, kad su apoštoli napunjeni duhom sv. počeli u Jerusolimu neprestrašivo propoviedati spasonosan nauk, počeo je u Senju po svih crkvah milozvučan tutanj zvonovah naviestati nastojuću riedku svetkovinu, koja da će biti Senju i cieloj Hrvatskoj povoljna, ugodna, davno i žudjeno očekivana, pokazivahu raznovrstne za njezin dičniji doček priprave i mnogobrojni dolazi najodličnijih osobah. Bijaše to na 26. svibnja 1850. svetkovina onoga blage uspomene dana, kojega je prije 50 god. preuzvišeni g. Mirko Ožegović, barlabaševački — — prvu svetu misu prikazao otcu nebeskomu.

Muž si je ovaj glasoviti, kao uzor vrhovnoga pastira, svojim razgranjenim znanjem, uglednom kreposti, bezpristranim pravdoljubjem, svakdanjim podupiranjem potrebnih, svojskom prama domovini privrženosti i neprestanim promicanjem svakoga dobra u obće, a napose unapredjenjem blagostanja grada Senja — u tolikoj mjeri nabavio ljubav i privrženost svih, tako svećenikah kao i svjetovnjakah, da kada su saznali jedni i drugi, da će njihov nadpastir i ljubimac petdesetu godinu svoga svećeničtva slaviti, medjusobno su se natjecali: tko će kod ove ugodne zgode ljepše pokazati punost srdca svoga, odanošću prama njemu obuzeta. Radi toga odaljeni od Senja dodjoše unj, senjski pak stanovnici krasno uresiše svoje rodno mjesto.

U subotu blagoizvoljio je dični slavitelj sutrašnjega dana primiti u nedjelju nastavljena čestitanja od sabranoga svećenstva, vojničkih i civilnih častnikah, te ostalih tako pojedinih osobah kao i poslanih odborah gradovah Rieke, Karlovca, Bakra i Karlobaga. Isti dan poslje podne prispješe u Senj praćeni pucanjem mužarah kroz priugotovljen na čast njihovu na karlovačkoj cesti slavoluk presvietli g. novoimenovani djakovački biskup, Josip Štrosmajer, Metel Ožegović sa svojom velemožnom g. majkom i general Rastić. Kad zamaknu sunce za krčke gore, a mjesec pomoli krasno svoje lice izza Velebita; tiho, liepo i ugodno vrieme, kakvo ovoga proljeća neimasmo, opomene nas, da je reći bi ista narav nakanila svojom prijatnošću umnožati ovu svečanost. — Sad nastane razsvietljenje okoline morske, brodovah i svega grada. Umjetnici su se osobito odlikovali umjetnom vatrom, čemu su im krasan položaj Senja, more, i ostale okolnosti služile. Poslje bi se gledaoci svaki oka trenutak novimi i novimi predmeti, koji jim se predstavljahu, nasladjivali: na jedanput zaori banda junačkih Ličanah, a novi se prizor plamtećih mašalah, koje učeća mladež pred bandom nosaše, ukaza. Kolikogod putih banda presta, toliko putih sakupljen narod svoga dičnoga vladiku s uzhićenim „živio“ pozdravljaše, koji tronut privrženošću svoga puka u dva puta jim s doksata svoga grada, odkuda je gledao sa svojom sjajnom rodbinom i drugom uglednom gospodom, odzdravi riečmi: „Da žive krajišnici i Senjani!“ Kad se već odmaknuo komad noći, povukao se preuzvišeni g. biskup sa svojimi gosti u sobe; muzika, bakljada i umjetni ognji bijahu dovršeni, pri tom gledaoci veseljem opojeni povratiše se u grad, gdje se na novo nasladjivahu razsvietljenjem grada.

U nedjelju ranom zorom pucnjava topovah, gruvanje mužarah, tutanj zvonovah i sviranje bande nastavi početu u večer svetkovinu. Okolo devet satih u jutro sastaše se mnogobrojni obajuh, pomladjenoga vrhovnoga pastira mudromu ravnanju povjerenih biskupijah te inostrani svakoga dostojanstva svećenici u stolnoj crkvi, u kojoj crkvenim odielom odjeveni s nebnicom u prošeciji, kojoj se pridružiše tako vojnički kao i civilni častnici, s velikom množinom od svakud simo došavšega vjernoga puka, prodjoše do dvora biskupova, odkuda su dopeljali slavitelja dana u svečano stolnu crkvu najkrasnije urešenu, u kojoj je on sazvav duha svetoga odpjevao uz podvorbu dvajuh opatah, kanonikah, podjašprištah i uglednih plovanah poslje 50 godinah drugu mladu svetu misu, za kojom na zahvalnost Bogu za toliki dar, bijaše odpjevano „Tebe Boga hvalim". Govor svetkovini primjeren držao je kanonik-pojac kapitula senjskoga, Franjo Crnogorović. — Po dokončanoj službi božjoj i podjeljenim obilatim prošćenjem istim redom u u prošeciji bio je u svoj dvor odveden starodavni vrhovnoga svećenstva mladomisnik. —

Za podne okolo dvie ure dao je slavitelj dana prekrasan objed, kojega uspomena iz pameti prisutnih nigda izpasti neće, prigotovljen za više stotinah osobah. Dok su gosti blagovali, gruvahu topovi i mužari, banda pak lička miloglasno sviraše. Kod objeda uzdigne slavni starina svoju pomladjenu posvećenu desnicu i napije krasnim govorom zdravicu Nj. veličanstvu kralju, svietlomu banu, presvietlomu g. djakovačkomu biskupu, svim vodjam i častnikom vojničkim, svećenikom, poslanikom odborah i senjskim gradjanom. Za ovom zdravicom, kojoj se odgovorilo srčanim živio, sliedile su povratnice napomenutih za dugotrajni život slavitelja dana, u

zdravlje presv. g. popečiteljskoga savjetnika Metela Ožegovića, njegove velemožne majke, generala Rastića, banskoga punomoćnoga povjerenika Bunjevca i drugih pritomnih uglednih gostah. Ovaj dan nadaren je i prosti sviet pod vedrim nebom obilatim objedom, a siromasi osim toga nadareni novci.

Na večer okolo osam satih dao je preuz. g. biskup u svojoj ugodno urešenoj dvorani sjajan ples, na koj su bili pozvani svi u Senj k ovoj svetkovini došavši obodvojega spola inostranci, svećenici i ugledni gradjani senjski. Okolo dvanaest satih povratio je dični slavitelj dana u svoju spavaonicu, da odmori, tolikim trudom oslabljena stara uda. I tako bje dovršena jedna dugo izčekivana i s uzhitom sprovedena svetkovina, kojoj će uspomena u ljetopisih obajuh biskupijah i ciele domovine vjekovati.“ —

Iste godine mjeseca kolovoza bijaše M. Ožegović u Ostrogonu na sastanku biskupah, [1]) a 17. listop. 1852. podieljio mu kralj velekrst Leopoldov [2]) — S ovim prispjevam i ja u Ožegoviću životopisu do novijih njegovih činah, i sadanjemu već naraštaju pobolje poznatih, te ću se i razminuti š njimi, spomenuv jih samo njekoliko a za pozniju unučad. Kad nas je dvoglava mora najjače tiskala, radio je M. s ostalimi naše domovine stupovi: da si narod hrvatski opet uzkrisi staro pravo i dostane svojih zastupnikah u Rimu, u ilirskom zavodu sv. Jerolima. Čim je to pošlo za rukom, biskup se umah pobrinù, te je imenovan za kanonika sborne crkve

[1]) Koga je volja znati, što se totu radilo, čitaj „Kat. list“ 1850. br. 49. i 1851. br. 17.—19.

[2]) Ovaj red počima s godinom 1808. na uspomenu kraljeva vjenčanja 6. siečnja s Ljudevitom Blaženkom, kćerju Ferdinanda, nadvojvode milanskoga.

rečenoga zavoda dr. F. Rački, onaj neumorni duh i sada naš vrli povjestnik. Dobro je uvidjalo razborito Mirkovo oko, koli mu je uz sveudiljnu nestašicu svećenstva potreban daroviti Fr. Rački, za onda učitelj u sjemeništu; nu poznajući njegove duševne sposobnosti i pčelinju marljivost oko naše historije, odpusti svoga ljubimca od otčinskoga srdca u tvrdoj nadi, da će mu tim revnije prionuti za svetinjom našom, imajući pristup do najkritičnijih vrielah, do mnogih arkivah i knjižnicah u središtu katoličke crkve. Je-li Mirka prevarila nada, kad se evo sva Hrvatska Račkim ponosi, sudi svatko sám.

Sva je mudrost, za vremena
Prigodu umiet uhititi
I obrat ono, što občena
Dobra uzrok može biti

pjeva Gundulić [3]), a nije pretjerano, ako na radost Ožegovićevu rečemo, da on bijaše u odbiru za sv. Jerolimske kanonike najsretniji medju našimi biskupi; jer se u Račkom ljubav crkve i domovine, vjere i naroda u liepom skladu bratski druže, a historičko znanje odsjeva mu kao dragi alem-kamen u našoj književnosti. Kad se sakupljalo za spomenuti kapitol, poslao je i Ožegović tisuću forintih u kovanu novcu.

U priznanje i ocjenu mnogobrojnih zaslugah ponajprije za svoju biskupiju, onda za ukupnu majku našu domovinu podignuo je kralj Mirka Ožegovića dne 6. ožujka 1858 svojom rukom podpisanim diplomom u baronski stalež i prenesao ga na Mirkova sinovca Metela Ožegovića i na njegovo potomstvo s dodatkom predikata Bela. Iste godine 18. lipnja imenova sv. otac Pio IX. Mirka Ožegovića, s bog njegovih velikih zaslugah za crkvu i s bog neokaljane svesrdne privrženosti

[1]) Osman pjev. 11. 159

svetoj stolici namjestnika Isukrstovoga na zemlji, svojim priestolnikom i grofom rimskim (Solio pontificio assistens et comes romanus), podieliv mu ujedno s otim skopčane povlastice.

U senjsko-modruškoj biskupiji svi se crkveni obredi već od njekada ovršuju jezikom našim, koji prekrasan običaj biskup Mirko ne samo da je pridržao, već i od napadačah krepko branio; jer svako doba ima svojih umovah, al' mu nemanjka niti ludjakah, dakako na teret samo pametnim glavam. Biskupija senjska imadjaše i svoje potrebite obrednike (rituale), pisane razriečjem primorskim, te je za biskupovanja Ožegovićeva služio dušobrižnikom stari obrednik, 1824. god. tiskan. Polag vjekovitoga rabljenja ovakove knjige bijaše se do 1858 skoro sdošlo pomenuto staro izdanje, kojeno zbilja 1859 liepim tiskom i crvenimi rubrikami ukrašeno, ugleda bieli sviet u Zagrebu brzotiskom Karla Albrechta. U toj knjizi stavlja sám biskup medju ostalim i ovo u predgovor: „Da doskočimo duhovnim potrebam vjernoga stada i želji brižljivoga svećenstva, sklonusmo se: ritual onaj od god. 1824. pregledan i polag rituala rimskoga, a koliko je trebalo dopunjen pod naslovom: „Ritual biskupije senjske i modruške“ na novo izdati. — Novim izdanjem paženo je najviše na to, da bude ritual pravilan i razumiv; a onda na to, da se u ovako uzvišenih i svetih stvarih, kao što je javna pobožnost i služba božja, bogoljubnost vjernikah nesmeta; i s toga je ono, što se ukupno pjeva i moli, strogo iz staroga rituala zadržano. U pjesmah i litanijah zadržano je i isto slovce „i“ s razloga sada rečenoga, pa i s toga, budući to gdjegdje zahtievao sklad pjesamah. Drugčije je svuda upotrebljeno kod nas jur uvedeno „ě“, koje može i onak svaki, komu je upravo za tim, ili mu u njegovu zavičaju

uztreba, onako izgovarati. Jasnih riečih svakoj zdravoj pameti!

Na dalje ne samo, što biskup Mirko rado promiče svako dobro narodnje i svojih biskupljanah, već on i nagradjuje svaku zaslugu i odlikovanje u svom svećenstvu, čemu je živi svjedok prevriednji njegov sadanji general-vikar i sufragan, te nasliednik mu u biskupiji, dr. Vjenceslav Soić, biskup bjeogradsko-smederevski, rodom Bakranin. Njegov život i karakter najbolje će, mislim, znati ocjeniti izkusno oko starca Mirka, koji 17. pros. 1858. u razaslanoj po biskupiji okružnici uz ostalo ovako piše: „In provecta jam aetate Nostra inter varias et multifarias occupationes, quibus hac epocha implicamur in hoc vobis haud incognita saltibus plerumque invia, alpibus, saxis ac rupibus multimodis prope horrida regione, nec non ob contrinuo vehementiores ventos inamoeniori situatione grave unius Episcopi munus rite administrare est omni e respectu Nobis hic peregrino valde arduum. Nemini itaque mirum videri debet, quod Adjutore, Generali Vicario, ac Suffraganeo in Pontificalibus, ac Judiciariis omnimode egeamus. Hunc inter plures Dioecesanos viros firmiter credimus Nos invenisse in praeclaro Dre. Venceslao Soić, quem mox, atque horsum anno 1834. venimus, furtunam videndi et noscendi per id nacti sumus, quod se Nobis praesentaverit iis cum precibus, ut eum e Seminario Nostro Dioecesano ad Generale Pestanum Seminarium pro uberioribus scientificis sacris notitiis sibi comporandis mitteremus, quod viso ejus zelo, modestia, ac disserendi facundia votis ejusdem cum solatio detulimus. Ac reipsa prospero Dioecesis cum lucro; nam intra quatour ibidem annos ita in studiis Theologicis profecerat, ut Gradum Theologicum obtinere meruerit, unde

ad Dioecesim redux in Presbyterum ordinatus, ad Cancellariam Dioecesanam assumi potuerit, ubi se ita gesserat, quod ad sublimius Presbyterorum educationis Viennense institutum S. Augustini tuto mitti valuerit, ut pro Spirituali Dioecesani Seminarii pararetur, ubi ita per biennium se cxcoluit, ut uberrino cum fructu omnium judicio clero juniori praefici potuerit, et adhuc gratuitum professorem Physices eotum egerit tanta cum laude, quod organisatis Collegiis Modrušiensibus per suos Buccari patriotas in Parochum civitatis communi voto electus exstiterit, et una realis ibidem Canonicus evaserit, imo vacantia enata Archidiaconi Buccarani seu Transalpini is idem factus fuerit, et dum Collegiatam ecclesiam S. Andreae totaliter ruinatam collectis fidelium subsidiis ad magnificum statum posuerat, ut visa per Nos insigni restauratione in Abbatem infulatum B. V. M. de Gotho meruerit elevari, ac quod qua districtualis scholarum elementarium Inspector se peculiariter distinxerit, pro Dioecesano scholarum superiori Inspectore abhinc proponi, et per Suam Sacratissimam C. R. Majestatem in talem etiam benigne nominari dignus fuerit, nec non anno currente in Episcopum Belgradensem et Semendriensem, ac Suffraganeum Dioecesis creatus, et in Vicarium generalem electus sit. Tandem, ut in loco, ubi Episcopus residet et judicia sua exercet, esse possit, qua Lector Capituli Cathedralis Ecclesiae Segniensis horsum clementissime translatus est. — Hinc itaque videtis, qualibus meritis clarum, et qualitatibus insignem in Generalem Episcopalem Vicarium acceperitis, ut secure, ubi Nomine Nostro praesertim in remotioribus a Nostra Episcopali Residentia locis processerit, vos tute concredere positis etc.“ —

Da još jedno spomenem. Sve svoje napore i darove, prinešene na žrtvenik majci domovini, okrunio je biskup Mirko i ovjenčao, te si neumrlu slavu stekao podignućem svoga konvikta u Senju. — Nas je Hrvate dragi Bog i majka narav materinski nadielila duševnimi darovi; ali tvarnih sredstvah ponajviše nam manjka. Mnogi naš mladić divota je od razuma, duha uzletiva i uzvijava, da netrebaš bolje, pak imajuć sirote roditelje ostaje u zabiti na mjesto da se naobrazi, te užiže luč prosvjete biednomu rodu svomu. Kako smo svi siromasi, najveći su ipak po našem Primorju i gornjoj Krajini, gdje sviet nemože smagati niti potrebna živeža, a kamo novacah za nauke svojih sinovah — bistrih inače glavicah. Ovu biedu spazi i Mirko Ožegović, te osnovà u Senju konvikt za djecu onoga kraja, misleći ovako popuniti gimnazij, a s vremenom i svoje sjemenište i biskupiju duhovnimi pastiri, koji će iz sjemeništa prhnuti kao mladi golubovi u krajeve otačbine svoje na poslugu svojemu narodu. U svojoj ovelikoj zakladnici o konviktu piše sám biskup 1859. god. medju ostalim ovako: „Za vrieme svoga dvadeset i pet godišnjega djelovanja u ovoj biskupiji nastojah neprekidno, da pružim priliku, kako će se na umu i srdcu obrazovati crkvi i državi na službu mladež ovoga siromašnoga kraja, koja makar i nadarena izvrstnimi darovi, neima većinom, čim da jih razvije. Zato sam i gimnazij u gradu Senju, što bijaše jurve posve propao i previšjom zapoviedju ukinut, najprije svojim troškom opet uredio; pak onda s previšjom dozvolom izradio, da se podigne sadašnji višji gimnazij, obskrbljen dovoljnim brojem od države plaćenih učiteljah; ovaj bo gimnazij neobhodno je potreban za omladinu i pripravu mladeži, koja će se ili u duhovno sjemenište primati, ili davati na državnu

službu. Nu totu moradoh s tugom opaziti, da broj gimnazijalnih učenikah sveudilj pada zato, što poradi velike dražine premnogi roditelji nemogu niti potrebne živarine premoći za svoju djecu u ovom gradu; s bog česa više putih najsposobniji mladići ostaju bez blaga nauka.

To me prinuka, te jim 1. studenoga 1857. kupih trokatnu kuću pod brojem 193. u gradu Senju, da osnujem konvikt za gimnazijalne učenike, koji nisu imućni ali zato marljivi i dobra ponašanja. Ova kupljena kuća jest mojim troškom prama svomu opredieljenju uredjena i služi već jednu godinu s dobrim uspjehom znamenitu broju pitomacah.

Da bude dakle taj zavod imao za svoje uzdržavanje potrebnu zakladu, odlučih predati svotu od 20.000 for. sr. u 5% zadužnicah narodnoga zajma sa pripadajućimi kamatnimi odsjeci (couponi) svomu sinovcu, Metelu bar. Ožegoviću, c. k. dvorskomu savjetniku u Beču, uz revers, da će jih on dati na ime rečenoga zavoda prepisati, čuvati jih, te polugodišnju dobit točno odpremati svojim putem predstojniku toga zavoda. Svomu ću sinovcu predati i onu jošte svotu, koju ću možda za života moći usporiti na povećanje glavnice, da za nju (svotu) nabavi zadužnicah državnoga zajma za rečeni konvikt, te jih na to ime dade prepisati i dobit odprema — što drage volje učiniti obeća."

Na drugom mjestu piše veledušni zakladatelj: „Opredieljenje zavodu, koji će od mene kano zakladatelja nositi ime „konvikt biskupa Ožegovića" jest, da se unj toliko marljivih i dobra vladanja mladićah, koji hoće polaziti gimnazij u Senju, a jesu nepremogućih roditeljah, primi i totu hranom i stanom bezplatno providi, koliko dopušta dohodak i glavnice ....

*

Primat će se takodjer dobra vladanja mladići za plaću, koliko bude prostor dopuštao. Svotu, kojuno će plaćajući pitomci imati plaćati, pak broj toli njih, koli inih na ime zaklade primljenih pitomacah opredieljivati će jedan mjesec prije početka školske godine biskup senjski....

Budi mi takodjer dopušteno izreći nadu, budući menom ustanovljeni zavod opredieljen za dobro i duhovnomu i svjetovnomu staležu ožudjene omladine, da će mnoge imućne osobe obojega staleža biti sklone sjetiti se u svojih oporukah ovoga dobrotvornoga i obće koristnoga zavoda, te svojimi blagimi darovi po mogućnosti, neka bi bolja dotacija bila, podupreti. Da pako oni, koji bi znamenitu prinieli, imaju za svoje odtuda kakovu primjerenu korist, to neka ima svaki, — koji prinese glavnicu od 2000 for. a. v. na povećanje zakladne glavnice ili u gotovu, ili u 5% državnih zadužnicah, nu koje se imaju na ime rečenoga zavoda prepisati, — pravo on sam i njegovi baštinici predložiti jednoga inače sposobna gimnazijalnoga učenika kano pitomca, koji bi se bez plaće primio u konvikt, pa taj predlog ima biti svakako odlučnim, toli u prvom popunjenju tako zakladjena mjesta, koli u buduće, kad bi se mjesto izpraznilo itd.“ [1]) Blažena doista podhvata i namjene!

Ove iste godine 1859. dne 17. kolovoza obnašao je M. Ožegović god. dvadeset i pet godišnjega biskupovanja i brige nad stadom senjsko-modruškim. Tu svečanost opisuje senjskim dopisom onogodišnji „Katolički list“

[1]) Što ja znam, ovoj se nadi biskupovoj do sada odazvao jedini Pavao Mateša, župnik u Lešću provincijalnom, položiv 1860. god. za vječna vremena glavnicu od 2300 for., od koje uzdržavat će se od njegvoga roda ili iz župe lešćanske po jedan mladić dobre glave i ponašanja (Vidj. Katol. list,“ 1860, br. 39.)

u 35. br. ovako: „Današnji dan neću reći za naš grad, nego — za izraziti obću želju kao vječni zalog obće radosti — za našu senjsko-modrušku biskupiju postao je dan dvostruke mile uspomene, zabilježene ne na pločah niti zlatnih, niti mramornih, već na neizbrisivih spomenicih zahvalnih srdacah podložničkih, koja više no ikada danas bjelodano očitovaše i pokazaše, kakova ljubav i zahvalnost plamti jim u grudih za svoga najmilijega dobročinitelja, otca i biskupa Mirka. — A pitat ćete: kakova bje ta prigoda? što poda povod tolikomu prikazanju? — Gore na čelu ovoga kratkoga dopisa, vjerna prem slaba tumačitelja tolike i tako riedke slavnosti, stoji označen dan 17. kolovoza, koji godišnjim svojim povratkom prinosi obhodni dan posvećenja na biskupstvo preuzvišenoga gospodina barona Mirka Ožegovića, miloga našega nadpastira; a ove godine osim toga u svojoj pratnji prinese nam riedku sgodu današnji četvrt stoljetne jubilarne slavnosti, dvadeset i pet godišnjega sretnoga njegova vladikovanja nad povjerenim si stadom senjsko-modruškim. Taj dan zaisto koliko u sebi čestit i slavan, toliko je dostojan, da se uznese nad najvriednije uspomene naših ljetopisnih znamenitostih, medju kojimi, kako čujemo, dostati će takodjer u stolnom hramu zasluženo dično mjesto. — Na ovu svečanost, netreba ni spominjati, da se je sakupilo mnogo toli svećeničkih, koli svjetovnih zastupnikah sa svih stranah obijuh biskupijah, koji su kao zalog odanosti i ljubavi, prinoseć od dotičnih krajevah čestitanja i želje u otčinsko krilo nj. preuzvišenosti, sniženo joj se poklonili. A od svih prem milih u kolu sakupljenih gostih i štovateljah bijaše poglaviti ures ove slavnosti neumorni onaj zastupnik narodnih naših stvarih kod visokoga carskoga dvora, presvietli g. baron MetelOže-

gović s bratom svojim Gustavom, koji za ovu svečanost nazočnošću svojom proslaviti i ljubljenomu svomu stricu rodbinsku ljubav osobno prikazati, amo prispješe. Dug odveć bi bio u svom opisu, kad bi hotio još ostale makar i odlične zastupnike izbrajati. Slava jim i hvala srdačna svim od strane obćinstva, koje se od njihovoga blagoga zastupničtva naučilo i osvjedočilo, da jošte u naših otačbenikah hrvatska krv vrije, i da iskreno hrvatsko oduševljenje harnosti, pripravno svakom prigodom na polje izaći, stoluje u prsih stanovnikah naše otačbine, za podati svietu primjer, kako se u hrvatskoj domovini narodni i zaslužni dostojanstvenici u blagih uspomenah predavaju potomstvu na izgled i na opemenu.

Sada da vam nješto i o istoj svečenosti pobliže kažem. Poslie kako je sveto mjedo sa svih crkvah gradskih kroz četiri predhodeća dana buduću slavnost navieštalo, dospie željno očekivano predvečerje velikoga dana, u kojem jur po izdatom programu imala je za početi svečanost u gradu s dobrovoljnim razsvietljenjem, glasbom i bakljadom, kao takodjer s umjetnimi ognjometi, koji radi nastupivšega burnoga vremena izostati moradoše; razsvietljenja ipak na obću radost i zadovoljivost podpunu vrlo dobro izpade. — Zatim u jutro poslie kako nas istom u zoru opomenuše i zvonovi i sadanje bande na približujnću se svečanost, — i poslie kako nj. preuzvišenost primi čestitke od raznih gradskih i vanjskih odborah, u osam satih u jutro zamniše zvona u stolnoj crkvi, navieštajuć nam polazak preuzvišenoga g. biskupa u crkvu, gdje su ga na putu veselim licem, a još veselijim srdcem prijemali i pratili sve od rezidencije do ulaza u stolni hram u dvie vrste razporedjeni odlični stanovnici, — a pod sjenicom, gdje iz kočije na starom trgu imadjaše stupiti, dočeka ga odbor haljinami

nevinosti zaodjevenih odličnih gospodičnah, koje od ondje sterać putem cvieće pratjahu nj. preuz. u crkvu, gdje pod službom božjom liepim primjerom za današnji viek sve vrieme klečeć moliše se Bogu za zdravje i dug život visokoga zaštitnika nevinosti i pravde. — Napokon kod slavoluka, ne daleko od stolne crkve primi nj. preuzv. ljubljeno i svim srdcem odano mu svećenstvo obijuh biskupijah, na čelu mu stolni kaptol senjski i zastupničtvo kaptola modruškoga. Tu poslie kratkoga govora, kojim preuz. biskupa pozdravi veliki predstavnik senjski, Franc Crnogorčević, upute se svi u crkvu, kamo prispjevši, sjede njeg. preuzvišenost na svoje mjesto. Tada će ti u rieč presvietli gosp. Dr. Vjenceslav Soić, pak će svojim krasnim slovom u ime svih, jer iz srdca svih, prosloviti besjedu latinsku i pozdraviti vlastitim si načinom i milinom svoga i svih ukupnoga ljubimca Nestora u časti, u dici i u dobi, biskupa Mirka ...

Ako-li do sada svi nazočni bijahu spojeni radšću, što ću vam reći o njih, kada ugledaše ono milo lice kod sv. žrtvenika u navršenoj na skoro 84. god. krepkim glasom i pomladjenom rekao bih okretnošću prikazati Darovatelju svih dobarah nekrvnu žrtvu novoga zakona za sebe i za stado svoje. — a na svrsi pred izpostavljenim svetotajstvom oltarskim zapjevati zahvalnu pjesan „Tebe Boga hvalimo“ i podati puku svomu u tako znamenitom trenutku sv. blagoslov! — Možete si misliti, da-li je ičije srdce bilo, kroz koje put nebesah neotisnuše se vrući uzdasi, za izprosit od Boga blagoslov podpuni vrhu takvoga i tolikoga dobročinitelja i promicatelja plemenitih podhvatah.

Ovako u jutro završila se pobožnost u crkvi; — a što u gradu u jutro i po podne bivaše, ja nemogu opisati, to si blagi štioc lakše predočiti može. Samo to

dodajem, da se je ponovila još jednom obća i zajednička slavnost, najpače od strane svećenstva, i to kod objeda, gdje bijahu svikolici od najvećega do najmanjega sakupljeni za otčinskom stolicom. — Na večer svrši slavnost, pucnjava i muzika, jer drugi dan opet imaše se obaviti svečanost za rodjen dan — dan nj. veličanstva, u kojem danu, jer nj. preuzvišenost u svojoj dobi od truda preuzeta, i još više od burnoga vremena prepriečena nemogaše u osobi ovršiti ove svečanosti, naredi, da to ovrši presvietli g. sufragan Dr. Vjenceslav Soić."

Liep je u istinu onaj napomenuti latinski govor, što ga je prigodom ove svečanosti rekao presvietli g. mladi biskup i sufragan. Totu su u kratko nacrtane vrline starca Mirka i harnosti puna srdca senjsko-modruških biskupljanah, zato nemogu na ino, već ga ovdje u svoj cielosti potomstvu ostavljam, a glasi: „Digneris Excellentissime Domine Baro! Praesul Noster Gratiosissime! indulgere, ut in Sanctuario hujus dilectissimae sponsae, quam sibi Excellentia Tua ante viginti quinque annos copulavit, nomine totius subjectissimi Dioecesani Cleri filialem devotionem tester. Quod idem ad majorem Dei gloriam, Beatissimae Virginis Mariae, ceu hujus Cathedralis Ecclesiae titulum gerentis honorem, a decus Civitatis Segniensis, ad ornamentum totius Modrušo-Segniensis Dioecesis cedat.

Illuxit nobis dies ter felix, faustus, fortunatusque uti rarae claritatis, ita eximiae raritatis; illuxit dies peragendus festis, qui dum quintum aevi nostri dioecesani sub glorioso Excellentiae Tuae regimine lustrum ultimis radiis collustrat, sextum nova luce salutat; illuxit dies, qua viginti quinque abhinc annis per dioecesanos sibi in Christo dilectissimos filios, — verbis uter Excellentiae Tuae e Cathedra sua Episcopali eotum prolatis

— cum frequentissimo undique concurrentium fidelium numero, hilari vultu, et pleno amoris affectu Patris adinstar in Cathedrale hoc Templum deductus subsellium Episcopale conscendit, regiminisque dioecesani apprehendere ivit habenas.

Dum ideo Te Exellentissime Domine Baro, Episcope! hodie in medio nostri intuemur, et veluti insigne quoddam de Coelo nobis delapsum munus osculis consecratae Tuae manus constringimus, ita sane sentimus animo non esse comparatos, ut ad refertissimam communis gaudii mensuram nil nobis deesse videatur.

Vitutes nempe illae, in quibus publica Ecclesiae Catholicae felicitas, et exacta Altissimi servitii ratio stabile praesidium habet; illa animi humani decora, quae alii magna cum nominis sui commendatione aemulantur, ita omnia in Tua excelsa persona conjuncta sunt, ut eorum splendor clarissimus nos et voluptate quadam incredibili perfundat, et in Tui admirationem, profundamque venerationem suapte rapiat vel ideo, quod virtutes hae, etsi jam ante Tuum ad nos adventum vulgatae ad Tuam gloriam sufficerent, et ad posteritatis memoriam Annalium quoque fidei commendatae essent, dioecesanum gregem beneficis suis collustraverint radiis. Segnia Te! Excellentissime Domine Baro. Episcope! ut suum Regeneratorem veneratur, innu meraque illa beneficia, quae hic numerare Te vivente non vacat, irrequieto studio civibus praestita animis nostris insculpta sunt adeo, ut ipsos hos, qui nos circumdant, montes ad nihilum prius redigi, quam beneficiorum Tuorum memoriam obliterari oporteret. Quo nomine cum nobis percharus sis, alia tamen insuper decora virtutum in Te suspicimus, quae tam eximia sunt, tantamque nobis affundunt laetitiam, ut haec nulla sermonis facundia explicare possit.

Quid enim dicam de sapientia? illa inquam orbis moderatrice sapientia, quae, sicut oculus homini ad iter prospere faciendum, ita Praesulibus dioecesanis ad fideles Christi Domini sanguine redemptos feliciter gubernandos necessaria est. — Necessaria dico semper, sed his nostris temporibus vel maxime, quando absurda opinionum commenta, inito cum indomitis affectibus quodam quasi armorum foedere, et legitimae authoritati temere insultant, et rectum ordinem pervertunt, et teneriores quoslibet socialis vitae nexus concultant, et altiores ecclesiasticas non minus quam civiles Potestates, quae opera, quae consilio, quae industria sua salutem religiosi et politici regiminis procurant, eo demum deducere contendunt, ut hae in gravibus insidiis ac praesentisstimis periculis quasi continuo versari sibi videantur.

In hoc probato quotidiano rerum situ supra modum exultamus, nos diuturna jam experientia testes, imo participes fuisse sublimis sapientiae Tuae Excellentissime Domine Baro, Episcope! quam natura Tibi benigna indidit, sincera in Deum pietas aluit, purus Religionis sensus enutrivit, longus temporis usus, et diuturna Tua experientia perfecit. — Animum Tuum nobilissima hac virtute locupletatum esse perspectum habet Modruš-Segniensis Dioecesis ex uberrimis acris et subacti ingenii Tui fructibus, cum sciat, praestantissimam illam totam Tibi propriam esse artem difficilia expediendi, confusa ordinandi, noxia reprimendi, utilia appositis mediis et adminiculis promovendi; imo Te illum esse novimus, a cujus gravissimo consilio atque authoritate luxuriantium ingeniorum libidinem, et quodlibet sive indecorum, sive perniciosum in Dioecesim studium, tamquam feros fluctus a validissima rupe excisum, fractum, dissipatum, dispulsum laeti perspeximus.

Quid dicam de eximia Tua morum cultura? de amabili vultus svavitate? de apostolico animi candore? queis dotibus omnium, inter quos vernantibus aetatis Tuae diebus Zagrabiae, Pestini, Požonii agebas, hominum animos veluti glutine quodam Tibi copulasti, ut, quoties ex loco quopiam officii ratio decedere Te jussit, toties Te summa laus et summa omnium gratia prosecuta sit. Quid de illo amore justitiae, quae est regiminis fundamentum, verba faciam? Etsi enim undique laborum, oificiorumque Te moles obruat, tuti tamen sub Tua aegide quiescimus, cum in Te legum Custodem, et justitiae Vindicem, et innocentiae Tutorem, et oppressorum Defensorem experti simus.

Itaque cum Te tantis circumfulsum virtutibus veneremur Excellentissime Domine Baro, Episcope! nescio sane justiorne erga Te, an erga, subjectum Tibi Clerum sit divina Providentia, quae Te tanto jam annorum decursu ad regiminis dioecesani clavum sedentem nobis donavit.

At vero gaudium, quod nos ex hodierna rara festivitate capimus, profecto neque terminum habet, neque Tibi Excellentissime Domine Baro, Episcope! jam de illius magnitudine vel minimum dubium suboriri potest.

Vides enim Excellentissime Domine Baro! hac die, qua ab anno 1850. dum Secunditiarum Tuarum festo saaris ad Aram Altissimi operabaris, Civitati huic, et Dioecesi nulla amoenior illuxit, vides duo nobilissimae Tuae familiae splendida lumina, Tibi percharos nepotes, quorum fama proprio lumine colorat, non coloratur; vides Spectabiles omnis Ordinis ac Jurisdictionum viros, qui Te festivas inter acclamationes in hoc Cathedrale Templum invexerunt; vides dioecesanum Tuum saecularem et regularem Clerum sedibus prope suis motum solo

Te, ceu suae prosperitatis dilectum pignus, videndi, paternamque manum osculandi desiderio animatum; vides ex omni statu, aetate, sexu et conditione immensam hominum multitudinem ubique collectam de Tuo gratioso conspectu laetantem, gloriantem ac propemodum triumphantem. — Una sane ex illorum ore vox auditur: En Patrem nostrum! En Benefactorem nostrum! qui de prolibus nostris facillime, et quidem domi educandis nulli imaginabili labori, nullis pepercit expensis. Unde jam intelligis Excellentissime Domine Baro, Episcope! tantum cordibus nostris affusum esse laetitae sensum, ut mensuram illius in animis nostris exuberantem neque capere, neque factis satis prodere, neque verbis exprimere sufficienter valeamus.

Sed jam ad Vos Venerabiles fratres! qui in honoratissimis personis Vestris zelum Domus Dei et filialem Excellentissimo Domino Praesuli debitam venerationem augustiis hujus Cathedralis Ecclesiae intulistis, ad Vos convertor. — Confiteor autem primum, ita me Excellentissimi Domini Baronis, Episcopi nostri gratiosissimi laudes celebrasse, ut dexisse mihi videar multo minus, quam dignitas Ejus postulat, plus vero, quam nobilis Ejus verecundia patitur.

Igitur pro tantis beneficiis, quae Excellentissimi Domini Praesulis liberalitate adepti sumus, nostrum est intentiones Ejus opera, consilio et authoritate succolare; nostrum est hoc praesertim cavere, ne Excellentissimo Praesuli, qui jam tanto annorum decursu nihil nisi laudandum aut fecit, aut dixit, aut sensit, difficilior reddatur Ecclesiae gubernationis provincia; nostrum est Omnipotentem Deum orare, ut Excellentissimum Dominum Praesulem nostrum sanum, incolumemque plurimos adhuc in annos conservet.

Medju pjesmicami, kojih se ob ovoj sgodi sila oglasi — dakako podosta i loših — najbolje mi se dopada one krbavske ovčice i Burmaševićeva. Prva, budući već pretiskana u Kačićevom albumu, neka ostane; a Burmaševićeve evo:

Zora puče, baš nikad krasnija,
Slavulj nježnom pjesmicom navija;
Žubor pticah nedade mi spati,
Mameć sladko, čini me ustati. —
Stupit na dvor, da zoru pozdravim,
Nje dražestî duh da oporavim. —
Kad na dvoru: krenuv na bok lievi,
Kano tane iz rezake cievi
Zgodi oko na boginju moju,
Modrušluka čestitu gospoju. —
Vitka dieva, krasno odjevena,
Bielog liera krili do koljena,
Kas bisrni na prsih joj sija,
Lakat duge tri put pás ovija;
Jednom nogom na palcu dignuta
Pram istoku viek blivi svinuta.
K njoj ti grnu sa svieh stranah ptice,
Pjevačice, glupe krestelice;
Slavulj riedki, sjenka, stenjak, ševa,
Sve do vrane koči se da pjeva. —
Prve vila, zrak se uzkoleba;
Vihrom skinut posred tamnog neba,
Za čas mali nadjoh se osviešćen,
Na Vratniku do dvieh vilah smiešćen.
Prva slovo mâ boginja spruži
Senjskoj vili, mnogo viekah drúzi:
„Kazuj seko! čemu zvuk zvonovah?
Čemu hitci orećih topovah?
Čemu vrva oda svijuh stranah
Oko Senja, zorom divnog dana?
Do jada me obsele su ptice,
Od slavulja sve do kukavice,
Da jim dvoru budem vodju tvomu;
Kaži povod dogodjaju tomu!“

„Modruškinjo čestita mi bila!“
Odvrati joj s Velebita vila,
„Da ti za pár amo stigla nebi,
Spremna bijah, seko, doći k tebi,
Obću radost danas da dielimo,
Obći blagdan složne da svetimo;
Mirko stanar jer sretno dočeka
Kod našega stada četvrt vieka;
Brak ponavlja slied svojih uzdasih,
Sa caricom državicah naših.
Silna čeljad krili od svih stranah,
Krasna družba, svaća izabrana;
Jur kumovi milog vjenčanika,
Svomu stricu i radost i dika:
Radost Gustav, dika Metel slavni
Grle starca, k odaru pripravni.
Med sto drugah drûga Ana uzorna je,
Ko što mjesec izza zviezdah sjaje!
S bisernice evo kitu moju;“
„Evo moje,“ spukne svaka svoju:
„Hajdemo ju sladkoj gospi dati,
Na glavi će njenoj ljepše sjati.“
„Što bi Mirku? komu dugujemo
Već, neg obje što posljedujemo!
Četvrt vieka za četiri vieka,
Zemlji našoj stigo je napredka,
Jalov miraz preskupe prirode
Jur odavna sa tudjincem ode;
Gvozdi goli, oplienjene gore
Žarom, gladom stada naša more;
Gdje kâ draga, il koja ravnica,
Tu bi bujad i oštra živica! - -
Mirko stanar, kad svuda zaviri,
Srdce svoje nemože da smiri;
Koči, čupa, neumorno snaži,
Izvor paše po svih kutih traži;
Danom, noćju osnove mudruje,
Da mu makar stado negladuje. —
Gdje pastirče na orudje tupo,
Pasuć stado, prebiraše glupo;

Gdje glagoljske čvrčeć viulice
Udaraše uši nemilice,
Orfeova lira pjeva milo,
Mirku hvaleć za pegazko vrilo,
A pastirče slušat milo ti je,
Milo gledat, gdje ga lovor vije! —
Tko će zbrojit krasne čine druge
Slavnog muža sjajuće zasluge
Na sto miestah države okrute
Ko što zviezde po nebu posute?
Čim bi mogli trude nagraditi,
Čim ljubimcu, seko, omiljiti?
Svjetuj zrielo Modruškinjo mila!“
„Evo svjeta“, odvrati joj vila:
„Časti znâci i mudrošću dragom,
Bujnim zdravljem i tjelesnom snagom
Bogato ga bozi nadariše;
Za ostalo blago nebrini se.
Al' imade u nas tajne moće,
Životvorno iz Edena voće,
Svakoj svoja, dvie jabuke zlate
(Bozi ljudem posjedat ju krate);
Jednu tajno Mirku prikažimo,
Drugu, obću, za sve zadržimo:
Jabukom će život produljiti,
Životom će stadu bolje biti;
Stado j' naša kruna i bogatstvo,
Naša sreća, naše veličastvo.“
Skine s njedar jabuku sakritu,
S bisernice drag kamena kitu;
Pruživ kitu, nježne rieči doda:
„Seko, jedne i krvi i roda!
Obću sreću odavna dielimo,
Dieliti ju na vieke želimo;
Jer čuvarstvo starijim dostoji,
Obća u teb' jabuka nek stoji,
Moju, mila, Mirku odnesimo,
S kitic vienac Ani upletimo!“
„Gle mudraca! rad bi prednjačila?“
Odvrati joj rezko senjska vila,

„Ja starija, zreliju jabuku
Mirku nosim, nit primam obuku," —
„Ti starija, a ja srdačnija,"
Reče na to moja, sve milija
„Ipak složne dar mu poklonimo ;
Hajde seko, da nezakasnimo!"
Zanešene odkriliše vile,
Za njim ptice, kê biše svrvile;
Pjesnik osta samcat u samoći
Bez boginje, bez mile pomoći.

Ostaju mi jošte dvie godine, za kojih imao bi još koju spomenuti o životu Ožegovićevu. Medjutim čitatelj i sám znade, kamo je naš sviet mahnuo u ove dvie godine: da se sva inteligencija bavi politikom, te o drugom nebi mogao ni govoriti do vjeroizpovjedanja političkoga. Biskup Ožegović broji sada 87. godinu; s bog koje starosti nije javno sudjelovao u najnovijem pokretu: nit smo ga čuli u banskoj konferenciji niti vidjeli na posliednjem saboru, — svakamo slao bi nam sufragana, biskupa Soića. Koga bi ipak želja morila, kojih se načelah drži Mirko Ožegović, ili da bolje po modi rečem: kojoj stranki on pripada, samo ću mu jednu nataknuti. — Biskup Mirko obiknuo je od mladosti svaki čin i podhvat vagati u temelju i posljedicah, zato nikad ga nenadjosmo medju prvimi vikači. Ali kad jednom po mogućnosti razvidi stvar za pravednu, prihvati ju objeručke i ostaje si dosljedan makar se sviet stubokom strovalio; neboli ga glava za tim, hoće li ga tko pohvaliti ili pokuditi. U tom načelo žrtvovao je on sebe i sve svoje jedino na probitak domovini; u tom načelu ostaje mu i sada pod stare dane bistra pamet i mladačko srdce; jer mu ga izjedoše gorki jadi razvraćenih strastih kao

u gdjekom mladjem sadanjega doba. Nu da me svatko podpunoma uzrazumije, čim sam ponajglavnija fakta i zgode iz Ožegovićeva života izpripovjedio, budi mi na završetku slobodno prosboriti o njegovu značaju (charakteru), i to barma u njekoliko glavnih crtah, po kojih će se ga s ugodnošću sjećati, tko ga lično poznaje, ili je š njim pobliže obćio; a tko ga nepozna, do brzo će ga upoznati i dostojno mu sud odsuditi. — Ili mi uzeli Ožegovića kao duhovnika i duhovnoga glavara, ili kao prijatelja i promicatelja znanosti i umjetnosti, ili kao otca i dobročinitelja ubogim, ili kao ljubitelja svoje domovine — svuda ćemo ga naći poštena, dobra srdca, pravedna, strpljiva i mirovna, postojana, vjerna zvanju, domoljubna i pobožna. Da razvidimo ovaj nacrt!

Pošten je u Hrvata onaj, tko si nedopusti nikakove himbe niti dvoličnosti u držanju, rieči ni u činu; komu izvanjsko vladanje nije do odboj čiste, bezazlene duše. U tom smislu bijaše i jest Ožegović pošten. Svaka rieč ide mu od srdca, svako obećanje od zbilje te izvjestno. Nikad nije obećao, česa nebi mogao izpuniti, nikad obrekao, česa nebi htio držati. Njegovo vedro lice, smiren i otvoren pogled ozbiljnost i krepčina rieči, točnost svakoga izraza, ljubko i neusiljeno ponašanje — uljudno prema nižim, srdačno prema znancem i prijateljem, dostojno i smjerno prema višim: sve ovo priskrbilo mu je pouzdanje, približilo mu i otvorilo srdca onih, s kojimi je obćio, a privuklo kao čarobnom silom plemenite ljude, jednakih š njim mislih i načelah. Biskup Ožegović imadjaše i neprijateljah; ali od ovih nemogaše ga nikoji okriviti š u t a l i c o m ili p r e t v a r a o c e m.

Dobrota srdca kod Ožegovića nije samo lagoda (temperament), već na vjeri i razumu osnovana dobro-

hotnost, kojano se pokazala kao sućut i ljubav prema čovječanstvu ne samo riečju, nego i djelom i dobročini. Svaku radost i žalost dielio je s bližnjim svojim, osobito s povjerenim si stadom, te ga svakom zgodom pomagao, svjetovao i tješio. U dnu duše boljelo ga je, kadgod bi morao odbiti čiju molbu s bog veće dužnosti ili nestašice dohodakah. Sgodilo se dakako Ožegoviću kao čovjeku, da je kadgod nagradio i nevriedne, koji su mu kašnje mjesto zahvalna srdca stare dane jadili i čemerili, te se i on morao obsvjedočiti o Phaedrovoj izreci: „Qui fert malis auxilium, post tempus dolet." Exempla sunt odiosa. — Dobrota i blagost odlikuju ga i kao biskupa; draže mu bo uvieke bijaše, da ga podčinjen kler zove otcem i prijateljem, nego-li neumolnim gospodarom, da ga svatko više ljubi, nego-li ga se boji, znajući dobro, da robstvo slabi čovjeku duševnu i tjelesnu snagu. Medju tim ova blagost i dobrota neprekorači nikada hotomce granicah razboritosti, te bi možda njegovim popušćanjem trpila disciplina, ili se uvukla koja zla poraba. Pače znamo, da je on dobro poznavajući ljudsku narav svaki postupak prilagodjivao temperamentu, a zapovjedi i naloge silam podložnikah; radi česa niti je tko pod njegovom upravom od muke skapao, niti se s lahkote kazni pohvalio, no se mnogi krivac prije žacnuo, osjetio latinsku izreku: „Accidit in puncto, quod non sperabatur in anno."

Uza svoju dobrotu nedade se ipak Ožegović dovesti, da radi pristrano ili proti pravu; jer od početka već bijaše u strogom smislu muž pravedan i pravdoljubiv. Pravicu držao bi on uviek za temelj svakoj sreći i poredku, zato štujući tudje pravo tražio bi takodjer, da i njegvo pravo ostali sviet štuje i priznaje, osobito ako je spadalo ne toliko na njegovu osobnu, koliko na obću

korist. Nitko nije radje nagradjivao svaku tudju zaslugu od njega, a nikad u nikom neosudi on s bog kakove pogreške i dobrih mu dielah, već bi radje ovimi ona izvinuo i pokrio, te mu svagda neugodno bijaše, ako je tko po jednoj osobi osudio cieli stalež ili sav narod.

Krasna je krepost u Ožegoviću njegova strpljivost i mirnoća u svakom slučaju i odnošaju životnom. Što vele o Sokratu, da je uviek jednaka lica od kuće polazio i kući se vraćao, valja i o biskupu Mirku, koji mogaše podnositi sirovosti i krupninah ljudskih, nebudući ipak u stoičkom smislu tvrd ili bezćutan. Niti ga je kada veselje odviše poneslo, niti žalost poništila, a odtuda i polieže njegova postojanost iliti stalan značaj, koji ga u svem životu odlikuje. Nikad nije Mirko radio po samoj svojoj volji, nu niti se previše klanjao vladajućemu običaju, držeći se najradje stalna načela osnovana na razumu, svojoj dužnosti, a najviše osnovana na vjeri, o čem nas uvjerava javno mu ponašanje na saborih.

Što je Ožegović učinio kao promicatelj znanostih i umjetnostih, kako je branio domovinu od napadačah u obljubljenom si predmetu — povjestnici, čitatelj već znade. Ali najteži i najuztrajniji, o kojih malo tko zna, bijahu poslovi njegova zvanja, kojim je posvećivao sve duševne i tjelesne sile za cieloga života; jer ništa ga više nemrzi, nego da se čovjek u neradu ljulja i zibulja, ili da bude jednak onim, kojim „do zemlje vise trbušine, a pod vratom podvoljci od pedlja.“ [1]) Tko se hoće obsvjedočiti ob ovoj istini, neću ga drugamo upućivati, van da pogleda u arkiv senjske biskupije, gdje je skoro svako bogovetno pismo, za Ožegovićevoga biskupovanja iz pisarne odpravljeno, njegovom rukom sastavljeno. U

[1]) Izabrana djela J. Jurkovića, svezak I., str. 207.

svjestnom pak ovršivanju dužnostih i sastoji se upravo domoljubje, kakvoga nam žaliboże u mnogih manjka; jer sada mnogim na pušljivu pohvalu ili kakvo obećanje zavrte se umah žmirci pred očima, te nemogu gledati narodnjega dobra. Historija je najpravedniji sudac svakomu, pak će biti i onim, koji pomoliv se na vidjelo iz svojih zaškuljakah cieplju dlaku i na desetero, samo da opet tim deblje presti mogu u omiljelom si gnjezdu. Historija je pravi sudac, a po njoj naći će se i za biskupa Mirka još koji August, koji će kao njekoč za za Cicerona reći svojim sinovom: „Ovo bijaše muž učen i pravi prijatelj domovini." [1])

Opisivati Ožegovića s religiozne strani vidi mi se suvišno; jer u cielom mu životu nije vidjeti drugo do ljubavi Boga i bližnjega. Ako tko, to je biskup Mirko duboko shvatio rieči sv. Pavla (Žid. 11. 13.) „da smo gosti i putnici na zemlji." A i poganin Juvenal[2]) piše: „Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano." Zato je Ožegović učinio toliko zadušbinah, zato prigrljuje sirote, zato mu i u siedoj starosti neprodje skoro dan, da neprinese Otcu svemogućemu nekrvne žrtve, izvodeć tim liek duši svojoj za posmrtni život tiela.

---

[1]) Plutarch, Ciceronov životopis, br. 48.
[2]) Sat. 10. 356.

Karlo Bogoslav Šulek.

Obično se slave samo oni ljudi, koji su se izkazali na junačkom mejdanu, koji su svoja slavna djela počinili praskom pušakah i munjom topovah, u rieci čovječje krvi i na razvalinah velika grada. Ovakva djela, ako su smjerala narodu na sreću, spominju se od vieka do vieka, zahvalan narod slaže jih u pjesme i podiže jim spomenike.

Al' ima još i druga vrst narodnih dobrotvorah, koji domovini posve protivnim načinom, a više putah opet jošte više koriste, nego junaci od mejdana. Nu netraži jih u bielih dvorovih ni sjajnih palačah; u zabitnoj sobici podaleko od svjetske halabuke izvode oni svoja djela. Zorom ustaju, al' mrakom raditi neprestaju, već jih je naći i onda, kad sav sviet sladko počiva, gdjeno sjede za pisaćim stolom, te misle i mozgaju do gluho doba noći kod ckileće svjetiljke, kadšto gladni i ozebli, što narodu treba i kako da se podigne. Bojište jim je list biele hartije, oružje pak tanko perce, koje neprolieva krvi, nego kapljice crnila, iz kojih niče vlaće nauka, a u svakom klasu po jedno zrno blagodatne mudrosti. Nu ovi plodovi nedozrievaju tako brzo kao bjelica pšenica, tu treba na žetvu čekati kadšto puno i puno godinah, pak ni onda jošte nerazbira svatko korist ove plodine, već ju mnogi pogazi, jer mu smeta na putu, kojim je pošao, ili ju upravo izčupa, misleći, da je otrovan kukolj. O plaći za tolik trud, za mnogoljetnu pomnju ni govora neima, van ako prozoveš plaćom otrovne striele,

što jih na njega zavist i zloba pušta, biedu i nevolju, što jih na njega navaljuje tmina i neznanstvo, obiest i samovolja, najveći njegovi dušmani. Š njimi bije boj onakov učenjak, ne samo jedan dan, jednu godinu, nego puno godinah, po sav život; zanj neima počinka, neima prave pobjede; jer dok bude svieta i vieka, taj će se boj biti. Zna to i pisac, da neće sasvim nadvladati; nu zadovoljan je, kad zadade po koju ranu neprijatelju, makar i sám uz to zaglavio.

Ja ću vam pripoviedati o takovom borcu, štono život svoj posveti našemu narodu — o borcu, komu bujni naš i sladjahni pjesnik I. Trnski u. 7. broju ljetošnje (g. 1861) Novosadske „Danice“ evo ovu pjesmicu izpjeva:

Bogoslave! Vrieme juri,
Brzo ljudski viek se vije;
Dok je jasan glas tamburi,
Dug mi bratski platiti je.

Rad bih sitnog od bisera
Nanizat ti dva tri niza;
Al' ti došav sa sjevera
Ljepši biser sav poniza.

Rad bih cviećem mirisnijem
Da ovjenčam milog pobra;
Od šta vienac da ti vijem,
Kad ti cvieće ljepše obra?

A koji nas priznat neće,
Da t' je biser svaka misô,
Da t' je izraz samo cvieće,
Da je zlato, što si pisô?

Dodje k nami duha triezna,
Bistra uma, mile krvi,
Srdca, štono varke nezna,
Dodje k nami, na rád prvi.

A na rádu i na muci
Mi se, druže, pobratismo,
Pero bilo mač u ruci,
Dok s tudjinom bojak bismo.

Za našijeh jadah trista,
Uz tudjinske opačine,
Neklonu ti duša čista,
Već se diže glas vrline.

Neodvisan kao niko,
Kad nas ljuto pritiskoše,
Nisi nikad ti ponikô,
Nit uz ljude pristo loše.

Kô marljiva marljiv pčela
Kô na strašnu junak mjestu,
Podhvati se trudna djela,
A navalu odbi čestu.

Kad nestekoh, jadan, zlata,
Da palaču gradim novu,
Biele dvore u Hrvata',
Da se dvori tvoji zovu!

Saborit će sabor prvi
Oživljele kraljevine,
Sastat će se, slavska krvi,
Bit će slasti i miline!

Tvoje će se čut vrline . . .
Valjda neće dat nijedan —
U zapisnik kraljevine
Tek zapisat, da si vriedan!

Neće sabor pristat nemo,
Da ružimo otačbinu,
Da zahvalni tek budemo,
Kad nam odeš na istinu!

Da mi tamo obiluješ,
Da te mile vile dvore,
Pa da braću dočekuješ . . .
I mile jim razgovore!

Da ladujuć na dušeku
Trista liepih gojiš nada' . . .
A da ti se starovjeku
Pjesma moja još dopada!

Moj Šuleče! vrieme teče —
Okasnje li vruća želja?
Znaj, što pjesnik željno reče,
Želi sila prijatelja'!

To su rieči istinite, želje pravedne; nu tko jih dobro razumie, tko valjano ocjenuje? — Uzdajuć se, da ću tako ugoditi svemu čitateljstvu, nacrtah malo obširniji i potanji životopis slavnoga nam toga pisca i ljubimca počam od mlade mladosti, kako bi znao sám ovdje ondje svojim prijateljem pripoviedati, neka se vidi, kako je postao ono, što jest, neka ima mladež u njem ogledalo mladjahne marljivosti, a muževi muževne postojanosti. Ajdmo k stvari.

Bogoslav Šulek rodio se na 20. travnja 1816. u trgovištu Sobotištu, ležećem u Slovačkoj nitranskoj županiji (u Ugarskoj) u zabitnoj dolini ogranka tatranskih planinah. Otac mu Ivan bijaše ondje evangjelički (protestantski) župnik, čovjek gledan u cieloj okolici rad poštenja i bezprikorna života. Uza to bijaše velik prijatelj svomu narodu, te napisa više koristnih pučkih knjigah, bogoslovna i praktična sadržaja. U tom poslu nit mu je smetao velik trošak, a kadšto i šteta, budući za onda idea narodnosti jošte driemala, niti ovelika i razpršena župa, u kojoj je sdušno obavljao dužnosti župničke sve bez kapelana; niti množtvo djece, koje je

šestnaesto rodio i uzgojio; niti vrt i pčele, oko kojih je nastojao. Zato je i bio zimi i ljeti u 5 satih na noguh, a posljednji u postelji; nit mu je ikada dosadila knjiga, te mu je sin njegov već na smrtnoj postelji ležećemu morao čitati djela njegova učenika Ivana Kollara. U istinu izgled pravoga župnika! [1])

Ovaj primjer otčev i česti razgovor s njim djelovao je očevidno na um i srdce njegova sina Bogoslava. [2]) On se povodio za svojim otcem, po imenu u pogledu marljivosti i ljubavi narodne knjige. Tiela bijaše slabačka od djetinstva i uza to vrlo nesretan, da je svaki čas koje udo ozledio ili upravo slomio. Nu česte te bolesti nisu mu ni malo duha pobijale, već ga pričale strpljivosti.

Do dvanaeste god. polazio je školu u svom rodnom mjestu, ali je učio ponajviše samo latinsku gramatiku, kako to bijaše za onda običaj. Onda bo je vladalo načelo po cieloj Ugarskoj: „Quot linguas calles, tot homines vales." — A kakvi su bili ti „homines", zato se nitko nije brinuo. Posljedica tomu načelu bijaše, da smo onda imali puno blebetušah, a slabo je tko više znao do jezikah, koji su samo vrata od kuće, toporište od sjekire. Koja fajda umjeti sve jezike, a neznati govoriti pametno. Ono umjenje je samo ljuska, a znanje je prava jezgra; al' se znanost necrpi iz same gramatike, a kamo li iz gramatike tudjega jezika. Čovjek odprije potratio bi deset godinah na učenje svakojakih jezikah, makar i nenamjeravao postati filologom ili diplo-

---

[1]) Kollar se rodio u Mošovcah u turčanskoj županiji, nedaleko od sv. Martina, gdje su Slovaci ovih danah imali svoju prvu narodnu skupštinu. Ivan Šulek bio je za svoje mladosti učit. u Mošovcah.

[2]) Ovo za onda neobično ime nadjenuo mu je kum njegov Bogoslav Mudronj.

matom, u mjesto da se je posvetio jednoj nauci u svom materinskom jeziku, kojega rieči najdublje prodiru u srdce i um. Mi se sjećamo i neznatnih narodnih riečih iz djetinstva, a zaboravljamo malone sve, što smo učili u tudjem jeziku. Koliko bismo više napredovali bili u svakom nauku, da smo ga učili u materinskom jeziku!

Pored latinske gramatike, koju je Bogoslav zato samo učio, da bude prvi u školi, volio je zavirivati u otčeve knjige, što mu on rada dopusti, ponavljajuć mu sto putah, da uči sve, što gdje može naučiti; jer su svi nauci srodni, a čovjek nezna, kako će mu gdje u životu koristiti mnogo znanje. Naš Bogoslav poslušao je taj nauk, te je osim škole najvolio sjedjeti kod kojega zanatlije, gledati tamo i motriti, kako svoj posao zanatlije rade, ili opet paziti gospodare, kako opravljaju svoje radnje. Time si je prisvojio puno praktična znanja i položio temelj svestranomu obrazovanju uma, koje se u njega hvali, po imenu pak praktičnomu smjeru svoga djelovanja; jer na što čovjek navikne u mladosti, neće lahko odviknuti, ma bilo to dobro ili zlo.

U dvanaestoj godini odvedoše ga u Požun, da nastavi ondje knjigu. U Požunu bijaše onda najbolje uredjeno više evangjeličko učilište (lyceum), kamo je dolazila mladež sa svih stranah Ugarske. Požun je grad njemački, i stranom poniemčen, jer je okružen odasvuda slovačkim, a od česti hrvatskim narodom. [1]) Nu to nije vatrenoj mladeži smetalo razvijanju idee narodnosti; dapače uprav ondje je u mnogom mladiću uztinjala iskra rodoljubja; jer čovjek nepokvarena srdca, došav u tudjinu, svejednako sravnjuje ono, što ga okružuje, s onim, što je kod svoje kuće vidio, pak nalazi, da ni

[1]) Blizu Požuna i u bližnjoj županiji mošonskoj ima puno hrvatskih selah, kojih stanovnici su sve sami uzbjezi, pobjegavši iz Hrvatske od turske sile.

kod njegove kuće nije upravo sve tako zlo, kao što mu se činilo na prvi vid.

Tako se na ondašnjem učilištu stvorilo družtvo od slovačkih djakah, kojemu je bila, kako bi znao sám g. Šulek svojim prijateljem kazivati, prvotna namjera samo vježbanje u materinskom jeziku, a malo po malo razvila se od njega škola sveslavenska, koja dade Slovakom slavne rodoljube, Dragutina i Ljudevita Štura, Hodžu, Hurbana itd. — Osim sastanakah, u kojih su se čitale i razsudjivale književne radnje, a deklamovale pjesme, jošte je svaki član učio napose jedno ili više slavenskih nariečjah U tih sastancih razvila se i u Bogoslavu podpunoma idea narodnosti i probudila živa želja raditi perom za narod, raditi bez pohlepe za kakvom materijalnom koristi. A do onda je baš, kako sám jednom reče, exercitia styli samo pod moraš izradjivao.

Bilo je god. 1835. na 6. siečnja, kad je tomu slovačkomu družtvu stigao prvi broj „Horvatskih novinah" — prva hrvatska knjiga, koja je Šulekovih rukuh dopala. Svi su pohlepno naklopili na nje; nu težko bi pukomu Slovaku razumjeti hrvatsku knjigu, zato jim je pokojni Ljudevit Štur, predsjednik njihova družtva, koji se bijaše odprije već bavio hrvatskom književnošću, protumačivao sve nepoznate rieči. A oni su onda prve naše novine svi marljivo čitali, budući svi tvrdo vjerovali, da Slovakom mora da dodje spasenje od Hrvatah, koji, imajuć svoju autonomiju i svoje središte u Zagrebu, premda brojem manji, a intelligencijom slabiji od Slovakah, opet su se lakše mogli otimati magjarskomu bjesnilu nego Slovaci, kojim bijaše narodnost systematički podkapana. Zato su se Slovaci svakoj pobjedi narodne stranke u Zagrebu isto tako radovali, kao da su sámi mejdan održali. Pak jih slutnja neprevari. Hrvati

su godine 1848. smrtnu ranu zadali ne upravo Magjarom, jer su se ovi doista od onda u svakom pogledu osilili, nego magjaromaniji, koja je odprije pod krinkom slobode posvuda biesnila, dok nije junačkom desnicom Hrvat i Srbin presadio i u Ugarsku načelo ravnopravnosti. Nježna ova biljka bijaše za dugo kržljava, budući više putah, da je sasvim usahla i poginula, dok se nismo ovih danah osvjedočili, da joj je samo stablika hirala, a korien se bješe duboko ovriežio, ne zaslugom Magjarah, nego uzprkos njihovu narodnomu nastojanju.

Ovako se dogodi, da je Bogoslav Šulek u isto ono doba, kad i sámi Hrvati, doznao za hrvatsku narodnost; i premda je Hrvatom od sve duše sretan uspjeh želio, opet mu ni na kraj pameti nebijaše, da će jih ikada u tom plemenitom nastojanju svojim perom pomagati, a kamo li, da će iste one novine, što jih je u Požunu jedva razabirao, deset godinah kašnje sám uredjivati. Pravo mu dakle govoraše otac: „uči sve, što je plemenito i koristno, dobro će ti njekoč doći."

Šulek se i kod sebe uvjerio, da idea narodnosti nije zapreka duševnomu napredku nego poluga; al' naravno treba da se ova idea valjano pojmi i da se netraži samo u viki ili u nošnji, nego u znanju. Zato njemu rodoljubje nije smetalo u ostalih naucih, te bijaše uviek medju prvimi u školi.

U Požunu je boravio 9 god. Izučio je tamo mudroslovne, pravoslovne i bogoslovne nauke. Uza to bijaše mu osobito omililo biljarstvo, najpače posljednjih godinah kad se sprijateljio s izvrstnim biljarom Gustavom Reussom, koji je prije njekoliko god. izdao prvu slovačku botaniku; al' je lani preminuo na golemu nesreću svoga naroda. Akoprem Bogoslav Šulek nikad nije bio nakanio izaći velik biljar, opet se pripadom rado bavio tom

krasnom znanosti, koja će doista svakomu mladiću puno plemenite zabave podati, kako to dokazuje sám Šulek u uvodu svoga biljarstva (II. dio strana 1.) Tko pročita onaj uvod, a znade ovdje, odkada se Šulek biljarstvom bavi, reći će samnom, da mu je uvod upravo iz srca potekao, te je i nam za Šulekom poći, ako nećemo, da nam duh podivlja i ogrezne u glib tjelesne slasti; ako nećemo, da sa sebe sbrišemo biljeg božanstvena podrietla, a nismo osudjeni, da budemo po vas život tudje radilo.

Više putah bio je Šulek upitan, šta hoće da postane? On bi odgovorio, da bi najvolio biti pisac. Na to su mu se mnogi smijali, pak je i sam vidio za onda, da je to naprama mah uzevšemu magjarstvu upravo smiešno, htjeti biti u Ugarskoj slavenski pisac. Ali opet nije se mogao odvažiti, da odabere koji stalež. U tom mnogo mu je smetala nagluhost. Srećom bijaše ova za prve mladosti tako neznatna, da je u školi dobro čuo razlažuće učitelje. On se i sám dosjećao, da će mu ova mana zaprekom biti u javnu životu, budući zamietio, da ga sluh sve to više izdaje. Nu pomoći si nije znao, nego je učio, što mu je došlo pod ruke.

Upravo bijaše dovršio nauke bogoslovne u Požunu i razmišljao, kako da namakne sredstvah za put u Njemačku, da ondje na kojem sveučilištu knjigu nastavi, kad mu otac težko oboli i poželi, da ga sin zastupa u njegovom župničkom zvanju, što je Bogoslav i činio sve do njegove smrti, u koliko je mogao bez redjenja. On je dakle s osobitim dopušćenjem duhovnoga poglavarstva krstio, zakapao, propoviedi govorio. — U ovo vrieme osvjedočio se Bogoslav Šulek, da na duhovnom polju, radi svoje tjelesne mane, nebi mogao onako djelovati kao što valja. Zato je po smrti otčevoj ostavio bogo-

slovnu struku, al' se opet za to, kako sam reče, nikada okajao nije, što je izučio bogoslovje; jer znanost ova, samo kad se uči kako valja, djeluje blagodatno na razvitak uma i na plemenjenje srca. Izradjivanje propoviedih po pravilih stroge rhetorike naučilo ga je logički misliti, predmete, o kojih piše, izcrpiti i svaku stvar razgovetno i razložito predočiti. Tim se odlikuje, kako sav naš sviet kaže i priznaje, i dan danas sve, što Šulek piše; a budući nikada nepiše, šta nije prije u svom umu zamislio i pomislio, zato nefali njegovim člankom ni živahnosti, a bome ni uzleta.

Po smrti svoga otca, imajući sada jošte manje podpore za put u Njemačku, odluči primiti poziv svoga brate Mihajla, koji je onda bio liečnik u Brodu slavonskom, te ga k sebi dozivao, da bude kod njega, dok se gdjegod nenastani.

Godine 1838. oprosti se Bogoslav s domovinom i otide u Slavoniju. Sve je bolje razabirao, da za njega u Ugarskoj neima budućnosti, jer čim su više nametali magjarštinu, tim više mu se gadila. Svi su se Slovaci u tom slagali, da za njih mora doći spasenje s juga, gdje su jednokrvna braća Hrvati imali u Zagrebu svoje središte, a u svojih municipalnih pravih jak bedem za odbijanje magjarskih nasrtah. Šulek nije ni sam znao (tako se jednom o svom životu ovoga doba izrazi), što će i kako će, nego je otišao nasumce k bratu — pak što Bog dade!

U Brodu bijaše jedno osam mjesecih, i to vrieme učio je hrvatski i čitao druge knjige. Onda poželi Zagreba grada, gdje se je slavenstvo sve to ljepše razvijalo. Nu što će i kako će ondje, kad nepozna žive duše, nezna dobro hrvatskoga jezika, i kao evangjelik izključen je iz svake javne službe, dapače se ondje niti

nastaniti nesmije? Idea čovječnosti (humaniteta), kojom je bilo zadahnuto svako djelo preporodjene hrvatske narodnosti, ohrabri ga i potakne, da otidje god. 1839. na 21. kolovoza u Zagreb, da u 22. godini svoje dobe stane učiti slagariju. On je tim dvoje htio postići: prvo naučiti dobro hrvatski (misleć, da se u Zagrebu najbolje naški govori); drugo, osjegurati se za svaki slučaj, kad bi ga pero izdalo; jer toliko opet nije bio preuzetan, da bi se bio uzdao u pamet i u desnicu; jer se posla nikada nije plašio, a druge pogibelji na toj novoj stazi nije vidio, nego sila posla — nu on bi bio dakako voljniji raditi umom, nego samo mekanički.

Došav u Zagreb, primi ga pokojni Franjo Župan, kod koga je tri godine danah ostao, te svršio svoju odluku riedkom postojanosti. Šulek i danas zahvalnim srcem priznaje, da ga je Župan, akoprem nepoznatoga tudjinca, kao svoga sina pazio. — Danju je slagao, a noćju knjige čitao, najpače one, koje su ga obavješćivale o novoj domovini: hrvatski jezik i poviestnicu. Uza to je gdjekoji članak napisao u njemački časopis „Croatia“. Stoprv god. 1841. usmjelio se i hrvatski pisati.

Medjutim se je upoznao sa više hrvatskih rodoljubah, po imenu i s drom. Ljudevitom Gajem. Ovaj ga pozva k sebi, a Šulek je rado na taj poziv pristao. Ime Gajevo bilo je onda zviezda-predhodnica na slavenskom jugu. Izprva je upravljao njegovom tiskarnicom. Njekoliko članakah od Šuleka napisanih i koje u novinah, koje u Danici tiskanih potaknu dra. Gaja, te mu god. 1843. povjeri uredjivanje Danice, koju je na obće zadovoljstvo uredjivao do mjeseca kolovoza 1846. Uza to je, popisujuć Gajevu knjižicu, napisao veliko i važno djelo „Bibliographia illyrica,“ sadržavajuće naslove svih knjigah u poluotoku ilirskom. Dr. Gaj, imajući sada ovaj

rukopis, bijaše obećao, da će ga izdati na svjetlo, nu žalibože do sada nije toga učinio, akoprem bi takvo djelo, takvo duševno ogledalo prostrane jugoslavenske domovine neizmierno bilo koristno, ne samo za poviestnika, narodopisca, knjigopisca, nego za svakoga, probudjujuć narodni ponos, a time narodnu samosviest.

Osim toga je godine 1844. napisao, a mladi su rodoljubi u Biogradu izdali važnu knjižicu: „Šta namjeravaju Iliri?" namienjenu onim, koji nisu bili obaviešteni o naših namjerah. Djelo ovo, prva popularna politička brošura u hrvatskom jeziku, sva se je razpačala i vrlo dobro djelovala — dovoljno svjedočanstvo za njezinu vrlinu.

Zatim je izdavao, a ponajviše i pisao u Biogradu izlazećega „Branislava". Tkogod se onoga vremena sjeća, svatko će priznati dobre posljedice toga podhvata, isto tako smjeloga kao i shodnoga; jer je, uz ondašnju strogu cenzuru, obavješćivao narod naš o svih magjarskih spletkah, o svih nam pretećih pogibeljih, i o tom, kako da jim doskočimo. Branislav bijaše jedno pol god. naše duševno središte, a mnogomu našemu dušmaninu, po imenu cenzuri, zadao je smrtan udarac. Da nije Šulek ništa više pisao, Branislavom bio bi uspomenu Hrvatah zaslužio.

Uspješno djelovanje na polju političke književnosti ohrabri Šuleka, te je god. 1846. preuzeo uredjivanje »Narodnih Novinah« dra. Lj. Gaja. Tim je stupio na polje, na kojem je, možem po duši reći, prokrčio novu stazu u našoj književnosti i dotjerao našu političku journalistiku na onaj stupanj, na kom prije nikada bila nije. Sad mu je osobito dobro došlo njegovo svestrano znanje, kao i poznavanje tolikih jezikah. Nu čudne sgode! Dočim je iz Ugarske upravo zato otišao, da

uteče od magjarskoga jezika, ovdje mu se je u tom novom zvanju morao posvetiti; jer je valjalo odbijati napadanje zlokobnoga po nas Kossuthova „Pesti hirlapa“ i njegovih drugovah. Od sudjenja se nemože uteći! kaže naš narod, pak se to obistinilo evo i na našem Šuleku.

Pod njegovim uredjivanjem političke naše novine počele su prvi put donositi redomice „glavne članke“, razmatrajuće pojedine predmete našega državnoga života. Koliko su ove novine doprinjele k probudi narodne samosviesti god. 1848., to neka drugi osječe.

Gajeve novine uredjivao je Šulek do mjeseca srp. 1849, kad su postale organ Bachove systeme. Budući umoren od neizmjernoga napora (jer kod nas je bio odprije urednik podjedno i pisac svojih novinah), želio je Šulek ostaviti nezahvalno po se journalističko polje; nezahvalno zato, jer mu je puno neprijateljah na vrat navuklo, zato što nije znao šarati i krivudati, uvijati se i privijati, nego je uviek govorio od komada.

Nu rodoljubi uplašeni tim, da je naš njegdašnji organ postao glasilom zloglasne njemačke vlade, nedadoše Bogoslavu mira, te ga napokon sbilja skloniše, da se i opet primi uredničkoga pera i preuzme redakciju „Slavenskoga juga“, kao organa liberalne stranke. Već četvrti broj navuče mu na vrat „Pressprocess“, nu ovaj s nevještine neprijateljah urodi samo njim samim sramotom.

Na 23. listopada, iduć pod večer kući nerazsvietljenom ulicom, pade na hrpu kamenja i slomi desnu ruku, i to već treći put! Natražnjaci su svi povikali, da je to kaštiga božja, da ga je Bog nakazao, što nepiše za spasonosnu Bachovu vladu, pak su se uzradovali, da neće moći više proti njoj pisati. — Vesela jim majka! Nježnom pažnjom milosrdne braće (Bog jim platio)! za

dva mjeseca ozdravio je naš Šulek sasvim i zajašio opet vranca novinskoga na strah reakciji.

Nemogav neprijatelji s ove strane svladati Slavenskoga juga, zavrnu drugim putem. Pokojni Jellačić-ban, budué himbeno obaviešten od naših tobožnjih rodoljubah, zabrani ga na svrhi mjeseca siečnja 1850. bez suda i odsude, posve samovoljno, na veliko veselje svih „Schwarzgelberach."

Na 2. veljače iste godine bio je Šulek izabran za zagrebačkoga gradjanina. Šulek je dakle prvi evangjelički gradjanin trojedne kraljevine. — Mnogi će se začuditi, što je, premda iskreno privržen svojoj vjeri, stekao tolikih prijateljah, medju katoličkim svećenstvom. To se lahko može odgonetnuti. Hrvatsko katoličko svećenstvo ljubi od svega srca svoj mili, golubinje ćudi narod. Ono neuzmiče ni duševno ni materijalno, gdje se radi o dobru narodnjem; jeli dakle čudo, što visoko cieni i tako rekuć na rukuh nosi muža, koji je posvetio njihovu narodu sve svoje divne duševne sile, koji svoje biser-misli neobraća drugamo, već sve na boljku narodu hrvatskomu? A taj muž je Bogoslav Šulek. Doista krasan primjer prave vjerske tolerancije u istoj onoj Hrvatskoj, koju bi radi njezini dušmani razvikali kao zemlju posve intolerantnu. — S druge strane priznat će svatko, da i Šulek umie štovati uvjerenje katolikah, i da ni djelom ni rieči nedira u čiju vjeru, držeć se Isusove zapovjedi: „ljubi bljižnjega kao samoga sebe, a bljižnji ti je svaki čovjek."

Dobiven godine 1850. zabranom Slavenskoga juga „otium" upotrebio je Šulek drugim putem na poučavanje političko, te je izdao knjižicu, u kojoj je popularno razložio „Austrijanski državni ustav." Ta je knjižica na sve strane pohvalu stekla i mnogo je se je razprodalo.

*

Osim toga, gledajuć naše abecedare dosadašnje, prikladne za to, da ogade svaku knjigu djeci, a kamo li da ju nauče čitati, napisao je „Naputak za one, koji uče čitati,“ a naputku je dodao „Malu čitanku za početnike.“ I ta knjiga, koja je našim učiteljem nov sviet otvorila, za kratko bi razprodana.

Nu valjalo je boj s reakcijom nastaviti, da se nekaže: Šulek je mejdan sramotno ostavio. Zato je već mjeseca travnja počeo opet uredjivati, ne Slavenski jug, jer taj bijaše zabranjen, nego „Jugoslavenske novine,“ pisane istim duhom, kojim i onaj. A što bijaše jošte ponukom, da se toga posla prihvatio, naznačuje u 1. broju „Jugoslavenskih novinah“ u programu medju ostalim ovako: „U ovo puno kobno doba, gdje će riešiti budućnost našega naroda, neima ovaj svoga organa, svojih novinah, koje bi ga o svem, što se radi, točno izvješćivale, u svakom slučaju vjerno svjetovale i opominjale. Ovo je tim žalostnije, što u izdavanju liberalnih novinah neima nikakve zakonite zapreke. Jer proglašena i kod nas i ustavom nam osigurana sloboda štampe nije obustavljena obsadnim stanjem, nenalazi se u kakvom Ausnahmszustandu . . . . Nitko u ustavnoj zemlji nije dirnuo u narodna prava bez kaštige, koja ga je prije ili kasnije stigla. Tko se slobodne štampe boji, boji se istine, a tko se istini uklanja, pokazuje, da neće da mu izadje djelo na vidjelo, da nemisli pošteno za narod. Slobodna je štampa najjasnije zrcalo istine; a od zloga upotrebljenja čuva zakon.

Dodijale su nam težke tužbe dolazeće sa sviuh stranah domovine radi nedostatka pravih narodnih novinah, koje nebi bile u službi ministerija nego u službi naroda.

Zato oslanjajuć se na temeljno pravo slobodne štampe zakonom ograničene i stavljajuć se pod obrambu konštitucije državne, izlazimo evo pred naše obćinstvo itd."

Al' u domovini našoj bješe onda već zavladala mlitavost, a stranom podlost, što se napokon izvrgne u političko mrtvilo. Bachu za volju počeli su mnogi rodoljubi brade brijati, njegovu mudrost u zviezde kovati i Jugoslavenske novine, kao pretjerane i opasne sumnjičiti. I doista, zašto da nebude domovina sretna, kad su svi imali mastne službe?!

Gledajuć ovo, razabralo je bistro Šulekovo oko da smo bolestni, nu bolest ovu da neće izliečiti novine ni drugi običan liek, nego samo gorke pilule izkustva. Zato mu je upravo dobro došlo, kad je banska vlada, sastavljena od samih našinacah, na svrhi godine 1850. Jugoslavenske novine zabranila, da može s poštenjem mejdan slobode ostaviti, na kojem mu je samo malo prijateljah ostalo. „Hvala Bogu," reče onda njeki novopečeni beamter, „što je taj Jug zabranjen, sad ću barem mirno spavati; dosada nisam bio sjeguran, neću li u njem sutradan paradirati." Jedni su ovako govorili, a ostali mislili.

Za ovu zabranu, kao ženijalni čin političke mudrosti, bila su dotična gospoda pohvaljena; ali Nemesis nespava, nego i njih stiže, pak jih na skorom uvjeri, da Slavenski jug i Jugoslavenske novine nesamo što nisu pretjerivale i sumnjičile, nego nisu ni iz daleka sve kazale, što smo kašnje prepatili.

Učeć Šulek marljivo hrvatski skupljao je sve rieči, kojih neima u naših riečnicih, i ovako se toga puno nabralo. Prijatelji i g. Lavoslav Župan podticahu ga, da napiše prema našim sadašnjim potrebam njemačko-hrvatski riečnik. On je izprva okliévao, a napokon se

odvažio. U svom predgovoru priznaje, da je to bio zanj mučniji rad, nego što je slutio, akoprem je odprije znao, da je mučan posao riečnik pisati. A tko da mu toga nevjeruje? Ta već je učeni Čeh Cornova rekao, da nezna veće kazni za učene ljude, nego zatvorivši jih, da jim se zapoviedi, neka riečnike pišu. Šuleku je trebalo željezne postojanosti, da iztjera riečnik na kraj; pak srećom on se može ponositi takovom postojanosti, — na što se jednom odvaži, nikakvimi zaprekami neda se uplašiti. Što se pako svakoga posla svom snagom prima, nežaleć truda ni vremena, prema Enniovoj zapoviedi „nocturna versate manu, versate diurna," radeć dan i noć, ne danas i sutra, nego makar i više godinah: tomu svojstvu ima zahvaliti, da nije nikada fiasco napravio, premda se vrlo raznih poslovah hvatao.

Znajuć, da ga policija podpaža, kanio se sve politike, da nepane u razapetu mrežu, pak se doista sretno izkopao, akoprem nije svojih načelah liberalnih nikada zatajio, a kamo li porekao. Politiziranje je stegao na onu malu šaku prijateljah svojim načelom vjernih.

God. 1852. preveo je za pučke škole u Istri „Sto malih pripoviedakah" uz posebnu pohvalu tršćanskoga namjestničtva. God. 1853. preradio je pomenutu „Malu čitanku", dodavši njekoliko molitavah.

Godine 1856. napisao je »Biljarstvo za višje gimnazije.« Ovo je prva botanika u hrvatskom jeziku.

Iste god. preveo je za hrvatske realke Zippeov prirodopis; prva hrvatska knjiga ove struke.

Uza to pisao je „mnoge političke, prirodoslovne, historičke i filologičke razprave u raznih časopisih.« Više povećih članakah ima u „Nevenu", po imenu povjestnicu biskupije zagrebačke, historičku razpravu »Srbi i Hrvati«, koja je mnogomu našincu oči otvorila, i njekoliko jezikoslovnih članakah, koji su sadašnjemu

običnomu pravopisu stazu prokrčili, da su ga malone svi naši pisci primili. U »Katoličkom listu“ pako priobći god. 1857. historičku razpravu o »prabiskupih (primasih) dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih«, koja jamačno zaslužuje i dan danas osobito uvaženje.

Narodno je mrtvilo medjutim sve to više mah uzimalo; jezik njemački se i u kuće mnogih rodoljubah uvukao, i mnogi su mu se — kao što mi se sám nedavna izrazi, a i u posveti svoga riečnika preuzviš. g. velikomu biskupu Strossmayeru nataknù — podsmiehivali, što se je onako mučio oko svoga riečnika, kojega neće više trebati. Al oni malodušnici neuzdrmaše u njem tvrdu vjeru u budućnost Slavjanah, ako su i baš naše stvari za onda brzimi koraci — natražkovale. Uzprkos ovim nepovoljnim okolnostim napisa on drugi dio Biljarstva s povjestnicom našega biljarstva, koji je njekoliko godinah u prahu ležao, dok ga godine 1859. neizdade Matica na svjetlo. Osim svoje znanstvene ciene ima i tu, što je Šulek u tom Biljarstvu s neizmjernom pomnjom skupijo trminologiju, a i djelo valjano opravdao od napadačah.

Videć, da stvari idu naopako i da literatura hrvatska nemože čovjeka hraniti, uzeo je Šulek učiti prava i stupio na svrhi g. 1857. k odvjetniku za pomoćnika, te si ovako nabavi pravoslovnoga znanja, toli potrebitoga svakomu politiku; nu zato se neiznevjeri književnosti ni malo. Godine 1858. preuzeo je uredjivanje zapuštenoga „Gospodarskoga lista« i uredjuje ga od sada, a s kakvim uspjehom, svjedok je zlatno pero, kojim ga je za njegove vrle zasluge na tom polju nadarila uz krasnu propratnicu gospod. podružnica sveto-ivanska g. 1860.

Kako se Šulek na tom zahvalio, čitaj u „Gospodarskom listu iste god. na strani 101, gdje obećaje, kad mu je dosadašnje poslovanje književno steklo podružničnu

pohvalu, da će se po sada jošte više, da podvostručenom snagom trsiti oko naše knjige.

Te g. 1860. izašao je na svjetlo podpuno njegov riečnik. Uza to pomogao je osnovati „Pozor“; a tko nije čitao njegovih historičkih i političkih članakah o Krajini, Dalmaciji, Medjumurju itd. i komu da se nisu dopali!? God. 1860. je izdao »Hrvatsko-ugarski ustav.“ Za izvrstnost te knjižice svjedoči to, što se od nje za 14 danah 2000 odtisakah razpačalo, što su ju Slovenci poslovenili, kako je čitati u ljetošnjih Novicah, i što je već na talijanski prevedena, te se je u Karlovcu taj prevod tiskao. Križev. žup. imenovala ga je začast. članom svoje skupštine, pak ista ova i zagrebačka županija, kao i grad Varaždin preporučiše ga za čast arkivara trojedne kraljevine. — U istinu dostojno i pravedno je, da visoki, sada u Zagrebu sakupljeni sabor nesmetne s očijuh te preporuke; jer nas i onako tudjine biede s nezahvalnosti svojim dobrotvorom. Gledajte za Boga, da se neizpuni kobno ono Trnskijevo »Da zahvalni tek budemo, kad nam ode na istinu!“

Evo vam Šuleka tielom i dušom. Sudi mu svatko, pročitav ovaj životopis, kako je pravo a Bogu drago. Znam ja, da on ima i zavidnikah, koji zatvaraju oči pred svjetlom istine, kojim je žao, što su drugi bolji od njih; nu ja ostajem kod riečih slavnoga Dinka Ranjine:

„Govori zao jezik, što hoće ričima,
  Čista se zlata vik tamna rdja neprima.
A dub, ki sve žile tvrd ima u gori,
  Nigda moć zle sile vitra ga neobori.
Biv čista tvoja čás, ništa se nebrini,
  Bez griha zao glas prikora nečini.
Neka t' pas hud vije vrh dobra života,
  Tko zdrav prst zavije, zdrava ga odmota.“

Crkva i škola.

Čista srieda.

Tko promišljat sebe stane,
Valja da mu na um pane,
Da je zemlja njemu mati,
Zemlja da će i postati.
(Vid Došen.)

Posljednjih danah uži se tielo ugodnosti, radosti i veselja. Razsvietljene dvorane, razkošna gudba i pustopašne pjesme glasno naviještahu pobjedu tiela nad duhom. Al odbije dvanaesta ura, umukne ljubka graja i duboka tišina razastre krila po gradovih i selih. Primakne se čista srieda, te u zoru i mladjahno sunce doglašuje znamenite rieči, štono ih je pravedni sudac nad Adamom u izgubljenom raju izrekao, rieči, koje sada svećenik ponavlja, kada pepeo siplje, po glavah pravovjernih kršćanah: „Sjeti se, da si prah i prahom ćeš se pretvoriti.“ Tim obredom počima sv. crkva važnu dobu četrdesetdnevnoga posta — korizme, opominjuć nas, da se pamteći nestalnost svega, što je na svietu, u pokajanju pomirimo s Bogom. Sipajući pepeo na vrh čela govori nam: „Priznaj velikoću i ogavje svojih griehah, opomeni se smrti, kroti si tielo, promišljaj ovo sv. vrieme, te se zaždeni u molitve i promatranje gorke muke i smrti gospodnje.“ Po sve doba bijaše pepeo znakom tuge i žalosti. Iztočnjaci odkrivahu svoje jade u nesreći i zlopati tim, što bi si razderali haljine, pa u strunjavu odielu posipav si glavu pepelom bacili se na

zemlju. Tako učiniše Jobovi prijatelji, videć Joba, gdje s najljuće biede strada. Gorko cvileći razderu svoje haljine i sipahu si pepeo na glave. Sedam danah sjedjahu oko njega zaznićeni i začudjeni ni rieči neprogovarajuć, budué upoznali, da mnogo trpi. U užjem smislu pepeo znači srce pokajano i pečalju obuzeto. Poznanje svoje krivine napuni čovjeka dubokom pečali. Više rečeni Job spozna pred Bogom, da nije trpljivo podnosio prigovore svojih prijateljah, pa s toga počutiv veliku pečal uzdiše: „Zato se sam ukoravam i činim pokoru u prahu i pepelu.“ Često opominjahu proroci žudijski puk, neka u kostreti (runjavo, strunjavo ili kostreno odielo, vrećina=cilicium) i pepelu oplakuju svoje griehe, i tako mole milosrdje u Boga. Hrabra Judita, nabožna Ester, dostojni Mardokej i junački Juda makabejski činjahu za vrieme pogibelji pokoru u prahu i pepelu, nebi-li se utišao gnjev gospodnji nad ljudskimi griesi i nebi-li si izprosili pomoć. Jona prorok podje na zapovjed božju u Ninive govoreći: Jošte 40 danah i Ninive će se razoriti. I posipaše si Ninivljani glave pepelom, kajući se za svoje griehe. Jon. 3. Jeremija prorok podobno veli: Najstarija kći sionska sjedi na zemlji i muči. Posipav si glavu pepelom odieva se kostrenimi haljinami. Sam Isukrst, vječna mudrost, jedino ogrijanje uz crno sunce onih vremenah, naznačuje pepelom pokajnost, karajući nevjernost gradovah galilejskih ovako; „Jao tebi Korozaim, jao tebi Betsaido: jer da su u Tiru i Sidonu učinjena čudesa, što su učinjena s vami, odavna bi bili u vrećini i pepelu pokoru učinili.“ Pepeo bijaše takodjer u starom zakonu znakom pokore. Tomu sasvim dolikuje pepeo, koj postaje vatrom. Vatra raztvori svaku i najizvrstniju stvar, sačuvav po se bisamo zavežljaj pepela. Nepolieže-li odtuda primjerna prilika grieśnika? Griehom gubi duša

njegova svu krasotu, i lišena svakoga nakita, milosti božje nalići na mrtvi pepeo srnuć u pakleno bezdno, ako za vremena neoživi u njem iskra božanstvene milosti, te ga nepodigne iz kala grehotah. Toga radi siplje sv. crkva pepeo griešniku na glavu, sjećajuć ga bjedna mu stanja i nuždne prave pokore.

Podobno izjavljaju sv. otci o pepelu, kad o pokori govore. Izrekom sv. Ambroza mora si griešnik tielo pepelom posipati i strunjavim odielom pokriti. Sv. Ižidor biskup sevilski govori o pokornicih: „Posiplju se pepelom u znak, da su prah i pepeo; pepeo znači smrtnu osudu, koja bješe radi griehah nad nami izrečena."

U prvih stoljećih bješe posipavani pepelom samo oni, koji se moradoše po crkvenih zakonih podvrći javnoj pokori, ili si ju dobrovoljno izabraše. Kajući se griešnici postavili bi se prve postne nedjelje pred crkvena vrata, bosi, u starih haljinah, očiuh k zemlji oborenih. Došav u crkvu padoše k biskupovim nogam, koj im je sipao pepeo na glavu s ovo riečih: „Sjeti se čovječe, da si prah, i prahom ćeš se pretvoriti, čini pokoru, da zadobiš život vječni." Tada bi dobili kostrene haljine, cilicium zvane, i obukav se u nje padoše nice, a biskup i svećenici polagali bi na nje ruke dieleći im blagoslov za početu pokoru. Ostali vidoci toga obreda molili bi sa svećenici litanije i pokorne psalme, a biskup opominjao bi pokornike, neka u pokori obstoje dodajući, da kao što Bog Adama kazneći ga za grieh, u koj zaglibi, izćera iz raja, tako da će i oni oddieljeni biti iz crkve. Primiv zatim prvoga za desnu ruku, gdje si tada svi ostali podaju ruke, izveo bi je iz crkve, a pjevači pjevali bi: „U znoju lica svoga hranit ćete se hlebom, jer ste prah i prahom ćete se pretvoriti." Gen. 3, 19. Važno i okosno biaše to vrieme, gdje se označuje, kako

je Adam, koji je i nas griehom ožigosao, iz raja proćeran, i gdje napominje griešnike, da su i njim nebeska vrata zatvorena, te si je moraju otvoriti pokorom i pokajnimi suzami.

Više putah zazebe na dnu srca pokorne griešnike i sav puk, te udariše u plač i jecanje kod toga obreda. Biskup bi opominjao sve pritomne, neka budu pokornikom na pomoć molitvami, postom i dobrimi djeli, da tim lakše postignu milost božju. Za vrieme pokore morahu pokornici strogo, više danah kroz osminu o suhu kruhu i vodi življeti, i od svih se dopuštenih veseljah uzdržavati. Na dane, kad je svjetina grnula k službi božjoj, stojahu u kostreti s glavom, pepelom posipanom pred crkvenimi vrati, gdje podnoseći svaku nepogodu vremena moljahu prolazeće, da se u molitvah njih opomenu. Tada se je jošte strogo ovršavala pokora, jer je svaki duboko ćutio, što znači kršćaninom biti, pa se je čuvao, da nezamrkne u pandjah onomu, koj grdnim ždrielom progutat ga radi. Doista žarit nam se mora lice nad našim nehajstvom i hladnoćom, nehoteći se podvrći niti maloj sada pokori niti uredno obržavati post. — U prvo doba svete crkve posipavani bješe javni griešnici pepelom. Budući svi griešimo, to moramo svi pokoru činiti. S toga dadoše si pravovjerni i najnedužniji početkom postnoga vremena sipati pepeo na glavu u znak svoje griešnosti i pokore. Knezovi i kralji, biskupi, svećenici i sav puk sljedjaše taj hvale vriedni običaj.

Potrebit k tomu obredu pepeo pripravlja se od granah maslinova ili inoga drva, koje se posveti na cvietnu nedjelju prošloga ljeta. Veliki označaj utaja se u tom obredu. Grane, što smo ih kod dolazka Isukrstova u Jerusolim trebali, spale se sada, da nas pro-

bude na pokoru. Griehom izgubismo svu nadu i učest slave Isukrstove, a sad se mora stari čovjek ognjem pokore raztvoriti i novim postati, da uzmogne njekoč udioničtvovati od Krstove slave u nebu.

Znamenite su takodjer molitve kod posvećenja pepela. Sbor mjesto prisutnoga puka pjeva: Usliši me Gospodine, jer je izdašno (obilato) tvoje milosrdje, po mnžtvu smilovanja svoga ogledji se na me. Pomozi Go-Gospodine, jer griesi prodrieše u dušu moju. — Pa moli svećenik četiri krasne molitve i triput blagoslovi priredjeni pepeo sv. križem. Molitve glase:

1. Svemogući, vječni Bože, poštedi pokornik, usliši moleće, pošalji milostivo angjela svoga s neba, da posveti ovaj pepeo, što će biti sredstvom na spasenje svim, koji u pokori zazivlju tvoje ime, žale svoje griehe i pokajno vape k tvojoj blagosrdnosti, te dopusti na pozov svoga imena, neka svi, koji se ovim pepelom daju posipati, uz dopuštenje griehah dostanu zdravlje tiela i okrilje duše.

2. Bože, koj nećeš smrti griešnika, već da se popravi, pogledji milostivo na ljudsku slabost i posveti po dobroti svojoj ovaj pepeo, što ćemo si ga sipati na glave, neka se odkriv svoju pokoru dostanemo oproštenje, neka priznajući, da smo prah i da ćemo se kaznom za griehe opet prahom pretvoriti, postignemo od tvoga milosrdja oproštenje griehah i onu plaću, koju si pokornikom obećao.

3. Bože, koj bivaš pokorom ublažen i zadovoljštinom smiren, usliši molitvu našu, i izlij, dok sipljemo pepeo na glave tvojih službenikah, milost svoga blagoslova na nje, te je napuni duhom pokajanja i podaj im, što žele pravednim načinom, pa je ostavi za vieke u onom, što si im poželjiti dostojao.

4. Svemogući, vječni Bože, koj si izvolio Ninivljanom u prahu i pepelu pokoru činećim udieliti spasonosno sredstvo za oproštenje, dopusti milostivo, da i mi, jer ih danas nasljedujemo, stečemo oproštenje. Po Isukrstu Gospodinu našem.

Milost i duh pokajanja sadržaj je ovim molitvam. Njimi moli sveta crkva po svom z atočniku Boga, da izvoli udieliti pravoviernim tjeskobno srce skrušena duha i dugovit plod prave pokajnosti.

Poslje tih molitavah kropi svećenik pepeo svetom vodom govoreći: „Okropit ćeš me sipantom i bit ću očišćen, oprati ćeš me i od sniega ću bielji biti.“ Psal. 50, 9.

Sipantom čistiše se njekoč gubavci, a pokajanjem očišćuje se zaprljana duša od gube grieha. Pepeo se takodjer tri puta nakadjuje u znak, da moramo i mi biti dobrimi djeli vonj Isusa Krsta.

Napokon meće svećenik posvećeni pepeo na vrh čela vjernim s ovimi riečmi: „Sjeti se čovječe, da si prah i prahom ćeš se pretvoriti.“ Tim hoće sv. crkva, opominjući nas na prolazak zemaljskoga života i na smrt, da probudí u nami duh pokajanosti; ona hoće da promotrimo on strašni dan, u kom će nam se tielo u prah razpasti, a duša pred Gospodinom stojati na sudu. Na pokajanje nuka nas crkva i tim, što u korizmeno vrieme svlači sa sebe svaki nakit, te se služi ruhom modre boje kod službe božje, gdje se nečuje više radostan hvalospjev. Glas prorokov, što zove na pokajnost, oziva se u svetoj crkvi. „Gospodin veli: Obratite se k meni cielim svojim srcem, postom, plačem i cvilom. Razderite si srce a ne odielo, te se obratite k Gospodinu Bogu svomu; jer je dobrostiv i milosrdan, trpljiv, velika milosrdja i utaživ nad pakošću. Tko zna, je-li

će se obratiti i oprostiti, te ostaviti poslje sebe blagoslov? Zatrubite trubljom na Sionu, svetite post, sazovite skupštinu, sakupite malene i sisajuće: dolazi bo ženik iz svoje sobe i nevjesta iz prebivališta svoga. Medju pridvorom i žrtvenikom oplakivat će svećenici, službenici gospodnji i reći: Oprosti Gospodine, oprosti svomu puku, te nedaj baštine svoje na pogrdu, da im gospoduju narodi.“ (Joel, 2, 12—17.) „Evo časa prijatna, evo dana spasonosna.“ (2 Kor. 6, 2) Upotrebimo dakle korizmeno vrieme na spasenje; očistimo si dušu, koju smo griesi naružili, te se tako s „čistom“ pripravimo, da vriedno primimo božićno diete, koje se za nas žrtvuje.

Božićne misle.

Ovo je dakle noć, svak jej se pokloni,
Koja nam svim pomoć i pravi dan doni;
Koja nam svu tugu vaze i nevolju,
Od ké zvizde drugu nevidiše bolju.
(*Lucić od božićne noći.*)

Evo blaga dana, koj nam naviešta, da se je od nebeske kraljice, od neoskvrnute djevice rodio prvenac, kralj kraljevah, Isus Krst; za oto „radujmo se, veselimo se i slavu dajmo Bogu.“ (Apocal. 19, 7.) Danas je slavnost nada sve slavnosti, jer „danas nam se (kako govori sv. crkva u zapjevkah [antifonah] na jutrenji) izvoli od djevice poroditi nebeski kralj, da poginula čovjeka, što se topi u svoje griehe i nesreće, opet pozove k svomu kraljestvu. Čete angjelah vesele se, što se je objavilo vječno spasenje ljudskomu rodu. Danas nam sidje pravi, žudjeni mir s neba. Danas su učinjena nebesa po cielom svietu medotekućimi. Danas nam osvanů

dan novoga izkupa, stare ozdrave, blaženstva vječnoga. Danas se izpuniše proročne rieči, da će žena svojim blagoslovljenim plodom satrti glavu paklenoj zmiji (Mojs. 3.); danas slovo postade tielom, (Iv. 1, 14.) „Divni, Svjetovatelj, Bog silni, otac budućega vieka, čijemu gospodstvu neće biti svršetka. Knez mira (Izai 9, 6) rodi se na spas svietu, ostavi otčevu slavu, da usreći ovu zemlju, ove klance jadikovce. Danas nam se porodi malašni, sin nam je podan (Izai. 9, 6.), diete pelenami povito, položeno je u jasle. (Luk. 2, 12.) — Nu od koga dočusmo te viesti o porodu djeteta Isusa, kralja svemožnoga? Danas na jutrenji slušasmo od angjela, gdje govori pastirom, kad se od svjetlosti uzvrpoliše: „Nebojte se, jer vam evo javljam veliku radost, koja će biti svim narodom. Danas vam se rodi Spasitelj, koj je gospodin Isukrst u gradu Davidovu.“ (Luk. 2, 10, 11.) — „Pastiri, koga vidjeste? Kažite i javite nam, tko se ukaza na zemlji? Diete vidjesmo — odgovaraju pastiri gromkim glasom na jutrenji — diete vidjesmo i čete angjelah slaveće Boga.“ Jest, danas u noći sidje k nam na zemlju množtvo nebeskih četah, kojeno se raduju i slave Boga govoreći: Slava Bogu na visini, a na zemlji mir ljudem dobre volje! (Luk. 2, 13.) Danas je nebo učinjeno zemljom, da uzmogne zemaljski čevjek pojmiti nebo; veseli se indi svaki pravedni, danas bo narodi se obdaritelj pravednosti; raduj se svaki griešniče pokajav se za svoje griehe, jer se danas porodi Spasitelj, koj nam rane vida i griehe oduzimlje; ove noći sidje pravi mir s neba. A kakav bješe porod Isukrsta Spasitelja svieta? Sv. evangjelje nam pripovieda, kako se spas naš porodi:

1. Za vladanja cesara Augusta, kad bude sav sviet popisavan, 2. u noći, 3. u Betlemu u štali; i 4. kako bješe u jasle položen.

1. Tada vladaše cesar August t. j. umnožitelj, s toga tako nazvan, što je povećao rimsko carstvo, inako bo zvao se je Oktavian; a upravo bijaše po svem tada poznatom svietu mir. Tada se izpuni vrieme obećanja[1]) i narodi se Isukrst, jer se je prozvao knezom mira (Izai. 9.), jer nam je donio s neba mir, što ga sviet dati nemože: mir s Bogom, mir sa sobom, mir s ljudmi, mir vremenit, za koj crkva moli: „Podaj mir u dnevih naših, jer neima nikoga, tko bi za nas vojevao do tebe jedinoga Gospodine Bože naš," — mir unutarnji, kojega se čovjeku dostaje, kad razumom dobro spoznava i volju si prema njemu sklanja. Toga mira neima griešnik u svom sgonu i stisci, kao što veli Gospodin po Izaiji proroku (48, 28): Nije mira bezbožnim. Mir takav sastoji u tom, da bude tielo podano duhu, a duh Bogu. Taj knez mira pribavi nam i mir vječni u odpočivanju ugodnom, da nam osladi grke dane u ovom životu probavljene. Rodi se pak upravo u ono vrieme, kad je bio sav sviet popisavan, a to kako mnije sv. papa Grgur Veliki, s toga uzroka, da se očito naznači, kako se je onaj u tielu pokazao, koj je sve pozvane k vječnosti pripisao, budući protivno govori prorok o osudjenih: da će biti pozvani iz knjige života a neće biti s pravednimi upisani. Nisu badava pjevali angjeli: »Slava Bogu na visini, a na zemlji mir ljudem dobre volje. 2. Spasitelj naš narodi se u noći.

Ta noć, posvećena ta noć ili Božić, promienjena je po proročtvu Davidovu u dan: „i noć sinut će kano dan" (Psalm. 138, 12.), a po Izaijinu (9, 2.): Puk, što hodjaše u tami, to jest griehu i bludnjah, vidje veliko svjetlo ili Krsta, koj je svjetlo svieta, kako on sam veli: „Ja sam svjetlo svieta, tko mene sliedi, nehodi u tami, već će imati svjetlo života." (Iv. 8, 12.) Kao što sunce

[1]) Vrieme od Daniela proroka 9, 24—27 označeno.

kad izidje, svuda na okolo kuće bliesak svoj razastire i svietli, kano da traži prozore ili škulje, kuda bi u nju prodrlo: tako i Isukrst, sunce pravednosti, kojeno razsvietljuje svakoga čovjeka dolazećega na ovaj sviet, traži da dopre u kuću savjesti svakomu kršćaninu, i gleda, nebi li našao gdjekoju rupicu nabožnosti i iskrena za griehe pokajanja, da unišav tamo posveti takvu kuću kriepošću i svietlom božanstvene svoje milosti.

Sto tamnija noć, to sjajnije bliešti svjetlo. Tmasta bijaše noć, kad dodje Spasitelj na sviet; jer se razastiraše tamna bludnja, nevjere kao i nećudorednosti po zemlji, koju pritisne grieh i prokletinja. Noćju takovom ljepše krila nebeska sjahu i sladje zvonjahu pjesme kroz mirno povjetarce. Griešnomu ljudskomu rodu privede Isukrst spasenje, donese mu odpust posvetu s neba; bijaše bo zabludilo stado božje, te ginjaše s neznanstva sliepote i smrti. Isukrst svietlo svieta, svjetlo, što svietlj, u tami, raztjera svim učenim i neukim duševnu sliepotui neznanstvo razuma, pakost srca, zlobnost volje.

On raztjera svim, koje odkupi, grobnu noć, donese utjehu i nadu onim, koji su dobre volje. Sve spava u Betlemu, svuda vlada múk, samo je noćna družba, pobožni čobani, na javi, čuvajuć si stado i čeznuć možda za Mesijom. Sv. Ambroz o tom ovako veli: „Motrite taj početak nastajuće crkve. Isus se rodi, pa već počinju pastiri bditi, koji će ovce divlje živećih poganah sakupiti u božju ovčarnu, da u noćnoj tami svuda raztrkane nezalutaju s puta sebi na vječnu propast. Dà oni pastiri bdiju, koje dobri pastir pouča. Stado je puk, noć je sviet, pastiri su svećenici. Pa i on je pastir, komu je rečeno: Bdij i bodri (ostale); Gospodin bo neodredi samo biskupe na obranu svoga stada, već i angjele odluči za to.“ —

Medjutim dok ljudi driemlju, bdije božje oko i pazi nas. Jer kao što rosa razhladjuje i kriepi njive u noćno doba, tako dnevice nebo tihano razsieva svoj blagoslov. Nabožni otci u starobilosti vapljahu jadoliko: „Rorate coeli. Rosite nebesa odozgo, i daždjite oblaci pravednoga!“ (Izai. 45, 8.) — željna rosa pade ove noći — Isukrst, Spasitelj svieta dodje na sviet, da okriepi sve, da oslobodi tiesna srdca i navlaži ih suhoj žemlji podobna. Grieh, zlopata i smrt moradjahu dogospoditi. O svete, blažene — svjetlom obasjane sretne noći, koja nam u svom krilu Isukrsta doni! Mnogo se zla sgadja noćju, noć bo je čovječjim neprijateljem; nu i u najtmastije muklo doba sbije se kadgod i što dobra. Zlednim srdcem bdije mati nad posteljom bolestna si supruga; samostanik kleči i posvećuje osamjelu uru noćnoj molitvi i razmatranju.

3. Spasitelj se narodi u Betlemu i to (kako veli sv. Grgur) pravom; jer se Betlem tumači: kuća hljeba. A to je on, koj reče: Ja sam živi kruh, koj sidje s neba. Mjesto indi, gdje se je imao Gospodin naroditi, bude već unapred prozvano kućom hljeba, budući trebalo, da se tamo tielom pokaže on, koj kriepi duše pozvanih unutrnjim nasićenjem. Katolička dakle crkva pravi Betlem, kamo nas Isukrst sveudilj zove: Dodjite k meni svi, koji se trudite te ste obterećeni, ja ću vas okriepiti. (Mat. 11, 28.) Nu nenarodi se Isus u otčinskoj niti prijateljskoj kući, već na putu, u tudjinstvu, da nam naznači, kako se je on po svom čovječanstvu, koje izvoli na se uzeti, u tudjem rodio. Mjesto, gdje se narodi, bijaše otvoreno, nezaprto, da nam poda živu sgodu slobodna k sebi pristupa. Tudjer sakri Bog veličanstvo svoje slave, neka se može puk bez bojazni k njemu približiti, s njim pouzdano družit se, neka može dići

oči više sebe i razširiti sgrčenu dušu; jer tko bi se usmjelio pred njega doći, da njegova dobrota neotvori ovako svakomu k sebi pristup! Tako i na žrtveniku božanstvo i čovječanstvo utaja on u podobi kruha, da se nitko nežaca i neboji primajućega kao duševnu hranu. — Odprto pak ono mjesto bijaše u burno vrieme životinji štalom. Na to mjesto dodje Josip s Marijom, jer u mjestu Davidovu, u Betlemu, nigdje nenadju pristanka, pa osim toga bijahu i siromašni. Spasitelj u svoje dodje, a njegovi ga neprimiše. (Iv. 1, 11.) Za kralje nevjerne (veli njeki o tom) kuće velike i blago, za mudre varalice ovoga svieta hvala i slava; za mudrost vječnu, za ljepost nebesnu ništa nego vedro nebo i studen noćna. Vô spozna svoga posjednika i magarac gospodina svoga a — puk, za koga dodje na sviet — nespozna ga (Izai. 1, 3.); jer kraljestvo njegovo nebijaše od ovoga svieta. Palačom bude Isusu pusta štala, ali po porodu njegovu pretvori se u hram klanjanja. U štali leži jaganjac, koj oduzimlje griehe svieta, Isukrst dobri pastir ponizi se, ostavi slavu otčevu, dodje na sviet, da sve ovce pase, napaja, u vječnu ovčarnu uvadja i za nje isti život daje.

4. U jasli se stavlja krma i pilo. Isukrst je jestivo duše; hrani i poji svoje ovčice najsvetijim tielom i krvi svojom. On leži u bielih pelenih kao diete neimajući nikakva pristriška — u jaslih. Nu još tajnijim načinom pribiva on kao u pelenah — pod skromnim zastorom hljeba u naših crkvah na žrtveniku — kao živi nebeski kruh duši za hranu.

Pelenami ovinu dieva Marija božanskoga svoga sina. On, koj sav sviet različnom krasotom odieva, bijaše u pelene povijan, da mi zaslužimo ruho prvoga prijeća. Ruke i noge bijahu mu sûžene, da budu naše ruke

pružne na dobro i da budu noge putem mira stupale. Sv, papa Grgur veli: Onoga, koj cielim svietom gospoduje, hvata se siromaštvo i on ga na se uzimlje. Tvrde jasli nebijahu jošte odviše nevoljne najpokornijemu djetetu Isusu, koj kano diete ljubljaše tvrdu postelj, i još tvrdju petrpi na križu; — leži medju životinjom, medju razbojnici umire. Najsiromašnija mati ima posteljicu ili kolievku za svoje diete, — Marija pak neima ničesa, čim da pokrije golotu svoga jedinca. Lije imadu tiha duplja i ptice žudjena svoja gnjezda, a on, koj stvori nebo i zemlju, neima ni mjestanca, gdje bi trudnu naslonio glavu.

Jasli mu budu prestoljem, sieno i slama zlatom i srebrom — pelene skrletom, suze dragim kamenjem. Tješi se indi svaki siromak; siromakom biti nije već odsele sramota, jer siromaštvo spojeno s čestitošću ima veliku pred Bogom zaslugu. Josip dodje iz čatrnje i uzide na prestol Faraonov, diete Mojsija iz košarice i site postade vodjom puka božjega, Isukrst uljeze iz jaslih na svietli prestol svoga Otca; jer tko se ponizuje, biva povišen.

Da su samo svi kršćani podobni djetetu Krstu tajeći sami sebe u pokori i trpljenju nuždah siromaštva! Da je samo Isus u jasli svakomu srdcu položen, te nam svim, koji smo dobre volje, nadomjesti svojim siromaštvom vječno bogatstvo, svojom slabosti silu, svojom poniznosti povišenje! Veselje i mir svim na zemlji — čast i slava na visini Bogu; jer vidjesmo slavu njegovu, slavu, koju ima jedinorodjenac od Otca, štono je pun pravde i milosti.[1])

[1]) Krasne ove i ovakove misli crpio je pokojni Zdravko čitajuć neumorno časopise česke i poljske, te hrvatski kat. list. Liep izbor i slog u sastavku dokazom su, koli je izvrstna bio uma. Ej, da nam nije mlad umro! Gj. D.

Bogomili u Bosni.

Kad su se braća Mirko i Andrija, sinovi Bele III. kralja ugarskoga, zavojštila za nasljedstvo, onda je imala Srbija posebne vladaoce, velike župane [1]) kojim su bili podčinjeni i župani bosanski. Ban Kulin za svoga 36godišnjega upravljanja usreći svoju zemlju svakom srećom; osobito gradeći i napučivajući ju nateče u nju blagostanje u toliko, da se u Bošnjakah i danas povlači spomen „Kulinovih vremenah“ kao srećnih danah. Po-

[1]) Župa znači okružje, obitalište; županija znači po prilici, što njemačko der Gau (srav. Karamzin, Gesch. des russ. Reichs, übers. von Huenschild I, 279). Schimeck, Gesch. d. Königr. Bosnien u. Rama) tumači župan i županija riečju comes i comitatus, a ban i banat da znači dux i ducatus. Hilferding u svojoj kojizi: „Pisma ob istorii Serbov i Bolgar“, str. 18. veli: „Slovo župa znači vez, sveza; to kaže slovački izraz žup, jer žup slamy zvežanj (snop) slame. Koren ovoj rieči je u sanskritskom jeziku guph, što će reći svezati, sjediniti.“ — Dubrowsky u svom Slavinu str. 95. piše: „Župan ist gewiss kein ächt slawisches Wort, sondern jopan kam aus den westlichen Gegenden (aus Baiern, Kärnthen) zu den Slawen, die es župan aussprachen, so wie sie aus Jude žid machten.“ — Šafařik u knjizi, „Slowánské starožitnosti“ str. 647. govori: „Naslov velikoga župana značio je u ono staro doba više dostojanstvo, nego je velikoga kneza. U izvornih pismih sv. Save (1190—1210) i Domicijana (1264) nazivlju Stjepana, što je bio stariji sin Njemanin, poslie prvi kralj srbski od raškoga koljena, prije njegova krunisanja „Velii ili Velikyi župan“, a mladjega mu brata Vulkana „Velikyi Knez“. Na str. 672: „Vladaoci hrvatski zvali su se bezdvojbeno, kao i srbski, velikimi župani. Grci su je zvali ἄρχοντες, a u napisih listovnih εις τὸν

kojni Jukić u knjizi s napisom: „Zemljopis i povjestnica Bosne od Slavoljuba Bošnjaka“ veli, da je bila upravo plodnost i obilnost u žitu i svačem za Kulinova upravljanja, te da su odatle za dugo poslie običavali Bošnjaci reći u plodnoj godini: „Vraćamo se na vremena Kulinova.“ — Ali gledeć na duhovne potrebe — u vjeri — zapodjede se u Kulinu kriva misao njegove družice, koja je bila sljedbe bogomilah (patarenah). Bosanski biskup Danilo, što si ga je dao ban umjestiti u Celestinovo doba, radi ljubavi prama svomu glavaru [2]) budući već odprije tomu krivovjerstvu potajno odan, prevjeri se sada javno, obodren kneginjinim primjerom i odpovjedi svu poslušnost papi i crkvenim poglavarom. [3]) Po smrti velikoga župana Nemanje zavadiše se njegova dva sina,

ἄρχοντα χρωβατιας. U latinskom imenovali su ih različno njekad Magni Jupani, Megajupani (Innocent. PP. I. 1. et 2, epist.): njegda Comites (u papinskih dopisih Sedeslavu i Branimiru g. 879, a to mjesto Magni Comites, veliki župani). najobičnije duces, n. p. Borna dux Dalm. et Liburn. 818—822. Za zlopovjestna gospodovanja Franakah medju Savom i Dravom veliki župan medjuriečki u Sisku Ljudevit 818—823. nazvan bi od franačkih ljetopisacah rector. Lucius i Mikoci poklizuju ovdje tvrdeći, da su se hrvatski vladari prvotno zvali banovi, a da su tek pretjerav Franke (830) i prisvojiv si naslov vodjah (duces) ustupili prvomu od županah taj nazov bana. Banom bijaše, polag Konstantina Porphyrogenete, prvi župan za velikim županom, imajući pod sobom tri župe za upravljanje, Gacko, Liku i Krbavu, dočim su ostali župani samo po jednom župom upravljali. Veliki župan naproti vladao je cielom zemljom. Tako se je i u Srbah župan bosanski uživao po velikom županu samo naslova bana. Dostojanstvo to prijeto je bez dvojbe od Avarah, a ne tek u 9. stoljetju, nego odmah čim su je svladali u Iliriku (640). U Avarah bijaše bajan, baan, ban od chana ili chagana razdieljen i njemu podredjen.“

[2]) Engel. Gesch. v. Ungarn III, 208.

[3]) Schimeck str. 48.

Stjepan i Vulkan, a za toga jim udari vojvoda Andrija u zemlju i podvrže si Bosnu. [1]) Spljetskoga nadbiskupa vele zabrinu potreba katoličke vjere u toj zemlji. Ni Vulkan privržen ugarskomu vojvodi, budući jedan dio bratove mu državine za njega oteo, nije gledao dobrim okom takova vjerozakonska odnošenja u toj strani: s toga se okrene na papu, da pošalje u te zemlja poslanike, koji će urediti crkvene stvari. Vrhovnomu pastiru bila je dužnost brinuti se ne samo za mir svoga stada, nego i bditi, da se neumali. Inocencij, čim mu glas dopane, ni časa nezatraja, pošalje umah dva mudra i razborita muža, izkusna i vješta tomu, da pasu stado gospodnje, da ga kriepe hranom spasa i privode na put vječnoga blaženstva. [2]) Te poslanike preporuči on „kralju" Stjepanu, velikomu županu, nadbiskupu dukljanskomu, komu su i plašt donieli, kao i svemu svećenstvu, da je prijateljski prime i u svem budu im od pomoći, neka neprobijaju badava tolika svieta. A oni su imali naputak, da tu zemlju učvrste u nauku apoštolskom, da što treba poprave, glavu i uda dovedu u sklad s apoštolskom stolicom, te da oboje u odanosti i poslušnosti s njom sjedine.

Kulin obreče kralju ugarskomu, da će sve krivovjerce, kojim je osobito bilo privržena njegova žena, dovesti u crkveno zajedničtvo; ali neuživotvori on toga, kao što je papa želio. Vulkan sakupi za plaću poganu vojsku i udari na Ugarsku. [3]) Mnogo banovih podanikah prevjerilo se i pristupilo k bogomilom, a sam je prvu bezuspješnu pripravu tim izvinjivao, što, reče, nije toga znao, premda se je to protivilo prvoj mu izjavi. Naj-

[1]) Engel II, 488. III, 210.
[2]) Ep. I, 525.
[3]) Ep. V. 103. god. 1202.

poslie dobro se uzme u pamet, pošalje dubrovničkoga nadbiskupa u Rim, da umoli za vješta i sposobna muža, koj će njega i puk mu podučiti u pravoj vjeri. Za taj posao odabere Inocencij spljetskoga nadbiskupa opunovlastiv ga, da može s onimi, koji bi mu se opirali, kao s krivovjerci postupati. Kašnje pošalje za nadbiskupom i opata Ivana Kasamarija. Taj uvidi umah, da je nestašica duhovnih glavnih nadzornikah najveći uzrok, s koga se razkolničtvo tako lasno razprostire. Ciela država imala je jedinu biskupiju, pa i ta je bila prazna. Opat pomisli, da će puno koristiti, ako ju popuni latinom, i ako se još jedno četiri biskupije podignu. Znatan korak, da će se ta država spojiti s rimskom crkvom, bio je, što su redovnici obrekli, da će u svojih poslovih, načinu življenja i svečanostih sliediti uredbe rimske crkve, niti će odsele hotice trpljeti koga razkolnika ili manikeja u svom krugu. [1]) Ovi redovnici zvali su se osobito i izključno kršćani. [2]) Dva glavna zaštitnika krivovjeracah odpravi papin poslanik u Ugarsku. Kralj ugarski potvrdi svojim pečatom članke prave vjere, što ih je poslanik sastavio, preda ih Kulinovu sinu, da mu se otac na nje i na sve, što naredi apoštolska stolica, obzire. Konačno nemože se banu od ina, već se obveže koločkomu nadbiskupu, da će platiti 1000 markah, ako u buduće hotoma primi razkolnike pod svoje okrilje. [3])

To je u kratko, što se je za Inocencija sbilo u Bosni; nu da štogod još čujemo i o Bogomilih, o njihovu postanku, nauku i konačnom tamo udesu, što je

---

[1]) Ep. VI. 140. 141.

[2]) Qui hactenus singulariter christiani nominis praerogativa vocati sumus.

[3]) Ep. VII., 212.

za nas važno, jer ta sljedba okuži i druge nam strane svojim naukom.

Razni pisci razno o postanku Bogomilah pripoviedaju. Većina ih tvrdi, da su to Manikeji samo pod drugim imenom, a tako misli i Hurter u svojoj: „Gesch. Papst Innocenz des Dritten, II. B.« Kad se je naime i u Perziji počelo širiti kršćanstvo, gledjaše njeki Manes, kako da taj nauk prilagodi onomu staromu svoga puka. Premda je tim kršćanstvo u svojoj nutarnjosti i sućnosti uništeno, ipak se mnogim dopade krivi nauk. Na široko i daleko razplinu se Manikeji po Perziji i van nje tako brzo, da ih nisu mogli utušiti ni bizantinski carevi. — U sedmom stoljeću ili po kakvom Pavlu, koj im je obnovio nauk, ili iz štovanja listovah apoštola Pavla pozvani su Pavlićani. Oni su doduše tajili svako zajedničtvo s Manikejci, ali ih je izdavao nauk ravan manikejskomu. Videći bizantinski carevi, kako se to zlo sve više od Eufrata k maloj Aziji razplodjuje, poboje se za svoju crkvu, i pokušaju, nebi li ih silom utamanili, a odtuda poliežu dugi krvavi ratovi, u kojih najposlje nadvladaju nevjernici. Na velike čopore presele se tada u Traciju, u prodole balkanske, a s njimi i početak toga nauka u Evropu, te po križarih i po trgovačkom obćenju dopre tja u zapadne strane.

Prolazeći krivovjerci kroz razne države razno su i nazivani. Zabaciv sav crkveni nauk, obrede i uredbe, mogli su si nadjeti tašto ime Katharenacah t. j. čistih (καθαρος). U Bugarskoj, jer su u molitvah često ponavljali rieči: „Gospodi pomiluj“, prozvali su je Bogomili (?); u Francuzkoj izprva po zemlji, odkuda su k njim došli, Bugari (Bulgari), s česa načiniše Francuzi »Bougre“, što je značilo potištena i hrdjava čovjeka (za što su tada držali krivovjernike). Kasnije

imali su tamo već silu imenah; njeki Petar Valdus prvi je počeo učiti taj nauk, po njem su prozvani Valdenjani (Valdenses); opet po gradu Albi u južnoj Francezkoj, gdje ih je najviše bilo, Albinjani (Albingenses); po osobitoj odjeći Sotulares, Insabbatati, Sabbatati, jer su nosili drvene coklje (sabots). Druga opet imena izražavala bi gnjiev pravovjernih, pogrdu, preziranje, što su si prouzročili itd., a mnogim se ni nezna za povod. U Italiji, kamo su se uvukli već početkom jedanaestoga stoljeća, nazvali su je Patareni, Patarini ili Paterini od latinske rieči patior, kako veli Jukić u zemljopisu i povjestnici Bosne, jer su bili pripravni prije sve podnieti, nego se odreći svoga nauka; drugi misle, da su je tako najprije prozvali u u Milanu, gdje su se sastajali, ili opet, kako ini pisci nagadjaju, od kakva pogrdna i nadjevna imena, česa se drži i Hurter. Sasvim lasno mogaše to zlo sjeme, došav u Evropu, ponamjestiti se po pokrajnih ugarskih državah; ali, kako opaža Hurter, ne iz Francuzke u Dalmaciju, kako misli Du Cange (Illyr. p. 155.), već vjerojatnije obratno. Osobito se ugnjiezdiše Bogomili u Bosni, gdje se taj njihov nauk dopade županom gdje ga je ban branio, kao što je to spomenuto.

Naravno, da je taj nauk idući kroz tolike strane u mnogih točkah promienjen, da mu je dosta toga dodano ili izpušteno, kako su mu već bili razni učitelji; ali je ipak u svojoj bitnosti pokazivao izvor manikejski. Kakav u obće bijaše, pokazuju rieči, što ih je njeki njihov, prešav opet k crkvi, izpovjedio kolonjskomu nadbiskupu: „Sve, što crkva vjeruje i čini, drže oni za lažljivo i neosnovano.“ Vjerovali su dva počela, od kojih izhodi dobro i zlo, pakla da neima, iz staroga zavjeta uzeli su samo njeke knjige, zabacili sve sakramente,

razpeće da je tako za Isusa kao i ljude pogrda itd., pa bilo je tu i takovih točakah, kojih spominjati nebi se ni pristojalo, n. p. o griehu prvih roditeljah i više toga. Što je sve činio Inocencij, da se je ta sljedba utamani, vidi se već iz onoga, što je spomenuto za Bosnu. Čim je zasio apoštolsku stolicu, govorio je o ozbiljnoj pogibelji, u kojoj je crkva, i kako se prodrzno krivi nauci gorde i šire, a kako mnogi s pravoga puta zahode. Kad su krivovjerci protjerali spljetskoga biskupa, što se je svojski zauzeo proti njim, pozove papa kralja ugarskoga, da oružan udari na bana, ako ovaj neprožene sljedbenike vjere iz Bosne, jer bi se lasno moglo to zlo i u Ugarsku uvući. Kao što svagdje, tako htjede papa i ovdje da postupa s njimi po crkvenom pravu, da nitko, koj se iza dvokratne opomene od njih nerazstavi, nemože obavljati javne službe (tada se je zahtievalo prije svega kršćansko pravovjerje od svakoga činovnika), niti svjedočiti; ako li je duhovnik, ima se smetnuti iz službe; ako sudac, izreka mu nevaljala; ako bilježnik, od njega se djelo neuzimlje itd. [1]) Uza sve to osiliše se veoma Bogomili za Kulinovih nasljednikah u Bosni, čemu je najviše to pomoglo, što se mnogomu banu nabujila pamet tom naukom, a drugim bilo je onda već teže, ako su je i nastojali protjerati. — Što se je s njimi sbijalo, i što su pape u tom ogledu činili pod pojedinimi banovi a poslje kraljevi do Stjepana Tomaša Ostojića, koj ih je g. 1450. sasvim protjerao iz svoga kraljestva, čitaj u kratko u spomenutoj Jukićevoj knjizi, gdje pripovieda, kako ih se je samo 2.000 obratilo, a 40.000 nastanilo se u Hercegovini, te kako su se najposlie pod Turci svi izturčili.

[1]) Dobner. Monum. hist. Boem. II. 326.

Tri golubice.

Budite kao golubica gnjezdeća u najvišjem ušću šupljine. Jerem. 48, 21.

U rieči božjoj pisanoj golubica je slika duše pravovjerne. Pa koj znamen bi tu ljepše i dolikovao? Duša pravovjerna bojazljiva je kao golubica, prosta i bez obinje kao golubica, mila kao golubica, a brza na polet u visinu kao golubica. S toga si je lahko razjasniti, zašto se ta slika tako često čita u sv. pismu.

Čitamo u proroku Jeremiji, kako liepo govori sinovom moabskim: „Ostavite gradove i obitavajte u pećini, stanovnici moabski; i budite kao golubica gnjezdeća u najvišjem ušću šupljine.“

Sada slušajmo, što veli u pjesnih Salomonovih ženik svojoj ljubi: „Dodji golubice moja, i u šupljinah stiene ukaži mi lice svoje!“

A još posluhnimo kralja proroka: „Tko će mi dati krila kao golubici, da letim i počinem?“ Te tri golubice jesu slika duše, koja, ugledav se na svaku od njih, ima najprije tražiti utočište u šupljinah stiene, zatim na njezinu vršku načiniti si gniezdo, a najposlje uzleti k žudjenomu počinku.

Nu što znači u toj tajnoj rieči ona šupljina u stieni, gdje traži golubica utočište? — Što će reći visok vršak, na kom nije gniezdo? — Što onaj uzlet i počinak? —

Prva slika. koja mi se podaje, jest slika golubice tražeće utočište u šupljinah stiene. Zašto prši, i što znači to utočište? — Zabludila je daleko, odletiv od pokojna mjesta; i budući slaba, nemože odolievati navalam, svuda je obkoljena pogibeljmi. Na tisuće zamkah postavljeno joj. Od razvitka zore na iztoku kobac i lovac nasrću na nju bez svakoga milosrdja. — K tomu još nebijaše toliko slaba, koliko neoprezna; budući ljubila pogibelj, malo da nezaglavi u njoj. Nepazeć — nebojeć se zamkah, malo da se neuhvati u nje. Dà, dosta jaka u samoj neopreznosti zabludila je. Bijaše to golubica zavedena, pala u napast — oteto joj srdce, golubica zavedena neimajuć srca.

Što će sada sirota? — kamo će? — tko će ju izbaviti? Na sreću jedan neprijatelj prestao ju goniti i sliediti; pa kad u sgonu i stisci nečuje ništa oko sebe do smrtne krike ili rieči zavodnikah, jedan glas joj viče: „Ajde ovamo golubice moja, i sakrij se u šupljinah stiene!“ — Koliko joj je dobro ta stiena, kad je tako slaba; kako blaga šupljina u stieni, golubici bo treba zahladja i počinka. U stieni traži tekar pravo utočište; tamo si ogleda rane, jer je ranjena, tamo se sakriva, jer je stidljiva; tamo driemlje, jer je izmučena. Neznači-li ova golubica našu dušu, kad je zabludila usried svieta, i podav se svojim požudam udaljila se od Boga, koj je svetost i spas?

Tko od nas, svrnuv oči na svoj prošli život, nenalazi, nepoznava u njem zabludu ove golubice, nevidi rane golubičine, bolju golubičinu? tim više, budući ta bolja još gora zabluda, veće rane, groznije muke. Čujmo kraljevskoga proroka, koj o zavedenoj golubici veli: „Obkoliše me bolesti smrtne, i pogibelji paklene snadjoše me.“ — Drugdje opet: „Evo

griešnici napeše luk, pripraviše striele u tobolcu, da strieljaju na me u tami." A mi kakve bijasmo bene govoreć: mir, gdje mira nebijaše. Ljubljasmo, što je valjalo mrziti, ulietasmo u zamke kao ptica, nepazeć da nam prieti smrtna pogibelj duši! O moj Bože, što će biti s tom dušom? U svojoj slici uzdiše: „Kamo ću ići, kamo-li bježati od lica tvoga?" Zabludit je znala, ali vratit se — toga nezna.

U paklen jaz put je od svudi:

Nu vratit se? Tuj su trudi! (Uzd. Mand.) Znala je ići u ponor propasti, ali se spasiti neumje. Neugodno joj je na nebu i zemlji: zlo po nju na nebu i zemlji: zlo po nju na nebu, jer je kriva; zlo na zemlji, jer je nesretna. Nu onaj, komu se smililа golubica, gledi na nju okom milosrdja, on je doista prijatelj našim dušam; on ju zove. A što joj govori? Ništa drugo nego ovu rieč: „Dodji, dodji golubice moja, i sakrij se u šupljinah stiene!" A što znači ta stiena? Sv. Pavao apoštol nam to tumači: „Isukrst je prava stiena." A što su: šupljine u stieni? David nam je to razložio, gdje veli: „Proboli su moje ruke i noge." Evo nam sada pravoga smisla tih riečih: „Sakrij se u šupljinah stiene," to jest: „Dodji i sakrij se sva u dubokih ranah propetoga Isusa." Jaka-li si božanstvena stieno! Sladke-li ste božanske šupljine u stieni! Česa se imam bojati od sada, kad sam našao utočište? Podigne-li se bura i vihrovje: bit ću bez bojazni, stiena će doista odoljeti buri. Poćera-li me neprijatelj: sakrit u šupljinah stiene smijat ću se smjelosti njegovoj. U dubini toga blagoslovljenoga utočišta spomenut će se moja duša svoje biede, izvidat si rane i reći: „Da Gospodin nebude sa mnom, kad ustadoše neprijatelji na me, živa bi me bili proždrli." Blagoslovljen

Gospodin, koj me nedostoja dati za pašu zubom njihovim. Bijah kano ptica, ulovih se u mriežu! — mrieža se raztrgala, a ja sam — oslobodjen. Sva je moja pomoć u imenu Gospodnjem, koj stvori nebo i zemlju.

Spoznali smo utočište prve golubice; nu gdje je sada vršak, na kom vije golubica gniezdo? Po riečih prorokovih osobito moramo biti podobni ovoj golubici: „Budite," tako veli, „kao golubica gnjezdeća u najvišem ušću šupljine." Nečini-li se tu kao da je ona golubica tražeć utočište imala više straha, nego ima pouzdanja i ljubavi ova, koja si djela gnjezdo? Prva sva prestrašena sakriva se: druga mirno posjeda na višku stiene kao na prisoju (sunčaniku). Obie se nastanjuju na stieni: nu prva traži samo za čas utočište, da se odmori i okriepi sile, a druga se čini kao da si je posve odabrala stienu, te će se tamo nastaniti. — Ili ako je na obih mjestih sv. pisma govor u jednoj golubici: to bi rekao, da je s početka tjerana i uplašena, ranjena i nesretna iskala samo utočište u šupljini stiene; kad se pak oporavila i ojačila i osviestila, da može više poletiti, tad se podiže u vis, te doljeće na vrh stiene, gdje načiniv si gnjezdo sjede unj i govori: „Dobro nam je ovdje biti."

Što će pak reći to visoko mjesto? Nebi smio ob vlastitoj misli tumačiti ove slike, da mi je sám kralj prorok nerazlaže: „Vrebac si nadje kuću i grlica gnjezdo, gdje da stavi grliće svoje: ja Gospodine kriepostih nalazim tvoje oltare." Kao da će reći: „Što je kuća vrebcu, što je grlici višak stiene, to su meni Gospodine tvoji oltari." I podobno: „Ostavite gradove i obitavajte u pećini stanovnicimoabski; i budite kao golubica gnjezdeća u najvišjem ušću šupljine." A što

drugo znače te rieči nego: „Ostavite obitališta svieta, puščajte zemaljske nizine vi svi, koji niste iz ove zemlje; dajte neka mrtvi pokapaju svoje mrtve, a vi stupite do najvišega stupnja oltarah: tamo će vam se razveseliti srce i tielo, jer je u stanu Boga kriepostih najsavršenija dragost i ljubezan.

Visoki otvor, na čijem ušću gradi si golubica gnjezdo, nije drugo van — vratašca na svetom stanu. Dà presveto oltarsko otajstvo jest vršak te stiene, koja je sám Isus. Ako promatramo tvoju ljubav, što ju čuvaš prama nam, propeti Isuse: to je oltarsko otajstvo vršak te ljubavi; razmišljamo-li milosti, kojimi nas obsipavaš; tad je to otajstvo višak tvojih milostih: razmatramo-li blaženost, koju nam pripravljaš: presveto otajstvo nalazi se konačno na najuzvišenijem mjestu na oltaru. Neka vrebac prebiva pod strehom, a grlica neka se udovolji gnjezdom, što je načinila svojim mladim: ja Gospodine kriepostih, kralju moj i Bože moj, tražim i čeznem za tvojimi oltari, to su vršci stiene, gdje bi se rado smjestio. — Dugo sam se sakrivao u ranah svoga propetoga Spasitelja kao u šupljinah stiene, dugo sam razmišljao bol propetoga Isukrsta i umivao se u predragoj krvi njegovoj, — koli razkošno topio sam se u njoj......; budući se pak sakrio u dubinah muke Gospodnje, slušah glas, gdje mi viče: „Sjedni gori više!“ i uzletih na vrh stiene. Gledaj tu gnjezdo, koje tražim, — gledaj goru, na kojoj će mi dobro biti, — gledaj stan, u koj ću se smjestiti, jer sam ga odabrao na vieke.

Ostaje nam još treća golubica. Kraljevski prorok veli: „Tko će mi dati krila kao golubici, da letim i počinem?“ Ta golubica već netraži gniezda, ona stere krila, diže se i leti do mira, koj nije od ovoga svieta. — Bez dvojbe na visini stiene našla je milo

gnjezdo — nu i tamo je još na zemlji. Čovjek se rodi da radi, a ptica da leti, pa zato golubica i čezne za nebom; u gnjezdu, kamo se smjestila, osililа je i krila su joj porasla. Zato razpinje svoja krila, te se izvi nebu pod oblake, gdje je nemožeš vidjeti kao ni golubice, koju izpusti Noe poslje potopa iz korablje, i koja se nevrati natrag.

Posljednja ova slika nespominje-li nas na našu dušu, kad se oddružena od tiela, koje ju kao olovo priteže i zadržava, podiže i leti k Bogu, te će odpočinuti na njegovu krilu. Sretan je to uzlet i blažen pokoj! — Za stalno presveto otajstvo draže je od svega, što je na zemlji; presveto otajstvo jest dragocjenije od svih milostih Božjih, što jih primamo na zemlji. Ali presv. otajstvo nije nebo; jer nam pokazuje Isukrsta pod zastorom, a nebo nam ga kaže bez zavjese. Presveto otajstvo zahtieva od nas vjeru i ljubav; nebo pak samo ljubav. Nu tko će nam dati krila, da uzletimo k nebu i počinemo? Recimo to bez bojazni; — smrt, jedina smrt! Smrt, toli strašna nevjernikom, sladka je i utješna nam, koji si odabrasmo obitalište u hodniku do stana Gospodinova. Smrt nam mnogo više daje, nego uzima; — ona nam oduzima sviet, koj prolazi, oduzima nam njegovu taštinu, koja nas mami, njegovu razkoš, koja nas zavodi; ali nam daje krila kao golubici, da uzletimo i počinemo.

Zašto mladji učitelji nedosižu željene svrhe?

To je pitanje, koje se često ponavlja i na koje bi si svaki mladji učitelj sám morao odgovoriti. Tko stavlja zaprieke mladjemu učitelju, da nedostigne željene svrhe? vele mnogi. Ali ipak njeki jih toliko nadje, da se mora upravo boriti, ako hoće samo ponješto svojoj dužnosti zadovoljiti. Stranom stavlja si je sám mladji učitelj, stranom stavlja mu je stariji učitelj; a stranom i nepovoljna domaća odnošenja, zaprieka su u tom koristnom poduzetju. Neće biti s gorega, ako progovorim o nječem, što se češće sgadja. Mladić, obdaren živom mačtom, rado si već unapried riše sjajnu budućnost, te u duhu gradi kule po zraku. Stupiv na vrata sbiljnosti, praktičkoga života, ugleda posve drugo polje pred sobom nego si je predstavljao. Tko se samo hvali i nagradi nada za svoje djelo, kako težko snosi, kad dostane nezahvalu i osornost, a to se učitelju često dogadja. Neugrabi li mu to umah s početka sve volje? Druga je pogrieška — veliko u se pouzdanje. Znamo, i često je vidjeti mladića, gdje naduto i previše cieni svoje znanje i razum, a slabijega prieko oka gleda. Nebi tako radio, da pozna sama sebe. Doista to nije njegova zasluga, ako ga je Bog više obdario, ako mu je dao dobrih vodjah i učiteljah. S druge strane i stariji učitelj stavlja zaprieke mladjemu. Mnogo je jošte učiteljah, koji si rado ugadjaju pri starom šlendrijanu, te su neprijatelji svemu, što je novo. Ako dobije stariji učitelj na pomoć mladjega, koji je za noviju metodu, nije čudo, što se ne-

pogadjaju, kad je svaki za svoje? Žalostno je, kad stariji vreba mladjemu na pad, na dosta malu pogriešku, koja se lahko u mladjih godinah izmakne, te ju gleda jošte povećati i razširiti. Najbrže i najprije zavade se radi glasbe. Ako se njegov pomoćnik nerazumije tako u glasbu kao on — nezna ništa; a tim je duboko ponižen u očijuh obćinstva — i to je jedino oružje, kojim se mnogi gg. principali tako rada brane. Nemože se tajiti, da su mladji učitelji manje uvježbani u glasbi od starijih, nu i to je istina, da mnogi stariji — exceptis excipiendis [1]) — običavaju govoriti: izkusio sam ja za mladih godinah mnogu gorku uru, zašto da neizkusiš i ti — pak i sbilja na jedanput uznemire žuć mladjim. — Tko je u sastanku više starijih učiteljah, šta čuje? — Glavni jim je predmet cieloga razgovora podučitelj. Sad se pretresuju potanko njegove kreposti i nekreposti; ove dakako u mnogo većoj mjeri. Sve to može činiti samo svojeljubno srce. — Nepovoljna domaća odnošenja često razdiru srce nadobudna mladića. Neide li učitelj spokojene misli na svoj posao, kali li mu ćut, nepovoljnost, neuljudnost i mržnja domarah, taj malo naredi u učioni; jer ga osvoji zlovolja, hladnost i mržnja, te mu sve na put staje. Prijateljski odnošaj medju učitelji iste škole nuždno je potreban, da joj bude od koristi; njim se trudan a često i nezahvalan život učiteljev olahkoćuje. Nezadovoljnost i gorčina podgriza jim kao crv dušu i neda, da niče plačno djelo, već jedan drugoga izjeda, gubi i utamanjuje. A kako bi se te pogrieške i mane imale odstraniti? — Mladjemu učitelju preporuča se nježan cvietak skromnost, ta je slika svakoga čovjeka, osobito mladoga. Svojim znanjem

[1]) Znači: izuzamši njekoje, koji se iznimlju.

i mnienjem nemože se ponositi: tko pomisli, da što zna i umije, samo je dielak. Komu ovdje da napadnu na um rieči velikoga mudraca Sokrata; „Znam, da ništa neznam.“ Samo onda vriedi nješto umjetnost, kad je spojena sa skromnošću. Uslužnost, prikladnost i učtivost preporučuju u svem mlada čovjeka i pribavljuju mu sveobću ljubav i priznanje. Skroman čovjek neće doista preveć zahtievati, niti će si dopuštati, što bi mu zvanje obezčastilo. S druge strane zahtieva se bratska ljubav, a ta niti zavidi, niti odsudjuje. Ako je na jednoj strani prevagom umjetnost, s druge strane izravnjuje to mnogogodišnje izkustvo a to je za sjegurno najbolji učitelj; pak zato može ono samo uzajemnom podporom sveobće dobro unapriediti. Nebudite dakle jedan drugomu bremenom, nego podporom; nesûžujte jedan drugoga, već si uzmnažajte radosti u svom zvanju, koje je i onako težko!

Mnogo zvanih, a malo izabranih.

Odkad su nas poplavile tudje knjige, sijuć svoje gorko sjeme, što nam niče čemerikom travom, i odkad su se ugnjezdili strani ljudi medju naš sviet, od onda se počelo i kod nas svakojako mudrovati i umkarati o istinah svete vjere. Neprodješ dan daleko, da se nesastaneš, ako ne sa zemljakom, a to sigurno s tudjinom, koj će ti upalih očijuh i podbuhla lica stati mudrovati: kako je u vjerozakonu ovo prestrogo, ono nesigurno; ovo nemoguće, ono opet da ni istina nije itd. Navalice hoće da ti dokaže, kako mu se mudrijami nabujila glava kao spužva mutnom vodom. — I mene je već takvom

prigodom zapalo, te sam morao slušati i pregovarati se o malini izabranih, a to je i povod ovim redkom.

„Kad je tomu tako," stane me njeki pitati i dokazivati, „da će nesravnjivo biti više odbačenih, — da-li je probitačno javno predavati ovu istinu i na propovjedaonici o njoj govoriti, budući lahko pomuti vjernike, pa će duhom klonuti?" — Nu moći je upravo tako pitati: da-li je probitačno propoviedati evangjelje i naviešćati ga s propovjedaonice? jer što je jasnije izrečeno u evangjelju, nego ovaj maleni broj izabranih? što nam Spasitelj svieta u svom božanskom nauku točnije očitovao i češće ponavljao, da ga dobro razumjemo?

Mnogo je zvanih, a malo izabranih. (Mat. 20, 16.) Tako završi jednu svoju priliku. „Put, što vodi u propast, širok je i mnogo ih ima, koji njim idu. Činite silu, da na tiesna vrata unidjete!" (Mat. 7, 13.) Ima-li šta izvjestnijega od ovih riečih? To je javno učio sin Božji, to predavao svojim učenikom, to jim predstavljao u raznih prilikah, kojih nije moći ovdje nabrajati. Zar smo mi, pregršt zemlje, tolike pameti dotekli, da znamo bolje od njega, što je vriedno ili ne, da se vjernikom naviešća? Ako propoviedamo evangjelje, to ga propoviedajmo, da mu ništa neomalimo niti neizpustimo. Propoviedajmo ga strogo u svoj cjelosti i krepčini. Jao onomu, koj se u tom sablazni; sám će trpiti za svoju sablazan.

„Taj maleni broj izabranih," reče zatim, „to je istina strahovita, te čini, da čovjek drhće." — Pa to i hoće Apoštol „da gradimo spasenje svoje sa strahom i drhtanjem." (Filip. 2, 12.)

„To je stvar," doda opet, „koja sviest uznemiruje i muti." — Pa je i dobro, da se kadšto sviest uznemiri;

da, bolje je probudit ju ovim nemirom, nego ju pustiti, da u lienu i lažívu miru driemlje.

Najposlje reče: „Kad si čovjek predoči tako malen broj izabranih, to mu otme srce i on stane dvojiti.“ — Istina je: to može čovjeka uplašiti, da i sdvoji, ako zlo shvati ovu istinu, ako si ju krivo predoči, ako ju pretjera, a osobito ako je osnovana na krivu nauku i laživih pomislih. Al ju treba shvatiti, kako je u sebi, a ne kako se komu otvori; valja ju pristojno ograničiti, da se može braniti od svake prenapetosti, sagradit ju na čvrstih načelih, na kršćanskih istinah; tada neće nikoga rinuti u sdvojenje, pače trznuti će nas i probuditi, podpalit nam revnost i okriepiti sile, da si osjeguramo spas i dobijemo mjesto medju izabranimi u blaženstvu.

Radi se dakle o tom, kako valja postupati s ovom stvarju, što treba bježati, i po kojih načelih valja o njoj govoriti. Ima dakako krivih naukah, po kojih se nemože propoviedati o malom broju izabranih, da čovjek neuništi kršćansku nadu vjernikom, te jih nerine u sdvojnost. Da n. p. tko reče: bit će malo izabranih, jer Bog neće da se svi ljudi spase; jer Isukrst sin Božji nije prolio krvi za spas svih ljudih, nit se za to na smrt žrtvovao; jer nedaje svim svoje milosti ni sredstvah za spasenje; jer na njeke sav svoj blagoslov i milost izlieva, a na drugih pušća s iztočnim griehom skopčano prokletstvo itd. Da tko počne takove nauke predavati, pa iz njih zaključivati, da će biti malo izabranih u vječnom životu, taj bi samo sablažnjivao slušatetelje i utušio u njih svaku revnost, uništio svaku nadu na carstvo Božje. Svaki bi rekao ono, što su Apostoli Isusu rekli (Mat. 19, 25.), pa i punim pravom: „Ako je tako, tko se dakle može spasiti?“ Zato je i

crkva bludnje osudila, misleć se tako ugnuti svakomu zlu.

Da tko dakle nepadne u takove krajnosti, te da pogodi pravu točku, koje će se držati govoreć o malom broju izabranih, mora ju na ovih od prilike načelih osnovati:

Prvo: Svi imamo pravo nadati se, da ćemo biti u broju izabranih. To pravo osnovano je na dobroti milosrdnoga Boga, koj nas sve kao svoje stvorove ljubi, te se skrbi za svako biće, što ga je njegova mogućnost stvorila. To pravo osnovano je na obećanjih Božjih, koja se nas svih tiču, osobito kao kršćanah; jer i nam veli sv. Pavao kao i vjernikom Korinć. (2. Kor. 7, 1.): „Imajući dakle ovaka obećanja, ljubezni! da se očistimo od svake poganštine tiela i duha, i da tvorimo svetinju u strahu Božjem.“ To je pravo osnovano na neizmjernih zaslugah Isukrstovih, kojih smo mi svi dionici, i po kojih ga svi možemo i moramo spoznati za svoga Spasitelja. To je pravo osnovano na milosti, kojom nas je uzeo za svoju djecu; budući svim, koji smo kršćeni u Isukrstu, „dade osobitu vlast, da budemo sinovi Božji.“ (Iv. 2, 12.) A sva djeca imaju pravo na otčinstvo; po tom dakle imamo i mi kao djeca Božja pravo na Božje nasljedstvo.

Drugo: Ne samo što imademo pravo, već smo i dužni nadati se, da ćemo biti u broju izabranih. Kako to? Jer nam Bog zapovieda, da se unj uzdamo, kao što nam zapovieda, da unj vjerujemo i da ga ljubimo. Uzdati se dakle u Boga tako smo dužni, kako i vjerovati unj i ljubiti ga. A uzdati se u Boga znači: nadati se carstvu Božjemu, slavi i blaženstvu izabranih Božjih i to tako, da nam nikad, dok smo na ovom svietu, nije slobodno ni misliti, da ćemo za stalno biti odbačeni.

Zašto? jer se već onda nebi uzdali u Boga, i tim bi zapustili veliku kriepost i zapovied Božju.

Treće. Neima griešnika, koj nemora čuvati ove nade, koj, ako ju izgubi, nepadne u novi grieh. Može čovjek sada biti griešnik, pa ipak njekoč biti medju izabranimi; to nam svjedoči sv. Petar, sv. Pavao, sv. Mandaljena: dakako nesmie ostati griešnikom, nedaj Bože, već mora, da se obrati. A neima griešnika, komu Bog nebi htio obraćenja. „Ja neću smrt griešnika, već da se obrati i živi." (Ezek. 33, 11.) Neima griešnika, koga Isukrst nije došao tražiti i spasiti. „Kad bijasmo još griešnici i neprijatelji Božji, pomirismo se smrću sina njegova." (Rim. 5, 8. i 10.) Neima griešnika, koj nemože griehah svojih pokorom popraviti. „Ako se nepokajete, svi ćete poginuti." (Luk. 13, 3.) Budući dakle sve to spojeno s nadom u Boga, to neima griešnika, koj si je nemora čuvati u srcu, ma bio još tolik griešnik, i bio još tako strahovit ponor, u koj misli da je propao.

Po ovih načelih valja iztraživati, zašto će biti malo izabranih, a ne, da-li će jih malo biti? O tom sám Isukrst u svom evangjelju uvjerava. A zašto će jih malo biti? Evo razloga; jer jih malo hodi i hoće hoditi putem spasenja.

Neveli nitko, da jih malo tim putem hoditi može; jer je opet druga istina, da možemo svi s milosti Božjom, koju Bog nikomu nekrati, da može svaki u svom stališu izpuniti ono, što mu zakon Božji prepisuje, te si tako zaslužiti krunu i osjegurati spas. Po tom se da zaključiti: ako bude malo izabranih, krivnja je u kršćanah sbog njihove nemarnosti; krivi su jim pogani čini i kriva vjera, što ju objeručke prihvaćuju, i sav njihov pokvareni život.

Tko dakle hoće propoviedati o malini izabranih, neka uzme u ruke evangjelje i čita pojedince. Komu je obećano spasenje, blaženstvo vječno? Onim, koji si silu čine. „Od Ivana Krstitelja do sada carstvo nebesko na silu se uzima i silnici ga dobivaju.“ (Mat. 11, 12.) Onim, koji se znadu zatajiti, koji križ svoj nose, koji ga dnevice i dobrovoljno nose. „Ako tko hoće za mnom ići, neka se zataji, i uzme križ svoj i ide za mnom.“ (Mat. 16, 24.) Onim, koji drže Božje zapovjedi, osobito dvie glavne, ljubav prama Bogu i bližnjemu. „Ljubi Gospoda Boga svojega svim srcem svojim, a bližnjega svojega kao sam sebe; to čini i življet ćeš.“ (Luk. 10, 27 i 28.) Onim, koji rade za Boga, koji sve čine po Božjoj volji, koji se vježbaju u dobru. „Neće svaki, koj mi govori: Gospode, Gospode! ući u carstvo nebesko, no koj vrši volju otca mojega, koj je na nebesih.“ Onim, koji umaraju svoje strasti, koji znadu nadvladati napasti, uklanjaju se svjetovnim smutnjam, čuvaju se grieha, u redu i nedužnosti žive, ili te barma pokorom podignu i tako do smrti uztraju. To su znaci izabranih, i ako ovih neimaju, doista su odbačeni.

A sada da vidimo, ima-li mnogo kršćanah s ovimi obilježji? — Za ovo pitanje neka svaki na izkustvo pogleda; to mu je najjasniji dokaz. Netreba tu pojedinih osobah osudjivati; dovoljno je, ako pogledamo širom bieloga svieta i promotrimo pojedine stališe, pa ćemo opaziti, kako ih je malo, koji si što za nebo rade; kako ih je malo, koji daju Bogu, što je Božje, koji ga u istinu ljube, vjerno mu služe, i izpunjujuć njegovu svetu volju gledaju, da mu se dopadnu. Koliko ih je, koji svoga bližnjega iskreno ljube, te su mu u nevolji od pomoći? Koliko ih nad samim sobom bdije i bježi griešne prigode? Kako ih je malo, koji krote svoje

strasti, koji se opiru lakomosti, častohlepju, razkoši, osveti, zavisti, jalu i ostalim napastim,te nepadnu podav im se u stotinu griehah? Koliko ih se od svoje bludnje vraća, ostavlja opake običaje, ili učiniv opačinu, koliko ih se svim srcem kaje?

Pak što se sada govori o ćudorednoj izopačenosti? Ne samo dobro misleći ljudi, već i slobodoumnjaci tuže se sada na to. Čuje i čita se neprestance, da je sve po svietu u neredu, sve razpušteno; da neima dobe, spola nit stališa, koj bi se u tom iznimao; da neima skoro nigdje vjere ni straha Božjega, ni poštenja, ni iskrenosti, ni ljubavi, ni štovanja, ni srama: sve je sama razpuštenost, razuzdanost, laž, prevara, jal, nazlob, lihva, gulež, kleveta — poplava opačinah i griehah. Tako si predstavimo sviet, tako ga svatko opisuje, tako o njem govori. A gdje se tako govori, nesvjedoči-li se tu za malen broj izabranih?

Ima ih, koji vele: smrt tek odluči vječni udes čovjeku; spas čovječji nevisi o tom, kako tko počima živiti svoj viek, ili kako ga živi, već kako ga dovrši; samo treba, da se čovjek kršćanski pripravi na smrt. — To je istina; ali je težko vjerovati, da će se onaj kršćanski na smrt pripraviti, koj za to neživi; pa budući ih malo zato živi, malo će ih tako i umrieti Neveli se badava: kakav život, takva smrt. Smrt je jeka života; jeka nikad druge rieči neodjekne, nego kakva se prije čula. Tako se sbiva u izlazu duše iz tiela. Umirućemu sve dolazi na pamet i na jezik, o čem je zdrav češće mislio i govorio. Tada neuredni ljubovnici pentaju do zadnjega izdaha o svojoj ljubavi, osvetljivci o protivnicih, tvrdice o novcih, oholice o častih. Kamo se naime zdravo drvo nagne, tamo trulo

padne. [1]) „Svršetak će biti prema djelom." (2. Kor. 11, 15.) Lahko je reći, da čovjek kršćanski umre, netreba mu drugo van primiti svetotajstva umirućih i pokazati, da se kaje. Al' tko tako misli, ljuto se vara.

Ne, doista! Neradi se samo o tom, da čovjek sveta i spasonosna otajstva primi, nego da ih sveto primi, t. j. s pravim obraćenjem srca; a tu je tekar težkoća. Neka samo svatko promisli, kakovo je obično to obraćenje na smrtnoj postelji, obraćenje brzo i u njekoliko trenutakah, gdje bolestnik više putih nezna, što čini; obraćenje početo i dovršeno, kad već siže smrt za njim svojom oglodanom rukom — čudo samo po sebi. A još k tomu, osim ovakovih nebrojenih laži-pokornikah na smrtnoj uri, koliko ih je, koje smrt nenadano zateče i iztrgne odavde, koji umiru bez svetotajstvah, bez pomoći i znanja, da i nemisle na Boga. Tko to promisli, neće-li pristati uz sv. Augustina i reći: „Jako se bojati, da će pokora umirućega, koj se na smrtnoj postelji obrati, s njim skupa umrieti, te će biti odbačenom pokorom."

Što smo doslje rekli, spada više manje na same kršćane katolike; ali one rieči: „Mnogo je zvanih, a malo izabranih" spadaju obćenito na sve ljude, na cieli sviet, kako tvrdi pokojni Šime Starčević u svojih „Homeliah" na devetnaestu nedjelju po Duhovih, budući Isukrst obćenito govori, a „mnogo" znači: svi, opriečno prema onim, koji si uzčuvaju spasenje, a na koje su pozvani. [2]) Sada dakle predstavimo si vasioni sviet s njegovimi stanovnici, pa promislimo, kako je

[1]) Francisci Fasching e S. J. Soliloquia — p. 30. „Mors vitae Echo."

[2]) Die heiligen Schriften des n. Test. erläutert v. Dr. Reischl. 1857. (Maf. 22. 14.)

malen broj onih, kod kojih svietli svjetlo prave vjere, koliko je pokrajinah, gdje ostaje neznaboštvo, gdje vlada Muhamedovo praznovjerje; koliko je narodah krivovjerstvom i razkolničtvom odciepljenih od crkve; koliko milionah ljudih nezna ništa o presvetoj Trojici, o pravom Bogu, o presladkom imenu Isusovu! Kako je malen broj katolikah gledeć na milijune stanovnikah zemaljskih; pa i o tom broju, kako malo prije spomenusmo, koliko ih više ljubi tminu nego svjetlost, koliko ih nebrojenimi opačinami, prestupci i griesi vriedja stvorca Boga, a djeli niječe, i mjesto da su s Isusom i da ga ljube, lete griešeć djavlu pod barjak i padaju u pakleno bezdno. A na dan umire do 30.000 ljudih. — Sve to neka tko promisli, pa će i sam zaključiti: »Mnogo je zvanih, a malo izabranih.“

Tko ovako od prilike govori o prevažnom ovom predmetu, neće nikoga smesti ni smutiti, pače mnogo će koristiti. Nitko neima za to sdvojiti, jer neima nikoga, koj nebi mogao spadati u mali broj izabranih. Pa ako i bude takovih, koji padnu u bezufanje, kakovi su to? Takovi, koji neimaju prave volje na spasenje; koji nisu odlučni, kako bi valjalo sve podnieti i činiti za spasenje; koji bi rado ujediniti mehkoputan, tovan i ugodan život sa spasenjem i obojega se uživati, — život bez dobrih dielah, bez muke, bez pokore i spasenje; koji bi rado složiti ujedno ljubav svieta i spasenje, strasti i spasenje. Takovi, koji bi si rado razširili put do spasenja, i koji nemogu podnositi, da im se tako uzak predstavlja, kako jest, jer se nisu odlučili težkim putem putovati. Takovi će ljudi ravno onomu mladiću, koj je išao Isusu pitat savjeta, odići pokunjeni i žalostni; nu toj žalost bit će si sami krivi svojom lienošću, a bolje je, da su za koj čas u bezufanju, nego u krivih pomislih i sljepoti o spasenju....

Bilo kako mu drago, svaki pametan kršćanin mnogo će se iz malena broja izabranih naučiti, i to:

1. Naučiti će se, da podvostruči svoje sile proti svim pogibeljim, u koje bi mogao kako god upasti.

2. Sgodi-li se, da padne po nesreći u koj smrtni grieh, da ni časa nepoćasi, već brzo potraži lieka, te se pokorom opet podigne. A onda da prione za biservodu nebeskih istinah, koja nam razgalja dušu i tielo.

3. Da se od množine, a dosljedno i od svieta oddruži; da se oddruži ne tjelesno, već duhom, srcem, načeli, misli i običaji.

4. Da sliedi mali broj kršćanah, pravih kršćanah, t. j. takovih, koji su u svom ponašanju umjereni, koji svoje dužnosti svjestno izpunjuju, revni su u službi Božjoj, ljubezni prama bližnjemu, te se glede usavršiti, koji su prosti od častohlepja i svietovne privrženosti, bez obinje i lukavosti, prevare i svega, što može raniti savjest.

5. Da se uzme dobro u pamet, te udari tiesnim putem, budući to jedini, koga nas je Isukrst došao učiti; da si čini silu po nauku Spasiteljevu, te se opire svim zaprekam, bile vanjske ili nutrnje, naravnomu nagibanju poplavi običajah, draženju družtvah, utisku primjerah i nagovorom ovoga svieta, obziruć se jedino na spasenje, ovo tražeć i zanj se brineć. — To je po sudu jednoga učenjaka pet glavnih točakah, što ih se uči svaki kršćanin iz onih riečih Spasiteljevih, a naučiti se još

6. Da neprestano moli milost od Boga, Bogu dušu preporuča, i dnevice ponavlja prekrasnu Salomonovu molitvu: »Milosrdni Bože, Gospodine, daj mi pravu mudrost (t. j. znanje spasenja), i nemoj me iztjerati iz broja svoje djece.“ (Mudr. 9, 4.) koja su tvoji izabrani!

Pietao.

Zaista ti kažem: noćas, dok dva puta pietao nezapjeva, tri puta ćeš me zatajiti. Mark. 14, 30.

„Tko stavi u unutarnjost čovjeku znanje? ili tko dade pietlu poznanje?“ Ta čudnovata pitanja čitamo u Jobovoj knjizi (38, 36.) Odgovor jim nije toliko težak: tko stvori čovjeka, stvori i pietla; pa kao što usposobi jednoga, da zrije vrhućutno svjetlo, tako dade drugomu da sluti, gdje će zarudjeti rumena zora i zapoznat se Božji danak. No kako stoje oba ta pitanja u skupu? Čovječje znanje i pietlova predosjetnost, što ima jedno s drugim? Pa ni to nije zagonetka. Znanje, što ga usadi Stvorac u unutarnjost čovjeku, jest poznanje dužnosti i prava, nazvano savjest (duševnost.) Slika duše, kad je na oprezu, jest pietao; a duševni glas jednak je kukurieku, pjenju pietlovu. U pô noći pjeva pietao; u sred noći strasti i grieha javlja ti se glas duševni. U razsvitak zore na iztoku opet pjeva pietao, tako i savjest budi podriemanu dušu. Danju kad se sprema na buru i nevrieme pjeva pietao, tako i savjest opominje u opasnih časovih. Jedno i drugo na vlas se izpunilo grozne one noći, kad je Isus, ružen i mučen, stajao pred Kaifom, i kad su se obistinile rieči, kojimi je svoga najrevnijega učenika opomenuo: „Zaista ti kažem: noćas, dok dva puta pietao nezapjeva, tri puta ćeš me zatajiti.“ — Blažen, tko čuje glas, pa ga na vrieme razumije! Pietao pjeva o

pô noći, pietao prieva, kad bjelasne rujna zora, kad izvrne nepogoda — pa zar će se sav taj krik badava razliegati?

Moj duh griešni nizko pade,
Prionu k zemlji sviem sobome;
Oživi me, Bože, sade,
Jer si oživjet obećô me. — —
    Daj mi razum, da ljeposti
Od zakona doprem tvoga,
Ter ga čuvam s' svom vjernosti
Moga srdca stravljenoga! (Ps. 118.)

Dva stražara ima svaki dvorac i svaka kućarica na selu: pietla i psa. Pas je na lancu; prost je i krilat pietao. Pas reži i laje samo onda, kad zanjuši neprijatelja ili tata; pietao naviešta promjenu vremena i jutrnje svitanje. Tako bdiju dva stražara i u nutarnjoj kući duše. Jedan, jednak psu, privezan za zemlju, jest sebičnost i koristoljubje, koje uviek vreba, te se umah razgnjevi i pojavi, ako samo s daleka nanjuši zemaljski gubitak; — drugi, nebeski glasnik, prost i krilat, razgnjevi se gnjevom nadzemaljskim, te podigne samo onda glas, kad opazi vjekoviti kvar, u ponoći, u onoj noći, koju misli apoštol, gdje veli: »Koji spavaju, u noći spavaju, i koji se opijaju, u noći se opijaju;“ u noći svojevoljna neznanja i grieha. Tu on lepeće krilima, diže glavu i prozivlje zvonke istine po mračnom srdcu. »Savjest,« veli sv. Zlatoust, „kad ustane svojim nepobitnim sudom proti čovjeku, kliče glasno i tuži ga.“ — A ta tužba prvi put se zametnu, kad se je za prvih ljudih sred poldana digla ponorna tama, da napastuje sina svjetlosti, kad joj je pošlo za rukom, da ga zavitlja pod svoja krila; tu se podne pretvori u ponoć, tada zavapi prvi put strašan pietlov klik na zemlji. Glas Nevidivoga zaori po raju: „Adame, gdje si? Jesi-li

još u carstvu svjetla ili u zasjenku smrti? Adam pako krijući se u zasjenak medju drveće, drhćuć kao šiba na vodi odgovori: „Čuo sam ti glas u raju, pa budući gol prestrašio sam se i sakrio.“ Srditi glas zamnje rajem, i već mu tu nebje obstanka; noć mu uljeze u dušu, i on traži zasjenak.

Drugo slavlje izkaže tama na zemlji, kad podnjeti paklenu zavist u Kajnovu srcu proti nevinu Abelu, a glas ga je Gospodnji iz nutra opominjao: „Zašto si se razljutio, i što si lice nizdol objesio? Zar ti nije strast pod tvojom oblašću, i ti joj imaš gospodovati?“ Ali Kajn nepazi na opomenu. Eno ga, već odvabi brata na polje; već mu zamahne kijačom nad glavom; već proteče zemljom nedužna krv; i sada ga tekar spopade užasan strah, te udari u bieg, ne pred čovjekom, već pred mrtvim tielom; sam pred sobom. A tada se već nečuje glas Gospodnji kao prvi put: „Kajne, gdje si i kako si?“ nego: „Gdje je tvoj brat Abel?“ Kajn pako ugreznuv teže i dublje od Adama, ništa se neizpričava, već prkosi i laže kao da nečuje pietlova klika: „Što ja znam, što sam ja čuvar svoga brata?“ Nu klik počinjena djela jak je i neda se ugušiti. „Kajne, što si učinio? glas krvi tvoga brata vapi k meni sa zemlje.“ I od tada nezamukne već taj užasan glas, progoni ga i neda mu nigdje počinka. Najposlje sagradi on grad, prvi grad na zemlji. Pa zašto je upravo Kajn sagradio prvi grad? Jer se u njegovih zidinah i zatvorih nadao žudjenu miru. A što mu pomože sva ta gradjevina? Sred toga grada kao i sred njegova srca još je odzvanjao užasan pietlov klik, — borio se s njim neprijatelj i tužitelj. — Mnogo bijaše odposlje ljudih, koji su na čelu nosili Kajnov znak, a u srdcu tužitelja; a još jih je više, kojim se čitajuć ili

slušajuć život Kajnov, Saulov, Romulov, Iskariotov prsi veseljem nadimlju; jer ovako znadu govoriti: „Hvala Bogu, nikoga nisam ubio, nikoga prevario, d a k l e sam s dušom na čistu. Ali je takvo umnovanje i dokazivanje, što taj d a k l e za sobom povodi, obično lažljivo, i u takovih je srcih ponajviše pred ponoć ili po ponoći, gdje se još neoglasi pietlov kukuriek, ili se pak skoro izgubio. Zar je dosta, ako čovjek neubija i nekrade, da bude s dušom na čistu? Moramo-li samo zlu izbjegavati, a ništa dobra činiti? Je-li slobodno živjeti godine i godine, da se Bog nemoli niti savjest neizpituje? Je-li slobodno nevjernu biti crkvi, zametavati njezin ugled, njezine zakone i nauk, te tako zatajivati Isukrsta?

Tekar poče svitati, a pred Kajfinimi vrati sjedi otac i učitelj kršćanstva. Zakrio je lice objema rukama, kroz prste mu vrela suza pišti te namače tvrdac kamen pod njim. Što je učinio? Zar je koga ubio? ili si je okaljao dušu nečistom strastju? Ne nipošto. Pa što toli gorko oplakuje? — Zatajio je Isusa, tri puta ga je redom zatajio. O pônoči zapjeva pietao prvi put, a on ga nije čuo. Po drugi put zapjeva pietao, stradajući Bogčovjek pogleda na dvor i vidi ga, (počelo je upravo svitati), a on se trzne, vidi i čuje; u svitanje izadje Petar van, iz noći grieha na čist zrak pokore. — Kad se dan zapoznaje, pietao pjeva: „Ustani, koj spavaš, uzkrsni od mrtvih i obasjati će te Isukrst.“ (Ef. 5.)

Radin njeki čovjek imao je, kako se pripovieda, izvrstna pietla. Po svoj kućici odzvanjao bi mu, vele, krepak glas, kad bi se svake noći upravo o drugoj uri javljao, i tako služio čovjeku za uru, a čovjek bi se umah ustajao i posla laćao. Njegovoj ženi dosadi već to rano ustajanje, poče prigovarati pietlu i moliti muža, jer će si nahuditi zdravlju; pa kad sve ništa nepomože,

ode ona i zakrene pietlu glavom. Sada bijaše dakako mir od pietla; nu čovjek, neznajuć koje je upravo doba, a zabrinut, da mu posao nezaostane, ustajao bi još ranije, i evo lienoj ženi noći još nepokojnije. — Tko je taj radiša? Jest neumrli, na ovom svietu neumoran, poslen i radin duh. Žena mu, što s njim kuću kući, jest zemaljska, liena, nasladna putenost. Muž i žena dvoje su u jednom tielu, duh i tielo jest dvoje u jednoj osobi. Pietao budi čovjeka na rad: savjest opominje duh na njegov posao, na izvršivanje dužnostih prama Bogu i bližnjemu, a zadriemlje-li u pônoći, u tami grieha, budi ga i kliče mu: „Ustani, koj spavaš i uzkrsni od mrtvih! — Pomiri se sa mnom, svojim protivnikom, dok si još na zemaljskom putu, inače morati ću te jednoč sudu predati!« (Mat. 5.) Tu bi se morao duh prenuti i odlučiti na posao, na silni posao o spasenju. Ali se tomu protivi putena narav, ona neće da ju tko uznemiruje i buni, kršćanski se truditi i odricati mrzi ju do smrti; zato napinje sve sile, du umukne taj vikač, da uguši glas savjesti. Pilo, brbljanje, smieh, razne zabave, čitanje pokvarenih knjigah, kojekakve sbirkē i pažnje, pušenje od rana jutra do tvrde noći, promet, te sto i sto drugih sredstvah nadmiče; pa je svemu slab učinak — sav taj dim i magla nezaduši pietla. Ako se tim za vrieme i ušutka, čovječji duh neće biti s toga mirniji, već sve bolje neutješan, tjeskoban i poslen tako, da ni putenosti nebude prava mira, jer će ju on uznemirivati. Pietlu se u onoj priči zakrenulo vratom, ali se to neda sa savjesti, čija je narav i život znamenka vječnosti. „Pomiri se s protivnikom svojim," viče Gospod; jer savjesti nije moći ubiti, već se samo pomiriti s njom, i to samo onim načinom, koga je sam Gospod opredielio i postavio u svojoj crkvi."

U Antverpi, pripovieda jedan učenjak, slušao je njeki plemić propovied, koja mu se veoma utješna vidjela. Propovjednik je naime učio. da nije nitko dužan izpovjedati onih griehah, koji bi mu tako izpali iz pameti, da jih se nebi nikada mogao sjetiti. To ga je zato tješilo, jer je nješto sagriešio, česa nitko živ nije znao, pak makar ga i mučila savjest; on se neodvaži da taj grieh pred kim na svietu prizna, budući mu se ni sam pakao tako strašan nevidjaše kao ta priznaja. Odkako je dakle čuo onaj nauk, nastojaše iz petnih silah, da svoj grieh za uviek zaboravi, ili što je sve jedno, da pietlu zakrene vratom. Baci se dakle u jaz lasti i slasti, da zaruši staro zlo kamenjem novih griehah; ali sve badava — pietao je još bolje glasao. Odpravi se na daleke pute, prodje sve znamenite gradove, razgleda i načudi se riedkostim i znamenitostim; ali mu unutarnjost osta jedna te jedna — pietao mu bijaše vjeran sluga i suputnik. Videći to, smjesti se opet u Antverpi i dade se na duboke nauke, koji osvajaju svu pamet. Nu i to badava; ako je i polazio i slušao razne učitelje još jedan učitelj, nesretni pietao, učio ga neprestano temeljne nauke. — Drugi put čuje u crkvi, da se griesi opraštaju pokorom, pokajanjem i dobrimi djeli. Prione i za tim. Ciele noći sprovede moleć, izposti mnogi i strogi post, zauze se za siromake i podieli mnogu zadušbinu. Ali sve to neumiri mu duha — pietao mu nakričuje: „Jedno čini a drugo nezapusti!“ Što dakle da počme? česa da se primi? zna već. Oprostiti će se na vieke s tim mrzkim životom, završiti će tu zlopatu; već je spregledao najbolje pištolje, već se vozi u svoj dvorac na selu — tu će biti svemu kraj. Pred koli putuje pješke starina, a dostignuv ga plemić upozna ga redovnikom, prosta i prijateljna lica, što mu se veoma dopade, te ga prisili

tako rekuć da si uzanj sjede; jer će, tako si misli, priličnije i brže napred. Buduć stari redovnik podosta rječit, govorilo se o ovom i onom, dok dodje i na vjeru. Tu on razloži nepobitna svojstva, istine i prednosti apoštolske crkve, pohvali milosti u sv. otajstvih, osobito preveliki dobročin u otajstvu pokore. „Što bi počeo griešnik,“ reče, »tko bi ga izbavio propasti, da neima izpovjedi, posljednjega i jedinoga lieka za spasenje?“ — Plemić skoči na te rieči, kao da mu je povriedio skulavu ranu, te se razgnjevi do biesa. „Što govorite?« uzklikne, „zar me poznate? Odkuda me poznate?“ Duhovnik se trzne kao iza sna, moleć plemića, da mu oprosti. „Nikad vas,“ veli, »nisam doslje vidio; ako sam se pak štogod prenaglio, to je po staroj navadi, gdje svaki rado o svojem govori. U ostalom, ako imate koju duševnu tegobu, te vam treba moga savjeta, evo me pripravna.“ — „Ako se pak ja,“ zagrmi smeten plemić, „pod nikoj način neću izpoviedati?“ Duhovnik okrene gladjim putem: »Ima,“ reče, „i tomu lieka.“ — „Kad je samo tako,“ misli si plemić, »da se netreba izpoviedati, to ću te sve drugo slušati.“ Dodju dakle u dvorac, a redovnik morade ondje ostati. Razgovarahu se veselo vas večer do kasno doba noći, a plemić nehtjede pustiti gosta na počinak, dok mu nedkrije onaj „drugi liek.“ Na to mu duhovnik svjetuje, neka za danas neide spavat još jednu uru, neka se uzda u Boga, izpita točno svoju savjest, ne da se izpovieda, već da se za svako zlo pred Bogom pokaje; a što dalje treba, o tom će se sutra porazgovoriti. Tekar se je zapoznao Božji danak, a plemić već kuca na gostovih vratih: „Što ste mi naložili, izvršio sam, što treba još?« upita ga nestrpljivo. „Ništa drugo za sada,« odgovori duhovnik „nego da se malo po vrtu prošetamo.“ Podju dakle, a

starina ga upita: „Je-li vam sada lakše?« »Nije.“ — „Možda se niste izpitavajuć na što sjetili? Jeste-li mislili i na ovo, i na ono?“ I tako prodje redovnik sasvim mirno i uljudno cielu povorku čovječjih manah do najtamnije, pak dirnuv upravo njeku, uzdrma se plemić, te sakriv lice progovori: „To je upravo ono nesretno, česa ja neću niti nemogu izpovjediti.« Starcu redovniku zasja suza iz vedra oka, te prosbori: „Ne tako moj gospodine, tješite se radje, već ste izpovjedili, o tom više ni govora; samo dodajte, što još znate, pa ćemo izpovied kako valja savršiti.“ Tako se i sbude; a plemić objesi isti dan pištolje na svoje mjesto, niti mu već na um pade zapinjati kokot na pištolji, jer sada zašuti pietao, čiji ga je glas tako dugo strašio, — pomirio se s njim i sprijateljio za uviek; nestalo je ponoćne tame, svanuo mu je opet dan milosti.

Sretan je taj čovjek i u jazu svoje biede, jer mu savjest nezamuknu i ona ga jedina oslobodi nesreće. Ima ljudih, koji bi žalili toga čovjeka, da čuju njegove sgode i nesgode, budući tako sretni ili bolje rekuć nesretni, da jim taj pietao ništa nezapovieda; oni čine mirnom dušom, što jih volja i što okolnosti dopuštaju — savjest jim ništa nespočitava. Obično vele po staroj navadi: Što se dogodi, nemože se odgoditi, ili bolje, što podje niz vodu, nevrnu se uz vodu; nitko nije vidio, nitko nadošao, niti će tko za tim plakati niti pjevati. Ali se takovi ljuto varaju — plakati će sjegurno njetko za tim. Pietao se još dere i viče, ali mu često glas oslabi i promukne, a često ga posve nestane; jer u kući preveć viču i halabuče strasti i raztrešenosti. No na jedanput u tamnoj noći u osamljeloj uri, pak i sred podneva zemaljske oholosti ustati će pietao s težkom tužbom — a evo ti već

onda bure i nevremena, koje će takove zavitljati u vrtlog vječne i bezdane propasti.

Judina kesa.

I.

U blagu je oholost, taština. pùti blud,
Objist, kar, zavidnost. strah, sumnja, mislit trud.
Onih, ki ga ljube, slipoća je mnoga,
Hine, kradu, rube, sami ginu s toga.
Marulić.

U gradu Kariotu, što je spadao na držanje Judina pokolenja (Josue 15, 25. Jer. 48, 11. Amos 2, 2.), rodio se od otca Šimuna skrban za kesu, lakom za novcem, crni Juda Iškariot, da se luči od Jude apostola, Jude galilejca i drugih; iš bo znači u žudijskom jeziku čovjek, muž, a što Kariot, rekosmo sada. — Spasitelj svieta birajuć učenike odabra i njega za svoga nasljednika, te ga učini čuvarom i upravljateljem ono malo novacah, što mu udieliše za svagdanju potrebu pobožni učenici i svete udovice; sam bo neimaše nikakove svojine kao ni apostoli. Imajuć Juda posla tim upravljanjem prolazna dobra, ugnjezdi mu se do mala lakomost u srdcu, s koje tako otvrdnu, da i gledeć nevidje čudočinah Gospodnjih, i slušajuć neču i neshvati svetih naukah.

U Betaniji, osam danah pred mukom, sjedeć Isus za stolom dodje Marija sa sklenicom mnogocjena mirisa, i razbivši sklenicu, ljevaše mu na glavu. — Juda cieni miro na 300 dinarah (naših 460—470 for. stare vrednote), u brz plamen zabukti nad tim razsipom, hineć brigu o siromasih, koje bi to moglo zapasti. Isus ga

malo pobere na račun za tu nezadovoljnost i osorne rieči, a on jadan razljuti se još većma, nemogav pregorjeti onolika gubitka. Razglasiše pak izpod ruke svećenici i starješine žudijski, da će dobro nadariti onoga, koj jim naznači: gdje i kako bi mogli uhvatiti Isusa; jer su se bojali puka, i osim toga neznadjahu sgodna mjesta ni vremena. Eto dakle Judi prilike, da si onaj gubitak barma ponješto nadomjesti. — Poleti umah k vieću i Kajfi, i upita: što će mu platiti, pa će jim ga izdati; a oni mu obrekoše trideset srebrnjakah t. j. deseti dio onoga, što se davalo za robove. [1]) Večeraše s Isusom još posljednju večeru; ali neustraja na njoj do kraja; ostavi goste za stolom i ode svojim poslom, — ode se priredjivat, da izvede svoju nakanu, da podje i on, kamo je znao da će učitelj po večeri. Posljednja večera bijaše trovrstna: najprije su jeli janjca vazmenoga, zatim običnu večeru, i onda su tekar uzimali presv. pričest; s toga i drže mnogi tumačitelji, da je Juda prije pričesti od svoga družtva prošao, pak i prva dva evangjelista pripoviedaju najprije, što se sbilo s Judom, a onda je Isus naredio presv. pričest. Ali kod sv. Luke govori Isus o Judi, iza kako je apostole pričestio, te iz toga izvode drugi, da je i taj nesretnik primio svetotajstvo. [2])

Gluho je doba noći; na jednom otvore se jerusolimska vrata, sa svetiljkami i sviećami izlazi četa i farizejski sluge, te mahnu preko potoka Cedrona, a

Zlieh krvnikah provodić je
Iškariot krvni Juda,

---

[1]) M. Segur; Jesus Christus. Vertrauliche Erörterung über die Person, das Leben und das Geheimniss des Erlösers.

[2]) Wetzer u. Welte: Kirchen-Lexikon kod rieči: Judas mit dem Beinamen Iskarioth.

Koji ljudsko nosi obličje,
A u srdcu je napas huda. (Kristiada.)

Juda, jedan od dvanajstorice, idjaše pred njimi; pred Judom pak idjaše lakomost, vodeći ga za ruku, nevjernost steruć mu put, a svieća mu bijaše djavolska srditost, koja ga je obsjela. Da je zlotvor samo sliedio one vojnike, bio bi veliki prestupak, a kamo ići pred njimi, kazati jim put, voditi je! Neima rieči, kojom čovjek da nazove taj zločin. Što je kašnje od onih vojnikah, kojino su uhvatili Isusa, nezna se; nu za Judu znamo, da je užem završio gadni život. — Pravda Božja tu naznači, koliko je zlo druge na zlo zavoditi i da takove riedko minjava njegova kazan; jer ako je Bog spor, i dostižan je. Ima ljudih, koje je videć gdje drugi grieše, kao sram svoje nevinosti, pak i oni grieše; a to je slabost. Ima i takovih, koji da nebudu sami nepošteni, podtiču druge na opačinu, pjevaju pjesme, zavode zlim primjerom; ako su drugi bojazljivi, nagovaraju jih riečmi (Prir. 1. 11.): „Ajde s nami — i pokušaj sreću; kesa nam je svim jedna.“ Takovi dvostruko grieše: gube svoju dušu, a to učini i Juda. — Iduć putem zlotvor opomene množ vojnikah: »koga god poljubim, onaj je, držite ga i vodite pazljivo.“ (Mark. 14, 44.) Kao da će reći: premudar vam je, vidih ne jednom, gdje je iste misli pogodio, dakle s takovim pazljivo; ali badava svi žudijski savjeti, sva rimska mudrost, i svećenička skupa sa starješinskom razboritosti. Zaboravili su valjda na ono:

Rug će tvorit na te sprave
Bog, pred kiem se nebo trese,
I na prietnje njih neprave
Višnji Gospod smijat će se.
Pazeć, kud se, a bez krila,
Ljudska oholos zaletila. (Psal. 2,)

Badava snuje izdajnik svoje osnutke na zemlji. Uhvatiti će, istina je, Isusa, ne s toga, što ga može, već jer on sam hoće; ali će njega uhvatiti sotona i po svojoj mu volji zapoviedati. — Što je Juda jednom učinio u vrtu, to biva svaki dan u svietu. Ovaj život put je na smrt, pa se zato i zovu svi ljudi putnici. Dok smo živi, uviek je uz nas izdajni Juda; a taj je naš dragi, u kom živjemo, u koga se uzdamo, nevjerni sviet. Stani dakle svaki putniče na tom putu, gledaj i motri pazljivo, koli lahko hvata sviet, pazi da i tebe neujede guja. U svakom staležu ima ljudih čudnovate ćudi; mnogo ih je, svi su na spas zvani, a riedki izabrani. Drži se onoga: dok čovjek s čovjekom vreću brašna neizjede, nemože ga poznati. Ima sviet svoje strielce, koji ti spasu zasiedaju, ima cielu četu griehah i pogrešakah, ima množinu vragovah, više nego Juda vojnikah, a u njih je mnogo zamkah, negvah i lisičinah, da te love i sapinju.

Već se prikučuje u ovčijoj koži grabežljivi vuk, s janjećom vunom ručeći lav, pod krinkom učenika učitelj svetogrdja, pod slikom čovječjom upućen djavao, zlotvor Juda. »Pristupiv k Isusu reče: Zdravo učitelju, i poljubi ga.« (Mark. 14.) Kolika sreća za Judu, evo primiče se k Isusu, najvećemu dobru, koj je došao, da spasi, što je izgubljeno, koj traži zabludjelu ovcu. Primiče se k liečniku, ali ga on neizlieči; pa zašto? zato, jer nepozna kukavac vremena, u kom je pohodjen. Što koristi, ili da bolje rečemo, koliko hudi bližiti se Isukrstu tielom, ako je duh daleko od njega! Tko bijaše ikada bliži Isusu od Jude; gledao ga, slušao, govorio s njim, grlio i cjelivao; pa ipak tako blizu tielom, kako odaljen bijaše duhom! Mi kršćani koli smo blizu Isukrstu! Mi u crkvi, a on u njoj na žrtveniku:

vidi nas, čuje nas, razumije naše misli. Da smo mu tako blizu vjerom, ufanjem, ljubavju i drugimi kriepostmi kao tielom, sto blaženih časovah! Ako si neprijatelj Isukrstu, ni nebo od zemlje, ni iztok od zapada nije tako daleko, kako ti od njega. — Razmotrimo malo i poljubac Isusov. U sv. pismu samo za Judu stoji, da ga je Isus poljubio, i za nikoga više; a on je njegov neprijatelj, komu bi bolje bilo, da se rodio nije, jer se objesio i za vieke propao. No nije se čuditi, — evo razloga: Juda ga sliedjaše kao i drugi apostoli (ako i ne sbog njega), brinjaše se duže o gospodarstvu, zasluži dakle i plaću, zasluži cjelov; a drugi dan objesiv se pučè po sriedi i izasù se sva utroba njegova (Diel. Ap. 1. 18.) Mnogo je ljudih, koji su kao Juda neprijatelji križu Isukrstovu, kojim je trbuh Bog, koje pobraja sv. Pavao (I. Kor. 6, 9 i d.) nazivljuć je: bludnici, idolopoklonici, preljubnici, mehkoputnici, tati, lakomci, pijanice, svadljivci, lupeži itd. Tim daje Bog cjelov, t. j. kratkotrajnu tjelesnu ugodnost, malen na ovom svietu dar, što uzteže prijateljem. Herodu dade kraljevski priestol, da na njem sjedi, a Petru svomu prijatelju križno drvo, na koje ga propeše. Bogatcu u svili i skrletu dade izabranih jestvinah, a Lazaru gnojne rane; Neronu žezlo da svietom upravlja, a Pavlu mač da pod njim pogine. Ali nezavidimo im; neima nesreće nad srećom zlobnikah, — zlo samo zlim škodi, a dobro samo dobrim koristi, za što svjedoče onaj bogatac i Lazar (Luk. 16.) Na bogatca sasipalo se sve dobro, na sirotu Lazara sve zlo; pak niti je ovoga zlo poništilo, niti onomu dobro pomoglo; već upravo obratno: siromaku zlopata pomože na kriepost, poništenje na strpljivost, glad na post, smrt na život, zemlja na nebo; a bogatca skrlet rine na oholost, izo-

bilje u nečovječnost, sjajnost u sljepotu, uzvišenost u bezdanu propast. Koliko zla od zemaljskoga dobra, koliko dobra od zemaljskoga zla. Pravo veli poslovica: koga Bog miluje, onoga i kara.

Poljubiv Juda Isusa, a on znajuć, s kakvim je poslom došao, reče mu sasvim umiljato: »Prijatelju, po što si došao?“ Evo svim, koji rado slušaju svjetovni savjet: „mrzi na neprijatelja svoga,“ koji samo ob osveti rade, evo jim živa primjera, žive sgode, da razgledju i razmotre: je-li jim mržnja kao Judina, je-li ljubav kao Isukrstova? Nikad sunce neogrije niti zemlja neponese takova zlikovca, nevjernika, krvopije, svetogrditelja, kakav bijaše Juda. Kao što on neimaše nikakova uzroka, da izvede namišljenu opačinu, tako mu se mogaše punim pravom Isus osvetiti. — Izadju dakle u vrtu Getsemanu na bojište, s ove učitelj s one učenik, Isus i Juda, Bog i čovjek. Onaj podniećen ljubavju da čuva, ovaj oružan biesom da ubija; onaj radeć o spasu i vječnom životu, ovaj o smrti i pogubi. I pristupiv k njemu, reče: Zdravo učitelju, i poljubi ga; a što će na to Isus? Zar neplanù nad njim ovako: Zli slugo, sinu pogibli (Iv. 17, 11.), porode aspidin, okrečeni grobe? Ne! već: Prijatelju, po što si došao? — Ovamo te osvetljivče i krvopijo, koj si na pogubu bližnjemu brži od jelena, komu je jezik oštriji od mača! Ali veliš: Uvriedio me je do groba, nemogu mu oprostiti. Tko? čovjek čovjeku; zar ti nedužniji od Isukrsta? zar je tvoja uvreda veća od Isukrstove, te ju moraš osvetiti? zar je tvoj neprijatelj gori od Jude, od koga što su žene porodile ljudih, nebijaše gorega? Kršćanin si, pa nimalo nalik Isukrstu. Slušaš samo svjetovni zakon: Oko za oko, zub za zub, — zakon koj je od otca djavla; a ni uhom nemakneš na zakon, Krstov: Ljubite

svoje neprijatelje, dobro činite onim, koji na vas mrze. Zamećuć Isukrsta i slušajuć djavla čemu se nadaš? zar daru od onoga, koga zamećeš, ili naplati za počinjene opačine? Omašćen i okaljan neprijateljevom krvlju kako budeš stojao pred onim sudcem, pred kojim i pravednici drhću, koj svoga zakletoga neprijatelja prozove prijateljem i poljubiv izdajicu oprosti mu toliku nepravdu? To samo znaj: ludost je nad sve ludosti osvetljivati nepravdu, da čovjek sramoti izbjegne. Sama sebe, budi uvjeren, prestaješ ljubiti, čim zamrziš na neprijatelja. Da ti odnesu tati sve, što imaš, da te orobe lupeži i upale sva zdanja, da ustanu svi krvopije proti tebi, pa da te stanu mučiti, kako se samo pomisliti može, — sve ti to toliko neškodi, koliko si sám škodiš, kad neprijatelju ob osveti radiš. Nisi se kadar osvetiti niti mrziti na neprijatelja, da ti se nepodkradu u glavu ove strahovite misli: Mahnita je Božja mudrost, zlo nam želi njegova dobrota, biesni milosrdje, ništa nezna providnost, laže istina, bludi znanje, kad govori: Ljubite svoje nepijatelje, dobro činite onim, koji na vas mrze. Ta što je Isus učio, i činom je pokazao, dočekav Judu onako liepo: Prijatelju, po što si došao? — Videć farizej, kako pripovieda evangjelista Luka (7, 39.), gdje Mandaljena cjeliva Isusu noge, pomisli u sebi: Da je on prorok, znao bi, tko i kakva ga se žena dotiče; jer je griešnica. Da se komu po tom primjeru nezavrti u glavu, te nereče: Da je on prorok, znao bi, tko i kakav ga čovjek cjeliva: jer je izdajica! U istinu on je prorok, komu netreba, da tko svjedoči za čovjeka; jer sám zna, što je u čovjeku (Iv. 2. 25.), sám proreče svoju smrt; a na posljednoj večeri, kad ga po tiho zapita njegov ljubimac na prsih: tko će ga od njih izdati, odgovori: Onaj,

komu dam umočen zalogaj. I umočiv zalogaj dade ga Judi Iškariotu, veleći mu: Što činiš, čini brže; česa apostoli nisu razumjeli misleći, buduć da u Jude bijaše kesa, da mu Isus reče, neka kupi, što treba za praznik, ili da dá što siromakom (Iv. 13.) Ako je dakle Spasitelj toli grdnu uvredu oprostio, zar mi nemožemo male, ili bolje rekuć, prispodobiv ju s njegovom, nikakove zaboraviti? Ali i tu je sviet mudra zvierka, i tu si on zna pomoći, ili pravije odmoći. Kada ga čovjek pozornije razmotri, dieli se u tom obično na dvoje. Jedni vele: „Ja sam uljudan sa svojim uvrediteljem, govorim i obćim s njim mirno; ali srdca nemogu promieniti, ono će ga uviek mrziti.“ Drugi opet: „Ja ljubim svoga neprijatelja, oprostio sam mu netrieznost i nepravdu; ali već se nepačam s njim u nikakav posao, niti ću s njim obćiti.“ Jednim i drugim dalo bi se mnogo, na dugo i široko odgovoriti, čemu ovaj put nedospievaju ovi redci. Neka se samo oboje sjete onoga: Kakvom mjerom mjerite, onakvom će se i vam odmjeriti.

II.

Sasma je težka ma krivina
I žestoka po mú glavu.
Bez razloga i načina
Vajmeh izdah vam krv pravu! — — —

Kud ću, što ću, vajmeh tužan
Od života nerazborna?
Kad bit neću crn i ružan
S kleta izdajstva i prikorna?

Kristiada.

Ostavimo sada ono, što se sbilo iza Judina cjelova, što je na mjestu počinio Isus, pa kako ga je uza sve to uhvatila ona četa i dovela natrag u Jerusolim, gdje ga je vieće osudilo na smrt, te pristajmo za izdajicom. „Tada vidjev Juda izdajnik njegov,

da ga osudiše, razkaja se i povrati trideset srebrnjakah“ pripovieda sv. Mat. (27, 4.) Kolika je sila u riečici tada. Tada vidjev Juda, kao da veli: dok je griešio, nevidje; kad sagrieši, poče vidjeti. Bijaše Juda tat i to ovijan, bijaše izdajica, svetotržac, bjesomučnik, dà (kako ga sam Isukrst prozva) djavao. Bijaše prijatelju nevjeran, učitelju nezahvalan, — nemilosrdan i bezbožan ništa nevidje. Ostavi Isukrsta, proda ga za 30 srebrnjakah, izda ga cjelovom i preda neprijateljem, i još nepozna opačin; već kad čuje da je u vieću obtužen i osudjen, žacnu ga nješto oko srdca, — oskliznuv se u glib najvećega zla, tada mu tekar puče medju očima. Tada ustane djavao, biesna savjest i sam Juda proti sebi: koli je skrivio, kakva sreća da nije nikada ni pomislio na prokleto izdajstvo. Oda svuda stisli su ga cieli valovi gorkih i čemernih mislih, a iz nutra svedj mu je nješto vikalo: „Što si učinio? krv tvoga brata viče na nebo za osvetom; zatvorena su ti vrata milosrdja, u što se uzdaš? Kamo ćeš pobjeći, neimajuć utočišta? Sagriešio si i to jako sagrešio, nitko ti nemože oprostiti; umri dakle što prije, jer nije gorčije smrti od tvoga života.“ — Svakomu griešniku valja se ovdje dobro u pamet uzeti. Dok mu se umiljava sviet, dok mu godi put, dok ga djavao podbada na grieh, putenost vabi, slavohlepje nuka: sada dok mu cvatu godine, prija zdravlje, lica se rumene, vlasi rude, pogled svuda strielno i razbludno plovi, a mladjana krvca po svih žilah kola, — lahko je kao zastorom pokriti gnjusobu griehah, nije jim vidjeti veličine, ništa mu nepada pred oči, što bi je uplašilo, uši ništa nečuju, što bi je vriedjalo, puti ništa nedosadjuje — sve je ugodno, povoljno i veselo. Ali sagriešiv jednom zazebe ga na dnu srdca, kao da mu je striela

krozanj proletila; do sto strašilah vrze mu se po pameti, ognjevite srde leću mu pred očima kano da će ga sada progutati; neima mira danju ni noćju, uviek ga nješto peče i grize, a to je onaj crv, za koga se mnogo govori i piše, s koga griešnik odišuć duhom paklenim niječe svaku istinu svete vjere, jer bi radje da je neima.

Saznav Juda, da je Isukrsta i noćju Kaifa i zorom vieće na smrt osudilo, te da je već predan Pilatu kao svietovnoj vlasti, [1]) morao bi se bio uteći i povratiti k onomu, od koga se nesrećom oddielio; ali ga djavao,

[1]) Judeja, kao rimska pokrajina, neimadjaše za se sudbene oblasti o čijem životu ili smrti, već joj je sudio u Cezareji stanujući rimski namjestnik, za onda Poncij Pilat. Taj dodje upravo radi vazmena blagdana u Jerusolim; veliki dakle svećenici i vieće pošalju Isusa k njemu u sudnicu (Grehs: Das Leiden Jesu.) Za Pilata veli povjestnica, da je bio sirov i okrutan, te je prolio mnogo nedužne krvi; zato se sabraše svi otmeniji žudije i pritužiše ga prokonzulu Viteliju, a ovaj caru Tiberiju, gdje je valjda izgubio pravdu; morade bo u progonstvo u Galiju, gdje se najposlje sám ubio. A što se Isusu, kako opažamo u evangjeljih, tako priklon kazao, najglavniji je razlog, što je mrzio na farizeje, poznajući je zakletimi neprijatelji Rimljanom, a znajući opet, kako Isus svakom sgodom farizeje šiba. Nije on mnogo mario za žudijske razpre o vjeri i zato, što su bile o vjeri, već što se po tom i politika uznemirivala; religiozne bo stranke postajale su i političke. Da Pilatu ništa nebijaše do Isukrsta, vidimo u nečovječnom bičevanju; niti do pravde, budući ga poslao k Herodu, za koga je znao, da ga upravo nekiti lovorika pravdoljubja; a niti je učinio farizejem što na volju, što je pokazao oholim, lakoničkim: Quod scripsi, scripsi. Cieli njegov posao s Isukrstom bijaše pristranost proti farizejem; ali zagroziv se oni, da će ga tužiti caru osudi Isusa njekako oko sredine svoga vladanja (vladaše bo u Judeji od 780—790 U. C. ili 27—38 po Is.) na smrt, i završi cielu stvar licumjernim pranjem rukuh. — (Wetzer und Welte; i Kirchen-Lexikon kod rieči: Pilatus). — Kako je radio, onako je prošao.

koj mu je uljezao u srdce da ga pogubi, odnese k nesretnim žudijam; Juda razkajav se povrati trideset srebrnjakah glavarom svećeničkim i starješinam govoreći: Sagrieših, izdavši krv pravu (Mat. 27, 3.) Kajao se Petar, plačuć gorko, što je malo prije tri puta za redom zatajio učitelja; kajao se Juda za svoj zločin, videći mu toli grozne posljedice: pa kako je prošao onaj, a kako ovaj? Ali ima dvoje pokajanje: jedno je plod ljubavi i vodi k Bogu, drugo polieže iz lažljiva srama, te nije ino do sdvojenja. [1]) Tumačitelji sv. pisma najglavnijim uzrokom nevaljala Judina pokajanja drže, što bijaše lišeno ljubavi Božje i nade proštenja; jer veli sv. Lav: „Nihil praeter suum facinus cogitabat, habens timorem, non quo fides vera justificatur, sed quo conscientia iniqua torquetur." Ovo zadnje, sdvojenje naime, bijaše u Jude; a osim toga, kako malo prije spomenusmo udari stranputicom. Kad ga je stalo previše mučiti i grizti u duši, ode k onim, koji nemogu pomoći, k svećeničkim glavarom, govoreći: Sagrieših. Tako govori, tko se kaje i izpovieda. I Juda pravo čini, što se izpoviedi; ali bi se morao izpovjediti onomu, koj ima vlast svezati i odriešiti, a ne onim, koji mogu samo svezati na smrt, a nemogu odriešiti na život. Ako je mislio, da mu je zatvoreno nebo, oni mu ga lje neotvoriše, jer im za to nitko nedade ključevah od nebeskoga kraljestva. Usuprot čuo je toliko putah božanskoga učitelja, gdje tješi nesretnike riečmi: „Opraštaju ti se griesi" (Mat. 9, 2.), vidio ne jedan put, gdje prima griešnike, zašto su već i farizeji vikali na njega; osvjedočio se glavom, kako lieči bolestnike; znao je iz njegova nauka,

[1]) M. Segur: Jesus Christus.

da je samo on put, istina i život, ali ga napade ili sram, ili strah, ili žalost, te nepodje k njemu, a opet pritisnuv ga tjeskoba neusudi se zadržati srebrnjakah, za koje je prodao onoga, koj je draži

Neg broj svaki nebrojeni
Preliepoga srebra i zlata (Psal. 118.),

već jih povrati govoreći: Sagrieših. To su dva razloga, sdvojenje i stranputica, s kojih bolan Juda izbjegavajuć Božje milosrdje upade u ruke njegovoj pravednosti. Sagrieši jako, a nepokaja se pravo ni istinito. Svaki griešnik neka se pazi, da u tom nenasliedi Jude, da mu neizmakne ono Kajnovo: Veća je moja opačina, nego da mogu biti dostojan proštenja (Gen. 4, 13.); jer će tako izpovjedajuć svoj grieh navaliti na se još i drugi, neima bo grieha, koga nemože milosrdje Božje prostiti, ako se griešnik pokaje, pokori i uzprosi proštenje. [1]) A to može učiniti svaki tren oka, — mila majka sv. crkva čeka ga razkriljenih rukuh; samo mu se valja dvojega čuvati: da se ili odveć nepouzda u Božje milosrdje, ili opet nimalo. Odveć se pouzdao Petar, te je pao; nimalo se nije uzdao Juda, pa je poginuo. Niti s Kajnom niti s Judom, već s pokornim Davidom: Tebi samomu skrivih i sagrieših. Tebi samomu, koga ide svaka čast i slava, koj si sam Bog, jer osim tebe neima drugoga, komu sam dužan sve dobro, što doslje primih i što ću ga još primiti. Iza tolikih milostih i dobročinah tebi sammomu skrivih, koga sam morao slušati kao gospodina. služiti kao kralja, ljubiti kao otca, štovati kao Boga. No uza sve to, ako i jesam težki griešnik, nuka me ipak i bodri tvoja blagost, te smijem reći:

---

[1]) Čitaj: Škarićevo sv. pismo, gdje tumači one Kajnove rieči.

U te ufam, Gospodine,
I neću se u viek smesti (Psal. 30.)

Šta je Juda tražio, to je dobio, izpovjedio je svoju opačinu sakupljenomu vieću, a kakvi su u njem ljudi onako i govore: „Što je nam do toga,“ odvratiše mu, što si ti naime sagriešio i izdao krv pravu. Što to nam vičeš i lelečeš? Zato se ti staraj, tvoja je skrb, što si učinio i da-li si dobro učinio — nas nije briga; tornjaj se dakle odtale i nedosadjuj nam već.“ Evangjeliste nepripoviedaju, što je jošte pred timi zlikovci govorio Juda; ali se da sjegurno misliti, kad su ga onako nemilostno odbili, da jim je negdje, oboriv suze od jada, pobrajao one dobročine i svoje za njih požrtvovanje, kako da su sgodnije uhvatili Isusa. Prodao ga je za nikakav skoro novac, za njihovu volju izgubio njegovu milost, te je mogao ovako od prilike zaključiti: Tà čujte me, nečuli vas doma! Meni imate zahvaliti, što vam je u šakah, a ja evo težko po tom sagrieših te ću poginuti. Za sve to molim vas samo, pomozite mi u ovom sgonu i stisci. Pa je dobio: Što je nam do toga? Slušaj ovdje svaki, koj se mnogo oslanjaš na ljude, znanje i bogatstvo svoje. Ako neshvaćaš dostatno, što je sve to na svietu, čitaj slavnoga Gjorgjića barma četvrto pjevanje „Uzdahah Mandaljene,“ iz koga ti evo, što samo o znanju veli, do koga se obično još najviše drži:

Slavno je steći znanje umrlo:
Nu to znanje koliko je?
Jer još da se svud prostrlo,
Nebi znalo, neg sviet što je,
A sviet što je najposlije?
Stvar, ka svak čas jes, i nije.

Doći će vrieme, i to na skoro, jer je vrieme kratko (I. Kor. 7, 29.), gdje ćeš vikati na zadnjem

izdahu: Oh sviete, o druzi. o gospodo, za čiju sam volju izstrošio život, pogubio dušu, pomozite sada! A svi će odgovoriti: Što je nam do toga? Za to se ti staraj. Sviet, ljudi, tielo, to su gospoda, za koju se mnogi muče, bdiju, znoje, prolievaju krv, gube život i dušu. To su zlatni junci, koje časte, to kumiri, kojim se klanjaju, od kojih na zadnjoj uri, kad bude u stisci cielo tielo, kad stane svako udo probijati leden znoj, oči kad počmu stakleniti i rieči nestane — od kojih se tada neće drugo čuti do onoga žudijskoga: Što je nam do toga? Nije-li se dakle vriedno za dobe razkrstiti s takovimi nesmiljenci? No ajdemo još malo za Judom.

Vidjesmo već, koliki su jadi snašli Judu prije nego je došao u starješinah tražit pomoć; — a dobiv od njih tako osoran odgovor, pomuti mu se na novo mozag. Kamo je svrnuo okom ili mišlju, sve mu se činilo, da će sada nanj udariti — neumolnim nebom, uznesav nanj čemeran pogled, da sievaju munje i tutnje gromovi, zemlja da zieva, te će ga sada proždrieti, u savjesti da mu grebe krvavimi nokti na stotine srdah. Mrmljajuć ono Jobovo (3, 3.): „Nebilo dana, u koj sam rodjen, niti noći, u kojoj se reklo: začet je čovjek,“ već je prihvatio ličinu ili uže. No prije nego propade, razmotrimo još malo, kako je i zašto toli grdno pao. Svakomu griehu prvo je djavolska podniet; za njom, kad ju nastanimo, sliedi naslada; ovu, ako se je brzo neokanimo, izmjeni privoljenje; onda čin; iz više putih ponovljena čina polieže običaj, koj prodje u narav; najposlje iz svega toga izrodi se okorjela i na svaku opačinu sklona volja, koje nemogu odvrnuti ni pakao ni prietnje, ni ikakove kazne. Pamet obuzme i zasjeni gusta tama, a srdce otvrdi kao živac

kamen, — tu su badava svi propovjednici, sve nabožne knjige, što takvomu rivaš u ruke, badava ga zaklinješ mukom i smrtju Isukrstovom, badava nagovaraš na svetotajstva. To će se izsmjehivati, pak nastoj još časak oko njega, odkrhnuti će ti neugodna štogod. — Juda je samo jednom prodao Isukrsta, pa je za uvieke poginuo; a grieśnik koliko putih ga težko uvriedi, toliko ga putih proda; pa ne samo da bi se pobojao, nego se ruga. Ali će doći vrieme, gdje će se i bolje smesti od Jude, o kom evangjelista u kratko zabilježi: „Bacivši srebrnjake u crkvi izidje, i otide te se objesi," bilo na smokvu, kako dokazuje Beda, ili na bazag, kako hoće drugi, svejedno je — zao plod je donielo ono drvo. Sv. Petar u svom prvom govoru, gdje je po uzašašću Gospodnjem na Judino mjesto stavio drugoga apoštola (Čin. Ap. 1, 18.), veli o Judi: „Objesivši se puče po sriedi, i izasù se sva utroba njegova;" nu tim nereče, da je kojom drugom smrtju poginuo, već samo popunjuje prvo izvješće; pukla je naime ličina, a trupina pade i razpara se o stienje. [1]) Jaoh Judo, nečuo ti sviet imena! bio si izabran apoštolom, uzet medju učenike, postavljen gospodarom primiv sve milosti kao i drugi apoštoli, pak uza sve to

Crknuo si na visini;
Jer te zemlja nehtiè na se:
I tva duša speta u tmini
Silno utrobom prohrva se,
Jer ustima nesmiè, koje
Svoim cjelovom Bog tegó je. (Uzd. Man.)

No neima-li i danas dosta ljudih Judine kese? — Ima, žalosti moja, ima; njegovih trideset srebrnjakah gospoduje i sada svietom, pak što trideset neuzmogne,

[1]) Wetzer u. Welte: Kirchen-Lexikon kod rieči: Judas.

to može tri sta; što neučini tri sta, to učine tri tisuće; a gdje i to nije dosta, tu priskoči trideset tisućah. Za takovih trideset srebrnjakah prodaje nevriedna, kamena mati nevinu kćercu [2]); pa koga je prodala do same nevinosti Isukrsta? Za tri sto srebrnjakah prodavaju za dobitkom pohlepni knjigari i piskari vjeru i poredak; koga drugoga prodavaju do Gospoda mira, Isukrsta? Za tri tisuće srebrnjakah koliko jih neproda svoje duše? — Koliko ima i dan današnji svake dobe, spola i staleža Judinih ustah i jezika, gdje jedan drugoga opada i podkapa za koj srebrnjak, za koje mjestance u službi? U istih odhranilištih dopuštaju često dotični odgojitelji da jim se djeca na sámu i po tiho pritužuju i ogovaraju. Koliko tim zla prouzroče, svatko sám lakše uvidi, nego da to ovdje potanje opisujem. „Zloba je u čovjeku,“ veli jedan učenjak, „ostala od Adama,“ te će takova djeca, samo da se bolje priljube svojim odgojiteljem, do koj čas i laži govoriti o svom drugu, a priučiv se tomu, ostati će jim i do vrstne dobe i do skučene starosti; jer što dikla navikla, to nevjesta neodviče, i vuk samo dlaku mienja a ćudi nikada, govore naše mudre poslovice. Svaki dakle odgojitelj, bilo to kod malene djece, bilo kod vrstnijih mladićah, željeć predusresti to veliko zlo, nikad nebi smio na sámu osluškivati kojekakve trice i pritužbe; — što tko ima, neka otvoreno kaže. K tomu zna biti i takovih, odgojiteljah, koji doušav kakvu pogrešku o kom gojencu, nerješuju umah stvari, već nabiraju i otežu na mjesece, a kadkada i na godine; za koje vrieme onakovi ulagivaoci doglašuju svaku malenkost s dovoljnimi nadostavci. Kada pak izadje djelo na vidjelo (jer se zaklela zemlja raju, da se sva

---

[1]) V e i t h: Die Leidenswerkzeuge Christi.

otajna znaju), zamrze se mlada još srdca ljuće, nego da su se gdje noži klali, i ta mržnja ostaje više putah do tamnoga groba. Tko je tomu kriv? — Najposlje i sámi odgojitelji mrze kadkad i zlobe na očigled svoje gojenčadi, radeć javno jedan proti drugomu. Pak zar će takovi, učeći podhibnost, huljenje i mržnju, dići na noge iskrene i vriedne članove čovječjega družtva? zar nije kod njih zla ćud najveće zlo na svietu? —

Ali Juda je i samokrvnik. Groza i užas! najstrašnijoj smrti pao je nesretnik u pandže. Nije-li skrajna ludost pomisliti, da je moći jednim griehom drugi uništiti? Ako je komad biela platna na jednom mjestu zamrljan, zar će se tim očistiti, ako ga novimi mrljami zamažemo? Ludi čovjek učiniv sam sebi krv satariše najljepši Božji dar na zemlji: čovječji život; nu ako i ubija tielo, ostaje mu duša, ta varnica i prilika Božja, kojano je neumrla. Gdje je tko, koj si može reći: „Ja sam skroz osvjedočen, kad nestane moga životinskoga tiela, da će nestati i ove sviestne moći, koja me upravo čini čovjekom.“ Ako i veli tako, laže; toga bo nevjeruje, Jer što veli razum? Zar neuvidja razum svojim očima, da su sve stvari na svietu, živuće i bezživotne, od premudroga Stvorca za to stvorene, da postignu svoju svrhu; samo čovjek, to savršno udo ove zemlje, da bude na najužem stupnju u svom duševnom naobraženju? Da je čovjek puka životinja, postigao bi svrhu kao i druge životinje — — a Stvorac, urediv sve tako liepo, da svaka stvar do jedina čovjeka može doprieti do svoje svrhe, bi-li bio mudar? Da je on čovjeka na nješto opredielio, a nedao mu svojstvah, kako će to opredieljenje po njegovoj zapovjedi usavršiti, zar nebi bio nepametan i nesavršen? a toga nesmiemo o njem reći, jer je on najmudriji i najsavršeniji. Dakle budući su

čovjeku preuzke sve granice u ovom životu, da dostatno usavrši to duševno opredieljenje, mora i dalje trajati, t. j. naša duša, ta sviestna moć, mora biti neumrla, da postigne zadatu si svrhu, da bude naime sve savršenijom i po tom sve sličnijom Bogu.

No neka stoji razum svojimi razlozi i dokazi za neumrlost duše, te popitajmo, što veli um, ćut naime ćudoredna? „Čini dobro, bježi zlo; gori je sudac i to pravedan, koj nagradja svaki dobar čin, a kazni svaki zao.“ Za tu nepovredivu i vječnu, kao što je vječan sám Bog, istinu stoji naša savjest. A sudara-li se uviek naš život, ovdje toli tiesno ogradjen, s izrekami razuma i sudom savjesti? Je-li uviek nesretan onaj čovjek, koj zvrgne iz pam eti' Boga? Trpi-li uviek pečal, tko tlači kriepost? Sievaju-li naviek munje i udaraju-li gromovi nad glavami zlikovacah? — Ili opet, je-li za vaskolik život blažen, koj sve svoje, pače što mu je najmilije na svietu, žrtvuje krieposti i na dobro bližnjemu? Zar se razdvaja i neupaljuje buktajući plamen, kad skoći nesretna mati u vatru, da spasi život svomu jedinčetu? — Tiesno okovani ovaj život o drugom nas poučava! Prečesto vidimo, gdje dobri pate, nabožni plaču, najbolji ljudi gdje se s krajnom nevoljom bore, dočim zločinci u izobilju i razbludi plove. Pak je-li onda istina, što um govori: „Na nebu je pravedan sudac, koj dobro nagradja, a zlo kazni?“ Jest, istina je! to je upravo najjasniji dokaz za neumrlost duše, jer je ona za kriepost i svetost, pa s toga ovdje i trpi više putah, dok se opačina nadvladav ju nad njom šepiri i veseli.

Ali ostavimo i ove i ovim slične dokaze za neumrlost naše dnševne i sviestne moći. Neveli-li nam još nješto, da naša duša i po tjelesnoj smrti živi? Pogledajmo malo dublje u vlastito srdce: nestoji-li u njem

plamenitimi slovi upisana želja: „Ti si čovječe za to od svoga Stvoritelja stvoren na sviet, da budeš sretan!“ Pak zar su svi ljudi, kojim je u srdcu upisana ta želja, u istinu sretni? Zar je sretan onaj, koj u jadu i nevolji kuka kroz cieli život? Je-li onaj sretan, koj razklamitane duše i sakata tiela, odkako ga je majka rodila, boravi kukavne danke? Ili je nebeski otac, kao najveće dobro, samo sretnim dobar otac, a ne i nesretnim? Tà on bi bio nesmiljen samosilnik, a ne dobar otac, da je samo usadio i uvrežio u čovječja srdca toliku želju za srećom, a nepustio joj niknuti i procvasti. Mora dakle naša duša da je neumrla. — Što indi smiera takav čovjek, koj je nakan vlastitom rukom ubiti svoje bitstvo? Tà on nije stvoren samo za ovaj sviet; on je po svom duhu neumrl, a što je neumrlo, neda se usmrtiti; — samokrvnik dakle nemože uništiti svoga bitstva, budući mu duša oddieliv se od tiela živi na vieke. Možda misli takav nesretnik, da će učiniv sam sebi krv izbjeći sramoti? Sramota će ostati iza njega, kao' što ostaje i iza Jude kroz 19 viekovah; s užasom bo spominje sadašnji naraštaj to odurno djelo, i s užasom ga pripovieda potomstvu. Ili misli takav jadnik, jednak Judi, izbjeći pravednu kazan? Zar uzeti komu život nije ovdje najveća kazan, što ga čeka onkraj svieta; što će se zakriti pred sveznajućim i posvudnim Bogom? Neće, neće? Pogubiti dakle poput Jude sam sebe užas je nada sve užase, strahota nada sve strahote, opačina mrzka cieloj naravi, grieh najveći već i s toga, što se nemože okajati; a grieh neokajan neoprošten. — Nereče bo badava sám božanski spasitelj: „Sin čovječji ide, kao što je pisano za njega; ali jao onomu čovjeku, koj ga bude izdao; bolje bi mu bilo, da se nije rodio onaj čovjek.“

Valja dakle da se dobro uzmu u pamet svi oni, koji se previše kine za kesu, za ništetno blago ovoga svieta; jer će jih na jedared ta njihova ljubimica rinuti u sdvojnost, a ova u vječnu propast.

Kako su križari iz Mletakah proti Zadru krenuli i osvojili grad. *)

Papa Inocencij III. izda god. 1202. poziv na sve kršćane, da se spremaju u pomoć svetoj zemlji. Na to se podigne gotovo čitav zapad, i dodje u Mletke tražeći u njih ladjah, da prebrodi more. Mletčani se pogode s dodatkom, da se sva vojska ondje izkrca, gdje će oni htjeti, i da im proti svakomu dušmanu na pomoć bude; prije lukavo proračunavši, da će im ta sgoda dobro doći proti Zadranom, s kojimi u sveudiljnoj neslozi življahu. Namjera Mletčanah, da se posluže križari za posebni probitak, nedopade se ni najmanje papi, jer je on na početku već opomenuo, da se neima podizati oružje proti kršćanom; a sad zamieti pripravnu vojsku proti predielu onoga kralja, kojega je puk križem označen (Zadar bijaše tada pod vladom kralja ugarsko-hrvatskoga i brat kraljev Andrija nosaše naslov toga grada). Netom bane kardinal Petar kao poslanik papin u Mletke, nebi-li ih sklonuo da krenu put Aleksandrije, a nepoduzimlje ništa proti Zadru. Mletčani ga neprime niti njegovoj časti pristojno, a vojvoda i savjetnik dadu mu se domisliti, da ako hoće pričeti kao propoviednik da bude, to mu prosto bilo; ako-li pako kao papin poklisar, tada da se okani.

[1]) Po Hurteru.

Njemački hodočastnici, kad im do znanja dodje savez proti Zadru, pokažu se takodjer nezadovoljni, izjaviv se, da je taj rat nepravedan, jer je njegov gospodar zajedno s podanici, budući križarom, pod okriljem apoštolskim. Tako zahtievajuć i uzkraćivajuć izteče mnogo vremena, za koje jedni krenu kući, kad se Mletčani i francuzki velikaši nedadoše odvratiti od svoje nakane; drugi odu najprije u Rim, da budu odriešeni od zavjeta; mnogo ostalih, što su se tobož pripravili, da za prošlimi podju, izostane; oni pako, koji nisu htjeli da se od vojske oddiele, smatrajući za veći grieh popovratit se kući neizpunivši zavjeta, dadu se doduše potaknuti da idu s vojskom proti Zadru, no prije im moradoše Mletčani obećati, da će poslie s njimi zajedno bez svakoga krzmanja udariti put Aleksandrije. — Biskup halberštadski ostane kod svega toga nepristran te upita rimskoga poslanika, što sada da učini? a on mu odgovori: da će papa radje na sve nepravde mučati, nego-li gledati, da se vojska razprši; neka se nedieli, već neka podnosi te sve nepodobnosti, koliko više može. Poslanik ga postavi s još njekojimi drugimi na sve Niemce, koji su u Mletke došli, te im zapoviedi, da nikad neostave svojih drugovah i koliko mogu, nastoje, da se krv kršćanah neprolieva, sám se spremi u Rim, jer se nije mogao radi pogrdnoga dočeka duže u Mletcih zadržavati (Rediit inhonoratus a Venetis. Gesta Innocencij III. c. 85.), a svi njegovi napori bijahu uzalud; ta za mala se je mjesto za kršćane, vojštilo proti njim.

Još pred odlazkom križarah iz Mletakah stigne Inocencijevo pismo, u kojem im prieti, da će ih izobćit iz crkve, ako se usude na koju kršćansku zemlju, a osobito na Zadar napadati. Ova poslanica pred svimi

pročitana na mnoge neučini nikakova utiska, nu ipak ih se dobrano povuče, i to najprije margrof Bonifacij pod izlikom osobitih probitakah, ali najviše upravo iz štovanja napram papinoj opomeni, koju je i ustmeno od njega primio, zatim Matej Montmorenci radi bolesti i još njeki; Stjepan pako Perhenski s ostalimi više je cjenio ukor drugovah, nego-li papinu zabranu, te ode u Apuliju, da proljećem preplovi na protivnu obalu. —

Sva ova opazujuć Mletčani odluče, da duže neoklevaju. Brodove dakle za ljude i konje sa svimi potrebštinami oskrbiv predadu zapovjednikom, a trgovačke nakrcaju obsadnom spravom te podignu 8. listopada brodovlju, brojeć 480 ladjah, sidra pod provodičem Živkom Dandolom. — Krasna izgleda! Koga da nedirne toliko nadimajućih se jadrah, budna živahnost bezbrojnih mornarah, sjajući se konjanički štitovi, kao zidovi od nada o bokovih svake ladje, bogati stiegonoše tolikih grofovah, velikašah i plemićah? Koliko je samo oko po moru doseći moglo, sve bijaše ladjami pokrito, te čovjek bi mislio, svesioni sviet će predobiti. Dok je još brodovlje na put spremljeno na mjestu stajalo, prijavi dužd, da su se gusari od Trsta iznenada pokazali u zatoku; na što dobi zapovied, da sám očisti more od gusarah, ulovljene kazni i sjegurnost učvrsti. — Sve tako urediv odtisnu se 26. listopada brodovlje iz pristaništa.

U oči sv. Martina budu hodočastnici Zadru na pomolku. Taj grad, proslavljen imenom naselbine rimskoga cara (na jednom novcu od Klaudijeva vremena čita se: Col. Claudia. Augusta. Felix. Jadera) i kažući u podrtinah i spomenicih tragove njekadašnje snage, bijaše velikimi zidovi opasan, a nad njimi uzdizahu se tako čvrste kule, da su hodočastnici čudeći se

govorili: „Bog nam mora sasvim na pomoć biti, ako ga hoćemo zauzeti!“ — Mletčani su si već u prastaro doba na Zadru zube brusili, jer je bio najbogatiji grad u Dalmaciji, pa im podje zbilja god. 997. za rukom osvojit ga s čitavim žalom. Više putih tražio je Zadar sgodu, da se iz pandjah ohole republike iztrgne, nu u tom svaki put pade pod vlast ugarsko-hrvatskim kraljem. Stražnji put g. 1187. podvrže se kralju Beli, pod čijom vlašću premda težko obsjedjivan jedino posredničtvom Klementa III. i ostane.

Prve ladje usidre se umah dan svoga došastka pred gradom, a ostale sliedećega jutra. — Još nikad nevidje Zadar tolikoga brodovlja. Konjaci i pješaci stupe na kopno, bojni konji budu izkrcani, čadori razapeti i grad obkoljen. Premda se je morala posada, jaka i sa svim dovoljno oskrbljena, boriti za ugarsko-hrvatskoga kralja, ponude ipak i tudjinci i mješćani duždu, da će mu grad predati sa svim, što je u njem, ali da bude svakomu u nutri mir. Dužd odvrati, da mora s velikaši o tom govoriti. — Tada izmedju mnogih, kojim su već na mjestu Mletčani omrazili, reče Šime montfortski pred mnogo velikašah odaslanikom: „Nedodjoh ja ovamo, da kršćanom škodim; ja vam neću nikakova zla nanieti, već odanj braniti.“ To isto ponovi kasnije vitez Hugon pod gradskimi zidovi, i poslanici se povrate nepogodiv se jošte.

U to prijavi dužd velikašem pogodbu, a oni ju odobre. — Svaki lasno može pogoditi, kako se zapanjiše duždovci, slušajući savjet onih, koji bi bili i sasvim odustali od obsjede, da su se samo poslanici povratili. A zabuna njihova bude jošte veća, kad opat Petar Gvido prosu na nje ovo riečih: „Gospodo! U papino ime zabranjujem vam na taj grad udarati; kršćani su

u njem; vi ste križari; drugo je vaša svrha.« Svi Mletčani buknuše u brz plamen proti njemu i bili bi ga posjekli, da ga neobrane grof montfortski i ina francuzka gospoda, a dužd, komu, su, dok je Petar govorio, sve grčevi usta hvatali, poviče kao biesan: „Grad već bijaše u mojih rukah; vaši mi ga ljudi iztrgoše; tako vam sunca i zakletve vaše, vi mi morate pomoći predobit ga.“ Na to se skupe velikaši i grofovi, zakunu se proti svim, koji rade da se razpusti vojska, i da će Mletčanom na pomoć biti; zatim utuše duždov gnjev, te pristupe k njemu veleći: „Milostivi gospodine, uzprkos svemu mi ćemo vam pomoći, da grad svladate.“

Sliedeće jutro stave se križari pred gradska vrata, izvezu striele i težku obsadnu spravu, podignu bojne ljestve i počnu udarati na kule. Gradjani videć, da se neće moći pored sve posade od tolike sile obraniti, odluče najprije, da tu stvar papinoj odluci prepuste; ali toga nehtjedoše Mletčani. Zatim objese slike propetoga Isusa preko zidovah; nu i za to nemàriše Mletčani. Rimski poslanik od navale je odgovarao, i papino pismo, koje je izobćenjem prietilo, došlo je jošte u dobar čas; ali sve ništa nepomože. Francuzki vojvode pokoravahu se nerado sili (Cujus excidium vidimus, dolentes quidem sed necessitate compulsi; Ep. VI. 211.), a grof montfortski ostane sasvim postojan i odieli svoje u posebni tabor. Pet danah trajala je borba jednom na obranu, drugim na dobit; odvažna duha pokazaše se tu Francuzi, nevesela srca. Šesti dan, kad su već podkopali jednu kulu i prelomili zid, klonu gradjani duhom i predadu grad vojvodi, samo da si život sahrane. Crkve budu tada opljačkane, zidovi oboreni, mnogo kućah razoreno, sila gradjanah pogubljeno i protjerano, a mnogo ih svojevoljno pobježe, te sa skupljenimi u gorah pristaši

uznemirivahu s gusari dovozne brodove na sinjem moru. Ali priprava za novo brodovlje pod sinom Hinka Dandole tako im otme srce, da su u Mletcih umolili za mir, dali taoce, danak platili, načinili grofom jednoga izmedju mletačkih gradjanah i svoga nadbiskupa, koj se je vjerojatno najviše protivio gospodstvu republike, podvrgli patriarki. Pa to sve nebijaše dosta; duždbo nije smjerao samo, da grad oružjem zateče i poplaši, već je htio, da ga republici osjegura i proti ugarskomu kralju brani. „Bog nam je," reče grofom i velikašem „bio u pomoć, da taj grad zadobimo; sad nemožemo prije uzkrsa dalje, jer nigdje neimamo pristaništa. Grad je bogat, pa će nam dati, što trebamo; mi ćemo ga razdieliti: vi uzmite jednu polu, da se vojska čas po čas nezavadi, a nam pustite drugu kod pristaništa i ladjah." Predlog bude odobren, te 24. studenoga udju križari u grad i podiele plien; nu već za tri dana posvade se u večer Mletčani s Francuzi; oboji prihvate oružje i eto ti po ulicah i trgovih mačevah, kopja, strielicah, smrti i ranah. Pametniji Mletčani, budući vidjeli, da svi neće moći odoljeti francuzkoj žestočini, i da svako zlo odstrane, stupe oružani u sriedu, ali jedva što su na jednoj strani biesneće razstavili, već se poče na drugoj bitka, i jedino noć bude u stanju tomu konac učiniti. Čitav tjedan prodje, dok su vojvoda i francuzki vodje opet mir uveli.

U Zadru ležalo je sakupljeno osjekom do 40000 ljudih zajedno s mornari. Sada dodje margrof montferatski i ostali prije uzmakli k vojsci, a za njimi na skoro i njemački poslanici, opisivajući knezovom, u kakvoj je biedi princip, čija se kuća uviek blagom pokazivala prema Latinom, a njihove knezove vazda gostoljubivo primala. Ovdje treba na um uzeti, da je prin-

cip Aleksij, sin bisantinskoga cara Izaka Angela, bio poslao ulaka k njemačkomu caru, a sam došao u Zadar k vojsci, nebi-li ju sklonio, da se najprije svrati u Carigrad i na prestolje postavi njegova otca, koga je malo prije njegov rodjeni brat Aleksij III. prestolja lišio. Srcem ugovaranja toga bijaše Bonifacij, trn u oku Dandola, koj ga je takodjer, samo da se ga otrese, sklonio, da se od vojske oddieli i u Njemačku udalji. Poslanici se razgovarahu o tom sa svakom vojskom na njihovu; Niemce je nukalo principovo rodbinstvo s njihovim carem; Francuze pohota, da uzmognu povratiti njeke prije im nanešene nepravde od glavnoga bizantinskoga grada; Mletčane nada, da s većom trgovinom steku zajedno naknadu za štete, štono su ih pod Manojlom pretrpili K tomu govorkalo se, neka križari nevjeruju, da će uz nedostatak zaire i ostalih potriebštinah moći do Saracenah doprieti, a vojska bi sad bila svetoj zemlji više na nepriliku, kao što prije više putih, nego li na pomoć. Vojvoda Filip scienjaše takodjer ne bez razloga, da će dugo boravljenje u Zadru biti izcrpilo hodočastnikom sve pomočište, a da će im svaka pomoć dobro doći; s toga, da je obrekao svomu šuri Aleksiju, da će ga oni na otčevinu posaditi, a on zato obeća pomoć za svetu zemlju, te da će sdružiti svoje carstvo s rimskom crkvom, i dati zairu za cielu vojsku, 200.000 markah kao naknadu, Mletčanom još posebice 30.000 markah, da im nadomjesti pretrpljene štete pod carom Manojlom; tada da će križare ili sam glavom u Misir sprovadjati, ili, ako bi izostao, da će o svom trošku uzdržavati 10000 momakah cielu godinu i do smrti 500 konjanikah za službu u svetoj zemlji. Konačno su poslanici odriešito javili, da će taj ugovor odobriti i drugove o njem izvjestiti.

I na te rieči opat Petar oči razkolači prekidice veleć: „Na to nemožemo privoliti. Mi nismo izašli, da kršćane zavojštimo, već da na Siriju udarimo.“ — Drugi odgovore: „Što se može u Siriji, znamo iz prijašnjih slučajevah. Hoće li tko svetu zemlju osvojiti, neka si utuvi, da to može jedino od Misira ili Grčke. Stid nas neka bude za uviek, ako tako liepu sgodu prepustimo!“ Opat Locedo zaklinjaše sve prisutne, da se nediele, jer to je jedino sredstvo, kako će svetu zemlju zadobiti. Petar odgovori, da jedino nesreća može odtale sliediti; on barma da je nakan poći u Siriju, radili drugi što im drago. — Margrof i flandrijski grofovi ganuti vrućimi molbami poslanikah odluče, da će primiti one predloge, štono su pismeno sastavljeni, pečatom udareni i prisegom potvrdjeni, a rekoše principu, da četrnaest danah po uzkrsu k njim dodje, a oni su medjutim hotjeli da prozime u Zadru.

Mnogi, kojim je bilo do svetinjah kršćanskih, razlagahu opetovano, kako je budalasto i drzovito sbaciti s oka i zaboraviti na svetu svrhu, te se usuditi s jednom šakom ljudih napasti na takov grad, kao što je Carigrad, i tu badava krv prolievati, jer bez bitke i krvi neće princip na prestolje doći. O tom uvjereni nedadoše se sklonuti vitezi Ingelram boveski, Šime montfortski i njegov brat Gvido s ostalimi drugovi, s njimi i opat Petar, a nje sliedjaše sve plemstvo njihove okolice izjaviv se, da neće gledati ni na Mletčane, ni na zapovjedi i grožnje papine, već da će se od drugih oddieliti. Mnogi bijahu njihova mnienja, te se razidu na sve strane. Šime montfortski dodje težkom mukom u njeki apuljski grad, gdje je ladje najmio i proljećem se u Siriji pokazao. Njeki idjahu nasumce kroz Ugarsku, gdje ih je kralj gostoljubivo primio i da put nastave, podpomagao. No

*

nebijahu svi tako sretni; jedan bo dio pade ilirskim gorštakom u ruke, koji mnogo njih potuku i pohvataju, a ostatak se morade povratiti u Zadar. Njeki odu na trgovačkih ladjah, ali se od njih utopi do 500 na jednoj ladji, jer to bude prevelik teret za nju. Rajnhold Montmirailski izprosi, da ga u Siriju pošalju, i uzev sa sobom ine konjanike zakune se, da će 14 danah tamo ostati i tada se povratiti,nu nedodje natrag. „Da nije bdila ljubav Božja nad vojskom," reče maršal Šampanjski, „nebi se bila mogla zajedno uzdržati, budući su tako mnogi samo o zlu mislili."

Bezposleno, bez nutarnjega sklada i obće skrbi za veliko poduzeće u nastajućem proljeću zimovaše križarska vojska u Zadru, gradu prestupljenja (Urbem trasgressionis — sic enim Jaderam nom . . . .; Ep. VI. 211.), kad dodje od pape, pošto je taj dogadjaj razumio, žestoko pismo: „Sultan vas je prisilio, da ste pograbili oružje proti kršćanom, a nečastivomu prinieli ste prvence svoga hodočašća. Niste stupili gori u Jerusolim, već dolje u Misir u svom zavojevanju. Barma bi vas bilo moralo štovanje krsta, što ga nosite, počitanje kralja ugarskoga i njegova brata i ugled apoštolske stolice, koja vam je o tom jasne zapovjedi dala, obustaviti od te ohole pohlepe za slavom, koja je mnoge pametne obezpametila i oštrovidne osliepila. Mi vas sve opominjemo, da nečinite više štete, nego što učiniste, da sav odor predate ugarskim poslanikom, inače da ste prokleti i lišeni svega križobojnoga blagodatstva!"

Francuzi spoznav svoju pogrešku pošlju pobožnoga i riečitoga biskupa sojsonskoga i grofa flandrijskoga s još dva viteza u Rim, neka je odpravdaju, jer bijahu nuždom prisiljeni, da u savez s Mletčani stupe, i neka im odriešenje izprose, pa da će oni sve daljne papine

zapovjedi dragovoljno slušati. K njim se pridruži opat Martin, nebi-li sebi i svojoj braći izmolio dopust, da se može kući povratiti. Papa ga zapita, da li je već koračio na svetu zemlju? na što krene opat u Benevent do kardinala Petra, s kojim se je u Sipontu ukrcao i došao koncem mjeseca u Akon.

Te poslanike posluhne Inocencij težkom mukom, davši im razumjeti, koliko žali dogadjaj u Zadru. U novom pismu neudostoji on grofovah, baronah i ostalih velikašah nikakovim pozdravom, već ih najprije ukori, nu ipak se obradova, što su spoznali pogriešku svoju. Nužda ih istina opravda, i svoju opačinu mogoše tim popraviti, ako kriviċnu stečevinu povrate; ali što su ih odriešili njihovi biskupi izobćenja, to proglasi za nevaljalo; zatim naloži svomu poslaniku Petru, da se pred njim ili pred kojim punovlastnikom zakunu, da će u buduće njegove zapovjedi sliediti, a tekar onda da će biti opet primljeni u crkvu. Nadalje moradoše se zavjeriti, da će za tu pogriešku zadovoljštinu podati i na nikoju kršćansku zemlju nenapadati, izuzamši da im se opire; konačno, da će uvriedjenoga ugarskoga kralja za oproštenje umoliti. Margrofu montferatskomu osim toga naloži, neka bude oprezan, da bude vojska i brodovlje zajedno, da tim laglje svoju svrhu postigne.

Došav poslanici iz Rima, a zatim i papinskoga poposlanika pismo, razvesele se hodočastnici veoma nad blagošću papinom, pa ni časa nepočase, već se počmu pripravljati, da izpravu ovrše. Ali Mletčani, ponoseći se jošte svojim djelom, nehtjedoše da išta znadu o pokajanju ili o molbi za oproštenje; toga radi niti im se neusudi margrof pokazati papinoga pisma, bojeći se, da bi oni tada odjadrili, a vojska bi se morala bez brodovlja raz-

pršiti, i to tim više, budući ga dužd i njeki mletački prijatelji uvjeravali, da će se oni sami kod pape opravdati. Ali u objesti nije im mnogo stalo da odriešeni budu od izobćenja. Margrof dobro kaneći opere se s toga kod pape, što nije Mletčanom lista pokazao, i umoli ga za naputak, kako da u buduće postupa?

Inocencij mu navjesti: Ako su se križari iskreno pokajali i savjet izpunili, to im je već Bog oprostio, pa ako i Mletčani isto učine, to mogu bez brige s njimi broditi i vojevati; a ostanu-li ovi na dalje okorna srdca, to im dopušta, da mogu s njimi do zemlje Saracenah ili do države jerusolimske putovati, gdje im se tada oddvojit valja. Budući su oni veći dio brodarine jurve platili, to bi mu žao bilo, da toliki trošak bace kao u mutnu vodu, a drugim da s upornosti dobit naraste. Kao što mora putnik u državi krivovjeracah ili prognanikah potrebita od njih kupovati i s njimi obćiti, tako da se i oni kao ukućani na ladjah mletačkih neklone svakomu druženju s Mletčani. Čim pako dodju na mjesto, ako Mletčani još nebudu primljeni u skupštinu crkve, tada da ih nesmiju uzeti za suborce, inače bo, budući dielnici izobćenja, mogli bi lasno od neprijateljah pobiedjeni biti, kako se je to dogodilo Izraelcem obsiedjivajuć tvrdju Ag (Josua Cap. VII.), što se je Ahan medju njimi nalazio i Josafat u družtvu s bezbožnim Oboziom. — Da nebude pomanjkanja u zairi, to će on pisati caru carigradskomu, da ih oskrbi. Uza to da trpe i podnose, ako bi Mletčani tražili sgodu da se vojska razspe, dok nedodju na opredieljeno mjesto, gdje će ih tada moći po njihovoj pakosti kazniti.

Prije nego je papa poslao pismo, izvjesti ga njegov poslanik Petar o ugovoru križarah s principom Aleksijem. Umah je s toga pisao papa margrofu i flan-

drijskim grofom, da tuguje radi njih i čitavoga kršćanstva, što su okaljali svoje bogumilo poduzeće tim prijašnjim sbitkom; a da se opet veseli, jer je razumio iz njihova lista, da su upoznali i podali se apoštolskoj stolici; samo da im bude pokajanje iskreno, pa da se nikad već u takova šta nepuste. Neka nemisle, da moraju grčko carstvo zato napadati, što nepripoznaje apoštolske stolice, ili što je car brata s prestolja sbacio. O tom neimaju oni suditi, niti su na se krst uzeli, da osvete tu nepravdu, već kršćansku sramotu; zato neka ostave tu namjeru i predju bez svakoga izpraznoga dokazivanja te izlike straha u svetu zemlju, inače da ih nemože o nikakvom oproštenju osjegurati. Zaprieti im još jedanput izobćenjem, da se neusude na koju kršćansku zemlju navaljivati ili joj škoditi, jer tko za tudjom vunom podje, sam ostrižen doma dodje, i da se po zavjetu svoga poslanika ravnaju; a da i Mletčani znadu, što on želi, neka im pokažu prijašnji list, da se nebudu mogli, kao da nisu znali izpričavati. Tim se dakle oprovrgava mnienje njekih što misle, da je papa pristao na poduzetje proti Carigradu.

Da nije Inocencij, taj bujni veleum, tako ozbiljna pogleda bacio na Palestinu, da mu nije bilo oslobodjenje svete zemlje najveća svrha svih brigah, da je on imao samo minuće namjere, ili da nije za razširit duševni upliv i ugled, kao i svoju moć poznao ništa uzvišenijega: to bi on bio u carigradskih odnošajih upotrebio željnu sgodu, a u jakoj križarskoj vojsci sredstvo, da mučke postigne tu namjeru; pa zato niti bi se bio izjavio tako ozbiljno i postojano proti tomu, niti ih ukorio, a još manje obratio se k ostalim knezovom. I to ne samo prividno; jer nije ni najmanje sumnjao, da mu nebi žaobe udostojili i da bi sve njegovo djelovanje

promašilo; i zato u nadi, da će se križari povesti za njim, pošlje kardinalu Petru 1200 talentah, da namiri troškove, a ostalo obrati na veliku svrhu; zajedno mu zapovjedi, da ode k vojsci, nu ako ga smierno neprime, niti neuzhtije sliediti, da ju lišenu svega blagoslova pusti i u Jerusolim krene. Zatim pošalje kardinala Sofreda s isto tolikom svotom novacah u svetu zemlju, neka skrbi, da se Saraceni neuslobode proti kršćanom. Oba kardinala odu. Sofred nadje, pošto je sve u Cipru uredio, patriarku carigradskoga, gdje je upravo spustio dušu; toga radi njega umah svećenstvo, pučka želja i kraljevo suglasje odluče za tu čast. Papa mu pusti na volju, a on se uzkrati.

U korizmi počeše križari pripravljati ladje za odlazak, jer je poslie uzkrsa, prije nego je papino pismo i stići moglo, valjalo povući sidra. Tada dodje i sam Aleksij. Pogled na mladića, koj je sramotno izgubio prestolje i carstvo, čuvstvo sažaljenja, obnova učinjenoga obećanja, mrzost proti puku, koj se rimskoj stolici i tim samomu Bogu opire; u Mletčanah nada dobiti, u njekih pohlepa za plienom, a u onih, koji su za duševnim blagom težili, nada, da će zadobiti bogatstvo posvećenih ostanakah, kojih se je grčka crkva nevriednom učinila, — sve je to jačilo i njetilo križare, da proti Carigradu krenu, tim više, jer mišljahu, da će Božjom pomoći grad, hodočastnikom uviek neprijateljan, promjeniv svoje stanovnike promjeniti i dosadanju ćud. — Pošto je indi Dandolo svoju jarost nad Zadrom, porušiv mu zidove, izrigao, pripravi sve za odlazak, i na skoro zatim ostavi luku bojno brodovlje.

Smrt. *)

„Bog zna je-l' k ljetu budemo na svietu skup živeli.“ Ove rieči razljegahu se bliže k večeru jedne nedjelje s prikladna brežuljka, na kom sjedi jedna jedina kućica, a njoj na pročelju suha smrekova grana prizivlje k sebi daleke susjede i prijatelje na razgovor i čašicu vina. Bilo je pred zimu; sva priroda spremala se na počinak, lišće već davno opuzlo razgonili su vjetrovi, a napajala kiša po zemlji. Moja Bednja požutiv od napora digla se bila i razalila daleko preko korita masteć njive tilinom svojega kala, pobirajuć šušanj i suhalkovje, što će valjda ponieti na dar svojoj gospodarici Dravi, da ju zadovoljnija u skute primi. Jesensko doba u obće pobudjuje u čovjeku ozbiljnije misli, pak tja i u meni, koga još, odbiv pomanje tuge i jade, nikakova gorkost životna nepomuti u bulazni i maštanju, koji u zelenih godinah oprostiv se školskih klupah istom

*) Ovu razpravicu poče pisati pod Belom, nastavi u Senju; ali ga prije podpuna svršetka prestavi na drugi sviet smrt, o kojoj baš piše. Čudnovat je to primjer slutnje na smrt, a tim je za veće čudo, što prijatelji njegovi i svjedoci njegove smrti pripovjedaju, da mu je po prilici osam danah prije u snu razgovetno objavljena smrt. Snu baš nije vjerovati, tješio se tim na polak i pokojnik, ali je na polak ponukan njekom slutnjom i vjerovao; a za čudo je, što se je san sbilja obistinio.

sam bio počeo na svojih krilih prhotati po šarenom svietu. Pak što bi moglo i biti milije, nego vijati se mišlju nebu pod oblake i zanositi se pametju sada k ovoj sada k onoj stvari? — Što je to čovjeku, proučivšu kroz tolike škole i godine koješta, a namjestivšu se valje s početka na znamenito mjesto, koga je u naše dane opatom čestita i posvuda ljubljena glava, [1]) ime pako, veli se, potiče mu od Bele IV., koji bježeć od divljih Tatarah imao se odahnuti u zaklonu pusta danas i skoro sa zemljom sravnjena grada, te mu jedva još njekoliko zidinah štrli prama nebu, kao da je utopljenik izpružio ruke vapeć za pomoć od propasti.

Idué jošte ovamo poveselih se misleći, da ću se dokopati kakovih povjestničkih podatakah u gospoštijskih i župnom arkivu i ob ovom pustom gradu i onoj opatiji; ali mi se dogodilo, kao što se mnogomu dogodi, koj se previše zanese za nadom. Ni da bi potez historički po mojoj želji, osim što sam se uputio iz Theinerova djela: „Hungaria sacra“, da ova opatija potiče od Benediktinacah i njihova manastira, komu su tragovi s on kraj rieke na protivnu i od spomenutoga grada podosta na sjever odaljenu briegu.

Ove podrtine, ovi niemi ostanci bolne uspomene, pusta moja nada o povjestničkih podatcih, kasno jesensko doba, moj posao, s kojim sam se upravo bio zaputio da spravim na obći počinak jednu preminulu ovcu, žilavo blato od pale prošloga dana kiše, koje mi je tako rekuć prikivalo svaki korak za majku zemlju, da sam podbačajuć se na debelu palicu jedva popukavao noge iz njega, pak i sáma na početku spomenuta, makar ponješto i hrapavim grlom pjevana pjesma njekolicine

[1]) Presv. g. biskup Ivan Kralj.

mojih seljakah, — jer sam upravo prolazio klanjcem izpod briega, gdje stoji kućica — sve to probudi u meni čudne misli, a te bijahu o varavosti i udesu svih stvarih, o nestalnosti svega po svietu, te mi nehotice padoše na um rieči njekoga njemačkoga pjesnika, što sam jih čitao u blaženo ono doba, kad smo se morali na vrat na nos sve njemački učiti:

Es schlägt der Puls, es rinnt die Zeit,
Es reih't sich Jahr an Jahr.
Das Leben ist ein flüchtig Heut',
Nie kehrt zurück, was war.
Die Freude lächelt und verfliegt,
Die Thräne quillt, auch sie versiegt,
Und Alles keimt und wächst und fällt,
Ein grosses Grab ist diese Welt.

Živa istina svaka rieč. To me uče neoborive njekoč zidine ovoga grada, što jih zub vremena izgloda i raztoči, a sviet ukopa u grob krila svoga; to me uči predzimno ono doba, ukopavše liepo pramaljeće s njegovim zelenim, čilim i miomirisnim cviećem; to ona ovca, što je pred njekoliko vremena jošte znala pribivati družtvu u onoj osamljenoj na brežuljku kućici, a sad prestalo joj srdce tući i krv tielom kolati, a grlo žedjati, te zatvorena u slupane skupa četiri daske čeka na me, da ju predam u naručje zemlji. To me uči i čuvena od seljakah ona pjesma: Bog zna je-l' k letu itd. jer doista i moja je ovca lane pjevala istu pjesmu u onoj kućici; a sad joj nije do pjesme ni pjevanja. Nu tako se je jur dogodilo i još stotini i stotini na sva četiri kraja svieta, kuda po selih i gradovih obilazi smrt te pobire sebi žrtvu. U godinu danah iznašaju ljudi mrtvace iz gospodskih palačah, iz priprostih daščarah, te načine po svietu na tisuće grobovnih humkah. Ove istine valja da neće nitko tajiti; jer se vidi i čuje,

a i svatko opet zna, da će i njemu jednom ugasnuti luč i pasti zviezda sa vidika ovoga svieta. Ali makar je to tvrda istina, malo je vendar ljudih, koji i jednom za života zrelo i valjano promisle, što je to smrt, zašto je, i što poslie nje; tako barma živu, kano da će na ovom svietu do vieka vjekovati. — Više je takovih, koji govore kadgod o smrti, ali neosjećaju u duši nikakova užasa niti veselja, kano ni moji seljaci pjevajuć si onu pjesmicu. Ima konačno i takovih, koji pomislivši življe na smrt malo ne propadnu živi u zemlju od njekakove tuge i žalosti, znajući da će jim se u sgonu i stisci, u muci i bolesti morati razstati s ovim svietom tielo, taj njihov okrutan nu mio i obljubljen siledjija i zapovjednik, komu dan na dan po volji hode, tove ga, glade i razmažuju. Pak budući svaki nas, i to dnevice, mora podlagati se zapovjedim t. j. potrebam svoga tiela, a čovjek je, to znamo, animal consvetudinarium, — to nam više manje svim omili ovo robovanje tielu, i žao nam je prekinuti ga. Sbog toga ništa nije ljudem dražega niti povoljnijega, nego ako jim želimo Matuzalemove godine, premda znadu, da jih nikada dočekati neće, i makar jim život bio samo na nevolju po onoj poznatoj priči. Sirota starac noseći si drvah iz šume pade s bremenom, pak, nemogav si ga opet naprtiti na ledja stade dozivati smrt. Kad je smrt i zbilja došla i zapitala ga, što će? odgovori: pomozi mi, molim te, ova drva na ledja. Al' i ovdje pokazuje se dosljednost ljudska. Mnogi i mnogi nebi marili, da na vieke žive na ovom svietu, a ipak dan na dan izmišljaju načine i sredstva, kako bi što više drugih ljudih sa životom razstavili. Već na prvom listu povjestnice svieta pripovieda se ubojstvo: prvi ljudi jur oštrili su striele i bodeže; a što dalje, to je gore: ima baruta, pušakah

i topovah, čim je moći na jedanput množinu ljudih poubiti i ciele gradove u hrpu kamenja pretvoriti. Ta i našega naroda uhu godi pjesma:

Puške breče, a junaci ječe,
Nož sieva, krvca se proljeva;

Al to samo na obranu svoga prava, veli bo pjesma

'Vako brate junaci se brane,
Prije panu, nego se prepanu.

Pušljiva slava natjera mnoge da ništom drže sviet i život, te srću sliepi u ždrielo smrti; kad pako treba po Božjoj naredbi u bolesti ostaviti sviet, prepadaju se, prizivlju liečnike i bore se na svaku ruku proti smrti.

Da si svrnem pamet od ljudske nedosljednosti i u premnogoj drugoj stvari, stanem ju radje navraćati na ono, što sam gdjekada čitao o smrti, o tom stalnom, makar i neugodnom gosu ljudskom. Sv. pismo razlučuje smrt na tjelesnu, duhovnu i vječnu. Tjelesnu ili naravnu smrt označuje sv. pismo različitim imenom, i to gledom na razstavak duše s dojakošnjim joj organom — tielom — zovu ju razstavom. „Ja bo želim razstaviti se i biti s Krstom“ (Fil. 1, 23.)

U koliko se pak čovjek umirajući izmiče nepokoju svieta, a ima nade opeta tielom ustati, priliči smrt spavajućemu i počivajućemu čovjeku, te se zove snom (5. Moj. 31. 16.) — „Odstupite; djevojka bo nije umrla, nego spava“ (Mat. 9. 14.), odmorom („Blago onim mrtvim, koji umiru u Gospodu: oni će odsele, govori duh, opočinuti od svojih trudah“ Apoc. 14, 13.). Ostali nazivci n. p. prah i pepeo (Genes. 3, 1.) ili polazak k otcu („Sada pako idem k onomu, koji me posla“ Iv. 16. 5.) spadaju strožje na onaj udes, koji čeka sastavine čovječjega bitja po smrti; ali na ove svratiti ćemo se kašnje. — Duhovna smrt po sv. pismu jeste dvoja, kako

su naime ljudi na svietu dobri ili zli. Zli umiru za dobro po tom. što jim težkim kojim griehom gubi duša milost Božju, koja i jest pravi život njezin; u ovom smislu govori sv. pismo o smrtnih griesih (1. Iv. 5, 16.), a počinitelja takova čina zove mrtvacem (Efež. 2, 1.). Dobri ljudi umiru u griehu i svietu „Buduć mi umrli griehu, kako ćemo još živjeti u njem?“ (Rim. 6. 1.). Konačno vječna, ili kako veli sv. Ivan (Apoc. 10, 6.) „druga smrt,“ jest ono isto, što sv. pismo zove vječnom pogubom ili vječnom kaznom (Mat. 7, 13.); jer kako god onim, koji umiru griehu te su vas život s Isusom t. j. ovdje već prošli od smrti na život (Iv. 5. 24.), kakogod, rekoh, onim vječna blaženost nije ništa drugo nego samo savršetak i kruna započeta ovdje života — tako vječna ili druga smrt završetak je samo ovdje začetoga griešnoga života ili duhovne smrti. Ovaj pak završetak ili smrt neima se tako razumievati, kao da će se onda utamaniti zlo i zlikovci, već da će onda istom trpiti prave muke i nevolju, kako to dokazuju prilike o neugaslom ognju (Marko 9, 43.) i o crvu, koji neumire (44.), kojim Spasitelj smrt predočuje. Sv. Augustin veli, da ova smrt nemože ni umrieti ni usmrtiti. (Skarić, Iv. 5, 24.)

Nemarim sada govoriti ob ovih, duhovnoj naime i vječnoj smrti; nu se vraćam tjelesnoj i to ponajpre, kako nam sveta naša učiteljica — vjera o njezinu vrielu i zametku pripovieda.

Da nije Adam sagriešio, nebi on ni mi morali umrieti, akoprem tjelesna neumrlost nije čovjeku pripadala po naravi, već po milosti Božjoj i to samo relativna t. j. odvisna od moralnoga držanja čovječjega. Ono prvo temelji se na Gen. 2. 17., inače nebi se Bog bio zagrozio smrću; zatim Sap. 1, 13—2, 23. Ovo drugo

(Gen. 3. 19.) kao da će reći: to te je i onako, negledeć na stanje višjega ti savršenstva, po svom počelu od zemlje išlo. Bilo je dakako već odavna mudrijašah sliepe pameti, ter su se i jednomu i drugomu protivili, kano Pelagij tvrdeć, da bi Adam po svojoj naravi bio morao umrieti, grešio on ili negriešio, pak njeki Bajo, učeći opet protivno, da neumrlost prvoga čovjeka nije dar milosti, nego naravan uvjet. — Kako bi čovjek bio prošao od relativne do absolutne neumrlosti, izvode sv. otci iz posljedicah grieha i sadanjih predtečah smrti. Ako čovjek dan današnji gubi tjelesni život izvanjskom silom: nedostatkom hrane, bolešću ili slabinjom (ostarelošću), to bi Adam bio po svom savršenijem poznanju škodljivih stvarih mogao jih izbjegavati, a Bog sbog poslušnosti bio bi ga čuvao. — Onda bijaše on u zemaljskom raju, gdje mu je svega dostajalo, a sile tjelesne bio bi dopunjavao hraneć se voćem s drveta života (Gen. 2, 9. 3, 22.). Cim je prvi čovjek izgubio i njezin učinak t. j. neumrlost tjelesnu, tako da je sada smrt naturalis propter conditionem naturae, et poenalis propter amissionem divini beneficii praeservantis a morte. A kad je jednom morao čovjek umrieti, to su morale nadoći i predteče smrti.

Po nauku naše sv. vjere znamo dalje, da je svakomu sudjeno umrieti (Žid. 9, 27.); a to sbog grieha, koji na sve prolazi (Rim. 5, 12.—1. Kor. 15, 22.) Kao zadnji neprijatelj biti će uništena smrt (1. Kor. 15, 26.) Od ove obćenitosti iznimlju se samo Henok, koj je preminuo sa svieta da i nezna za smrt (Žid. 11, 5. — Gen. 5, 24.), pak Ilija, što se odvezao put neba na vatrenih kolih (II. Kralj. 2, 11.), i oni, koji će biti u životu za druge došasti spasiteljeve (1. Kor. 15, 51.) (I. Tes. 4. 16.) Ovi će, vele tumačitelji sv. pisma, umrieti

samo za čas one promjene, gdje će jim tielo primiti neumrlost (Škarić 1. Kor. 15. 51.); a po nauku njekih bogoslovah oni, koji budu živi, izgoriti će za došasti Krstove pred zadnjim sudom u požaru svega svieta (Wetzer i Welte), a Henok i Ilija doći će opet i vojevati proti antikrstu i umrieti kao mučenici (Apoc. 11, 3—11). U ovoj glavi govori se ravno o uništenju žudinstva; ali se dade po sudu tumačiteljah uporaviti i na onaj poraz pred obćenitim sudom.

Kakogod znamo, da nam je svakomu umrieti, tako neznamo, kad će, gdje i kako će koj? A tô upravo ima najveću moć na ćudoredan život, da srdce nehlepi previše za onim, što nam je ipak ostaviti i što prolazi kao dim na vjetru i pjena na vodi. To nas nuka da skrbimo za ono, što je najpotrebnije, te da smo budni na oprezu danju i noćju — dok nije prekrasno. A čineći tako, možemo dočekati zadnji čas života vedra lica i smirena pogleda, pjevajuć s narodom: Mriet mi danas ili mrieti sutra — volim prije o manje grehote; jer i sbilja niti od tako zvane ledene starosti nije se moći nadati veliku dobru niti poboljšanju, da bi ju sve i dočekali, kad znamo, da i pod bielom od sjedinah glavom razgara se jošte srdce mladjanom vatrom nebrojenih strastih, budući se tja u kosti upijaju zli običaji, kako tvrdi sv. pismo (Job. 20, 11).

Mnogomu samo to neide u glavu, kako mi kršćani i katolici još danas umirati moramo, dočim je za nas spasitelj podpunoma zadovoljio, te se i na krstu preporadjamo. Ali taj prigovor i dvojbu razbija Toma akvinski učeći, da se na krstu preporadjamo secundum spiritum, non autem secundum carnem te da je ovaj duhovni preporod za tjelesni zalog na krstu; ali će se tekar koncem svieta ob uzkrsnuću puti izpuniti. A to

je najlakše razumjeti, kad znamo da je tjelesna neumrlost visila od stavna posluha; a čim je prvi čovjek s neposluha pao, to je taj pád kao čin morao obstati, niti ga je spasitelj hotio neučinjenim pretvoriti, već samo neškodljivim, što je on i učinio tim, da je oduzeo moć smrti, te po njoj upravo, kao i on sam, morao doći i mi do tjelesne neumrlosti. Kakogod Isukrst nehtjede onim vrhunaravnim sjedinjenjem, u koje je stupio s nami, ukinuti naše naravno porieklo od Adama, tako nehtjede niti podielenjem vrhunaravne milosti ukinuti naravnih posljedicah, što su za ovaj život potekle iz grieha iztočnoga (Wilmers II. 941 st.) Zatim oduzeo je smrti preveliki onaj strah, akoprem velika je muka, veliki sgon i stiska, velika bol, što ju ćuti čovjek na umrlu. Uzeo joj strah, da se je čovjek neima zašto bojati; jer po svem tom, ako umiremo, ostajemo uda Isukrstova, koji kao glava govori: „Tko vjeruje u me, ima život vječni i ja ću ga probuditi na sudnji dan." Pa ne samo to, već poput sv. Pavla morao bi si svaki vjernik željeti, da se razstavi te bude s Krstom; jer nije smrt najmljena pobiračica pakla, nego vodja u nebo; osloboditeljica od tuge i nevolje u otoj suznoj dolini i boja tiela s duhom. Krv i meso nemože u nebo (Rim. 7, 24.)

Konačno znamo, da je to volja Božja da umiramo, a slušajuć njegovu volju pokazujemo najbolje svoju ljubav prama njemu; jer nitko neima veće ljubavi od one, kada tkogod iz ljubavi dade život. Stari zakon drži najveću ljubav na smrti — „jak kao smrt" (Velepj. 8, 6.)

S druge opet ruke negledeć na duh, sastavine našega tiela, kojih broje do dvadeset, pak i životna snaga, što ju opazujemo u životnoj djelatnosti, sastoji se od onih istih silah, kojeno su u obće u prirodi, od silah fizičnih i kemičkih, samo što su te sile i sasta-

vine osobitim si naćinom skupljene i slučene, te sačinjavaju posebnu ustrojnu jedinost. Svakomu pak ustrojstvu opredieljen je prirodnim zakonom rok, gdje se lanac njegova djelovanja raztvara i razapliće na sastavljajuće ga karike, a raztvorba one sastavne sveze ili razvrgnuće ustrojne jedinosti jeste zadnji čin u životu, jest umrće ili smrt. Na umrlu započima dramatičan prekret, te brzo doigrava; smrću pako padne zastor. Ovdje se pravo obistinjuju sve one prispodobe života s igrokazi, jer i sav život, veli Cicero, podoban je igrokazu; u naravi bo ima konac kano glede svih drugih stvarih, tako i glede života, a starost savršuje dobu poput igrokaza (Tkalčević prevodi klas. latin. 94 str.); zatim prispodoba s pobunjenim morem, s nevremenom i ostalimi prirodnimi pojavi. Ovu mienu projti je svakomu, jer tko se rodi, taj i umire, samo ta je golema nevolja u čovječjem životu, što mnogi i premnogi prerano i prenaglo doigra zadnji čin ove drame, dočim ga mnogo putih na svietu još krvavo treba [1]), a i obućavati bi si mogao na duže vremena tjelesni svoj stroj, da samo po gdjekoju malu protimbu zametku bolesti pozna. Tko nezna, kako naš prosti puk, odaljen od vješta liečnika, pogiba poput muhe i s neznatne bolesti. Srdce mi je pucalo jednom od tuge, gledajuć, gdje su ostavljena nejaka djeca jedna gmizala, a druga cvileć oblievala suzami materin lies, zašto jih ona ostavlja, kad jim to prije jur otac učini. Koliko sirotčadi ostade izza mladih si roditeljah, koji bi, da je bilo lieka, još i današnji dan življeli svojoj djeci?

Ovakovi trenutci pobudiše mnogo putih u meni misao: od kolike bi koristi bilo upoznati duhovnu mla-

[1]) Tako se dogodi i tebi.

dež s ljekarstvom [1]), da budući duhovnik okrepljujuć dušu domaće barma ljekove znade uporabiti na oporav tjelesnu. Prostodušni naš puk i onako najviše vjeruje svomu duhovniku, a kako bi se onda istom pouzdanje ojačalo, kad bi duhovni pastir izbavio po gdjekoju samoj sebi ostavljenu, bez ikakova pametna liečnika siromaštvom i bolnom mukom boreću se ovčicu, koju inače neuke babe nespretnom, a često škodljivom ljekarijom prije u grob sprave. [2]) Razumije se i po sebi, da ovo mora biti svećeniku drugotan posao, te mu sbog toga nije slobodno ni najmanje duhovne i prave dužnosti zapustiti, kako to i Schenkelova pastirica knjiga (st. 276) uči: „Equidem ex professo susceptum medicinae studium ad pastoris officia haud pertinet, imo ejus exercitatio, vulgo ubi nulla urget necessitas, cleri-

[1]) Bila su dvojica kod nas, te momci praktički na sebi proučili pljučo- želudco- i slezenoslovje — naučili već sve recepte te struke. Ala vještih liečnikah, da su ostali živi; nu pokojna jim duša sada. Ali ima takovih izučenih u bolnici liečnikah još, nebudi jim urokah — te nose sa sobom ljekarije punu torbu po duhovnoj pastvi. Ostanu-li u životu, što jim Bog dao, sve će bake vračarice, kamo oni dodju, ostati bez kruha.

[2]) Sistematično proučiti medicinu bogoslov nemože, van da bi sbilja prije i poslie bogoslovnoga tečaja naučio i ote uke; a bez sistematična nauka opasno je to upuštati se u posao, u kojem pogrieši mnogi put i izučen te uvježban vještak od zanata. Kad bi već, uzmimo, sistematično i proučio, pitanje je još i tada: bi-li ljekarstvo više prudilo oli hudilo svećeničkoj službi i ugledu. Ima toga i više, što bi trebalo svećeniku na selu znati; tako čusmo želju: da bi bogoslovi zadnje godine morali učiti jahati, jer da nevješte konjem kapelane baca konj; zatim poljsko gospodarstvo; a dosljedno bi se dao izvesti, da uči krojačiju i čizmariju; jer ima mjestah množina; kamo krojač i čižmar nedopiru. To bi sve spadalo u pastiricu, a učitelj pastirstva morao bi po takovu biti pravi Tausendkünstler. Medjuto o tom bi trebalo više pisati.

*

cos dedecet.“ A još manje smije iz koristoljubja zlo se ovom znanosti služiti, jer upravo sbog toga koncem XII. stoljeća pape Klement III. i Aleksander III. strogo zabraniše monakom baviti se već liečničtvom ili, gdje ima dosta pravih i valjalih liečnikah, na put jim. Kako je dan danas naša domovina uredjena, nije straha, da će se svećenik, osim u gradovih, zavaditi s liečnici, već sbog nestašice njih i siromaštva puckoga ima stotine razlogah, da iz čiste nakane nevoljniku u nuždi pomogne. Ta ovako je i Spasitelj naš mnogomu, premda bez lieka čudom, povratio zdravlje, pa kako u svem, tako i ovdje ostavio nam, svojim službenikom primjer, da ga se držimo. Iskrnjega moramo ljubiti kao i sebe, dakle kao god sebi tako i drugomu skrbiti se najprije za dušu onda za zdravlje i usavršenje tiela, a po tom bolestnikom dužni smo pomoći. Svećeniku je svagdje prednjačiti dobrim primjerom, dakle i kod ozdrave bolestnikah, gdje više putih treba brze pomoći, a sirota naš seljak nezna, čim bi si pomogao, a liečnik mu ili daleko te nemože da pošalje po njega i ljekove, ili ga neima čim platiti. Liečnici su kod nas veoma na riedko. Svećenik mnogo će si olakšati tim posao duševni takodjer, kad pomogne bolestnika u tjelesnoj bóli; jer će tako bolestnik, što već rekoh, imati unj veće pouzdanje. A i sám mora osjetiti preugodnu zadovoljnost u srdcu, kad vidi, da je gdjekomu bolestniku kauo angjeo Tobiji pritekao u pomoć, da je ostavljenim sirotam i skoro obudovljenim ženam povratio otca, muža ili skrbnika.

Ovi razlozi, sbog kojih su njekoč stari narodi obretnike ljekarstva k bogovom pribrajali, morali bi i sada ponukati mlado duhovničtvo, da se barma za najnuždnije slučaje upozna s ovom znanošću, a za to postarati bi se bilo na kormilu stojećim glavam, te neod-

bijati mnogo toga na sukromne nauke; jer bi jim moglo i predobro biti poznato materijalno stanje iz sjemeništa istom izašloga svećenstva te da gdjekojemu plaća ni za odjeću nije dosta. Za privatan nauk treba i više izabranijih knjigah, česa si mlad svećenik u kapelanskoj plaći nemože da nabavi. Budi hvala ne mojoj kapelanskoj plaći, nego onomu starcu dobročincu i njegovu sinovcu, ja pod njihovim okriljem izidoh na borbu svetu obskrbljen potrebitim oružjem. To je velika stvar; upravo s nestašice potrebštinah izvrne gdjekoji mladić pustpašice; a kad mu stane suditi ni vidalo ni poznavalo, sudi naravski krivo oslanjajući se na koješta drugoga i tmušave uzroke. Nu vratimo se k predmetu.

Čovjeku je jednom umrieti, a umire se ponajviše s naporom i mukom. Te muke umore čovjeku sve živce ter se on onesviesti, zamre kadgod na toliko, da već ni sjene života na njem neima; akoprem se jošte tielo nije oprostilo s dušom. Jer kano što prvi ili posljednji traci sunčani neoznačuju dana ili noći, već to biva njekom malo po malo nastajućom ili ponestavajućom svietlosti, tako se zapoznaje i minjava život, da mu nije moći opredieliti upravo na trenutak početka ni savršetka te s toga više putih živoga jošte čovjeka držimo već mrtvim. Tko padne u ovakovo stanje, tomu veli naš narod, da je zamro. Kratka u istinu rieč; al kad si čovjek prizove sve u pamet, što je gdje u zamrlih ljudih čuo il čitao: kako je ov ili on živ pokopan, te kašnje nadjen izderana obraza, razmikanih vlasih i spregriženih prstih potrbuške ležeć u grobu, stine mu upravo mozak a pamet se smrkne od užasa. Istina je, da ovakovih pripoviestih, bile one razprostranjene tiskanom knjigom, ili se povlačile po ustijuh narodu, najveći dio mora svak pametan čovjek odbiti u bajke, bu-

dući pripoviedaju što takova o ljudih davne starine il odaljenih miestah, gdje se što takova dogodilo; ali ipak dopuštaju to kao stvar naravsku i ovejani liečnici, a boje se toga i pametni ljudi, koje slušah o tom uprav žacajuće se govoriti. Zato, da budem vjeran naglavku ovih redakah, govoriti mi je bilo jošte u zamrlosti, a na koncu pridajem glavne oznake, po kojih može svak čovjeh dakle i svećenik upoznati na mrtvacu pravu smrt, t. j. da se je sbilja razstavio s dušom. Oko konca onakovih bolestih, koje završuju smrću, bolestnikovo svjetlo života ugasiva malo po malo — upravo kao vatra na ognjištu. Pod zadnje lizne u vatri gasećoj se još časomice po koj plamenak, sve bliedji i manji, dok konačno i zadnja iskra utrne. Tako je i s čovječjim životom. Ali kakogod se je pri ognjištu moći prevariti, te kad mislimo, da već neima niti iskre žive, pojavi se opet, čim potuhlu vatru razmaknemo — tako moći se je prevariti i s čovjekom na umrlu. Tielo mu ohladni i oledeni, brada spadne, srdce prestane kucati, samo po koji težak nu slab uzdah zagušeno jecanje prodre mu iz prsijuh, dok i toga nestane, osjetila pogubi, gibati se nemože, oči mu ostaklene, pa tko uza to sve nebi pomislio na istinitu smrt, osobito u onakovoj bolesti, od koje se obično umre? Rod na okolo pritisne mu topeć oči u suzah zadnji cjelov na niema usta, te ostavlja sobu, gdje ipak leži umirući samo, a ne umro čovjek. — Zato nije moći odobriti običaja gradskih ljudih, koji u zadnjih trenutcih znadu ostaviti tudjim rukam ovršivanje zadnje ljubavi nad svojim, već bi ju bilo samim izpunjivati. U zimsko doba nevalja otvarati naglo prozorah, da se soba nerazhladi, nezatiskati namah očijuh, čim nam se pričini da je čovjek umro, nevezati mu previše laloke, nepokrivati obraza, pače valja olahkotiti

mu pokrov na prsijuh, ruke i noge držati mu octom nakvašenu spužvu, oči, usta i nos neka su mu čisti, a netreba ga jako gibati; nu samo malko glavu spustiti na niže. Ovo treba tim točnije ovršivati onda, kad nadodje kobni ovaj čas naglo te iznenada, kad nije obraz posve leden, za čestimi nesvjesticami i grčevi, gdje bolestnik nezna za se.

Ovo preporuča Franz Händel. „Der Arzt in der Noth und Verlassenheit“ str. 217. A čega se još hoće u ovršivanju zadnje ove ljubavi, jest nestrašiti se mrtvoga. Taj pako strah od mrtvoga moći je udušiti valjalim odgojivanjem, i to mnogo s lakšega, nego strah od smrti, koji je čovjeku tako rekuć prirodjen i sprepleten raznimi utvarami, što jih razmniva donosi. Gdjekoji narodi predstavljahu si smrt u svojoj vjerouki kao božanstvo, ali strašilo crnih krilah i nemilo; sriednji viek obreo je okostnicu s golom kosom; nu Grci, kako već rekosmo, spoznaše smrt kao Boga, sina noći al blizanca sna, njihovi pjesnici opisivahu smrt kao biće tvrda srdca i nemilosrdno, koje nepušta, što jednom pograbi. Ali kršćansko pjesničtvo govori o angjelu smrti, prijateljnom geniju, koji utrne čovjeku zublju, a dušu mu onda vodi u stanove blaženih. Najstariji umjetnici predstavljahu smrt kao liepa spavajućega ili krilata dječarca uz mrtvika, komu dječarac meće okrenutu zublju na prsi. Stari Špartanci, akoprem su prezirali smrt, podigoše joj hram, a u rimskom pantheonu stojaše i njezin kip, komu su žrtvovali. — Ako je dakle smrt kao osobita moć i pojav razno predstavljana — sad prijateljno, budući izbavlja čovjeka mukah i vodi na bolji život, sad strahovito i mrklo, jer kratak ovaj liepi zemaljski život još više skraćuje; ako su svi narodi ma kako okrutni štovali svoje mrtve, a samo kriv pojam o

smrti, bojazan i predsude zadavao strah od mrtvaca; ako najzad odgajanje onamo smiera, da smatramo smrt naravnim dogadjajem, koji se sbiva po naravnih uzrocih i učinih, kao što su bolesti, promjene organah u starosti, od čega prestaje i živjeti, pak iznenadne ili brze ozlede glavnije čėsti na tielu itd. — onda će nestati svih predsudah i svakoga straha od mrtva čovjeka, te će on biti štovan predmet posljednjih čovječjih dužnostih.

Kad čovjek sbilja premine i duša mu se preseli s ovoga svieta, ostavi nam uviek skoro po koji znak, koji nas osjegurava, da se već mrtvac neće probuditi do sudnjega dana. Najsigurniji pako znaci smrti jesu: ako prestane posve tući srdce, ako mu tielo postane okorelo, i ta je okorelost jača u jakih osobah ili koji naglom smrću umru, a slabija i brže je nestane u osobah slabih, kojim mnogo mesa spadne za dugih patnjah i bolestih n. p. u sušici il vodenoj bolesti (Händel 220 str.) Po ovom valjda mogao bi se bio protumačiti i onaj dopis u lanjskom katol. listu (br. 17.) Najsjegurniji znak o istinitoj smrti jest trulost i pošina; djeca, žene i debeljaci gnjiju brže, a pospješuje jim to zrak, voda i toplina, pak čim čovjek teže umire, tim prije počima gnjiti i zaudarati. Mrtvac je na dalje mrzao, obličja mrtvačkoga, sukrvica pojavi mu se na nos i zube, oči upadnu, a ima i ostalih oznakah, što nam na prvi pogled nepadaju u oči, te jih mogu iztraživati liečnici, kojim je to zanat. Bojazljiviji za svoje čine takodjer razne pokuse: stavljaju pred usta i nos ogledalo, nebi-li se koliko opotilo, onda punu čašu vode na prsi, a pod nos perce, nebi-li se ganulo od sape; njeki opet puste kap razstavljena pečatnoga voska ili ga bodu itd. nećeli mu se trznuti koj živac. Znakovah smrti ima više; a svakako je dužnost osvjedočiti se posvema o smrti, da

se živ nezakopa. Ako je i sbilja umro, ovdje prestade pokojnik bez črknje. Bog mu pomilovao dušu — pak mir! Gore više spomenuh strah od mrtvaca, što se većinom radja iz bajkah, predsudah u obće iz kriva pojma o smrti. Sada mi je spomenuti na kratko strah od same smrti, koji je čovjeku, reći bi, prirodjen.

Najneugodnije od svìh čuvstvah ljudskih jest baš strah od smrti, osobito, ako je ona očita i sigurna do skora, a čovjek u sreći obilujuć svakim blagom ovoga svieta. Glavni uzrok ovomu strahu jest bez dvojbe neizvjestnost budućnosti, zato onaj, koj je u strahu Božjem živio, a za smrt pripravan budući pomiren s Bogom i sa svietom, boji se smrti oli malo oli posve ništa. Ali kako je strah od smrti čovjeku putenu čuvstvo veoma neugodno, to je ono ipak za čovječanstvo veoma koristno; jer da nije njega, čovjek, komu dodija jad i čemer, tuga i nevolja, smatrajući život kao težku robiju i teret nepodnosljiv, svalio bi ga sa sebe ter se bacio smrti u krilo; da nije njega, bilo bi više ubojstva i svake druge opačine, a ovako se čuva zla, jer se boji za svoj život; bez njega nebi čovjek tako često sam sa sobom činio računa te sudio prošli si život. Koliko se pogrešakah bez toga nebi popravilo, koliko krivicah ostalo bez naknade, kolike smutnje ostale, a u obće više nereda i nemire bilo u svietu, da neima straha od smrti! Vidi se dakle, koliko strah od smrti koristi za ćudorednost. Česta misao na smrt čuva nas po nauku sv. Duha od grieha. — „Pri svakom poslu pomisli na četvera posljednja, te nećeš do vieka sagriešiti“ (Prop. 7, 20.) Njeki mudrac rekao bi češće kojemu od svojih učenikah: „Sidji više putah duhom u svoj grob dolje, da si uzmogneš oči odvratiti od svieta i taštine mu te Boga nevriediti. Tko za života duboko silazi u grob,

taj će se poslie smrti visoko uzdići u nebo.“ (Silbert Hausb.) Isti pogani svojim razumom dodjoše na to, da prava mudrost počimlje mišlju na smrt; jer misleći na smrt biti će čovjeku uviek na pameti ona istina, da mu se sve na ovom svietu, štogod k sebi prikući i pribavi si, otimlje — sve mu grabi smrt, te će po takovu svaku stvar umjeti mudro uporabiti. Njeki odličan Perzijanac, imenom Hormisdas, bio je došao njekoč u Rim, te ovaj glavni grad svieta obišao naokolo i vidio mu svu krasotu. Car ga upita: kako mu se je Rim dopao, pak bi-li mu se hotjelo u njem za uviek ostati? „Gospodine!“ odgovori mudri Perzijanac, „neima krasote u svem svietu što je ovdje, niti bi se što s njom moglo uzporediti; ali mene ipak nije zasliepila niti me predobila; jer posried krasote ovoga grada ima i grobovah. Zato jer se u Rimu takodjer umire, kano u Perziji, potamne mojima očima sve ljepote; nigdje bo neima mjestanca, gdje bi se do vieka moglo obstati“ (Herbst. Exemp.) Neima dvojbe, na to smieraše i onaj običaj starih Egipćanah, po kojem znao bi za sjajne gostbe tkogod donieti mrtvačku glavu ili sliku mrtva čovjeka te reći gostovom: „Pij i veseli se; ali pri tom pogledaj i na ovoga; jer ćeš takov i ti biti poslie smrti.“ Kršćana pako opominje na ovu istinu još silnije i Božja rieč u svetih knjigah i primjeri množine svetacah, koji se promišljajuć smrt i poslie nje sud, posvetiše.

Ali, reći će tkogod, tko bi uviek mislio na smrt? Ta misleć na smrt, sud i pakao začemerio bi si čovjek život, dočim dobri Bog hoće da živemo na svietu; pokvarilo bi mu se svako veselje. Neka se pokvari nedopušteno i griešno veselje, to je i pravo; jer u tom nestoji prava sreća, nego je prava sreća mirna sviest i zaufanje, da si u milosti Bogu. Nekvari pomisao na

smrt pravoga veselja, nego ga još pribavlja čovjeku. Nespominji mi, što često spominju puteni ljudi, da bi se dugim promišljavanjem smrti čovjeku mogao pomutiti i mozag. Nije istina; baš protivno: strasti i opačine težke, kojim nesretan čovjek robuje, a nezna se otresti toga robstva, to puni u naše vrieme ludnice.

Čovjek umire, pak je opet neumrl, te će živjeti do vieka! Ova misao uzdiže ljudsku dušu nad sve, te ju obodrava, da se neboji smrti. Čovjek sam sebe nepozna dosta, već si veličinu traži u stvarih, koje su ništa naprama njemu. Ide se za častmi, za ugledom i vanjskim sjajem; drži se na rod, srodstvo s velikaši i naslova. Recimo, da su to sve liepi naslovi; ali čovjek ima naslov nad sve ostale: neumrl je. Ovaj naslov svjedoči, da je porieklom od samoga vječnoga Boga; upućuje ga na Boga-čevjeka kao njegova uzornika, uči ga, da mu je služba Bogu i zabava s njim na ovom svietu bitnom zadaćom, a kaže mu, da mu je baštinom Božje nebo. Sve je ovo rekao onaj, koji niti prevariti niti prevaren biti može. Mi pako mislimo često na smrt i ponašajmo se tako, da je se neimamo zašto bojati. [1])

[1]) Pokojni pisac bio bi po svoj prilici pisao još o sprovodu mrtvaca i pučkih podušnicah.

Život i dom.

Stvoritelju nepostižni!
Blagoslov nam daj **Tvoj** silni;
    Novo vrieme nasta sad.

Rat i svako zlo ukloni:
Na dobra nas diela skloni;
    Jer **Sam Ti** si tome rad!

Iztok i zapad.

Zemlja naša ima dvie znatne strane, iztočnu i zapadnu, a u svakoj od ovih drugo je vladajuće vjeroizpovjedanje: kršćanstvo i izlam; svaka ima svoj narod i glavni grad, koji se kao zastupnik (Repräsentant) svoga zemnoga polukružja smatrati može: Francuzka naime predstavlja s Parizom zapad, a Turska s Carigradom iztok. Iztočni žitelji podobni su žiteljem zapadnim, samo se razlikuju u pojedinih crtah značaja (Character); i te pojedine crte vriedno je i važno poznati, jer iz njih jasnije razaznati zaključke i ustanove, prava i zakone, kojimi se ti narodi razlikuju.

Na iztoku vlada tvarni (materijalni), a na zapadu duševni (spiritualni) život. Iztok pokazuje svebožtvo (Pantheismus) a zapad počovječenje (Anthropomorphismus). Onaj vjeruje sudbu (Fatum) u svojih dielih, a ovaj slobodnu volju umnih bićah. Stanje čovjeka na iztoku zavisi od rodjenja, a na zapadu od izobraženja; iztok svoje žitelje dieli na porodice (familia) i redove, a zapadnji zakon drži, da su svi ljudi pred Bogom jednaki, te se iz ove religiozne jednakosti radja jednakost gradjanska, koja je u temeljnih ustavih (fundamentalis constitutio) naznačena. Po dokazih najrevnijih predanjah (traditio) iztok bijaše koljevka čovječanstva, ali zapad ga je odhranio. Iztočni žitelj nada sve privržen je rodbini, najviše ga zanima slava pradjedovah i blagostanje

potomstva. Država mu je združenje mnogih rodbinah, od kojih jedan dio vlada, a drugi služi. Država je sbog porodicah, a ne porodice sbog nje. Starješina je glava porodici, u koliko se s pravi pojedinih članovah porodice slaže. Kao god što je ovomu u rukuh sva gradjanska vjeroizpovjedna vlada nad svojom porodicom, tako je on podložan prama državnomu vladatelju.

Zapadni je čovjek na protiv sasvim narodan; prve su mu dužnosti gradjanske, pak onda prama rodbini, jer se porodica osniva u probitku (važnosti Interese) države, a ne ova u njoj.

U očima iztočnoga čovjeka ljepota je pretežnija od duše i razuma; pretežnija su prosta uživanja prirode, nego li divna djela gradjanskoga izobraženja. On se na sladi u tolikoj mjeri poda, da sbog nje ostavi svu djelatnost, za koju bi inače sposoban bio. Ljubi pokoj, ali se straši trudom si ga pribaviti; tekući sadanji čas uživa i nepomišlja rado na budućnost, jer mrzi na onu slutnju, koja mu nesreću samo iz daleka pokazuje. On ima bezgranično povjerenje u blagost promisla, nit se uzda na sposobnost ljudsku, koja se usiljava, da odbije grozeću bjedu. Riečju, kod njega više vriedi, što jest, od onoga, što će biti. Ravnodušje ovo traje, dok se nedignu proti njemu čovječja narav i nužda života. U nuždi umie on raditi, djelovati, predvlditi, boriti se, te je onda u svojoj djelatnosti isto tako pretjeran, kao što bijaše prije u pokoju. Kad ga nužda pritjera ili priklone okolnosti privole, za malo danah više svrši, nego razmišljajući i razsudjujući čovjek za dugo vrieme. Iztočnjak bezpokojno želi vratiti se u svoje mirovno stanje, kao god što se težko od njega razstaje. Sklonost ovu, proći iz jedne krajnosti u drugu, posjeduju svi, koji su odabrali iztok za predmet svoga izpitavanja.

Zasvjedočava to i ona brzina, s kojom se totu bitke gube i dobivaju, s kojom države postaju i propadaju. Podupira to i sama zemlja, u kojoj protivni življi (elementum) tako blizu jedan drugomu stoji. Neizmjerne pješćare zamjenjuju visoka brda, bezvodne pustinje velike rieke, isto tako medju mirnimi narodi Egipta i Indije živu skitajući se i ratujući Arabi i Tatari; a pokraj učenih Kinezah hindostanski zabiti narodi. Tek kad su protivni ovi življi u dotik (contactus) došli, održalo je načelo (principium) pokoja pobjedu nad načelom živosti; tako su se n. p. nomadički narodi, štono osvojiše Kinu, Egipat, Indiju, s pokorenimi slili. Iz te sklonosti k naglim promjenam sliedi, da se u iztoku u družtvenu napredku slučavaju nagli potresi i skoci (saltus), izmedju kojih velike praznine ostaju, dočim na zapadu naobraženje tiho ali nepresječno napreduje. Koli n. p. velika razlika medju trajanjem razprostranjena kršćanstva i izlama!

Zapadnjak na protiv razumu daje prvenstvo pred ljepotom. U njegovim očima dio truda i djelatnosti prolazi sladost načela i prijatnost pokoja. Rado gleda u budućnost, da odbije nezgodne slučaje; neizcrpiv u predvidjivanju i razsudjivanju ništa na sudbu neostavlja, što razsudjenjem i promatranjem sam pribaviti može; vjeruje, da mu je Bog u umu drugi promisao dao, i glavno mu je načelo: Tvori sám, pak će te tako i Bog pomoći.

Motreći u ovih razlikah mišljenje, čuvstvovanje i rad, što obilježava ova dva velika razdjela roda čovječjega, vrlo je težko presuditi prvenstvo jednoga nad drugim; jer su protivna jedna drugim, ali u naravi osnovana bitna svojstva, koja se samo uzajemno usavršivati mogu.

Tjelesni i duševni život, ljepota ili razum, rodjenje i odgojenje, rodbina i otačbina, potrošak i proizvod, uživanje i poslovanje tako su jedno u drugo upletena, da je jedno drugomu uslovje, te se jedno bez drugoga nemože izobraziti i usavršiti.

O draginji poslenikah.

„Dostojan je poslenik svoje plate“ veli sv. pismo; no žalibože današnji dan negleda se puno na to kao ni na druge božje zapovjedi. Upravo u naše doba dogadja se više putih, da nije plata prema djelu, već da je daleko podanj pala, i to ne samo nadničarom i manjim zanatnikom, no i samim činovnikom. Plaća naknada za rad — kako se obično u novcu udara, nije ravno u kolikoći pomanjšana, pače u njekih je slučajevih i poskočila. Nadničar, što je pred 10 godinah dnevice dobivao 24 kr. sada može biti dobiva 50, a i 60 novč.; pak je i opet moći reći, da je nadnica okrenula na gore. Poslenik sada nemože smirivati svojih potrebah s 50 n. kako to mogaše prije s 24 kr. Tako je i s trgovačkimi pomoćnici i činovnici itd., što sada dobivaju po 600 for., pak nekoriste jim toliko, koliko prije 400 for.

Plaća treba da je uredovno najmanje tolika, da dotiče posleniku za život, drugčije ili će se poslenik morati ukopati u dugove, ili poći u ubožnicu ili bolnicu. Taj učinak s nedostatne plaće tim je jadniji, čim teže si sada ljudi pritiču u pomoć. Doduše, mnogo je već o tom govoreno i pogovarano: kako bi osjeći plaću, da dostane posleniku za sjeguran život; nu svi ti predlozi potekoše više iz dobroćudih srdacah ljudskih, nego li iz prava dovida same stvari, te moraju ostati bez-

uspješni, budući se ponajviše sgadja, da prirast pučanstva nedrži jednaka koraka s umnožanjem živežnih plodinah.

Ljudi su već i od države zahtjevali, da osjegura poslenikom plaću za posao; nu to bijaše zahtjev, komu država nemogaše, makar i hotjela, za postojano udovoljiti. Ali je zato istina, da u pojedinih slučajevih može država s dobrim uspjehom uticati na one okolnosti, koje odredjuju količinu plaće.

Draginja i jeftinoća, to su pojmovi, koji sami po sebi neimaju opredieljena i izvjestna značenja niti smisla. Draginja i jeftinoća dobile su svoje značenje tekar uzporedjenjem izvjestne koje ciene s drugimi razmjernimi cienami; i to ili na raznih mjestih, ili opet u razno doba. Pred 14 godinah bijaše u nas jeftinoća, sada je draginja. Ondašnji svagdanji živež skup je samo prema drugoj označenoj cieni, i to u dvogubu smjeru, naime: prema cieni onih istih predmetah u poznije doba, i prema cieni drugih predmetah u sadašnje vrieme. Upravo po tom razmjeru radja se zlo ove draginje. Mi smo vični stalnoj cieni; svi odnošaji u životu i prometu po njoj su odmjereni. Sada neka poskupe samo njeki predmeti, to će nam ta draginja poremetiti sve okolnosti u gospodarstvu, te će osjetiti raznih oskudicah svi oni, kojim bijaše novčan prihod omjeren po predjašnjoj manjoj cieni. Upravo prelaz iz jeftinije ciene na skuplju uzrok je tolikoj šteti. Nu tako zvana skupoća, u koliko već duže vremena obstoji, te se njekako s ostalim gospodarstvom izravnava, nije upravo toliko zlo, niti se u takovih slučajih neosjeća prava nevolja draginje.

Skakanje i padanje ciene, kako to govorimo za

*

novac — dakle draginja i jeftinoća — temelji se na obratnom razmjerju novčane vriednosti drugih stvarih za život potrebitih. Draginja ima dakle dvoj uzrok: ili postane novac manje vriednosti, te je treba veća svota novacah, da dobijemo onoliko stvarih kao prije; ili opet novcu vriednost ostane, a sviet stane više tražiti gdjekojih stvarih; dakle da jih dobije, dati mu je za nje više novacah, nego prije. Oba uzroka — pad novčanoj vriednosti i češće traženje njekih stvarih — sluče se više putih u isto doba, a tim je draginja još veća; taj slučaj je upravo kod nas. Današnjoj draginji uzrok je:

1. Zlato kalifornijsko i australsko. Zadnjih sedam godinah dobljeno je, veli, zlata u vriednosti od 1000 milijunah talirah, a od toga došlo je preko polovine u Europu. Pomnoživ se tako novac, manje je umah ciene, te je po tom skuplje morati plaćati svaku stvar i svaki posao, koj se za novac opravlja. Tako je i 16. stoljeća iz Amerike nadošla gromada srebra u Europu za polovinu digla cienu robi.

2. Papirni novac i banknote. Za posljednjih 10 godinah razdano je u Austriji do 360 milijunah forintih na takove cjenjave papire. Papiran novac i banknote samo su naputnice na budući prijam naznačene svote u kovanu novcu; nu ipak su banknote shodne, te zastupaju pravi novac; a okoluju (cirkulariju) brže od njega. Kada god se umnože cjenjavi papiri, novac pojeftine a robu poskupe.

3. Umnoženje pučanstva. Od posljednjih 10 godinah žiteljstvo je naraslo za mnogo. Ovo žiteljstvo mora svoj život dobivati od onoga istoga tla, kojeno je prije manji broj hranilo. Istina je, popravljeno gospodarstvo proizvodi sada više živeža, nego prije; ali pri-

rastak živeža nije išao jednakim korakom s prirastkom pučanstva. Po tom stadoše ljudi više trošiti živež, te mu je onda ciena poskočila.

4. Olakšańje prevozah željeznicami itd. Ono uzroči, da se u zemljah plodinam manja ciena staplja s većom. U Holandiji, Englezkoj, Švajcarskoj itd. odavna već bijahu plodine skuplje nego li u Njemačkoj, kako dokazuju ondješnji trgovci. Radi olakšana prevoza u te zemlje poskupile su plodine i ostali živež u Njemačkoj. Medjutim uz ovu štetu, što proiztiče iz olakšana obćenja, osobito željeznicah, nesmiemo zaboraviti i na još veću korist njihovu; najpače na onu korist, što se u došast polag olakšana privoza iz tudjih zemaljah neimamo bojati vlastite nestašice na živežu — gladi naime.

Svi do sada navedeni uzroci draginje — umnoženje zlata, izdatak papirna novca, prirastak žiteljstva i olakšica prevozah djeluju na draginju neprekidno i postojano; ovi se po tom bitno luče od onih uzrokah, koji su kratkotrajna učinka. Ovamo se broji slaba ljetina, bolest koruna, zatvor pristaništah na moru itd. Ti učinci prestaju, čim jim se uzrok razpade.

Postojani oni uzroci draginje i tim su znatniji, što jih p. n. umnoženje zlata, prirastak žiteljstva i olakšicu obćenja, čovječjim uticajem nije moći upravo lahko zapriečiti. Umnoženje zlata i izdatak papirna novca spada najbliže na obaljenje novčane vriednosti, djeluje dakle neupravno na draginju robe, osobito živeža prirastak pak žiteljstva i olakšica prevoza djeluje upravno na sve životne potrebe.

Uza sve to nemožemo tajiti, da je poskočila postojana ciena svemu živežu. Jasno je takodjer, da ova šteta u draginji može se izravnati samo primjernim povišenjem novčane naknade za rád, t. j. po-

višenjem nadnice nadničarom i povišenjem plaće činovnikom i ostalim službenikom.

Zasluge za narod i nagrada naroda.

Ako je istina, da napredak naroda, što će moći, bogatstva znanosti i umjetnosti tiče, veliki muževi njegovi pospješuju i uzdržavaju: to onaj narod mora da se nazove najmudrijim, koji svoje velike duhove najzahvalnije nagradjuje, jer tim podbada na nasljedovanje, tim ojačuje ljubav narodnu, tim odgojiva potomke, svaki čas pripravne za čas i sreću svoje domovine boriti se, dapače žrtvovat isti život.

Na čelu takovih narodah stoji narod englezki, nesamo jer podaje muževom, koji duševnimi posli ili čini za domovinu rade, najveće časti, već i zato što jim i materijalna sredstva pruža, da se uzmognu uzdržati u izvrstnu položaju. Jer premda mnogi u najljepših bojah opisuju, kako se prava zasluga zadovoljuje s golom slavom ili kako krepostni ljudi baš i bez slave dobro rade, to će ipak svaki uviditi, da mnogi sa svojimi krepostnimi djeli, koja su jako zaslužna, ništa nekoriste, buduć da ih nisu u pravo vrieme, sporo i bez odvažnosti učinili.

Samo interesi, koje prouzrokuju osobna odlikovanja i druge prednosti, pobudjuju pravu, neumorivu i svaku priliku upotrebljujuću radinost, da postignu velika djela; s druge strane čini pako bezbrižni materijalni položaj, da negledamo na malenkosti, i da uzdržimo duh u takovu stanju, da i najveće napore pretrpiti može.

Ima doduše i tu iznimakah. Bez ikakova izgleda na čast ili nagradu vas narod natjeca se kadkada u doprinašanju žrtvah. Takovi slučaji epoke su narodnoga oduševljenja ili pogibelji, u kojih se radi o spasu domovine. Nu to su, kako rekosmo, iznimke, jer fanatizam narodni prestane, a za njim sliedi dosljedno vrieme trudnoće narodne, u kojoj često najveća bezbrižnost proti istoj sramoti naroda vlada.

Oduševljenje dakle samo u riedkih časovih proizvadja velika djela. Pravilno pako velika djela proizvadjaju samo dobro promišljeni interesi: — pak jer Englezka ljude svoje najbolje nagradjuje, zato je i najbolje poslužena.

Tu se ljudi znanstveni, koji noći svoje žrtvuju promišljajuć dobro sugradjanah svojih, i vojnici, koji krv svoju za domovinu prolievaju, nenagradjuju kojekakvimi križići, a niti pogreb njihov u pantheon Westminsterhalle nije jedina nagrada; već englezki narod pruža velikim ljudem svojim pravu moć, postavlja i namještuje ih bo u vrst svojega senata, kuće lordah, a obitelji njihove u vrst stare aristokracije, pak ako im samo doživotni naslov daje, daje im i sredstva, da ga mogu vriedno obdržavati.

Drugi je pako vriedni običaj ovoga naroda, da plemstvo englezko, najugledniji, najinteligentniji i najmoćniji dio pučanstva, neprekršćava ruke, gdje se radi o spasu i interesih narodnih, već svagdje postavlja se na čelo, gdje se god radi o dobru zemlje. Plemstvo englezko uviek dobiva novi naraštaj iz sredine naroda i može se punim pravom nazvati narodnim zavodom, a kano takov može samo ujedno s narodom propasti.

S ponosom Englez gleda nanj, dočim je plemstvo mnogih drugih zemaljah mrženo i prezirano porad pod-

puna svoga nehajstva za interese naroda. U istinu, promotri englezko plemstvo i divit ćeš se, kako je ponajviše novo i netom ustrojeno.

Prvi vojvoda i prvi grof englezki su iz 15. stoljeća, jer čast vojvodska Norfolkah utemeljena bi god. 1483., a čast grofovska Derbyah god. 1485. Narstariji markez i najstariji viscount proiztiču iz sredine 16. stoljeća, — markez Winchester iz g. 1851., viscount Heresford iz g. 1550. Samo četiri baruna De Ros, Hastings, Audley i Clinton proizlaze iz 13. stoljeća; nu naslov jedan proiztičući iz 16. stoljeća, Vaux de Harrowden dvanaesti je na listi od 200 peersah istoga dostojanstva. Pogledajmo novije naslove i vidit ćemo, da Lord Hawke, kojega barunija proizlazi iz g. 1776., ima još za sobom 170 mladijih barunah, a isto tako Lord Lyndhurst (kojemu sada ima blizo 90 godinah) još 79 peersah. Na ovoj listi, izključivši principe, samo je 118 plemićah, kojih je naslov stariji od vladanja kralja Jurja III. Čudno doista, kad čovjek pomisli, da englezko plemstvo ipak, što se bogatstva, moći i uglednosti tiče, svim ostalim plemstvom prednjači.

Pod višim plemstvom (nobity) stoji još niže (gentry), iz kojega obično peersi proiztiču. Što englezko niže plemstvo uglednim čini, jest to, što se kupiti nemože i što se samo kao nagrada za velike zasluge podjeljuje.

Većina gornje kuće englezke sastoji dakle iz sinovah i unukah muževah, koji su porad osobnih zaslugah svojih uzdignuti do moći i bogatstva od zahvalnoga naroda. To je pravo plemstvo. Neka se i naše plemstvo u ovo ugleda i uvidi, da samo braneć prava i zastupajuć interese naroda, postići može stupanj pun upliva i dike, neka se sjeti, da nezahvalnost proti svojim velikim mu-

žem Athenjane sruši — i da način, kako se kod nas umovi nagradjuju, više naliči Athenjanom nego li Englezom.

Osiguranje života.

Svako doba obrazovanja imade uredabah, koje pri uzdržavanju družtva važno mjesto zauzimaju i svagda družtveni organizam tako rekuć označivaju. Što je više jedan narod obdaren, čim on dublje zaviriti može u razvitak obrazovanja, tim se plodnije u njem razvijaju takove uredbe. Takove uredbe biše u srednjem vieku kod germanskih narodah zaklade i cehovi. Novu dobu obrazovanja, koja je sa izumljenjem parokreta nastala, označiva osiguravanje.

S osiguravanjem uvadja se važni zakon naravi, da čovjek samo u družtvu cilj svoga bića podpuno postići može, na najumniji način u životu. Čovjek se s tom uredbom gotovo bez ikakve muke i žrtve osigura od pogibeljih, koje su mu se od pamtivieka najveće i najneodoljivije činile. Veća se strana sada živućega pokoljenja još sjeća, kako se je molba rad sačuvanja od vatre uključivala u jutrnju i večernju molitvu, a znamo iz povjestnice, kako su ciele čete pogorielacah znale poplaviti zemlje, kako od straha pred vatrom, po gdje koja kućanka nemogaše noćom ni oka zaklopiti. Taj je strah, ta nužda sada prestala.

Dočim je prije sviet začuv prvi udarac zvona ustrašen poskakao iz posteljah i jaučuć ulicom trčao, to je sada pri takovih dogadjajih umiren a požari se jamačno sada redje dogodjaju nego prije. Ova velika družtvena

promjena jest najjednostavnijim i najlagljim načinom po združenju mnogih u svrhu medjusobnoga osigurenja, po družtvih postignuta. Osiguranje spasilo je čovjeka od pogibelji, koja mu je osim smrti najstrašnija, oslobodila ga je od ljutih posljedicah požara, tuče, marvinske pošasti, nesreće na moru itd. Osiguranje ga doduše nemože izbaviti od smrti, ali je kadro njegovu obitelj osigurati proti zlim materijalnim posljedicam njegove smrti. Težku nevolju, koja je često znala udovice i sirotčad stići, može se osiguranjem života ukloniti i po mjeri napredujućega osvjedočenja, po mjeri gospodarstvenoga napredka sve malo po malo sasvim odstraniti. U istom razmjerju, u kojem se bude siromaški razred čovječanskoga družtva brige radi takvih pogibeljih oslobadjao i njeki mir i zadovoljstvo ćutio, nestajati će i one znatne razlike medju siromakom i bogatim, koja je družtveno stanje od najstarijih vremenah ogorčavala i istim državam pogibelju prietila, te će kao jezgra naroda uskrisiti srednji stališ, koji je za stara vremena bio nosilac ćudorednosti, prava, slobode i narodnoga dostojanstva.

Osiguranje života učini siromaka možnim, da razmjerno štedeć obezbiedi svojim potomkom iza svoje smrti život. Obitelj je materijalno osigurana proti nesreći, koja nastaje smrću domaćina. Time što se družtvo osiguranja obveže, da će uz uredne neznatne prineske, poslie smrti njeke osobe, izplatiti stanovitu glavnicu, pa makar ta osoba za godinu ili upravo odmah iza utanačena ugovora premine, daje ono siromakom podpuno uživanje imetka, koje se gdjekada ni za cieli čovječanski život steći neda. Osiguranje privoli veli dio pučanstva na štednju, a narodnu glavnicu umnožava znatnimi svotami, koje bi se inače bez ikakve koristi

potrošile. Osiguranje života imade, kao što je jasno njeki vještak dokazao, svrhu, nesamo da štednju učini pravilom, i prištedjeno sačuva od brzoga razsipanja, već da i resultat štednje učini neodvisnim od duge ili kratke dobe života. Zavod osiguranja života obezuje se, da će uz stanovite godišnje ili polugodišnje prineske jednu u napried ustanovljenu svotu odmah iza smrti osigurane osobe, bilo to makar kada, izplatiti. Tko je pako takvomu zavodu pristupio, zna u napried, koju će svotu plaćajućimi prinesci do svoje smrti prištediti, nemuči ga više briga, da bi mogao prije umrieti nego što bude dovoljnu glavnicu za uzdržavanje svojih rodjakah spravio, ili da bi se mogla njegova stečevina opet razsuti; on se ima samo za to brinuti, kako će on svoje prineske svake godine polagati u pjeneznicu zavoda. Ne samo da se netreba bojati radi svoje dosadanje stečevine, već mu je u napried osigurano, i ono, što bude u buduće sticao; a stigne li ga nenadano smrt, to imade njegova obitelj odmah stanovitu glavnicu na razpolaganje.

Neima izobražena čovjeka, kojemu nebi bila poznata neizmjerna korist i mnogobrojna uporavljivost osigurivanjah života na poticanje obiteljskoga blagostanja. Pošto se je taj način osiguranja najprije u Englezkoj zasvjedočio dobrim, presadjen je u Njemačku, gdje je pao na plodnu zemlju. Tu se je podiglo 20 takovih zavodah.

Nu u nas imade još veliki broj domaćinah, posjedujućih prihodah, koji s njihovom smrću prestaju, pa ipak neće da poslušaju opomene, da jedan dio svojih dohodakah obrate u glavnicu, koja će im baštinikom dopasti. To oni nečine s toga, što nemare za nje i iza svoje smrti; nu oni se nemogu odvažiti, to osiguranjem

života učiniti, jer ih koje kakove predsude od toga odvraćaju.

Mnogi neimaju u takova družtva povjerenja, drže ih kao sredstva špekulacije i koristohlepja, i misle, da svoje stećevine nemogu nigdje bolje osigurati nego u vlastitoj ruci. A neznadu, da im tu upravo najveće pogibelji priete, ili s toga, što ih prije vremena trošiti počmu, ili što gdjekad znatne svote kod propalicah izgubiti mogu. Istina da mora svaki, prije nego stupi kakvomu zavodu osiguranja, osvjedočiti se, da li svoje novce na sigurno mjesto polaže; a sigurnost kojega zavoda nezavisi samo od materijalnoga temelja, na kojem zavod počiva, već osobito od načina poslovanja i upravljanja njegovih zakladah. Glede ovoga daju naravno oni zavodi manju sigurnost, koji jamčevine i povjerene im novce upotriebljivaju na spekulativne poslove, gdje mogu i sasvim propasti, nego oni, koji uzamljuju samo na sigurne sirotinske zaloge. Kaogod svaka štedionica, tako će i svaki zavod za osiguranje života, da steče povjerenja, znati se točno o tom izkazati, kako je svoje zaklade uložio, koje su glavnice, izuzam akcionarskih, samo iz prinesakah osiguranih utemeljene i od kojih imadu udove i sirotčad osiguranih svoje tražbine zahtjevati.

Vjeresija.

Vjeresija se osniva na pouzdanju, da onaj čovjek, koji se na što obvezao, taj obvez hoće izpuniti i da ga je kadar izpuniti.

Vjeresija se dakle temelji na osvjedočenju: da dužnik posjeduje imetak, koji daleko nadmašuje utanačenu

obveznost — učinjen dug; da će na opredieljen rok, kâd mu bude izvršiti utanačenu obveznost, da će onda dio svoga imetka na ono obratiti, što je obećao izplatiti; konačao najznamenitiji i najbitniji činbenik kod vjeresije jest moralan i pošten značaj dužnikov. To svojstvo i poznata poštenost, osnovana na stvarnu posjedu, pribavlja čovjeku sve to veću i jaču vjeresiju. — Osvjedočenje, da dužnik dužnu svotu iz svoga imutka može izplatiti, temelji se na javnom položenju njegova imaostva (Vermögenstand), na poštenu mu značaju, koji ga opominje da izpuni svoju dužnost, na zakonik, koji dužnika pritjeruje, da dužnosti zadovolji, i na savršenosti, kako se dotični zakoni ovršuju i obdržavaju.

Imade li vjeresija dovoljan razlog za ono osvjedočenje, to stiče onu sjegurnost, a to je poručanstvom, da će dužnik na opredieljeno vrieme dug izplatiti.

Sjegurnost ima razne stupnje. Najvišji stupanj sjegurnosti sastoji se u tom, ako dužnik vjerovniku predade podpunu vriednost duga drugoj kojoj imovini s tim pravom, da se vjerovnik odtuda naplati u onom slučaju, kad nebi dužnik na opredieljeno vrieme svoje dužnosti ovršio; ili ako bi dužnik vjerovniku priznao izključno pravo, da si dug u stalno vrieme naplati iz opredieljene imovine dužnikove, koja je znatno veće vriednosti od duga, da dužnik netreba plaćati. Taj stupanj sjegurnosti zove se stvarna sjegurnost.

Nižji stupanj sjegurnosti podaje osobna sjegurnost, koja se osniva na mišljenju, da dužnik posjeduje imovine te je poštena značaja, da će svoju dužnost izpuniti.

Osobna sjegurnost onda je jačim poručanstvom, ako je dužnik dokazao točnost u izpunjivanju svojih dužnostih i poštenosti, ako svoj zajam obrati na pro-

duktivan posao, koji ima lahku i sjegurnu prodju, te mu je uza to poznata sposobnost, marljivost, oprez i razbor, a gospodarstvo ako mu je primjereno odnošajem imovine.

Nikakav malo što veći posao ili trgovina nije moguć bez vjeresije, jer nije moguće, da budu svi jedne i druge stranke završeni poslovi — zamjena imovine — umah izravnani. Čim čovjek štogod primi od drugoga, a nemože umah izravnati toga drugom svojinom, treba mu vjeresije, koja se prirastkom blagostanja sve više širi. Vjeresija je najsjegurnije sredstvo, kojim se umnožava i narodnji imutak i imutak pojedinacah.

Unovčenje (Realisirung) mnogih posalah olahkoćuje se vjeresijom, mnogi se poslovi nebi niti mogli unovčiti bez vjeresije.

Trgovci, koji tjeraju živahnu trgovinu i promet, često trguju jedan s drugim takovimi stvarmi, što su skopčane zamjenitim plaćanjem. U takovom poslovnom obćenju trebalo bi često putah novce pošiljati i natrag ih primati, a to bi stojalo mnogo truda i mnogo bi se potrošilo vremena. Postoji li zamjeno povjerenje, to se samo zamjene tražbe bilježe, a koncem urečena vremena sračuna se sve, pak se razlika po odračunu izravna.

Tim načinom širi se trgovina i promet s manje gotova novca na veliko, trgovac pak ili prometnik može dobivene na robi novce do opredieljena za izplatu roka više putah u kolanje (Circulation) staviti.

U velikoj trgovini uspješuje vjeresiju kretaonica (Girobank) ili ostavište (Depositenbank). Za trgovce i prometnike, koji se nesilaze lahko na jednom mjestu, da svake godine učine i sravne račune, za takove trgovce se odredbe (Assignationen) i mjenice (Wechselbrief) najshodnije platilo (Zahlungsmittel). Odredbe

ili upute (Anweisungen) opunomoćuju čovjeka, da primi novce ili robu od koga trećega.

To platilo osobito je za promet probitačno, ako medju se odaljeni vjerovnik i dužnik svoje zamjenite tražbe tako mogu izravnati, da onaj, koji ima što u daljeku svietu primiti ili platiti, može to na blizu platiti ili primiti. Onaj način pismenih uputah, kojim se zamjenite tražbe izravnanju, zove se upravo mjenicom, Tim platilom nadomješćuju se zamjenite tražbe, te je za konačno izravnanje zamjenitih računah treba samo toliko gotova novca, na koliko novčana svota nadilazi svotu tražbenu.

Mjenice prištedjuju potrebite inače transportne troškove gotova novca, zastupaju za njeko vrieme mjesto gotova novca i tako čine novac suvišnim do onoga vremena, kad se čini konačan račun.

Probitak mjenicah vrlo se povećaje krenućem (prenošenjem mjenicah na koga, giriren). Po stavljenom na mjenicu ustupu (Cession) — po odstupu svoga prava na preuzeto u mjenici plaćanje — moći je mjenicu pred propadnim rokom (Verfallstermin) — treći dan, na koji je mjenica izplatna — više putah kao platilo upotrebiti. Sjegurnost mjenice osniva se na pouzdanju, da će platež u stanovito vrieme zbilja sliediti; zapnu li platežne sile, ili ako ih nestane, to onda sjegurnost mjenicam oslabi ili propadne.

Pouzdanje za platežne sile mjenicah onda je veće, ako se osnivaju na pravom trgovačkom dugu i na pravoj trgovačkoj tražbi. Dobije li trgovac ili prometnik od drugoga robu, to umah imade primalac robe (dužnik) sredstvo (robu), na kom osniva svoju nadu, da će moći dug izplatiti; vjerovnik pak ima pravo tražiti od njega novce. Ali i ta mjenična sjegurnost predstavlja,

da će dužnik, prodav robu, izvadjen iz robe novac upotrebiti na izplaćenje dospjele mjenice.

Škodljiva zlouporaba mjenbene vjeresije jesu tako zvane prividne mjenice (Scheinwechsel), t. j. mjenice, što se osnivaju sgoljno na vjeresiji, bez svake prijete robe, kojim je vjeresija samo osobna; one su navadne maskirane obveznice. Posredstvom odbitka (Disconto) pribave si često vjeresiju; nu budući se neosnivaju na drugom temelju, te imadu samo osobnu sjegurnost, te mogu veliku štetu nanesti. Takovimi mjenicami steče mnogi osobnu korist na pogibelj i pogubu tudjega imutka.

Parobrod.

Parobrod je u istinu jedno izmedju najljepših i najkoristnijih iznašašćah. Svatko se čudi, kad na njem stojeći, ili s brega gledajući: kako bez svake pomoći čovječjih rukuh presjeca opore valove velikih vodah i kao striela leteći donese čovjeka za čas s jednoga mjesta na drugo odaljeno. Mislimo dakle, da ćemo ugoditi onim čitateljem, koji su samo čuli o toj čudesnoj spravi, ako ju malo opišemo, da i o njoj štogod uzčitaju.

Već iz toga gledišta zaslužuje parobrod veliko uvaženje naših čitateljah, što se poslje iznašašća parobroda može s mnogo manje troška po moru putovati.

U početku prošloga stoljeća sretno ljudi upotrebiše paru, da ona mjesto ljudih i marve okreće i drži mašine; poslie dodjoše i na to, da se parna sila i pri ladjah pokuša. Bernulli bijaše prvi, koji je o tom počeo misliti. Nu ovaj, kad razsudi mnoge prepone i

težkoće, što su mu tomu podhvatu protistojale, te mu se kao neoborive činile, prestane o tom dalje misliti.

Jedan Englez, imenom Iva Hull, koji nije možebiti tako kao Bernulli učen bio, dobije godine 1736. od upraviteljstva pismenu dozvolu ili patent, da napravi takovu ladju, koja bi parnom silom ploviti mogla. Nu buduć da sam nije bio imućan, mislio je, da će njegov pohvat drugi podpomoći i olakšati mu, ali se u nadi prevari, (sloge nebijaše) i tako bude on prinuždjen odustati od svoga patenta. Zato se njeko vrieme i držalo, da nije moguće, da para ladju tjera; jer ako su se njeke osobe tim i zanimale, to bijaše samo teoretički, a misao tu u djelo privesti nitko nije pokušao.

Šestdeset i pet je godinah proteklo, odkako je Hull svoj patent dobio, kad na jednom Simington godine 1802. dade načiniti parobrod, koji je za plovljenje po kanalu Klide u Škotskoj opredieljen bio. Pokusi, što su je njim učinili, bijahu mnogim povoljni. Nu budući su točkovi na ladjici jako u vodu udarali i velike talase po njoj dizali, pobojaše se, da se nebi na obrežju kanala povriedila, i poduzetnici nehtjedoše dozvoliti, da se njom poslužuje.

U isto vrieme, kad je Simington svoje pokuse po kanalu činio, putovao je Robert Fulton iz New-Yorka po Europi. Tu sad on vidi Simingtonovu ladju, razgleda cio njen sastav i mekanizam, koji ju je u gibanje stavljao, te si načini ovdje plan, kako pripovjedaju Englezi, koj je kašnje proizveo. Drugi pak, koji bolje poznaju djelatnost duha Fultonovoga, tvrde, da je on mnogo prije, nego što je Glaskov posjetio, o tom planu mislio i da je on tim, što je taj od Simingtona načinjen parobrod vidio, samo podkriepljen u svom podhvatu. Nu bilo kako mu drago, njemu velika slava

pripada, što je parobrodarstvo tako u praktičkom kao u teoretičkom smislu do najvećega savršenstva dovedeno.

Mjeseca listopada g. 1807. spusti Robert Fulton prvi u Americi načinjen parobrod u New-Yorku u vodu; na skoro počne uredno ploviti izmedju New-Yorka i Albane, 33 milje razdaleko, te su se svi o sretnom tom pokusu radovali. I sliedeći pokusi budu isto tako dobro primljeni. Na skoro upotrebe Amerikanci to iznašašće na obranu svojih primorjah i jezerah. Najprije načine fregatu „Fulton", koja je 32 topa (svaki od 18 funtah) imala; njen krov bijaše protiv taneta dobro utvrdjen. Godine 1815, pokaže se druga, mnogo znatnija fregata. Ova naime imadjaše u dužini 300 englezkih stopah, na sriedini bijaše široka 200 stopah, na kraju pak samo 13, te nošaše 44 topa. Za slučaj, da se ladja sukobi s neprijateljskom, bilo je načinjeno, da se na neprijateljsku ladju u jednom času 400 lonacah vruće vode prospe, i istim mekaniznom moglo je 5 do 600 kapaljah iz stražnje strane fregatine izkočiti.

Na skoro si sad mogao u svih pristraništih Amerike, svih tekućih vodah i jezerah same parobrode viditi. Samo na vodi Mississipi i Ohio nalazi jih se 3 do 400, koji hranu i putnike prenose. Najbolji parobrod od svih, što su ikada u saveznih državah načinjeni bili, „Sjeveroamerikan" nazvan, ima 162 stope u dužini, 51 u širini a tri stope u vodi stoji. U njem su dvie parne makine i dva cilindra. Oba kotla stoje pred točkovi, a druga makina iza njih. Izpod kotlovah lože se drva, te za vatru u jednoj uri više od dva hvata drvah treba; za put dakle izmedju New-Yorka i Albane potroši jih se 25 hvatih, jer taj put prevali parobrod za dvanaest urah.

Parno brodarstvo bijaše u saveznih državah više godinah prije u običaju i svuda razprostranjeno, nego su u Europi o tom mislili, da sliede primjer Fultonov. Godine 1811. preduzme jedan drvodjelac, imenom Beel, da načini jedan parobrod za plovljenje izmedju Glaskova i Grenoka, koji mu podhvat sretno za rukom podje. Onda se svi upnu za njim, te se sada u Englezkoj nalazi više od 300 parobrodah.

U Francezkoj je tekar pri kraju vladanja Napoleona načinjeno njekoliko parobrodah; nu buduć da je to zlo u njih bilo, što su odveć često i to s velikom opasnošću kotlovi pucali, to je onda istom dozvoljeno bilo upotrebljivati parne makine, kako su u saveznih državah obične, kad su prije kotlovi dobro pregledani i savjestno izpitani bili. Kotlovi ti nesmiju biti od livena nego od kovana gvoždja načinjeni. U Francezkoj više od 100 parobrodah imadu privatni ljudi, a vlada dala ih je toliko vojnih načiniti, koliko i Englezka, ali francezki parobrodi u sili ponajviše ustupaju englezkim.

Nije skoro vjerovati, kakovom brzinom razprostranilo se iznašašće parobrodah po cielom svietu. Sada ih je u Carigradu, Aleksandriji, Indiji, Rusiji, Njemačkoj, kod nas itd.

S polja parobrod je mnogo podoban običnoj ladji, ali se iznutra sasvim razlikuje. Najveću razliku čine makine, koje su mjesto katarke. Dimnjak, koji je nad parnom makinom načinjen, mora biti što je moguće nižji; jer njegovo neprestano tresenje mnogo čini, te se ladja drma. Točkovi, koji se s obadvie strane ladje s polja, na kraju osovine nalaze, takovi su kao skraćeno kolo od vodenice, i oni služe mjesto vesalah, te stavljaju parobrod u gibanje. Korman na parobrodu

mora biti nješto širji, nego što je na običnih ladjah, da je moći parobrodom lakše upravljati.

Brzina parobroda zavisi od udarca sile, koja se točkovim okretanjem osovine podaje. Taj udarac sile u toliko je jači, u koliko se više pare napuni cilinder, i što više drvah i pare ima, to je veća sila udarca. Ali jedno sbog sigurnosti parobroda, a drugo i sbog drvah ide on mnogo laganije, nego što bi iti mogao, te se moramo zadovoljiti i s navadnom brzinom.

Dodatak.

Govornik bi tek postao bio
Slušaocem zlatoust i mio.
Gj. D.

Izvadak

iz zapisnikah „sbora duhovne mladeži zagrebačke.“

(O izboru častničtva.)

G. upravljatelj Canjuga opomene prisutne članove, da negledju na prijateljstva, ni na ništa drugo nego na sposobnosti predloženih, kako će koj čitaonici više koristiti, zatim predloži za upravitelja: Gg. Jagića, Niemčića i Peroka.

Odabran većinom glasovah g. Niemčić.

Sastanak I.

držan 14. listopada godine 1860., prvi pod upraviteljstvom gosp. Zdravka Niemčića.

Sakupljene članove pozdravi g. upravljatelj poduljim, kriepkim slovom, u kojem razloži nesretan upliv tudjinstva, što no je više godinah poput móre gnječilo našu narodnost u obće a napose naš jezik, komu se je svaki dalnji razvitak zapričivao, dodav da su tomu i sami Hrvati mnogo krivi. Opomene članove na slogu medjusobnu, o kojoj visi svaki podhvat, te im preporuči učenje slavjanskih jezikah a osobito českoga, koj se u bogoslovnoj struci upravo izvrstnimi djeli ponosi.

Sastanak II.

držan 23. prosinca 1860.

Sakupljeni članovi pozdrave g. upravljatelja kod njegova dolazka dugotrajnim „živio“, na što im ovaj

odzdravi poduljim, živim vremenu shodnim govorom, kakova nismo već odavna u naših sastancih čuli.

Uvažavajuć znamenitost ovoga govora predloži g. Deželić, da se onaj stari, neznamo čijom krivnjom usnuli običaj opet uzkrisi, ter ovaj govor poput drugih za prijašnjih vremenah rečenih, u zapisnik uvrsti. Na što gg. članovi jednodušno pristanu. Evo dakle nakon više od pet godinah opet domorodno srce ublažavajućega govora:

Ljubezna braćo!

„Htjeli biste, znam ja, i na mjestu bi bilo, da vam na šire koju progovorim o našem sboru i njegovoj svrsi prema sadanjemu vremenu; ali mi nedostaje časa ni prilike, zato hoću da vam bar nješto spomenem, jer svega mukom zamuknuti nemogu. — Ozbiljna su vremena, što ih sada živimo, i ako tako uznapredujemo, moći ćemo se prozvati svojim preporodom. Naš zakonik je i preradjivan u ono doba, kad nam je jezik i narodnost naša ponajviše stenjala pod gvozdenom šibikom tudjinah i otudjenikah. Nu kao što nije naš „sbor" nikakvo javno družtvo, već se kloni i ugiblje svakoj javnosti, tako ni za one gorke uspomene danah neimadjaše nanj tudjina skoro nikakova upliva. Svrha našemu sboru ostala je u bitnosti jedna te ista, da se naobrazujemo, da se naučimo čisto i temeljito zvonke glasove sladke majčice naše, da si pribavimo potrebitih znanostih, te budemo danas sutra poznavatelji duševnih i tjelesnih potrebah zaostavljena nam naroda, da mu budemo borioci i branitelji od zloradih napadačah, da mu budemo znali izvidati svaku ranu. To je naša svrha, to nam prepisuje ovaj zakonik, potvrdjen prije dvie godine našom glavom, preč. g. ravnateljem sjemeništnim. Nije dakle drugo, van prionuti za onim, što nam prepisuje, budući prilagodjen i sadanjemu vremenu i našoj potrebi.

Od kolike je koristi, da znademo ne samo kojekako već točno i temeljito svoj jezik, ako hoćemo, da budemo valjani poslenici u vinogradu gospodnjem, rekao sam vam na prvom ovogodišnjem sastanku. Vi to sami, kao razboriti mladići uvidjate, netreba mi dakle od nova nukati vas na to, jer znate; nijedna katastrofa u povjestnici, ma još tako dobra, nije prošla, da nebi i zla kakova za sobom doniela. Mi bi, kako je vidjeti, mogli doživiti borbah, gdje nam neće pomoći niti njemačko zaplećje s prepunom svojom književnošću.

Da drugo mimoidem, preporučam vam što toplije, da se na podpuno znanje našega jezika upoznajete s nariečji slavenskimi

„Kolo od sreće u okoli, vrteći se neprestaje“

rekao je naš slavni Gundulić. Prije ili kašnje, a po svoj prilici još za nas živih, doći će do okršaja i krvoprolića medju dva protivna si i neprijateljna življa, a Bog je pravedan za sve narode, on nepušta, da jedan nad drugim samo gospoduje, već ako i pokara ovo ili ono pleme, te ga skuči pod šibiku tudjega gospodstva, ali ga i pomiluje i vrati mu prve blagodati. Sbude li se jednom tako, znate i sami, što će nam biti najpreče.

Napokon kažem vam otvoreno, da naša čitaonica može svoju svrhu postići, i nemješajući se u dogovore, a još manje kakove spletke vanjskih ljudih, te se niti nemješa, niti je ikada — u koliko ja znam — tako radila. Ljudi, s kojimi naša čitaonica obći, izvrstni su i odlični, ili jim gledaš vjeru ili domoljubje. Nisu to nikakovi tajni dogovori, kako bi si ih možda tko utvorio; ako vanjski sviet promiče narodnost, pak ju promičemo i mi. I mi smo dio naroda, i naša je dužnost brinuti se o koristi njegovoj; zato moramo sa svjetovnjaci u dobroj stvari jednim korakom stupati, nu samo, štono riec, usque ad fractionem panis t. j. dok je u njih prvo vjera, pa domovina. Kad bi oni ovo načelo izvrnuli, onda smo na razkršću. Ali od triezne naravi hrvatske nije se toga bojati. Makar da pojedinac koji i udari stranputicom, — jedna lasta nečini proljeća. — Na čelu našega naroda biti će uviek mudrih svećenikah i razboritih svjetovnjakah a s timi hajdmo!..“

Sastanak III.
držan 21. travnja 1861.

G. upravljatelj, komu zaore članovi kod dolazka trokratnim gromovitim „živio“, upravi na prisutne sliedeće važno slovo:

„Ljubezna braćo!

Dvoje mi je na srcu, o čem sam tako rekuć prisiljen, da vam na današnjem sastanku njekoliko riečih progovorim.

Prvo je čitanje knjigah, bavljenje književnošću, ili kako se ovdje govori, bavljenje stvarmi, koje na nauke nespadaju. Svatko od vas — ja barma po sebi sudim — došav u sjemenište, razmislio je u što i po što je ovamo došao, da je došao po nauke, kojimi

nakićen razćerivati će danas sutra tmine neznanstva izpred očijuh milomu si narodu, i privoditi ga do spoznanja i ljubavi svevišnjega Boga. U to ime namjestnici božji, visoka naša glava, poglavari naši opredielili i prepisali su nam zakone i nauke, što ih se imademo u ovom zavodu naučiti. Ali braćo moja mila, nauci su za svakoga jednako opredieljeni, a duševne sile razdielio je premudri Stvorac različito, te dao njekomu mladiću pet, njekomu dva, a njekomu jedan talenat.

Onim mladićem, koje je dragi Bog obilnije nadario, slobodno je po pravu i pravici, a i po ovdješnjih zakonih, da se uče jezike i da si razgranjuju u školah samo započete znanosti. Takovim mladićem dužnost je, da i domovini i majčinu jeziku posvete što više svojih silah, budući nam prva za Bogom majka domovina, kako čuste sami iz ustah istoga uzoritoga g. stožernika pred njekoliko nedjeljah. Takovim mladićem samo da nezanemare propisanih naukah, slobodno i pravo zamočiti pero i vježbati se, te tako si i jezik gledati i sud si oštriti, jer na mladjih sviet ostaje, veli naša poslovica; tà neka se mladji za mlada nepriuče radu i trudu, i neka si neizvježbaju silah, što će biti od njihova zvanja?

Veliki svetci i ugodnici božji napisali su foliante knjigah, a u za to, kako je čitati u njihovih životopisih, dvorili su i najgnjusnije bolestnike; biahu dakle ponizni i uzneseni spisatelji. Sv. Augustin napisao je toliko toga, da bi čovjek imao sav život što čitati, pak je ipak ponizan, a što sv. Toma Akvinski? i sami znate.

Drugo. Svrha naše čitaonice jest, da se i sami naobrazujemo, i da promičemo prosvjetu u puku. Prosvjeto pako u puku promicati odavde nemožemo drugčije, već izdavanjem knjižicah i slikah, kao što i činimo. A možemo li ovoj svrsi zadovoljiti, neznajuć podpuno, potanko i svestrano svoga jezika i stvari, o kojoj pišemo? Je li dakle bolje, ako mladić naučiv se na dan suhi onaj zadatak za školu, badava potrati preostalo dragocieno vrieme, ili da se vježba u svom jeziku i drugih strukah znanostih? „Otium est pulvinar diaboli“ rekoše već stari; a sv. pismo veli, „multam malitiam docuit otiositas“ (crkovnjak). Je li liepo, ako jedan klerik što napiše, a drugi si već podsmijućke šapću: „sad su i klerici stali knjige pisati.“ Takov smieh pokazuje njeki jal u pokvarenu srcu, takav šapat nevodi k slozi ni bratinskoj ljubavi.

Kamo sreće, da smo svi takovi, koji bi više marili za svoju knjigu, negoli nastojali ocrnjivati jedan drugoga! Ta pred njekoliko jošte godinah bijahu članovi ove čitaonice obve-

zani na pismena vježbanja, što no možete viditi u starom evo zakoniku. Tko nije dobar sebi ni svomu, nije bome ni drugomu tudjini. —

Uporabimo dakle svaki časak kratka nam i onako života, čitajmo medju vremenom i opet čitajmo narodne svoje svetinje i divne one Dubrovčane i nećemo se kajati s izgubljena vremena ni u istoj starosti. Jednom riečju radimo svaki po mogućnosti a Bog će dati blagoslov.“

Govor
g. upravljatelja Zdravka Niemčića, rečen na četvrtoj sjednici 14. srpnja 1861.

Ljubezna braćo!

„Od posljednjega našega sastanka držana 21. travnja o. g. do danas mnogo se toga promienilo, to s našim narodom, to s prvimi nam osobami a i s nami samimi. Moj običaj, kako znate, bijaše, izvaditi po koji takav sbitak, da vidimo, što je u njem i što si poučne koristi možemo iz njega za našu budućnost u pamet zarezati. Vriedno bi bilo, da i danas saberem u jednu kiticu i predočim vam njekoliko, ako i ne upravo zlobnih i pakostnih a to barma slučajnih dogodjajah, iz kojih mogli biste kao na dlanu uvidjeti, da su ljudi upravo čudnovate ćudi, da jih ima svakojakih — drugih s vana a drugih iz nutra, vjera riečju, a nevjera činom; da jih ima gadnih sebičnjakah, koji pod krinkom narodne boljke glede samo pustu svoju slavu, čast i materijalnu korist. Takovi ljudi grade se poznatelji naroda i prijatelji mladeži, samo da ih narod i mladež do neba dižu i u zviezde kuju. Takovi poglavarom time najuslužniju vjernost hine i nestide se uporabiti ma kakova sredstva, makar po tom druge bolje i poštenije od sebe strovalili za uvieke samo da se časti doviju. Takovih ljudih bilo je već njekada medju nami, jer već Gundulić jadikuje:

Oj slovinsko zemljo liepa,
Što sagrieši nebu gori,
Da te taki udes ciepa,
I jadom te vječnim mori?

pa takovih je i danas na svietu. Vriedno bi bilo o takovih vucih u ovčoj koži na šire koju progovoriti, da ih se već za mlada naučite poznavati i klonuti ih se dalje, nego vam ih oči vide; ali ostavljam to, da vas ovdje dugo nepridržajem, jer obterešeni neprestanim uče-

njem željni ste odmora, a tko zna: nebi li i ja danas uz novije njeke okolnosti, postao gdjekomu od vas glasom u pustinji vapijućega? — Staro je pravilo: ex duobus malis minus eligendum. Toga sam se i ja doslje držao, pak ću se i u došast, a od mene nemože nikoji od vas tražiti račun svakoga moga i nesjetna čina, koji i nespada na naš sbor. Meni je više do obstajanja našega sbora, nego da kakvoga hvastanja i pišljiva junačenja u zapećku. U ostalom svaki ima slobodnu volju i slobodu!

Braćo moja! Evo smo na razkršću s ovom školskom godinom, te vam je danas za buduće izabrati nove častnike. Mislim, da ste dovoljno osvjedočeni o svrsi, koristi i važnosti našega sbora, buduć vam i ja ljetos dosta o tom govorio — dosljedno dakle važno je i to, kakovi da su mu častnici, glave i kolovodje, koji su najbližji i neposredni rukovoditelji čitaoničnih posalah. — Birajte si dakle častnike vješte peru i jeziku, koji su kadri sjegurnim korakom koračiti za našimi predčastnici na književnom polju. Birajte si mudre i razborite, koji znadu razpoznati ljude tanke, izpredene, presijane na sito i rešeto, koji s dalka vide razapete mreže, i one, koji bi mogli škoditi narodu našemu. Birajte si takve, kojim srce bije i mladjahna krvca vrije za mili naš narod, koji će u svakom podhvatu znati i htjeti ono odabrati, što je po čitaonicu bolje i probitačnije. — Netreba vam za častnike ljudih povodljivih, vjetrenjakah i zanešenjakah, svojeljubah i svojevoljah, koji kad se užgu i sunce hoće s neba da obore. Ali vam netreba niti pretvaralacah, ni strašljivicah, što se prepadnu na sušanj svakoga vjetrića; već vam treba mladićah postojanih i neprestrašnih, koji neklone duhom niti se neizgube u kakvoj god neposgodici. Birajte si dakle takve častnike, kojim je i srce i pamet na mjestu, u koje imadete vjere i pouzdanja, ljubavi i štovanja, koji neće ni lievo ni desno.“

Oprostno slovo
upravljatelja g. Niemčića, držan na posljednjoj sjednici 25. srpnja 1861.

Ljubezna braćo!

„Evo ste se sakupili oko mene zadnji put, da vam rečem zadnji „s Bogom“. Riečca „s Bogom“ malena je, ali koliko i kakovih čuvstvah proleti srcem čovječjim, kad ju izgovori, toga nisam kadar izbrojiti. „S Bogom“ veli na rastanku sin roditeljem, brat

bratu, drag dragu, prijatelj prijatelju. I ja vam, braći i prijateljem svojim, s ovoga mjesta nazivam posljednji s Bogom! Veseo sam i radostan, što navrših jedan i važan tečaj svoga života, što prevalih put trnjav i bodljikav, na kom me susticalo dosta nepogodah. Veseo sam i radostan, što ću sada zakoračiti u prejasan i veličanstven hram, sazdan od dušah bogoljubnih, neumrlih, što ću možda i ja doprinieti koju iskru k velikoj onoj luči, koja ima razsvietliti tmine tužna nam naroda.

Draga braćo! šest godinah bio sam članom sl. vašega sbora, u kom se od njegova postanka mnogo srce ogrijalo plemenitim čuvstvom za svoj narod i narodnju knjigu. *) Zadnju godinu zapala me čast, da budem upravljatelj istomu sboru, da budem nasljednikom mnogih današnjih iskrenih domoljubah.

Moja težnja bijaše polag silah zadovoljiti povjerenomu si zvanju i dužnosti, al mi je osnutak promjenio ljetošnji politički zrienik. Ljetos se sve zanielo u politiku, i malo tko mari za darove malenoj školskoj djeci namienjene. S toga nesvidje mi se probitačno tiskati dati više do one jedne knjižice, (Blizanci i trešnje), s kojom smo bar zasvjedočili, da jošte živimo na književnu polju. Na trudu oko te knjižice, hvala ponajprije gg. prevoditeljem: Deželiću, Jagiću, Lorkoviću i Peroku, a onda svim gg. članovom, koji su ju prepisivali.

Ovako barma, kad nedadosmo lętos više tiskati, predajem vam budućim članovom, čitaonicu u boljem novčanom stanju. Predajem ju s pouzdanjem u tvoje ruke — reče, okrenuv se k novoizabranomu upravljatelju Deželiću **) — jer te poznam, koliko dobra želiš narodu, a vi braćo, budući članovi, budite mu od pomoći u svakoj zgodi i nezgodi. — Neima vas, znam, nijednoga, koj nebi znao: koli zaslužan je naš narod uprav prama onim, koji su mu danas najnezahvalniji, od kojih stiče sad tugu na nevolji. Za tu istinu

*) On je prevodio nješto u „Malom Gofineju“ nješto u pripoviestih: Eustakij (1857), Genoveva (drugo izdanje 1858) od djela Segurova o „papi“, od molitvenika Jaisova i pripoviestih Blizanci i trešnje. Gj. D.

**) Uz mnoge ondašnje neprilike pošlo mi je ipak za rukom, da sam još do Božića prieredio za tisak jednu knjižicu za mladež sa dvie Šmidtove pripoviesti: Otac Marko i Crkvica na briegu, od kojih ovu preradio sam ja, a onu Blaž Lorković. Medju druge vješte mlade rodoljube bio sam još prije praznikah razdielio prekrasni roman za ugodnu zabavu osobito odrasle mladeži i naših krasoticah pod naslovom „Fabiola“ od stožernika

svjedoče nam stare naše gradine, i razvaline, niemi ostanci bolne uspomene. Za svoju blagost, vjernost i uslužnost naš narod dan današnji

Groznim suzam slobodu dariva
I čemerne poglede uznosi
Na visoko neumrlo nebo. (Ruslan i Ludmila.)

Naš narod i njegovu sreću dieli jošte neprekoračena bezdan. Vi jedini svojom slogom i marljivošću imate mu biti okrepnicom, biservodom, koja će mu razgaljiti tielo i dušu, koja će ga okrepiti, da složan zameće onu bezdan i zajazi on zijajući vrtlog, da se i on jednoč sljubi sa svojom srećom, da i njemu sine rujna zora iza planinah gorke mu današnje tuge i žalosti.

Neću da vam na daleko razboljujem srca dužim opisom one biede i bezkrajnih zalah, što poliežu s nesloge svih Slavenah a napose nas med Adriom i Dunavom. Neću vam o tom govorit, već zaklinjem vas svim, što vam je milo i drago, zaklinjem vas majčinim mliekom i onom krvju, što no su naši pradjedovi prolili, za slobodu svojih potomakah — ljubite se medju sobom, ljubite svoj jezik i narodnost svoju, ljubite svoga upravljatelja, nebudi vam to težko, jer »kojoj ovci svoje runo smeta, ondje neima ni ovce ni runa," veli naša poslovica. — U meni pako slabom svojem ovogodišnjem upravljatelju imati ćete, braćo ljubezna, do hladna groba vjerna prijatelja — prijatelja, koji će ako ne tielom, a ono dušom uviek s vami prebivati. Vaša sreća i moja će biti, svaku ću žalost s vami dieliti. Bog vam blagoslovio svaki rad i trud! s Bogom!«

Ovaj liepi govor prekinut srdačnim „živio“ savršen je gromovitim klicanjem, kojim doprate tja u hoddik zahvalni članovi svoga vriednoga, odvažnoga upravljatelja. Živila uspomena Z. Niemčiću u sboru a njegov primjer poticao nas na odvažnost, pomnost i ozbiljnost.

Ovako se savrši posljednja sjednica i važna ova školska godina.“

Nikole Wisemana. Sam bijah preveo njekoliko poglavjah, ali njeki kroz praznike neizpuniše zadanu rieč, i tako je stvar odgadjanjem rokovah zapinjala dugo, da nisu još ni svi prevodi gotovi bili, kad sam ja izstupio iz sjemeništa. Poslie je stvar zapela, tako da ona »Fabiola« ni do danas neugleda svjetlo, nego su, čujem, one prevode na uslugu ustupili g. Josipu Zoriću, prof. na varaždinskoj gimnaziji, koj je sam isti roman prevadjao, te ga uprav izdaje tiskom. Gj. D.

Sadržaj.

	Strana.
Životopis Zdravka Niemčića	9
Pjesme:	
Na Nehaju gradu	23
Stjepanu Ožegoviću	24
Tuga i ljubav	—
Naš život	—
Sudbina	—
Put u nebo	—
Radost i žalost	25
Vjera	—
Golubinja smrt	—
Parnica božicah	27
Nezaboravni dan	28
Slavuj i djevojka	30
Labud	31
Na početku škol. god.	32
Žalostnica	33
Obsjena	35
Tko je sretan	36
Uspomena I. T.	37
Smrt staroga pjesnika	—
Svibanj	39
Domovina	40
Njoj	41
Buduća mi postelj	42
Cvjetak	—
Svibanjsko jutro	44
Večerna pjesma	45
Oda	—
Bogu	46

Strana.

Suza 47
Noć 48

Pripovjedke:

Dobra kći 51
Prsten 56
Valjan učitelj 66
Zgode Jerka Zagorca 88

Životopisi:

Barun Mirko Ožegović 118
Karlo Bogoslav Šulek 199

Crkva i škola:

Čista srieda 219
Božićne misli 225
Bogomili u Bosni 232
Tri golubice 239
Zašto mladji učitelji nedosižu svrhe 245
Mnogo zvanih a malo izabranih 247
Pietao 257
Judina kesa 265
Kakò su križari iz Mletakah proti Zadru krenuli i osvojili grad 284
Smrt 297

Život i dom.

Iztok i zapad 319
O draginji poslenikah 322
Zasluge za narod i nagrada naroda 326
Osjeguranje života 329
Vjeresija 322
Parobrod 336

Dodatak:

Izvadci iz zapisnikah sjedničnih sbora duhovne mladeži zagrebačke 343

trana.
47
48
51
56
66
88
118
199
219
225
232
239
245
247
257
265
284
297
319
322
326
329
322
336
43

